

**T.C.  
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

## **ACENTENİN HAK VE BORÇLARI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**YUSUF KORUN**

**0910032005**

**Prof. Dr. MERİH KEMAL OMAĞ  
Tez Danışmanı**

**Anabilim Dalı : Hukuk  
Programı : Özel Hukuk**

## ÖZ

### **Acentenin Hak ve Borçları (6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu Kapsamında)**

Bu tez çalışmamızda acentenin hak ve borçlarını 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu kapsamında, 6762 Sayılı Eski Ticaret Kanunu'muzla karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye çalıştık.

Bu değerlendirmede öncelikle yaralandığımız kaynak ve Kara (Kıta) Avrupası Hukuku'ndaki yazarların görüşleri oldu. Bunun yanında Türk ve Kara Avrupası ülkelerinin Yüksek Mahkeme Kararları, Avrupa Birliği'ne ait yeknesak hukukun Yüksek Mahkeme oluşturulması sürecindeki çalışmalardan, bu çalışmalar üzerine yazılan eserlerden de yararlandık.

Eski ve Yeni Ticaret Kanunu'muzun oluşturulması sürecinde, yabancı ve Ülkemiz Hukuku'nun değerli bilim insanlarının çok önemli katkılarını, hukukun gelişiminde ve tek düze hukuk yaratmaktaki etkilerini bu çalışmamızda bulacaksınız.

Ticaret Hukuku'muzun bugün geldiği aşamada doktrindeki görüşlerin etkisi ile Yüksek Mahkemeler kuralları değiştirilmiş, yeni kurallar koymuştur. Uygulama yeni hukukun yaratılmasında doktrinin etkisi ile yasama organlarına öncülük etmiştir.

Çalışma konumuz olan acentenin hak ve borçları konusu Ticaret Kanunu'muzun değişmesi ile yenilenmiştir.

Bu yenilenme sürecinde öncelikle Yerli ve Yabancı doktrin, sonrasında yabancı Yüksek Mahkeme kararları daha sonrasında ise Yargıtay İçtihatları, en sonunda ise 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu'nun düzenlenmesini bu sıra ile aktarmaya çalıştık.

Acentenin hak ve borçlarının 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu ile düzenlenmesi görece de olsa acente lehine hükümlerin hukukumuza girmesi sonucunu doğurmuştur. Bunu yanında Ülkemiz’de acentelik işi yapan kişilerin korunması, hukuki boşluk bulunan bazı koşullarda hüküm getirilmesi söz konusu olmuş, ancak bu yeni düzenlemelerde dahi yapılan önemli hatalar yazarlarca ve tarafımızdan eleştirilmiştir.

Eski Ticaret Kanunu’ndaki hatalı yazım ve kurallar yüzünden uzun yıllar uygulamada sorun yaratan kurallar değiştirilmiştir. Bu olumlu değişim konusunda da olumlu eleştirileri bu çalışmamızda bulacaksınız.

Hukukumuzda Ticaret Kanunu ve yaptığı atıfta Borçlar Kanunu’nun tellal, komisyoncu ve vekaletle ilişkin hükümleri Medeni Kanunun yine ilgili hükümleri acente konusunu düzenlemiştir. Bazı özel acenteler (sigorta, seyahat, taşıma aracılık yapan sermaye piyasası acenteleri gibi) hakkında özel kanunlarla düzenleme yapılmıştır. Tüm acenteleri düzenleyen özel bir kanunumuz bulunmadığından uygulamada bir karışıklık yaşamamız Eski Ticaret Kanunu döneminde olduğu gibi kaçınılmazdır.

6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu’muz konusunda bugün itibariyle pek az eser yazılmıştır. Önümüzdeki birkaç yıllık süre içerisinde bu eserlerin sayısının artması, yeni düzenlemelerin sonuçları, olası sonuçları hakkındaki değerlendirmeleri kolaylaştıracaktır.

## **ABSTRACT**

### **THE RIGHTS AND OBLIATIONS OF ‘AGENCY’ UNDER THE COMMERCIAL LAW NO. 6102**

The aim of this thesis is to carry out a comparative study of the rights and obligations of Agency in the light of the New Commercial Law no. 6102 compared with the Old Commercial Law no. 6762.

In this study, we benefited primarily from the opinion of scholars working on the Turkish and the Central European Laws. In addition, we benefited from the decision of Turkish and Central European Supreme Courts, researches carried out during the process of establishing an uniform European Union Law as well as studies written on these researches and on the unification process.

You will find in this thesis, valuable contributions made by well-known scholars during the process of establishing the old and new Turkish Commercial Law and the impact of their works on the development of Turkish Law as well as the on development of an uniform law.

At the level that our Commercial Law reached today, under the influence of the doctrine, the Supreme Courts changed their approach and oriented toward new approaches. Furthermore, under the influence of the doctrine, these new approaches guided the lawmakers.

The rights and obligations of ‘Agency’, which are the subject of this thesis, have been renewed with the new Turkish Codes of Obligations.

In this thesis, we tried to study the Turkish and foreign doctrine, the decision of Foreign Supreme Courts, the decision of Turkish Supreme Court during this renewal process and, finally, we explained the process of preparation of the New Turkish Commercial Law no. 6102.

The renewal of the rights and obligations of ‘Agency’ by the new Turkish Commercial Law no 6102 introduced in our legislation relatively new rules favorable to ‘Agency’. The new legislation, despite introducing new clauses protecting the interest of agencies and introducing new clauses to eliminate gray zones, is suffering from serious mistakes which have been criticized by scholars and by us.

With the new Commercial Law, the problematic clauses of the old Commercial Law creating problems in application have been modified. You will find in this thesis, positive comments on the improvements introduced with the new Commercial Law.

In Turkish Law; Agency is legislated by Commercial Law, and, indirectly by Turkish Code of Obligations as Commercial Law is referring to its clauses of on brokers, status of people/entities working on commission basis, as well as by the Turkish Civil Codes as the Turkish Commercial Law is referring to its clauses on mandates. There are specific laws regulating some type of agencies (such as agencies working in the field of insurance, travel, transportation and capital markets). Due to the fact that there is no one single law legislating ‘Agency’, occurrence of serious problems in the application of the new Turkish Commercial Law (as it was the case with the old Turkish Commercial Law) is inevitable.

As of today, there are very few studies on our new Commercial Law no. 6102. In couple of years, with publication of new studies, we will be in a better position of evaluate the implication and eventual problems that the new commercial law may create

## ÖNSÖZ

Acentenin hak ve borçları, konulu tezimi, tez danışmanım olan Sayın Prof.Dr.Merih Kemal Omağ'ın yardım ve desteğiyle yoğun bir çalışma süreci sonunda tamamlanmış bulunuyorum.

Acente konusu hukukumuzda çok fazla derinlemesine araştırılmış bir konu değil. Bu nedenle yaptığımız bu çalışmada yeni döneme ilişkin önemli kaynak sorunları yaşadık.

Teknolojinin bu aşamasında, bilgiye ulaşmanın kolaylaşmış olmasından,ve hukuk içtihat programlarından da yararlandık, Bir kısım araştırmalara ulaşmamız bu şekilde oldu. Ancak bu süreçte asıl yol gösterici konumuzla ilgili hukuk yayınları, bu yayınlarda vücut bulan bilim insanlarının değerli görüşleri olmuştur. Bu eserlerin artması ve desteklenmesi burada yazılacak birkaç cümle ile anlatılamayacak kadar önemli ve değerlidir.

Çalışmamızın uçsuz bucaksız araştırmalar denizinde bir damla da olsa katkı sağlaması dileğimle,

Başta Tez Danışmanım olan Sayın Prof.Dr.Merih Kemal Omağ olmak üzere tüm katkısı geçenlere teşekkür ederim.

**Yusuf Korun**  
**İstanbul, Ocak 2013**

## İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
- Genel Olarak.....	1
- Tarihsel Süreç.....	3
- Avrupa Ülkelerinde Acente Kurumu.....	4
- Kara (Kıta) Avrupasında Acente.....	4
- İngiliz Hukukunda Acente.....	5
- AB Hukukunda Acente.....	6

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ACENTE

I. ACENTE KAVRAMI.....	8
A. Tanımlar.....	8
1. Acente Kavramının Öğeleri.....	9
a. Ticari İşletmenin ve Acentenin Unsuru Olarak.....	9
aa. Süreklilik.....	9
ab. Bağımsızlık Ögesi.....	10
ac. Şekil Şartlarına Uyan Sözleşme.....	12
ad. Acenteye Faaliyet Alanı Tahsisi, Bölgesel Egemenlik ve Tekel ( İnhisar) Hakkı Ayrımı.....	13
ae. Acentelik Faaliyetini Meslek Edinmiş Olmak.....	14
af. Temsil veya Aracılık Etme.....	16
2. Acentenin Kişiliği; Acente, Tacir, Esnaf İlişkisi.....	16
B. Faaliyetine Göre Acenteler.....	18

1. Meslekten Olan, Meslekten Olmayan Acente.....	18
2. Aracı Acente.....	19
3. Sözleşme Yapmaya Yetkili Acente.....	19
C. Konularına Göre Acenteler.....	21
1. Sigorta Acenteleri.....	21
2. Deniz İşleri Acenteleri.....	25
3. Sermaye Piyasasında Faaliyet Gösteren Acenteler.....	26
4. Seyahat Acenteleri.....	27
5. Diğer Acenteler ve Acente Hükümüne Tabi Olanlar.....	29
<b>II. ACENTE VE BENZER KAVRAMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI.....</b>	<b>31</b>
A. Acentelik ve Tellallık ( Sımsarlık).....	31
B. Acentelik ve Komisyonculuk.....	33
C. Acentelik ve Tek Satıcılık Sözleşmesi.....	35
D. Acentelik ve Vekâlet Sözleşmesi.....	37
E. Acentelik ve Franchising Sözleşmesi.....	38

## İKİNCİ BÖLÜM

### ACENTENİN HAK VE YETKİLERİ

<b>I. ACENTENİN HAKLARI.....</b>	<b>40</b>
A. Ücret ( Provizyon, Komisyon) İsteme Hakkı.....	40
1. Ücretin Kaynağı ( Ücrete Hak Kazandıran İşlemler).....	40
2. Ücretin Doğumu ( Ücrete Hak Kazanma Zamanı).....	46
3. Ücretin Ödenme Zamanı.....	49
4. Ücret (Komisyon) Miktarının Tespiti.....	50
5. Ücret Talep Hakkında Zamanaşımı.....	53
B. Acentenin Yaptığı Olağanüstü Masraf ve Avansları İsteme Hakkı.....	53
1. Genel Olarak.....	53
2. Olağanüstü Masraflar ve Acentenin Ödediği Avansların Ödenme Zamanı.....	56
C. Acentenin Tekel (İnhisar) Hakkı.....	57



D. Acentenin Hapis Hakkı.....	62
1. Hapis Hakkının Kapsamına Giren Alacaklar.....	64
2. Hapis Hakkına Konu Olan Eşya ve Malın Paraya Çevrilmesi.....	65
E. Acentenin Takas Hakkı.....	66
F. Acentenin İflasta Ayrıcalık ( Öncelik) Hakkı.....	67
G. Acentenin Denkleştirme İstemi (Müşteri Tazminatı, Portföy Talebi).....	67
1. Kavram.....	67
2. 6762 Sayılı ETK Dönemi.....	68
3. Kara Avrupası ve AB Hukuku.....	70
4. Türk Hukukundaki Durum.....	72
a. Doktrin.....	72
b. Yargıtay Kararları (Uygulama).....	73
5. 6102 Sayılı TTK İle Yapılan Düzenleme.....	75
<b>II. ACENTENİN YETKİLERİ.....</b>	<b>77</b>
A. Acentenin Temsil Yetkisi (Dış İlişki).....	77
1. Genel Olarak.....	77
2. Acentenin Sözleşme Yapması, Kapsam ve Kuralları.....	78
B. Acentenin Yetkisiz Temsili.....	84
C. Acentenin Müvekkil Adına Hak Koruyan Beyanlarda Bulunması ve Kabul Etme Yetkisi.....	89
D. Acentenin Malları ve Bedelini Alma Yetkisi.....	92
E. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Yetkisi.....	93
F. Müvekkile İzaften Acente Aleyhine Alınan İlamın İcrası.....	99
1. 6762 Sayılı ETK Dönemi.....	99
2. 6102 Sayılı TTK ile Yapılan Düzenleme.....	101

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ACENTENİN BORÇ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

<b>I. ACENTENİN BORÇ VE YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....</b>	<b>103</b>
A. Genel Olarak.....	103

<b>B.</b>	Müvekkilin İşlerini Görme ve Menfaatlerini Koruma Borcu.....	<b>103</b>
<b>C.</b>	Kusurluluk Karinesinden Kurtulma .....	<b>106</b>
<b>D.</b>	Acentenin Sadakat Borcu.....	<b>107</b>
<b>1.</b>	Acentenin Bildirim (Haber Verme) Borcu.....	<b>107</b>
<b>2.</b>	Müvekkilin Talimatlarına Uyuma Borcu.....	<b>110</b>
<b>a.</b>	Talimatların Sözleşme ile Tespiti.....	<b>110</b>
<b>b.</b>	Acente Bağımsızlığının Talimatlara Etkisi.....	<b>111</b>
<b>3.</b>	Acentenin Talimatsız Hareket Etme Borcu.....	<b>111</b>
<b>4.</b>	Acentenin Müvekkili İle Rekabet Yasağı.....	<b>112</b>
<b>a.</b>	Genel Olarak.....	<b>112</b>
<b>b.</b>	Benzer Kurumlarla İlişkisi ve Karşılaştırılması.....	<b>114</b>
<b>ba.</b>	Haksız Rekabet İle.....	<b>114</b>
<b>bb.</b>	İşçinin Rekabet Yasağına İlişkin BK. Hükümleriyle.....	<b>114</b>
<b>c.</b>	Acentelik Sözleşmesi Sürecinde Rekabet Yasağı.....	<b>115</b>
<b>d.</b>	Rekabet Yasağı Anlaşması (Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı).....	<b>117</b>
<b>da.</b>	6762 sayılı ETK Dönemi.....	<b>117</b>
<b>db.</b>	6102 sayılı TTK m. 123 ile Getirilen Düzenleme.....	<b>119</b>
<b>5.</b>	Acentenin Sır Saklama ve Sırlardan Yararlanmama Borcu.....	<b>122</b>
<b>E.</b>	Acentenin Önlem Alma Borcu.....	<b>123</b>
<b>F.</b>	Acentenin Hesap Verme Borcu.....	<b>124</b>
<b>1.</b>	Kaynağı.....	<b>124</b>
<b>2.</b>	Hesap Vermenin Kapsamı.....	<b>125</b>
<b>G.</b>	Müşterinin Borcuna Kefil Olan Acentenin Borcu (Delkredere Sorumluluk).....	<b>125</b>
<b>H.</b>	Acentenin Tahsilatı Müvekkiline Ödeme Borcu.....	<b>128</b>
<b>1.</b>	Borcun Kapsamı.....	<b>128</b>
<b>2.</b>	İade Zamanı.....	<b>131</b>
<b>İ.</b>	Acentenin Belgeleri Müvekkiline İade Borcu.....	<b>132</b>

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**  
**ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE**  
**HÜKÜMLERİ**

<b>I. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERME NEDENLERİ</b> .....	<b>135</b>
<b>A. Genel Olarak</b> .....	<b>135</b>
<b>B. Sürenin Sona Ermesi</b> .....	<b>136</b>
<b>C. Belirsiz Süreli Sözleşmelerde Fesih İhbarla Sona Erme</b> .....	<b>137</b>
<b>D. Belirli ve Belirsiz Süreli Sözleşmelerde Haklı Nedenle Fesih</b> .....	<b>140</b>
1. Kavramın Hukuki Yapısı.....	140
2. Müvekkil Bakımından Haklı Fesih-i İhbar Nedenleri.....	142
3. Acente Bakımından Haklı Fesih-i İhbar Nedenleri.....	143
<b>E. Öngörülme (Diğer ) Fesih Nedenleri Sonucu Sona Erme</b> .....	<b>143</b>
1. Genel Olarak.....	143
2. Taraflardan Birinin Ölümü veya Ehliyetini Kaybetmesi.....	144
3. Taraflardan Birinin İflası.....	145
<b>II. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN HÜKÜMLERİ</b> .....	<b>147</b>
1. Acente Ücret (Komisyon), Masraf ve Avanslarının İvedili Olması ve Talep Edilebilmesi (TTK m.116/1).....	147
2. TTK tazminatı (TTK m. 121/4 - 5' te Öngörülen Tazminat).....	147
a. TTK m. 121/4 Göre Tazminat.....	147
b. TTK m. 121/5 Hükmüne Göre Tazminat.....	148
3. BK Genel Hükümler Uyarınca Tazminat.....	148
<b>SONUÇ</b> .....	<b>150</b>
<b>KAYNAKÇA</b> .....	<b>153</b>

## KISALTMALAR

<b>AD.</b>	: Adalet Dergisi
<b>Anm.</b>	: Anmerkung
<b>Art.</b>	: Artikel
<b>aşa.</b>	: aşağıda
<b>ATK.</b>	: Alman Ticaret Hukuku
<b>ATKD.</b>	: Avrupa Topluluğu Kararlar Dergisi
<b>Av. K.</b>	: Avukatlık Kanunu
<b>b.</b>	: bent
<b>bak. (bkz.)</b>	: bakınız
<b>BATIDER.</b>	: Banka ve Ticaret Hukuk Dergisi
<b>Bd.</b>	: Band
<b>BGB.</b>	: Bürgerliches Gesetzbuch
<b>BGE.</b>	: Entscheidendes Schweizerischen Bundesgeriches
<b>BGH.</b>	: Bundesgeriches
<b>BK.</b>	: Borçlar Kanunu
<b>bs.</b>	: bası
<b>bsk.</b>	: Baskı
<b>C.</b>	: Cilt
<b>c.</b>	: cümle
<b>Çev.</b>	: Çeviren
<b>D.</b>	: Dergi
<b>dn.</b>	: dipnotu
<b>EBK</b>	: Eski Borçlar Kanunu
<b>E.</b>	: Esas
<b>ESADER</b>	: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi
<b>ETK (e.TTK)</b>	: Eski Ticaret Kanunu
<b>f.</b>	: fıkra
<b>HD.</b>	: Hukuk Dergisi
<b>HGK.</b>	: Hukuk Genel Kurulu

<b>HUMK.</b>	: Eski Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
<b>IATA</b>	: Uluslararası Hava Taşıma Birliği
<b>İBD.</b>	: İstanbul Barosu Dergisi
<b>İBK.</b>	: İçtihadı Birleştirme Kararı
<b>İİK.</b>	: İcra İflas Kanunu
<b>İl. Kaz. İç. D.</b>	: İlmî ve Kazai İçtihatlar Dergisi
<b>İtal MK.</b>	: İtalyan Medeni Kanunu
<b>K.</b>	: Karar
<b>karş.</b>	: Karşılaştırınız
<b>KHK.</b>	: Kanun Hükmünde Kararname
<b>m.</b>	: madde
<b>MHAD.</b>	: Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
<b>NJW.</b>	: Neue Juristische Wochenschrift
<b>N.</b>	: Numara
<b>OR.</b>	: Das (Schweizerische) Obligationenrecht
<b>RG.</b>	: Resmi Gazete
<b>S.</b>	: Sayı
<b>SAY</b>	: Sigorta Acenteliği Yönetmeliği
<b>SABK.</b>	: Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu
<b>Sh.(s.)</b>	: Sahife
<b>SMK .</b>	: Sigorta Murakabe Kanunu
<b>SPK.</b>	: Sermaye Piyasası Kanunu
<b>SPY.</b>	: Sigorta Prodükörleri Yönetmeliği
<b>Sy.</b>	: sayfa yok
<b>T.</b>	: Tarih
<b>TKHK.</b>	: Tüketicinin korunması Hakkındaki Kanun
<b>TMK</b>	: Türk Medeni Kanun
<b>TSN.</b>	: Ticaret Sicil Nizamnamesi
<b>TTK.</b>	: Türk Ticaret Kanunu
<b>TTSG.</b>	: Türkiye TicaretSicili Gazetesi
<b>vb.</b>	: ve bunun gibi

<b>vd.</b>	: ve devamı
<b>vs.</b>	: vesair
<b>WM.</b>	: Wertpapier – Mitteilungen
<b>Y.</b>	: Yargıtay
<b>Yarg. D.</b>	: Yargıtay Dergisi
<b>YBK.</b>	: Yeni Borçlar Kanunu
<b>YKD.</b>	: Yargıtay Kararları Dergisi
<b>YTD.</b>	: Yargıtay Ticaret Dairesi
<b>yuk.</b>	: Yukarıda
<b>ZGB.</b>	: Das Schweizerrische Zivilgesetzbuch

## GİRİŞ

### - Genel Olarak

Bir kurum olarak acente hukukumuzda ilk kez 1 Ocak 1957 tarihli 6762 Sayılı Eski Ticaret Kanunu' muz ile girmiştir. Bu Yasada 116. madde ile acente şöyle tanımlanmıştır : *“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tabi bir sıfat olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surette ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir”*. (ETK m.116 ) Bundan bir önceki 1926 tarihli Ticaret Kanunu' muzda bulunan ticari vekâlete ilişkin hükümler acenteye uygulanmaktaydı. Ancak doğaldır ki bu hükümler acenteye uygun olduğu ölçüde uygulanıyordu. Daha çok geçici vekâlet ilişkileri ile ilgili bu hükümlerin ancak bir bölümü sürekli bir ilişkisi olan acenteye uygulanabilmekteydi<sup>1</sup>. 1926 tarihli anılan Ticaret Kanunu' muzun Mehazı 1882 tarihli İtalyan Medeni Kanunu idi. Ticari vekâlete ilişkin hükümler de bu Mehaz Yasa' dan alınmıştır.

1957 tarihli Eski Ticaret Kanunu' muz yarım yüzyılı aşan bir süre uygulandı. Bu Yasamızda 116. maddeden 134. maddeye kadar toplam 18 madde acente ile ilgili hükümlerden oluşmaktaydı. 13.01.2011 tarihinde kabul edilerek istisnaları dışında (sermaye şirketlerinin elektronik ortamda tanıtımı ve uluslararası denetleme ölçütlerinde denetlemelerine ilişkin hükümler; ilki 01.07.2012, ikincisi 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girecektir) 01.07.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu' muz ise acenteliği “acentelik” başlığı altında 102-123 maddeler arasında 21 madde olarak düzenlenmiştir. Konu başlığından da anlaşılacağı üzere 6102 sayılı Yasa' da da önceki 6762 sayılı Yasa gibi acente sözleşmesi değil acente esas alınmıştır.

---

<sup>1</sup> **Kınacıoğlu**, Naci, (Acente ve Acentelik Sözleşmesi), Ankara 1963 s.7, **Kayıhan**, Şaban, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Ankara 2011, s.32.

Yasa maddelerine ilişkin karşılaştırma ve doktrindeki ilk eleştirileri bu çalışmada olanak ölçüsünde aktarmaya çalıştık. Uygulamada oluşacak, olası sorunlara da ışık tutması bakımından önceki uygulamalara dair Yüksek Mahkeme kararları ve yine doktrindeki eleştirileri, önerileri de bu çalışmamızda bulacaksınız.

6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu' muzun hazırlanmasında, 6762 sayılı ETK' nin uygulanması sürecinde karşılaşılan sorunlar, bu sorunlara ilişkin doktrindeki eleştiriler ve önerilerle birlikte Yargıtay uygulamaları, AB Hukuku ve Kara Avrupası ülke hukuklarının yasal düzenlemeleri, yabancı yazarların görüşleri etkili ve yol gösterici olmuştur.

6102 Sayılı Yasa özellikle 18.12.1986 tarih 86/653 sayılı Avrupa Birliği Direktifi doğrultusunda kurallar getirmiştir<sup>2</sup>. 6762 Sayılı ETK' da Yasa maddesi olarak bulunmayan aşağıdaki yenilikler 6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu ile getirilmiştir. Bu çalışmamızda özellikle bu hükümlerle getirilen yenilikler üzerinde durduk. Bu yenilikler; acentenin müşteri (portföy) tazminatı veya 6102 sayılı TTK'nın ifadesi ile "*denkleştirme istemi*", acentenin yetkisiz temsilindeki; "*müvekkil mukavelenin akdini haber alır almaz üçüncü şahsa, akde icazet vermediğini derhal bildirmedeği takdirde, icazet vermiş sayılır*"(ETK m. 122) kuralının tersine çevrilerek BK' daki temsil hükümleri ile uygunluk sağlanması, rekabet yasağı anlaşmasının hukukumuzda girmesi, ETK Döneminde 119. madde ile getirilmiş bulunan acentenin davada müvekkilini pasif temsil yetkisinin acenteye doğrudan dava açılması veya takip yapılması, ilamların acente aleyhine uygulanması gibi hukuka aykırı sonuçlara yol açmaması için "kararların acente aleyhine uygulanamayacağı" kurallarının getirilmesidir.

Bu yeni düzenlemeler yanında ETK' da bulunmayan acentelik hükümlerinin uygulanmasında sigorta araçlarının çıkarılması, acentenin ücret hakkının; kazandıran işlemler, hak kazanma zamanı ve ödenme zamanı bakımından

---

<sup>2</sup> **Ayan**, Özge 6102 Sayılı TTK'nın Acentelik Kısımında Getirdiği Yenilikler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi H. 12, Sayı :2, İzmir 2012 s.80.



ayrıntılı olarak düzenlenmesi, tahsil komisyonu, sözleşmeden sonra ücrete hak kazanma koşul ve kurallarının düzenlenmesidir<sup>3</sup>.

Bu tezi hazırlarken Ülkemizde diğer konularda da karşılaştığımız acente ile ilgili özel, derinlemesine çalışmaların, çok az olduğu gerçeğini de ifade etmeyi yarar umuyoruz. Kanımızca bu ve bunun gibi bilimsel konularda derinlemesine bilimsel çalışmaların özendirilmekle kalmayıp desteklenmesi de zorunludur. Ne yazık ki hukuku yaratan hukukçuların bulunduğu bir ülkede yaşamıyoruz. Kurallarımız, bilimsel eserlerimiz çoğunlukla bizden teknoloji, kültür ve sosyal ilişkiler bakımından daha ileri de olan ülkelerden çeviri yapmak sureti ile oluşuyor. Bu bağlamda birden fazla yabancı dilin özendirilmesi ve desteklenmesi de dikkat çeken bir diğer ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır.

#### - Tarihsel Süreç

Sanayi Devriminden sonra artan üretim, yeni pazarlama olanaklarının yaratılmasını zorunlu kılmıştır. Ticaretle uğraşan kişiler farklı yerlerde temsilcilik açma, temsilciler göndererek pazarlama olanakları aramaya başlamıştır. Ancak belirtilen bu iki yoldan da avantajlı olan, ekonomik kaynak özgülmesine gerek olmaksızın pazarlama faaliyetlerinin yürütülmesini sağlayan acente kurumundan yararlanma uygulaması olmuştur.

Bu nedenle tacirler; *kendi işletmesinden bağımsız ve genellikle kendi bulunduğu yerden farklı bir yer veya coğrafi bölge ile sınırlı olmak üzere, bağutlayacağı ticari sözleşmelerde alacağı ücret (komisyon) karşılığı sürekli olarak kendisi ad ve hesabına aracılık eden veya verdiği yetki ile sözleşmeyi bizzat imzalayan ve ekseriyetle tacir olan gerçek veya tüzel kişilerle süreli veya süresiz temsilcilik, acentelik* sözleşmeleri yapmışlardır.

Acente olarak adlandırılan ve ayrı bir işletme sahibi olan bağımsız yardımcılar, tacirle pazarlanması istenen malların satılması veya satışında aracılık

---

<sup>3</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 112-113.

edilmesi konusunda sürekli olarak faaliyet gösterirler ve sözleşmeleri tacirin adına ve hesabına yaparlar. Burada acente işletmesinin masrafları acenteye ait olup taciri ilgilendirmez<sup>4</sup>.

Acentelik kurumu ilk kez 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir. İsviçre Borçlar Kanunu'na ise sonradan 1949 yılında eklenmiştir. İtalyan Medeni Kanunu'nda da acente hükümleri bulunmaktadır. Eski Ticaret Kanunumuz da İtalyan Medeni Kanunu'ndan yararlanmıştır, ancak Almanya ve İsviçre Medeni Kanunlarından ilham alarak acenteliği sadece aracı acente olarak değil, aynı zamanda sözleşme yapma yetkisine de sahip acente olarak da düzenlemiştir<sup>5</sup>.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren Eski Ticaret Kanunumuza acentelik hükümleri 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu'ndan alınmıştır. Anılan İtalyan Medeni Kanunu'nda ise acentelik faslı 12 madde olarak düzenlenmiştir<sup>6</sup>.

AB Hukuku kapsamında en önemli gelişme olarak, (6102 sayılı TTK'na ilham kaynağı olan) Avrupa Topluluğu tarafından acentelik konusunda ulusal hukukların tekdüzeleştirilmesi için 86/653 sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi kabul edilmiştir.

#### - **Avrupa Ülkelerinde Acente Kurumu**

#### - **Kara (Kıta) Avrupası'nda Acente**

Bilindiği üzere 1 Ocak 1957 tarihli ETK'nin mehzabı olan, acente konusunu 12 madde olarak düzenleyen Kanun 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu'dur<sup>7</sup>. Avusturya Hukukunda acentelik ilişkisi 1993 tarihli Agency Commercial Contract Act ile düzenlenmiştir. Avusturya Devletinin bu yasayı kabul nedeni 18.12.1986 tarihli 86/653 sayılı Avrupa Birliği Konseyi'nin (EEC) bağımsız tacir

<sup>4</sup> Kınacıoğlu, s.1, Arkan, Sabih, Ticari İşletme Hukuku 15.Baskı Ankara 2011, s.195.

<sup>5</sup> Arkan, s.196.

<sup>6</sup> Arslanlı, Halil, Kara Ticareti Hukuku Dersleri Umumi Hükümler 3. Bası, İstanbul 1960 s.179.

<sup>7</sup> Arslanlı, s.179.

yardımcılarının, AB ülkeleri arasında eşgüdümünü veyeksanaklığını sağlamak için çıkartılan Direktif ' e uyum sağlanması zorunluluğudur<sup>8</sup>.

İsviçre Hukuku' na acentelik sözleşmesi 1 Ocak 1950 tarihinde yürürlüğe giren İsviçre Borçlar Kanunu ile girmiştir. Bu yasada acentelik sözleşmesinin tanımı yapılmamış, ancak buna rağmen acente yerine acentelik sözleşmesi esas alınmıştır. Alman Hukukunda ise tersine 6.8.1953 tarihli kanunla acentelik sözleşmesi değil acente esas alınmıştır<sup>9</sup>.

Konunun ilerleyen bölümlerinde Kara (Kıta) Avrupası kanunlarından madde madde olmak üzere çok sık söz edileceğinden burada fazla ayrıntıya girilmemiştir.

### - İngiliz Hukukunda Acente

Acente kavramı İngiliz Hukukunda<sup>10</sup> çok geniş ve esnek tanımlanan ve düzenlenen bir kurum olup bu nedenle kapsamını belirlemek oldukça güçtür<sup>11</sup>. Acentenin tanımı, 01.1.1994 tarihinde yürürlüğe giren 7.12.1993 T. ve 3053 S. Acenteler Hakkında Yönetmeliğin 2. maddesi ile yapılmıştır<sup>12</sup>.

Bu Yönetmeliğe göre; "*acente, sürekli bir yetkiye dayanarak mal alım ve satımına aracılık eden veya bu sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına akdeden bağımsız kişiler*" olarak tanımlanmıştır. Tanımda bulunan "*self-employed*" terimi esasında gerçek kişileri ifade eder<sup>13</sup>. Ancak öğreti tüzel kişilerin de acentelik yapabileceğini kabul etmektedir<sup>14</sup>. İngiliz Hukuku' nda sadece sözleşme yapmaya yetkili olan veya yalnız aracılık yapma yetkisi olan acente ayrımı gözetilmiştir.

---

<sup>8</sup> Kayıhan, s.32.

<sup>9</sup> Kayıhan s.31.

<sup>10</sup> "Anglo-Sakson veya Anglo-Amerikan Hukuk sistemi Common Law; "commonlaw", "statutelaw" ve "equality law" olmak üzere üçlü sacayağı üzerine şekillenmektedir. Çalışmanın İngiliz Hukuku bile ilgili kısmı yasa ya da kanun hukuku olarak bilinen "statute law"u kapsamaktadır. Cengiz, Ali, Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçlar, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi,1.(2) 2011, s.142.

<sup>11</sup> Cengiz, s.142.

<sup>12</sup> Cengiz, s.142.

<sup>13</sup> Cengiz, s.142.

<sup>14</sup> Cengiz, s.142.

Acentelik sözleşmesi herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır<sup>15</sup>. Acentelik işlevinin söz konusu olması için acentenin bağımsız olması gerekir<sup>16</sup>.

İngiliz Hukuku' na göre; acente aracılık faaliyetini müvekkili nam ve hesabına yapmalı, ya da mal alım satımına ilişkin sözleşmeyi müvekkili hesabına bağtlayabilmelidir. Kendi adına müvekkili hesabına veya müvekkili adına kendi hesabına yapılan işlemler acentelik faaliyeti oluşturmazlar<sup>17</sup>. İngiliz Hukuku' nda Yönetmelikle hangi ilişkilerin acentelik faaliyeti kapsamında olduğu, hangilerinin kapsam dışı bırakıldığı ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğin ayrıntılı ve özgün ifade yöntemi acenteliğin Kara Avrupası Hukuku'ndan oldukça farklı olduğunu göstermektedir. Acentelik ilişkisinin kapsamı satım sözleşmesi konusu ile sınırlandırılmıştır. Acenteye tacir olma zorunluluğu da getirilmemiştir<sup>18</sup>. Tacir olma zorunluluğunun olmaması düzenlemesinin bizim 6102 sayılı TTK' ya benzediğini söylemek yanlış olmaz.

#### - AB Hukukunda Acente

AB' nin 1986 tarih ve 653 sayılı "*Acenteliğe Dair Üye Devlet Hukuklarının Koordinasyonu Hakkındaki Direktif'i*"<sup>19</sup> acentelere ilişkin genel bir düzenlemedir<sup>20</sup>. Direktif' in birinci kısmı, kapsam başlığını taşımaktadır. Direktifin birinci maddesinin birinci bendinde Direktif ile olması gereken uyumlaştırma ölçütlerinin, üye devletlerin acenteler hakkındaki genel düzenleyici işlemlerine uygulanacağı belirtilmiştir. Aynı maddenin ikinci bendinde, Direktif ' in amaçları doğrultusunda acente teriminin; "*müvekkili hesabına ticari mal alım satımında arabulmak veya ticari mal alım satımına ilişkin hukuki muameleleri müvekkili namına ve hesabına yapmak üzere devam eden –sürekli- yetkiye sahip, bağımsız arabulucu anlamına geldiği*"<sup>21</sup> belirtilerek acente bu şekilde tanımlanmıştır. Bunun yanında Direktif' in anlamı çerçevesinde kimlerin acente sayılmayacağı da

---

<sup>15</sup> Cengiz, s.142.

<sup>16</sup> Cengiz, s.142-143.

<sup>17</sup> Cengiz, s.143.

<sup>18</sup> Cengiz, s.142.

<sup>19</sup> Bu tezimizde Direktif olarak anılacaktır.

<sup>20</sup> Cengiz, s.144.

<sup>21</sup> Cengiz, s.144.

belirtilmiştir. Buna göre; şirketi veya tüzel kişiliği (*association*) temsil ve ilzam edebilecek, taahhütlerde bulunmakla görevlendirilmiş memur amir (*ticari mümessil*), şirket ortaklarını taahhüt altına sokmakla yetkilendirilmiş ortak, icra İflas hukukunda tanımlanan iflas masası ve tasfiye memuru, “*recevier*”<sup>22</sup> veya “*receiver*” tarafından atanmış kişi, acente kapsamı dışındadır.

Acente, en çok karşılaştığımız tacir yardımcılarındandır. Bu nedenle acente kaynaklı çok sayıda ihtilaflar söz konusudur. Çoğu uluslararası nitelikli olan bu ihtilaflar acente ile müvekkilinin farklı ülkelerde bulunması sonucu aynı zamanda kanunlar ihtilafı da oluşturmaktadır. Uluslararası hukukların yakınlaştırılması, amacın elde edilmesinde yetersiz kaldığından tek yasa yapma zorunluluğu doğmuştur. Bu nedenle de yukarıda belirtilen Direktif yanında çeşitli konularda acenteler hakkında düzenlemeler yapılmış, örneğin, International Institute For The Unification of Private Law (UNIDROIT) tarafından (iki dilde) “*Menkul Malların Alım ve Satımında Milletlerarası Nitelikli Acenteliğe İlişkin Konvansiyon Tasarısı* (agency of an international character) düzenlenmiş<sup>23</sup>, ancak henüz yürürlüğe girmemiştir<sup>24</sup>.

---

<sup>22</sup> Direktif metninde geçen “*receiver*” kelimesi, İngiliz İflas Hukuku “*Insolvency Act 1986*” ile geliştirilmiş ve “*Enterprise Act 2002*” ile son halini almış bir kavramdır. Türkçeye “*kayyum*” olarak çevrilmiştir. Fakat Türk Hukuku’ndaki kayyum kurumu ile bire bir örtüşmez. Bu nedenle terim aynen kullanılmıştır. **Cengiz**, s.144.

<sup>23</sup> **Tekinalp**, Gülören, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Aralık 1979, Cilt X, Sayı 2, Menkul Malların Alım Satımı Konusunda Milletlerarası Nitelikli Acentelik İlişkisi Hakkında Konvansiyon Tasarısı Hakkında Düşünceler, s.377.

<sup>24</sup> **Kayıhan**, s.28, dn.15.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### ACENTE

#### I. ACENTE KAVRAMI

##### A. Tanımlar

6102 sayılı TTK m. 102’ de değişiklik yapılarak acentenin işletme değil tacir adına sözleşme yapacağı yasalaştırılmıştır. Bu yasa kuralına yeni bir fıkra eklenerek (3. Fıkra) taşıma, deniz ticareti, sigorta, turizm gibi konulardaki özel hükümlerin saklı tutulduğu belirtilmiştir. Ancak bu fıkranın geçerliliğini açıklayacak bir açıklama maddesi gerekçesinde yoktur. Bilakis gerekçede ETK’ nın 116. Maddesinden alındığı ifadesi bulunmaktadır. Madde metni TBMM Genel Kurulu’ nda görüşülürken verilen önerge ile bu fıkra eklenmiştir. Amaç BK ile ifade birliği sağlamak olduğu halde TTK m.102/1. fıkrasındaki ‘*ticari mümessil*’ terimi ETK ’ daki gibi varlığını sürdürmektedir. Oysa BK m. 547’de artık ‘*ticari temsilci*’ terimi kullanılmaktadır<sup>25</sup>. 6762 Sayılı TTK m. 116/f. 1’ de acenteyi şu şekilde tanımlamıştır :

*“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tabi bir sıfatı olmaksızın bir mukaveleye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surette ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi veya bunları o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir”<sup>26</sup>.*

Burada maddeye getirilen önemli eleştiri akit yapma yetkisinin işletme adına değil tacir adına kullanıldığı yönündedir<sup>27</sup>.

6102 sayılı TTK ise m. 102 f. 2 ‘ de acenteyi, ‘*Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde*

<sup>25</sup> **Kendigelen**, Abuzer, Yeni Türk Ticaret Kanunu, İstanbul, 2011, s.83- 84.

<sup>26</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı**.

<sup>27</sup> **Kayıhan**, s.36.

*sürekli olarak bir ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.*"<sup>28</sup> şeklinde tanımlanmıştır.

Yeni Ticaret Kanunumuz işletme adına değil tacir adına faaliyet göstermeyi esas almıştır. Doktrinde ise acente genellikle şu şekilde tanımlanmaktadır:

*“Bağlı tacir yardımcıları gibi tabi sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belirli bir bölge içinde, ticari bir işletmeyi ilgilendiren akitlerde aracılık etmeyi, bu akitleri o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir”*<sup>29</sup>.

Burada, yukarıdaki tanımdan farklı olarak ETK’ daki tanım doğrultusunda ticari işletme adına akitleri yapmak ve aracılık etmek esas alınmıştır. 6102 sayılı TTK’ daki tanım esas alındığına ise tacir *adına akitleri yapmak ve aracılık etmek* şeklinde tanımın ifade edilmesi gerekmektedir.

## **1. Acente Kavramının Öğeleri**

### **a. Ticari İşletmenin ve Acentenin Unsuru Olarak**

#### **aa. Süreklilik**

Acentenin süreklilik ögesi esasen ticari işletmenin de faaliyetlerinin sürekliliği ögesini çağrıştırmaktadır. Ancak buradaki süreklilik kavramı acentenin sürekli, yıllarca acentelik faaliyeti yapmasına değil, aynı müvekkil tacir ile olan sürekli çalışma ilişkisine vurgu yapan bir süreklilik kavramıdır.

*Domaniç’e* göre acentelik konusunda süreklilik şu anlama gelmektedir :

---

<sup>28</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.**

<sup>29</sup> **Poroy /Yasaman** Ticari İşletme Hukuku, İstanbul, 2004, s.219.

*“Sürekli ömür boyu demek değildir, acentelik belli veya belirsiz süre için de olabilir. Önemli olan acenteliğin devam niyetiyle kurulmasıdır. TTK sürekliliği, meslek edinmek kavramı ile de teyit etmiştir”<sup>30</sup>.*

Acentelik ilişkisinde bir veya birkaç sözleşmeye aracılık etme veya sözleşme akdetme ile sınırlı olmaksızın sürekli bir şekilde faaliyetin bulunması gerekir<sup>31</sup>. Aksi takdirde müvekkil ile acentenin belirli bir ya da birkaç iş için anlaşmaları söz konusu ilişkiyi tellallık ilişkisine dönüştürür<sup>32</sup>.

### **ab. Bağımsızlık Ögesi**

Ticari işletmede bağımsızlık, o işletmenin kendi başına bağımsız bir birimi, bir ticari işletme oluşturma ögesini ifade ederken acentenin bağımsızlığı daha özel anlamda olup, müvekkile ait işletmeden bağımsızlığı ifade eden bir kavramdır. Ayrıca bir ticari işletme olması itibarıyla ayrı muhasebesi, idari ve hukuki yapısı olan bir bütünlüğü de ifade etmektedir. Bunun yanında ticari işletme olması zorunluluğu da tartışmalıdır.

Bağımsızlık, acente bakımından ekonomik bir kavram olmaktan çok hukuki bir kavramdır<sup>33</sup>. Acente, acentelik faaliyetini komisyoncu ve tellal gibi bağımsız olarak yapar, her ne kadar tacirin emirlerine uyma yükümü bulursa da ticari temsilci veya ticari vekil gibi tacirin gözetim ve denetimi altında faaliyet göstermez. Acentenin faaliyette ticari vekil veya ticari temsilci, müstahdem gibi bağımlı bir sıfatı söz konusu ise burada acentelikten söz edilmez. Ücretin kapsamı, tayin edilmiş şekli, miktarı, ödeme şekli, faaliyet sırasında tanınan yetkiler acentelik sıfatının belirlenmesinde etkilidir. Sadece aylık ücret kararlaştırılmış ise ya da talimatlara harfiyen uyma koşulu söz konusu ise burada acentelik değil, ticari

<sup>30</sup> **Domaniç**, Hayri, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Cilt I İstanbul 1987, s.309.

<sup>31</sup> **Domaniç**, Hayri, Ticaret Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul, 1972, s.213, **Evcimik**, Aydın Ayça Acentenin Müşteri Tazminatı Hakkı, Yüksel Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.4-5.

<sup>32</sup> **Arkan**, s.200, **Evcimik**, s.4-5.

<sup>33</sup> **Kaya**, Arslan, Acentelik, s.6.



temsilcilik veya ticari vekillik vardır<sup>34</sup>. Acente ile diğer tacir yardımcılarını ayıran unsurlardan en önemlisi bağımsızlık unsurudur<sup>35</sup>.

Acente faaliyeti sonucunda yapılacak sözleşmelerin her türlü riski müvekkil tacire aittir. Ancak bu durum acentenin müvekkiline bağımlı olduğu, anlamına gelmez<sup>36</sup>.

Acentenin bağımsızlığı kendi işçilerini belirleme ve ücretlerinin acente tarafından ödenmesi sonucunu da doğurur. İşçileri işe alan, ücretlerini dolaylı olarak da olsa kendisi ödeyen müvekkil esasen bir acentelik sözleşmesi yapmış olmaz bir ticari işletme şubesi açmış sayılır. İşlerinde aracılık eden şahıs da artık şube sıfatı söz konusu olduğundan acente sayılamaz. Bu durumda resmi işlemlerde, kâğıt üzerinde acente olarak görünen şahıs aslında işveren vekilidir (İş K m.2). Ancak yukarıda belirtilen sonuca ulaşmak için acente, müvekkil ve işçiler arasındaki eylemli durum ve ilişkinin bu sonuca varmayı haklı kılması gerekir<sup>37</sup>.

Bu durumda müvekkil ile acente arasındaki ilişki, perdenin kaldırılması teorisinin uygulandığı kardeş şirketler arasındaki ilişkiyi andırmakta, aynı kuralların uygulanmasını gerektirmektedir. İşin yönetim ve organizasyonunda acentenin söz hakkı yoksa ve bu hak artık müvekkile aitse, artık acentenin bağımsızlığı da işveren sıfatı da söz konusu değildir. Kâğıt üzerindeki durum artık gözardı edilerek müvekkil işveren olarak kabul edilmelidir. Bu kapsamda işçilik haklarından artık acente olarak görünen şahıs değil müvekkil sorumlu olacak, iş güvencesi hükümleri ve toplu iş sözleşmesindeki yetki bakımından da acentenin işyeri ile müvekkilin işyeri birlikte değerlendirilecektir<sup>38</sup>. İhtilafın davaya dönüşmesi

---

<sup>34</sup> Arslanlı, s.18.

<sup>35</sup> Ayan, (Yenilikler), s.81.

<sup>36</sup> Arslan/Şenyüz, İşletme Hukuku, Bursa 2012, s.100.

<sup>37</sup> Dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağı, yasa kurallarının hükümlerinin sert şekilde uygulanması sonucu oluşacak adalet ve hakkaniyete, ahlaka aykırı, sonuçları önleyen genel kurallardır. Ancak tüm sorunların dürüstlük kuralı yardımıyla çözülmeye çalışılması uygulamada objektifliği hukuki güvenliği yok eder. Bu çerçevede, “acenteye” faaliyetlerinden dolayı sadece sabit ücret ödenmesi kararlaştırılmış ise acentelik ilişkisinden söz edilemez, zira bu halde müvekkile bağımlılık söz konusu olur. Arkan, s.187, Kayıhan, s.31 Bu halde “yardımcının” işçi sayılması gerektiği söylenebilir. Birben, Erhan, Müvekkil Tacir İle Acentenin İşçileri Arasında Bir İş İlişkisi Mevcut Mudur? Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:9, Sayı:1 İzmir/2007 s. 59.

<sup>38</sup> Birben, s.59.

halinde ise işçiler kâğıt üzerinde acente olarak görünen şahsı değil müvekkilini doğrudan dava edebileceklerdir. Yargıtay 22. Hukuk Dairesi 2011/6292-1212 E-K., T. 27.9.2011, yeni bir kararında;

*”Davacı, feshin geçersizliğine ve işe iadesine karar verilmesini istemiştir. Davalı şirket ile dava dışı ... arasında yapılan acentelik sözleşmesinin TTK m.116 ' ya uygun bulunmadığı, davalı şirketin daha önce çalışan olan kişi ile acentelik sözleşmesi yaptığı ve acente olarak gösterilen kişinin personelini tayin etme ve işten çıkarma yetkisi bulunmadığı, yönetim hakkının davalı şirkette olduğu, acente olarak gösterilen kişinin bağımsız bir tacir sıfatıyla hareket etmediği anlaşılmaktadır. Buna göre davacı işçi başlangıçtan itibaren davalı şirketin işçisi olduğundan davanın taraf sıfatı yokluğu nedeni ile reddi doğru bulunmamıştır.”<sup>39</sup>* şeklinde konuya örnek oluşturacak bir içtihatla bulunmuştur.

#### **ac. Şekil Şartlarına Uyan Sözleşme**

Akit yapmaya yetkili acentelik sözleşmesinin yazılı olması yasa tarafından öngörüldüğünden fıkranın karşıt kavramından aracı acentelik sözleşmesinin yazılı şekilde yapılmasının zorunlu olmadığı anlaşıldığı gibi acentenin iş alanını genişleten veya daraltan koşulların yazılı olması zorunlu kılındığından, aracı acente akdinin sözlü olarak da yapılabileceği anlaşılmaktadır. Acentelik “*bir ticari işletmeyi ilgilendiren iş ve işlemlerde*” sözkonusu olur. Acentelik sözleşmesinin taraflarının mutlaka ticari işletmesi bulunması gerekir. Ticari olmayan işletmeler, acentelik sözleşmesi yapamazlar, acentelik tesis edemezler. (Yeni TTK ‘ da ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmeler söz konusu edilse de acentenin faaliyetini, ticari işletme değil de tacir adına yapmayı meslek edinmesinden söz edilmiştir)<sup>40</sup>. Bu nedenle acentenin ticari işletme işletmesi zorunluluğu 6162 sayılı ETK döneminde bile tartışmalı iken artık bu zorunluluk söz konusu değildir. Ancak müvekkil (Yasa ’ nın açık ifadesi gereği) mutlaka tacir olmalıdır.

Aracı acentelik sözleşmesinin oluşumu için müvekkil ile acentenin şekle bağlı olmayan bir sözleşme yapması gerekli ve yeterlidir. Esasen şekil

<sup>39</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı.**

<sup>40</sup> **İmregün,** Oğuz, Kara Ticareti Hukuku Dersleri, İstanbul 1996, s.128.

zorunluluğu aranmadığından acentenin m¼vekkil tacir lehine işlem yapması halinde de bu s¼zleřmenin artık var olduğu kabul edilmelidir. Bu nedenle s¼zleřme yapılması ¼gesi yasada anılmasına rağmen zorunlu bir ¼ge olarak kabul edilmemiştir. Ancak s¼zleřme yapma yetkisi olan acente için durum tersinedir. Yasaya g¼re acenteye s¼zleřme yapma yetkisi ancak yazılı olarak verilebileceğinden ve bu koşul geçerlilik koşulu olduğundan bu t¼r acentelik faaliyeti için (yazılı s¼zleřme zorunlu olmasa da) m¼vekkil tacirin yazılı beyanı acentelik kavramının ¼gesini oluşturmaktadır. Ayrıca TTK m.107 uyarınca bu yetki belgesinin acente tarafından ticaret sicil memurluğunda tescil ve ticaret sicil gazetesinde ilan edilmesi gerekir.

#### **ad. Acenteye Faaliyet Alanı Tahsisi, B¼lgesel Egemenlik ve Tekel ( İnhisar) Hakkı Ayrımı**

Acente ve m¼vekkili olan tacir açık veya ¼rt¼l¼ olarak yapacağı anlaşma ile acentelik faaliyetinin sınırlarını, kapsamını, konusunu belirleyebileceği gibi coğrafı alanını da belirleyebilirler. Esasen acenteye bir faaliyet alanının belirlenmesi zorunlu bir ¼ge ise de tekel hakkının verilmesi gerekli ve zorunlu değildir.

*Arkan* ' a g¼re; her ne kadar TTK m.102 ' de acentenin faaliyetinin belirli bir yer veya b¼lgede gerçekleştirmesinden s¼z edilmişse de bu ayrı bir unsur olarak kabul edilemez. Zira tarafların anlaşması ile coğrafı tekel hakkı kaldırılabilir. (TTK m.104) Bu nedenle tekel hakkını acenteliğin bir unsuru olarak belirtmek isabetli değildir<sup>41</sup>. Ancak yine de acenteye bir faaliyet alanı belirlenmesi (tekel hakkı oluşturmasa da) zorunludur.

Acentenin faaliyet alanının belirlenmesi, sınırlandırılmış olması acentelik s¼zleřmesinin ¼nemli bir unsurudur<sup>42</sup>. Acenteye tahsis edilecek faaliyet b¼lgesinin, (genellikle) m¼vekkil tacirin işletme b¼lgesi dışında ayrı bir yer veya

---

<sup>41</sup> **Arkan**, s.199.

<sup>42</sup> **İmreg¼n**, s.128.

bölge olması gerekir. Ayrıca o yer ve bölge için tekel hakkı kaldırılmış olsa bile acente o bölgede faaliyete girişebilecektir<sup>43</sup>.

Acentenin faaliyetini müvekkili olan tacire ait işletmenin bulunduğu coğrafi bölgeden farklı bir yer veya bölgede icra etmesi şart değildir. Acente faaliyetini, müvekkili tacire ait işletmenin bulunduğu yer veya bölgede de gerçekleştirebilir<sup>44</sup>. Zira acenteye tahsis edilecek faaliyet alanı kural olarak müvekkil tacirin bölgesi dışında olsa bile acentenin müvekkilin bulunduğu bölgede ( özellikle büyük şehirlerde) faaliyet göstermesi istisnai olarak olasıdır. Örneğin merkezi İstanbul ' da olan bir işletmenin (tacirin) yine İstanbul'un bir ilçesinde acente tayin ederek, onun "*know how*" ve "*good will*" inden (iş tecrübesi ve müşteri çevresinden) yararlanmak istemesi olasıdır.

#### **ae. Acentelik Faaliyetini Meslek Edinmiş Olmak**

Acentenin acenteliği meslek edinmiş olması, acentelik faaliyetinin sürekli olması ögesinin de doğal bir sonucudur<sup>45</sup>. TTK ' da acentenin, acentelik faaliyeti dışında başka bir faaliyette bulunmasını yasaklayan, engel olan bir hüküm yoktur. Bu nedenle acenteliğin yan meslek olarak yapılması da olasıdır. Bu konuda yabancı ülke yasalarında acenteliğin yan meslek olarak yapılmasına dair özel hükümler bulunmasına rağmen (HGB S. 92 b, OR. Art. 418 af/2) Ticaret Kanunu' muz açısından acenteliğin, asıl meslek veya yan meslek olarak yapılması halinde aralarında kurallar ve sonuçları bakımından fark yoktur<sup>46</sup>.

Geçici olarak aracılık yapmak veya bir müvekkil tacir adına sözleşme yapmak, acente olarak kabul edilmek için yetmez. Burada süreklilik ve meslek edinme koşulları yoktur<sup>47</sup>.

---

<sup>43</sup> **Kayhan**, s.39, 40.

<sup>44</sup> **Arslanlı**, s.182.

<sup>45</sup> **Kayhan**, s.41, **Kınacıoğlu**, s.17, **Tekinalp**, Türk Hukukunda Acentenin "Portföy Akçası" Talebi, Prof.Ali Bozer'e Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Türkiye İş Bankası Vakfı, Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, 1988, s.25.

<sup>46</sup> **Kayhan**, s.42, **Arkan**, s.201.

<sup>47</sup> **Arkan**, s.201.

Acente; aracılık, sözleşme yapma faaliyeti yanında esasen (genellikle) tacir olduğundan, acentelik suretiyle ticareti meslek edinmiş gerçek veya tüzel kişidir, bir ticari işletmeye sahiptir.

Acenteliğin sürekli olarak ve mesleki faaliyet şeklinde yerine getirilmesinin amaç edinilmiş olması, faaliyetlerin belirli zaman dilimi içinde yayılmış olması gerekir<sup>48</sup>.

Ticaret Kanunumuzda acenteliğin ücret karşılığında yapılacağına dair hüküm yoktur. Acente genellikle tacir sıfatına sahip olduğundan ve bu işi meslek olarak yaptığından faaliyeti karşılığında ücret (komisyon) ödenmesinin gerekliliği sonucuna varılabilir. Ancak acente temsil ettiği tacir ile yaptığı sözleşmede bazı işler için ücret talebinden feragat ettiğini bağtlayabilir<sup>49</sup>. Taraflar ücret veya miktarını kararlaştırmamışsa dahi acente ücret isteyebilir.

Acentelik faaliyetinin sürekli yapılması yasal unsur olduğundan meslek edinme unsuru anlamsız gibi durmaktadır. Yasalar genellikle meslek edinmeyi süreklilikle birlikte ifade ederler ve çoğunlukla da süreklilik unsuruna bağlarlar. Oysa *Karayalçın'a* göre bazen yardımcı şahıs bu işi daimi surette yapmayı, aracılık veya akit yapmayı taahhüt ettiği halde aracılık veya akit yapma işini meslek edinmemiş, bunu tali bir iş olarak kabul etmiş olabilir. Bu durumda yardımcının aynı zamanda başka bir mesleği icra etmesi koşuldur. Burada önemli olan ve ayrılması gereken konu hangi mesleğin kapsam ve zaman göz önünde tutulduğunda öncelikli olduğudur. Acentelik değil de diğer meslek ön plana çıkıyorsa acentelik yan meslek sayılır. Bu konuda hakim için ölçüt ticari örf ve adetlerdir. Acentelik mesleğinden elde ettiği gelir, asıl mesleğinden kazandığından fazla ise bu kişi (istisnai olarak) acente olarak kabul edilebilir<sup>50</sup>.

---

<sup>48</sup> **Karahan**, Sami, Ticari İşletme Hukuku, Konya 2011, s.322.

<sup>49</sup> **Arkan**, s.201.

<sup>50</sup> **Kınacıoğlu**, s.18.

## **af. Temsil veya Aracılık Etme**

Acentenin asıl yaptığı iş temsil veya aracılıktır. Bu işi yapmadığı takdirde acentelik söz konusu olmaz. Tacir zaten kendisi sözleşme yapabilmektedir. Acenteye bu niteliği veren ve onu vazgeçilmez kılan temsil ve aracılık faaliyetidir. Bu faaliyeti bir tacir adına yapabilmesi de yasal koşuldur.

Temsil ve aracılık acenteliğin en önemli ögesidir. Acentelik faaliyetinin konusu, tellallık gibi müvekkili müşteri ya da satıcı ile buluşturmak ya da onu temsilen sözleşme yapmaktır. Burada farklı olan acentenin bu işi sürekli yapmasıdır<sup>51</sup>. 6102 Sayılı TTK ' da acenteyi tanımlayan 102. madde ile 105. maddenin üçüncü fıkrasında acentenin müvekkil ad ve hesabına aracılık faaliyetinde bulunması unsuru açıkça düzenlenerek konu ile ilgili duraksamaların önüne geçilmiştir<sup>52</sup>.

Acenteler esasen sözleşme yapma yetkisi olan ve sözleşme yapma yetkisi olmayan acente olarak ikiye ayrılır. Sözleşme yapma yetkisi yazılı olarak verilmediyse ve bu husus ticaret sicil memurluğunda ve ticaret sicil gazetesinde ilan edilmediyse acente sadece aracılık yapan acentedir. Yasaya göre; aracılık yapan acente ilgili kural bulunmadığı takdirde Borçlar Kanunu' nun simsarlık (tellallık) hükümleri, sözleşme yapmaya yetkili acente hakkında kural bulunmadığı takdirde komisyon hükümleri uygulanır. Ancak bunlarda da hüküm yoksa her iki acente bakımından vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler uygulanır. Taşıma, deniz ticareti, sigorta, turizm gibi alanlara ilişkin özel hükümler saklıdır (TTK m.102/2-3).

## **2. Acentenin Kişiliği; Acente, Tacir, Esnaf İlişkisi**

Acentenin esnaf ile ilişkisi muhtemelen iki nedenle söz konusu edilebilir. Bunlardan ilki acentenin esnaf olup olamayacağı, dahası acentenin tacir olma zorunluluğu olup olmadığı hususu, ikincisi ise acentenin esnaf faaliyetlerinde aracılık yapıp yapamayacağı hususudur. Yukarıda belirttiğimiz üzere TTK m.102/1

---

<sup>51</sup> **Domanıç**, Esaslar, s.213.

<sup>52</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s.81.

acenteden “ ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimse” olarak söz etmektedir. Yasa maddesi ticari işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi acenteliğin unsuru olarak belirtmiştir. Bu ifadenin tersinden esnaf işletmesini ilgilendiren sözleşmelerde acentelerin aracılık yapamayacağı sonucu çıkmaktadır.

ETK döneminde, doktrinde acentenin tacir sıfatını kendiliğinden mi yoksa işletmesinin faaliyet çapının bir ticari muhasebeyi gerektirmesi koşuluyla mı kazandığı hususu tartışılmıştır. Örneğin; Arkan “ETK m.12’de her ne kadar ticarethaneler örnekseme yoluyla sayılmış olsa da ticari işletme olarak kabul etmek için yine de işletmenin iş hacminin belirli bir sınırı aşması gerektiği” görüşünü ileri sürmüştür. ETK döneminde bir ticari işletmenin kısmen dahi işletilmesi tacir sıfatının kazanılması için yeterli ancak aynı zamanda zorunlu kabul ediliyordu. ETK m.12’ de acente açıkça ticari işletme olarak sayılmıştır. Bu nedenle ETK dönemi için hangi işletmelerin esnaf ve sanatkâr kolları içine girdiği hususu “Esnaf ve Sanatkâr ile Tacir ve Sanayiciliği Belirleme Koordinasyon Kurulu kararlarına göre” belirlenmelidir. 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu’ muz ise Md.11 f.1 hükmü ile işletmenin ticari işletme veya esnaf işletmesi sınırında olup olmadığını belirleme gerekliliğini düzenlenmiştir. Buradan yola çıkarak ETK döneminde acentenin kendiliğinden tacir olmasına yönelik görüşün Yeni TTK döneminde her durumda ileri sürülmesi olası değildir<sup>53</sup>.

Eğer müvekkil, tacir değilse atanan bağımsız yardımcı da acente değildir. Farklı hükümlere tabidir. Acentenin sözleşmenin yapılmasında aracılığı ya da tacir adına sözleşme yapması yasal unsurlardandır. Temsil edilen tacire ait işletmenin ürünlerinin reklamını yapan kişi acente değildir. Örneğin; doktorlara, bir ilaç firmasının ilaçlarını tanıtan kişi acente değildir. Pazarlamacı konumunda olduğu değerlendirilebilir<sup>54</sup>. Günlük hayatta, çoğunlukla hastahanelerde karşılaştığımız bu kişileri 6762 ve 6102 sayılı her iki Ticaret Kanunumuz’un deyimini ile “satış memuru” olarak tanımlamak olasıdır.

<sup>53</sup> Rüzgar, Eser, TAAD, Cilt.1, Yıl 2 Sayı 5. Nisan 2011, s.424.

<sup>54</sup> Arkan, s.199.

Acente, tacirin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmenin yapılmasına aracılık eder veya bu sözleşmeleri tacir adına bizzat yapar. Acente bu işi ya tarafları şahsen kendisi de bulunmak koşulu ile bir araya getirerek ya da kendisi tacir adına bizzat sözleşme imzalayarak yerine getirir<sup>55</sup>. Bu nedenle acentenin kişiliği önemlidir. Müvekkilin izni olmaksızın, acente bir başkasını kendi yerine ikame edemez. Acentenin gerçek kişi olması yanında tüzel kişi olabileceği de göz önünde tutulmalıdır<sup>56</sup>.

## **B. Faaliyetine Göre Acenteler**

### **1. Meslekten Olan, Meslekten Olmayan Acente**

Yukarıda da kısmen açıkladığımız gibi acentenin acentelik faaliyetleri yanında başka bir faaliyette bulunması olasıdır. Esasen burada çoğunlukla asıl iş yanında ek iş olarak acenteliğin yapılması söz konusudur. Özellikle sigorta acenteleri için, acenteliğin ikinci bir iş olarak yapılması konusu uygulamada en çok karşılaşılan durumdur. Örneğin bir emlakçının bir danışmanlık firmasının, bir otomobil , satış veya tamir servisinin aynı zamanda sigorta acenteliği yapması gibi.

Bir kişi, iki müvekkilin acentesi olarak faaliyet gösterdiği durumlarda acentenin birinin işinde başarılı olup, diğerinin işinde başarı gösteremiyor olması halinde bu durum onun acentelik sıfatını ortadan kaldırmaz. Bu konu ile ilgili İsviçre Borçlar Kanunu acentelik hükümlerinin tali olarak acente sıfatıyla faaliyet gösteren kişilere de uygulanmasını kural olarak benimsemekle birlikte, tarafların bunun tersini sözleşme ile bağtlayabileceğini kabul etmiştir. Bu halde satış bedelinin satıcı karşısında üçüncü kişiye (dükrüara) temin edilmesine, rekabet yasağına ve geçerli nedenlerle sözleşme feshine ilişkin yasa kurallarına aykırı koşullar, acentelik sözleşmesine konulamaz. Acentenin yardımcı kişilerden sayılıp sayılmayacağını koşullara ve sözleşmeye göre belirlemek mümkün olmazsa ticari teamül gözetilerek sorun çözülmelidir<sup>57</sup>.

<sup>55</sup> Çeker, Mustafa, Ticaret Hukuku, Adana 2012, s.115.

<sup>56</sup> Kayıhan, s.36.

<sup>57</sup> Kınacıoğlu, s.18-19.



## 2. Aracı Acente

Aracı acente müvekkil tacir ile ticaret yapacağı üçüncü kişiyi karşılaştıran, onların sözleşme yapması için gerekli alt yapıyı hazırlayan, sözleşmeyi imza aşamasına kadar getiren kişidir. Kendisine müvekkili temsil ederek sözleşme bağlama yetkisi verilmediğinden (ki bu yetki ancak Müvekkil' in yazılı beyanı ile verilebilir) sözleşmeyi imza aşamasına getirmekle görevi sona erer. Acente müvekkili ile sözleşme yapması için karşılaştırdığı kişiyi kendisi bulmaktadır.

Sözleşmenin kurulması sürecinde acente müşteriyi işlerin tüm ayrıntıları hakkında bilgilendirir. Bunun üzerine müşteride sözleşmeyi kurma iradesi oluşursa, müşteri genellikle matbu olan, önceden hazırlanmış tip sözleşmeyi ve sipariş belgesini imzalayıp, işi aracı acenteye verir. Hukuki anlamda müşterinin bu eylem ve işlemi icaptır<sup>58</sup>.

Müvekkil tacirin kabul beyanı, hukuki anlamda kabul olarak değerlendirilmelidir. Bu beyanla sözleşme bağlanmış olur. Müvekkil red beyanında bulunursa akit kurulamaz.

Aracı acente müvekkili tacirin kabul veya red beyanını müşteri olan üçüncü kişiye bildirmekle habercilik görevi yapmış olur<sup>59</sup>. Buradan da anlaşılmaktadır ki aracı acentenin bulunduğu faaliyetin sonucu, mukadderatı, sözleşmenin kurulması tamamen müvekkili tacirin kararına bağlıdır<sup>60</sup>.

## 3. Sözleşme Yapmaya Yetkili Acente

Müvekkili tacir adına ve hesabına, acenteye sözleşme yapma yetkisi TTK m. 12/1' e göre yazılı muvafakat ile verilir. Bu yazılı şekil geçerlilik koşuludur, ispat koşulundan çok daha ileridedir. Acente kendisine yazılı olarak verilen sözleşme yapması konusunda yetki belgesi niteliğinde olan bu beyannameyi

---

<sup>58</sup> **Kayıhan**, s.46-47.

<sup>59</sup> **Kayıhan**, s.47.

<sup>60</sup> **Kayıhan**, s.47.

bağlı olduğu Ticaret Sicil Memurluğu 'na tescil ve Ticaret Sicil Gazetesinde ilan ettirmek zorundadır. Aksi halde müvekkil tacir ile sözleşmeyi bağtılamak isteyen müşteriler acentenin yetkili olduğunu bilemeyeceklerdir. Bu da müşterinin acente ile sözleşme yapmaktan kaçınmasına neden olacaktır.

Sözleşme yapma yetkisine sahip acente, *İmregün' e göre ETK m. 116' nın ifadesinden de yararlanılarak şöyle tanımlanabilir; ''Tabi bir sıfatı bulunmaksızın, yazılı bir sözleşmeye dayanarak belirli bölgede daimi surette bir ticari işletmeyi ilgilendiren akitleri o işletme adına yapmayı meslek edinen kimseye akit yapma yetkisini haiz acente''<sup>61</sup> denir.*

Bu tanımda her ne kadar *“yazılı bir sözleşmeye dayanarak”* ifadesi söz konusu ise de yasada tanımlanan sözleşme değil, tek taraflı yazılı bir beyan, bir yetki belgesi, bir muvafakatnamedir. Acente sözleşmeleri bu yazılı beyana, yetki belgesine dayanarak müvekkili adına bağtılamaktadır. Ancak bu beyanın sözleşmeye yazılmasında da bir sakınca olmamakla beraber acenta bu yazılı beyanı sözleşme bağtılayacağı üçüncü kişilere ibraz durumunda olacağından, özellikle ibraz konusu gözönünde tutulduğunda müvekkilin sözleşmeden ayrı tek taraflı yazılı beyanı kullanım bakımından da tercih edilmelidir.

Ticaret Kanunu' nda aksine hüküm bulunmadığı için müvekkil tacir acenteye verdiği yetkilendirme beyanında veya vekalette acentenin sözleşme yapma yetkisini sınırlandırabilir, koşullara bağlı kılabilir. Bu sınırlamalar ve koşullar tescil ve ilanda belirtilmelidir.

Bu halde bu sınırlamalar üçüncü kişilere, müşterilere karşı ileri sürülebilir. Yasa hükmünü, kısıtlamaların ve koşulların da tescil ve ilanı şeklinde anlamak gerekir. Aksi halde acente bağlı olduğu işletmenin konusuna giren işlemleri koşulsuz ve bağısız olarak bağtılayabilir. Yasa hükmünden acenteye bu kadar geniş yetkilerin tanınmak istendiği sonucu çıkarılamaz. Yazılı belgenin tescil ve ilanı ile

---

<sup>61</sup> **İmregün**, s.130.

yetkinin sınırları da üçüncü kişilerce bilineceğinden, bir çok sakınca bu yolla önlenmiş olacaktır<sup>62</sup>.

Acentelik sözleşmeleri bir çeşit iş görme sözleşmesi niteliğindedir. Acente iş görmeyi taahhüt ederken müvekkil tacir de ücret ödemeyi taahhüt etmektedir. Doktrinde, acentelik kurumunun ortaya çıkmasının İsviçre Hukuku 'ndaki vekaletle ilişkin hükümlerden kaynaklanması nedeniyle acentelik sözleşmesinin vekalet sözleşmesinin özel bir türü sayan görüşler söz konusudur. Oysa acentelik sözleşmesi Ticaret Kanunu'muzda ekonomik olarak daha zayıf durumda olan acentenin korunması için düzenlenmiştir. Borçlar Kanunu'nda düzenlenen vekalet sözleşmesi azil ve istifanın her zaman mümkün olduğu bir sözleşmedir ve vekili daha az korumaktadır. Acenteye doğrudan vekâlet hükümlerini uygulamak bu nedenle doğru olmaz. Bu nedenle acentelik sözleşmesini özgün (*sui generis*) bir sözleşme olarak kabul etmek daha doğru olacaktır.

## **C. Konularına Göre Acenteler**

### **1. Sigorta Acenteleri**

Sigorta acenteleri merkezi oluşturan sigorta şirketinin sigorta işleri için başka kişilere yetki vermesi ile oluşur. Yetki verme işi acente sözleşmesi ile olur. Uygulamada sigorta şirketleri acentelere kendi hazırladıkları standart , matbu yazılı sözleşmeyi imzalatırlar. Bu sözleşmelerde genellikle merkezi sigorta şirketi lehine hükümler vardır.

Bu tek taraflı koşulların acenteleri koruyan Ticaret Kanunu hükümleri ile 5684 sayılı Sigortacılık Yasası ve Sigorta Acenteleri Yönetmeliği, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu'muzun genel işlem şartlarını düzenleyen emredici hükümleri karşısında hangilerinin geçerli olacağı, hangilerinin olmayacağı tartışılırsa da taraflar arasındaki yegane yazılı belge bu matbu sözleşmelerdir ve tersine emredici hükümlerin olmadığı hallerde öncelikle uygulanırlar.

---

<sup>62</sup> Arslanlı, s.183.

Sigorta acentelerinin sigorta tellalı, prodüktörü, tali acente ve genel mümessil diye adlandırılmaları önemli değildir. Önemli olan bu yardımcıların bu sıfat olmadan, aynı zamanda aracı olmadan sigorta şirketleri ve temsilcileri adına sigorta sözleşmeleri yapmaları ya da bu konuda aracılık etmeleridir. Acente aynı zamanda bu işi meslek de edinmiş olmalıdır. Sigorta acenteleri tacirdir. Tacir olma hükümlerine bağlı tüm sonuçlara da tabidir. Sigorta acentesinin temsil yetkisi aracılık yapan acente veya sözleşme bağlayan acente olmasına göre farklılık arz eder. Sözleşme yapan acenteler genellikle sözleşmenin çabuk yapılmasının gerekli olduğu durumlarda söz konusudur. Özellikle taşıma işleri sigortalarında ve yangına karşı sigortalarda olduğu gibi<sup>63</sup>.

Akit yapma yetkisi verilen acentelerde en önemli konu sigorta primlerini tahsil yetkisinin acenteye verilip verilmediğidir. Zira uygulamada bir çok acentenin sigortalıdan primleri tahsil ederek, müvekkil merkez sigorta şirketine ulaştırmadığı, merkezin ise; sigortalının sigortalık durumuna son verdiği, sigorta poliçesini iptal ettiği, rizikonun gerçekleştiği durumlarda (yangın, kaza gibi) ise sigortalının hak kaybına uğradığını gözlemlemekteyiz. Bu durumda sigortalının, hiçbir ekonomik gücü olmayan acenteye karşı dava açması ve kazanması halinde alacağı ilam, kağıttan kaplan hükmünde olacak, ilamın acenteye karşı icrasında, ekonomik durumu zayıf olan acenteden tüm zararını tahsil etmesi mümkün olmadığından mağduriyetini gideremeyecektir. Müvekkil sigorta firmaları bu durumlarla karşılaşmamak, sigortalılar tarafından açılacak davalarda da muhatap olmamak için uygulamada sözleşme yapma yetkisi verdikleri acenteye para tahsil etme yetkisini vermemektedirler. Acente sadece kendi primini tahsil etmekte, ya da primi bile sonradan Müvekkili olan merkez sigorta şirketinden almaktadır.

Aracılık yapan sigorta acenteleri ise sigorta yapamazlar. Sadece sözleşme yapılmak üzere sigortacı ile sigorta edilecek kişiler arasında faaliyet gösterirler. Genellikle acil olmayan sigortalama işlerini, hayat sigortalarını, meslek sorumluluk sigortaları gibi işlemlerde aracılık ederler<sup>64</sup>. Sigorta acentelerinin,

---

<sup>63</sup> Kınacıoğlu, s.28-29.

<sup>64</sup> Kınacıoğlu, s.28- 29.

özellikle hayat sigortası, emeklilikte geçecek yaşamın güvencelenmesi gibi faaliyetlerle sermaye birikimi sağladığı da bir gerçektir.

Büyük miktarlara ulaşan tasarruflar acenteler tarafından sigorta şirketlerine yönlendirilirler. Ekonomik anlamda bu paralar iyi birer yatırım oluştururlar. Bu açıdan bakıldığında sigorta acenteleri öncelikle sermaye toplama aracı görevi de görür<sup>65</sup>. Sigorta acenteleri, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi yanında devletin vergi geliri elde etmesine de katkı sağlarlar<sup>66</sup>. Acenteler sigortalılara veya sigortalı olmak isteyenlere aynı zamanda danışmanlık hizmeti de vermekte, bu yolla toplumu aydınlatmaktadır<sup>67</sup>. Bu anlamda sigorta acentelerinin konusunda entelektüel bilgi birikimine sahip olması yanında çalışanlarının da mesleki tecrübeye sahip olması yapacağı faaliyetin sürekliliği ve başarısı açısından zorunluluk arz eder. Sigorta acentelerinin bilgi birikimi, mesleki tecrübesi (*know how*) ve güvenilirliği hem müvekkil hem de sigortalılar açısından en önemli konulardır, acente faaliyetlerinin başarısı tamamen bu iki hususa bağlıdır.

Sigortacılık sektörü ile ilgili kabul edilen 5684 sayılı Sigortacılık Yasası 14.07.2007 tarihli R.G.'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile 21.12.1959 tarih 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Yine 5684 sayılı Sigortacılık Yasasına dayanılarak 14.04.2008 tarihinde Sigorta Acenteliği Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir<sup>68</sup>.

Acente, sigorta hukukunda ayrıca düzenlenmiş bir konudur. Ancak bu düzenleme ticari işletme hukukundaki acente kavramına göre pek bir farklılık arz etmemektedir. Bu bağlamda TTK genel yasadır. SK ise özel kanun olduğundan aralarında uygulama bakımından genel kanun-özel kanun ilişkisi sözkonusudur. Bu nedenle SK'daki acenteye ilişkin hükümler sigorta acenteleri hakkında öncelikle uygulanır.SK m. 23/son "*Türk Ticaret Kanununun acentelere ilişkin hükümleri*

---

<sup>65</sup> Kayıhan, s.50.

<sup>66</sup> Kayıhan, s.51.

<sup>67</sup> Kayıhan, s.51.

<sup>68</sup> Kayıhan, s.52.

*sigorta acenteleri hakkında da uygulanır.”* demektedir (aynı yönde bkz. TTK m. 102/3)<sup>69</sup>.

SK m. 2/1’de sigorta acentesi, şu şekilde tanımlanmaktadır:

*“Sigorta acentesi: Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya müstahdem gibi tabi bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak muayyen bir yer veya bölge içinde daimi bir surete sigorta şirketlerinin nam ve hesabına sigorta sözleşmelerine aracılık etmeyi veya bunları sigorta şirketleri adına yapmayı meslek edinen, sözleşmenin akdinden önce hazırlık çalışmalarını yürüten ve sözleşmenin uygulanması ile tazminatının ödenmesinde yardımcı olan kişiyi (...) ifade eder”.*

SK’ da (ve SAY) deki tanımlarla, TTK. m. 116 ‘da yer alan tanım benzerlik göstermekle birlikte bazı ek konuları da içermektedir. Bu iki yasa ve yönetmelikteki tanımlar arasındaki farklılıkları ise, sözleşmenin bağitlanmasından önce hazırlık çalışmalarını yürütmek sözleşmenin yerine getirilmesine yardımcı olmak ve tazminatın ödenmesinde yardımcı olmak şeklinde sıralayabiliriz<sup>70</sup>.

Sigorta şirketleri ancak A.Ş. olarak kurulabilirler ve tüzel kişiliklerinin zorunlu kılması nedeni ile tacirdirler. Ancak Sigorta acentesinin tüzel kişi olması zorunlu değildir. Gerçek kişiler de sigorta acentesi olabilir<sup>71</sup>.

Sigortacılık Kanunu’ nun 23. maddesi’ nde *“Sigorta acenteliği yapacaklarının niteliklerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelik ile belirlenir”* denilmektedir. Bu düzenleme son derece isabetli olmuştur. Çünkü Yasa, sigorta acenteliği gibi çok sayıda niteliği olan bir mesleğin tüm vasıflarını kendi içerisinde düzenleyemezdi. Yasa bu konuyu ayrıntılı olarak kuralları içinde sayamazdı. Bu nedenle Yasa bu konuda çıkarılacak yönetmeliğe atıf yapmakla yetinmiştir.

---

<sup>69</sup> **Kaya**, s.13.

<sup>70</sup> **Kaya**, s.14.

<sup>71</sup> **Kayıhan**, s.53.

Bilindiği üzere yönetmeliklerin amacı da Yasalarda ana kuralları belirtilen konularda ayrıntıları kurallara bağlamaktır<sup>72</sup>.

ETK' nin 117/2 maddesindeki sigorta sözleşmesinin akdinde aracılık edenler 6102 sayılı TTK ' nun 103. maddesinde acente kapsamından çıkarılmıştır. Ayrıca 5684 sayılı Sigortacılık Kanununda da sigorta prodüktörleri kaldırılmış, sigorta aracısı olarak sigorta acenteleri ile brokerlar Yasa kapsamında belirtilmiştir<sup>73</sup>.

Sözleşme yapmaya yetkili sigorta acentesinin prim tahsil edebilmesi için ayrıca yetkilendirilmesi gerekir. SAY m. 12/2' e göre "*Sigorta şirketlerince yetkilendirilmemiş acenteler prim tahsilatı yapamaz*" hükmü ile bu kural getirilmiştir<sup>74</sup>.

## 2. Deniz İşleri Acenteleri

Denizde taşıma işleri yapan gerçek kişiler veya tüzel kişi olan donatanların üçüncü kişilerle yaptıkları hukuki ilişkilere aracılık ederler<sup>75</sup>. Daha çok liman ve çevresi bölgelerde faaliyet gösteren acentelerdir. Armatör veya yükleyen, çoğu zaman da sigortacılar hesabına, bu kişilerin üçüncü kişilerle yaptıkları deniz ticaret işlemlerinde aracılık veya sözleşme yaparlar. Deniz işleri acentelerinin üçüncü kişilerle yaptıkları sözleşmelerin Müvekkil şirketin konşimentolarında yazan koşullara uygun olmaları zorunludur<sup>76</sup>.

Her ne kadar yerli veya yabancı firma niteliğindeki gerçek veya tüzel kişi donatanların yurtiçi veya dışında çeşitli liman kentlerindeki şubeleri de uygulamada acente olarak anılsa da bu şubeler merkezin şubeleridir<sup>77</sup>. Ticari

---

<sup>72</sup> **Memiş**, Tekin, Sigorta Acenteleri Yönetmelik Taslağının Değerlendirilmesi, Legal Mali Hukuk Dergisi, Yıl:2008, Cilt:4, Sayı:40, s.861-862.

<sup>73</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s.87.

<sup>74</sup> **Kaya**, s.17.

<sup>75</sup> **Kayıhan**, s.55-56.

<sup>76</sup> **Kınacıoğlu**, s.31-32.

<sup>77</sup> **Kınacıoğlu**, s.32.

işletmelerde şube merkezden ne kadar bağımsız ise, o da o kadar bağımsızdır, idari ve hukuki anlamda acente değil, şubedir.

### 3. Sermaye Piyasasında Faaliyet Gösteren Acenteler

Aracı kurum acenteleri, sözleşme yapan acente statüsünde olamaz<sup>78</sup>. Adı ile uygun olduğu şekilde aracı kurumların faaliyetlerini kolaylaştırıcı aracılık işlemleri yaparlar. Bu nedenle yapılacak sözleşmelerden doğan sorumluluk da aracı kuruma aittir.

SPK tarafından yayınlanan Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kuruma İlişkin Esaslar Tebliği ile düzenlenen bu acentelere Aracı Kurum Acenteleri adı verilmektedir. Anılan tebliğe göre, (m.24) aracı kurumlar acentelik sözleşmesinde belirlenecek yerler dâhilinde acenteler aracılığı ile gelen emirler çerçevesinde aracılık faaliyetleri kapsamında piyasa araçlarının alım satımını yaparlar<sup>79</sup>. Bu acenteler müşterilerden gelen istekleri toplayarak aracı kuruma iletmek sureti ile aracılık ve gişe hizmeti verirler. Halka arza aracılık faaliyeti sürecinde başka hiçbir faaliyette bulunamazlar<sup>80</sup>.

Aracı kurum acenteliğinin en önemli özelliği, yapabileceği işlevlerin konusu itibariyle sınırlandırılmasıdır. Bu kurumlar V/46 sayılı Tebliğ 'de sayılan işlevler dışında hiçbir faaliyette bulunamazlar. Buna karşılık, TTK 'da düzenlenen acentelik kurumunun faaliyet alanında konu itibariyle bir sınırlama sözkonusu değildir<sup>81</sup>.

Sermaye piyasasında faaliyet gösteren aracı kurumların acenteleri olabilir. Bu aracı kurumlarla ilgili “*Aracılık Faaliyetleri ve Aracı Kurumlara İlişkin Esaslar Tebliği*” ile düzenleme yapılmıştır. (Seri V, No:19 RG 1.3.1995 tarih ve 22217 sayılı) anılan tebliğin 20. maddesindeki tanım şöyledir ; “*acente, aracı kurum*

<sup>78</sup> Poroy/Yasaman, s.221.

<sup>79</sup> Kayhan, s.56.

<sup>80</sup> Yarg.19. HD. 06.04.2000 T, 99/7720 E, 2000/2532 K. **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı, Poroy /Yasaman**, s.221, **Düzgün**, Ülgen Aslan, Aracı Kurumlarda Merkez Dışı Örgüt olarak Acente, G.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XV, Y.2011, S.1, s.53-54.

<sup>81</sup> **Düzgün**, s.54.



*ile imzaladıkları yazılı acente sözleşmesi çerçevesinde, faaliyet gösterdikleri mahalde, sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım ve satım emirlerinin aracı kuruma iletilmesine ve gerçekleşen emirlerin tasfiyesine aracılık eden gerçek kişi veya ticaret şirketleridir”.* Tebliğden anlaşıldığı üzere, yukarıda da belirttiğimiz gibi aracı kurum acentesi TTK m. 116 anlamında sözleşme yapan acente konumunda olamayacak, ancak aracı acentelik yapabilecektir. Ancak tebliğde boşluk bulunması halinde TTK m.116 kuralları aracı kurumla acente arasında uygulanacaktır<sup>82</sup>.

SPK’ nın yukarıda belirttiğimiz Tebliği’nin 25. maddesi ile aracı kurumların acente aracılığıyla yaptığı işlemlerde, müşteri ile ilişkilerinden kaynaklanan hukuki sorumluluğunun aracı kuruma ait olacağı belirtilmiştir. Aracı kurumun müşterisi ile veya acente ile yaptığı sözleşmelerde bu sorumluluğun kaldırılmasına veya hafifletilmesine dair koyacağı hükümlerin geçersiz olacağı bu emredici hükümle belirtilmiştir. Bu düzenleme, müşterilerin hak ve yararlarının etkili biçimde korunması açısından olumlu kabul edilmektedir<sup>83</sup>.

SPK, aracı kurumların merkez dışı örgüt açma başvurularının mevzuata uygun olup olmadıklarını değerlendirir, ancak daha da önemlisi, merkez dışı örgütleri faaliyete geçtikten sonra da yakından takip edip denetlemesidir. Bu bağlamda, SPK’ ya sermaye piyasasının güven ve istikrar içinde çalışmasını sağlaması amacıyla çok geniş takdir ve denetim yetkisi, etkin bir kullanım ayrıcalığı sağlanmıştır. Burada önemli olan nokta, merkez dışı örgütlerin mali açıdan denetimleridir. Çünkü sermaye piyasasına ve yatırımcılara zarar veren durumlar, çoğunlukla mali problemler sebebiyle oluşur<sup>84</sup>.

#### **4. Seyahat Acenteleri**

Seyahat acenteleri hemen her hukuk düzeninde tacir sayılmaktadır. Almanya ’ da, Ticaret Kanunu ’ nun (HGB) 1. Paragrafının II/4-7. fıkraları uyarınca, seyahatlere aracılık ticari işlemlerden sayıldığı için, bunları yapan seyahat acenteleri

---

<sup>82</sup> Poroy/Yasaman, s.221.

<sup>83</sup> Düzgün, s.54.

<sup>84</sup> Düzgün, s.53-54.

de tacir sayılmaktadır. Aracılık yapmak yerine kendisi gezi düzenlemek sureti ile faaliyet gösteren seyahat acenteleri bu şekilde bir ticari faaliyete aracılık yapmış olmaz, ancak faaliyetinin hacmi, objektif çapı nedeniyle yine ticari bir muhasebe ve işletme gerekli olduğundan, bu yönden HGB' nin 2. paragrafı gereğince tacir sayılır, bunun sonucu olarak da ticaret siciline tescil ve ilanı gerekir<sup>85</sup>.

Almanya'da ticari temsilci sayılan seyahat acenteleri, Türk Hukuku' ndaki ticari acenteye uymaktadır<sup>86</sup>. Seyahat acenteleri bağımsız işletmeler olup, işlevleri sadece aracılık değildir akit de bağitlayabilirler. (HGB &84,8,1) Temsil ettikleri işletmenin (tacirin) sözleşme konusunda hazır ve yatkın olmasının, yapacağı işlemin ana ögesi unsuru olması<sup>87</sup> seyahat acentelerinin Almanya'da ticari acente statüsünde değerlendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Seyahat acentelerinin komisyoncu ya da tellal sayılabilecekleri durumlar sözkonusudur. Örneğin Alman Demiryolları Yönetimine karşı, aracılık yapan ticari temsilcinin durumu komisyonculuğun bir çeşidi (HGB 383) olarak benimsenmiştir. Özellikle, mesela, acentenin müşteriden otel parasını tahsil etmemiş olduğu hallerde, otele karşı tellallık söz konusu olabilecektir<sup>88</sup>.

Seyahat acentelerine benzeyen şekilde faaliyet yapan, tiyatro, konser vb. biletleri satan yerlerin çok defa ve yalnız tellal olduğu kabul edilmektedir<sup>89</sup>.

Turizm seyahat acentelerine ilişkin düzenlemeler TTK m.102 uyarınca saklı tutulmuş, ticaret unvanları da ülke çapında korunmuştur. Turizm seyahat acenteleri faaliyet olarak taşıma ve seyahat araçlarına, gezilere dair biletleri satmak gibi aracılık işlerini yapmaktadır. Bunun yanında danışmanlık, bilgi aktarımı, oto kiralama, charter seferleri, grup turları düzenleme gibi işleri yapmaktadır. 14.09.1972 tarih, 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu'nun (SABK) 1. Maddesinde seyahat acentesi şöyle tanımlanmaktadır:

<sup>85</sup> **Gülersoy**, Çelik, Seyahat Acentelerinin Hukukumuzdaki Yeri, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: XXXVIII, Sayı:7-8-9, Yıl:1964, s.196.

<sup>86</sup> **Gülersoy**, s.197.

<sup>87</sup> **Gülersoy**, s.197.

<sup>88</sup> **Gülersoy**, s.197.

<sup>89</sup> **Gülersoy**, s.197.

“Seyahat acenteleri, kar amacıyla turistlere ulaştırma, konaklama, gezi, spor ve eğlence imkânları sağlayan, onlara turizmle ilgili bilgiler veren, bu konuya ilişkin tüm hizmetleri gören, turizm ekonomisine ve genellikle ödemeler dengesine katkıda bulunan ticari kuruluşlardır”.

Buna tanıma göre, seyahat acenteleri, acentelerin kendi ad ve hesaplarına hukuki işlemler yapamayacağına dair TTK m. 116’ nın hükmüne istisna oluşturmaktadır. Bunun yanında seyahat acenteleri yolcuları temsilen de hukuki işlemler yapabilmektedir<sup>90</sup>.

Eskiden “*Muhaceret Acenteleri*”<sup>91</sup> olarak anılan bu acenteler, ekonomik değer itibariyle de önemsenmesi gereken, ülkeye döviz getiren, kültürel, sanatsal alışverişi, toplumlararası ilişkileri artıran çok önemli işlevler görmektedir.

Turizmin bir sektör olarak var olması bu acenteler sayesinde. Dahası bu acenteler, acentelikle beraber aracılık yapmayı da aşan otel kurma, işletme, yiyecek içecek temini için, üretim yerleri, mandıralar, entegre tesisler, bağlar kurma gibi üretim ve yan ticari faaliyetlerde de bulunmaktadırlar. Uzun tatil dönemlerinde olası işgücü kaybından endişe eden ekonomiler bu dönemleri kazanca ve işsizliğe çözüm yoluna dönüştürmüşlerdir.

## 5. Diğer Acenteler ve Acente Hükümüne Tabi Olanlar

İthalat Acenteleri, yerli veya yabancı firmalarla sözleşme yapan ve bu sözleşmelerde aracılık yapan firmaları tanımlar. İhracat acenteleri ise bunun tersine bir faaliyetle yurtdışına yerli firma mallarının satılmasında yerli ve yabancı firma adına aracılık veya sözleşme yapma faaliyeti gösterirler. Bunun gibi tiyatro, sanat ve konser işleri acenteleri de söz konusudur<sup>92</sup>. “*Gemi Acenteleri Hakkında Yönetmelik*” uyarınca da (RG 25.03.2012, S. 28224) gemi acenteleri TTK’ na istisna oluşturmaktadır<sup>93</sup>.

---

<sup>90</sup> Kayhan, s.60-61.

<sup>91</sup> Kınacıoğlu, s.32-33.

<sup>92</sup> Kınacıoğlu, s.32-33.

<sup>93</sup> Kaya, s.13.

Müvekkillerinin satışını artırmak için faaliyet gösteren satış ve sürüm acenteleri de acente faaliyeti gösterir, piyasaya mal tanıtır, pazar araştırması yapar, müşteri kazanmak için çaba gösterirler<sup>94</sup>.

(ETK m.117), TTK m.103'e göre Türkiye içinde merkez veya şubesi bulunmayan kimseler de acente hükümlerine tabi tutulmuştur. Özellikle yabancı ticari işletmeler adına veya kendi adına bu işletmeler hesabına aracılık veya sözleşme yapan kişilerin dava edilebilmesini temin için yasa bu şahısların acente hükümlerine tabi tutulacağı belirtilmiştir.

Sürekli ve meslek edinmek sureti ile faaliyet gösteren acentelere oranla geçici ve tek tek işler için sigorta acenteliği yapanların bu faaliyetleri bakımından ücret ve hapis hakkının bulunduğu, ancak tekel hakkı, tazminat hakkı gibi imkanlardan yararlandırılmaması gerektiği kabul edilmektedir<sup>95</sup>.

Bu kişilerin acente hükümlerine tabi tutulmasıyla aktif ve pasif dava ehliyetleri de yasa ile kabul edilmiş olmaktadır. Böylece 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesindeki davalarda vekillik yapabilmek için avukat olma koşuluna da istisna getirilmiş olmaktadır.

TTK ile bu hüküm kamu düzeninden sayılmış, acente sayılan bu kişilerin dava ehliyetinin sözleşme ile kaldırılmasını yasaklamıştır. (TTK m.105/2, ETK m.119/3)<sup>96</sup> Ancak TTK m.105/3 hükmü uyarınca müvekkil firma aleyhine alınacak kararın, acente hakkında uygulanması imkânsızdır.

---

<sup>94</sup> **Kayhan**, s.50.

<sup>95</sup> **Kaya**, s.29.

<sup>96</sup> **Domanıç**, (Esaslar), s.215.

## II. ACENTE VE BENZER KAVRAMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

### A. Acentelik ve Tellallık ( Simsarlık):

Acentelik Türk Hukuku' na 6762 Sayılı ETK ile girmiştir. Kanun'un 17.11.1951 tarihli layihasının gerekçesi şöyledir :

*“Acentelik, tıpkı tellallık gibi bir çeşit aracılık işlerinden ibarettir. Her iki müessese arasındaki fark, tellal taraflardan her birine sürekli bir şekilde bağlı olmadığı halde, acentenin sürekli bir surette müvekkiline bağlı bulunmasıdır. Diğer taraftan acente ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya diğer müstahdem gibi bir sıfatı haiz olmaksızın muayyen yer veya bölge içinde müvekkili hesabına sözleşmeler akdi hususunda aracılık eden kimsedir. Şu halde acente her ne kadar müvekkilinin işlerini görürür ve menfaatlerini temin ederse de istihdam edilen kimse durumunda değildir. Müstakil bir tacirdir”<sup>97</sup>.*

Tellallık (simsarlık) da acentelik gibi bir aracılık faaliyetidir ve meslek olarak yapılması zorunlu değildir, tellallık hükümleri geçici aracılık işlerine de uygulanır. Esasen bu kavram ve kurum vekaletin bir alt türüdür. tellallık hükümleri, acentelik hükümlerine oranla daha dar kapsamlıdır; teoride ve uygulamada tellallık hükümlerinin acenteye uygulama olanağı oldukça kısıtlıdır<sup>98</sup>.

Tellallık (simsarlık) alelade tellallık olarak BK m.520'de düzenlenmiştir. Ticaret işleri tellallığı ise TTK m.100 vd. da düzenlenmiş bir kurumdur. Esasen tellal da acenteliğe çok benzeyen aracılık faaliyeti yapmaktadır. Alelade tellallık acentelik gibi süreklilik arz etmez, geçici bir veya birkaç iş için aracılıktan ibarettir. Tellallık sözleşmesinde belirli bir yer veya bölge içerisinde sürekli olarak yaptığı işi meslek edinerek ifa etme söz konusu değildir<sup>99</sup>.

---

<sup>97</sup> Arslanlı, s.179.

<sup>98</sup> Kaya, s.11.

<sup>99</sup> Kayıhan, s.68.

Bu nedenle tellal tacirin geçici yardımcısıdır, acente ise sürekli. Tellal tacir adına sözleşme yapma yetkisine sahip değildir. Ticaret işleri tellallığı aynı zamanda birden fazla tacirle aynı zamanlarda bağlantı içerisinde olabilir, sözleşmelerinde aracılık edebilir. Hiçbir tarafa bağlı değildir<sup>100</sup>. Bağımsız arabulucu olarak aslında kendi adına ve hesabına çalışır<sup>101</sup>. Bunun sonucu olarak acentenin müvekkili adına çalışma borcu olduğu halde tellalın müvekkili adına çalışma borç ve yükümlülüğü söz konusu değildir<sup>102</sup>. Buradan da anlaşılmaktadır ki acentenin tellallıktan (simsarlıktan) farklı diğer bir yönü yaptığı faaliyetin onun bir borcu, yükümlülüğü olmasıdır<sup>103</sup>.

Acente tellaldan farklı olarak müvekkil tacir adına ihtar, ihbar, protesto keşide edebilir, kabul edebilir<sup>104</sup>. Avukatlık Kanunu' na istisna oluşturan bir düzenleme ile tacir adına davacı veya davalı konumunda bulunabilir<sup>105</sup>. Görüldüğü gibi acentenin sorumluluğu tellallığa göre daha fazladır. Tacir ile bağlantısı daha sıklıdır. Yükümlülüğünü gereği gibi ifa etmemesi halinde tacirin hakkında sözleşmeye aykırılık nedeniyle sözleşmenin feshi ve tazminat davası açması olasıdır. Ters bakış açısı ile külfete katlanan acentenin de karşı taraf olan tacirden aynı sorumluluk duygusu ile hareket etme, acentenin menfaatlerini daha özenli koruma, gözetme davranışını bekleme hakkı bulunmaktadır.

Öğretide acentenin, tacirin işlerini görmede, yararlarını gözetmede ihmali sonucu tazminatla yükümlü olacağı, hatta tacirin sözleşmeyi feshedebileceği, tellalın ise böyle bir yükümlülüğünün olup olmadığı hususunun tartışmalı olduğu ileri sürülmektedir<sup>106</sup>. Bu görüşte şöyle bir ayrıntıya girmek herhalde faydalı olacaktır. Acentenin de tellalın da mutlaka tacirin yararlarını gözetme, ona zarar vermeme görev ve yükümlülüğü tartışılmazdır. Ancak daha gevşek bir ilişki ile, bir seferlik bir sözleşme bağlanması için tacir adına hareket eden tellal (simsar) ile sürekli taciri temsil eden acente arasında bir ayırım yapmak, simsarın

---

<sup>100</sup> Kayıhan, s.68.

<sup>101</sup> Kayıhan s.68.

<sup>102</sup> Kayıhan s.68.

<sup>103</sup> Arkan, s.199.

<sup>104</sup> Kayıhan, s.69.

<sup>105</sup> Kayıhan, s.69.

<sup>106</sup> Arkan, s.199.

yükümlülüğünü daha hafif kabul etmek gerekir. Bunun yanında sadece temsil yetkisi olan acenta ile tacir adına sözleşme yapma yetkisi olan acentenin de yükümlülük değerlendirmesi, külfetleri ve nimetleri, hak ettiği ücret (komisyon) farklıdır.

Acentenin sözleşme yapabilmesi kendisine özel yetki verilmesine bağlıdır. Bu yetki ticaret sicilinde tescil ve ilan edilir. Yetkilendirilen acentenin yaptığı sözleşme müvekkili taciri ilzam eder. Ancak yetki bir seferlik olmamalıdır. Tek bir akdin bağitlanması için yetki ve görev verilen kişi, işi uzun süre devam etse de acente değil tellaldır. Bunun yanında acentelik sözleşmesinin kısa sürede feshedilmesi onun süreklilik ögesini kaldırmaz, onu başka bir sözleşme haline getirmez. Süreklilik ögesinin bulunup bulunmadığı tarafların başlangıçtaki iradesine göre belirlenir<sup>107</sup>.

Tarafların sadece birine sürekli olarak bağlı olan tacir yardımcısı tellal değil, aracı acentedir<sup>108</sup>. Bu bakımdan tellalin, acenteye oranla daha bağımsız olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Acentenin haklarından olan bir bölge tahsis edilmesi, tekel hakkı tanınması, tellal için tacir ile arasındaki ilişki süreklilik arz etmediğinden, sözleşmenin niteliği gereği olanaksızdır.

## **B. Acentelik ve Komisyonculuk**

Alım satım komisyoncusu BK. m.532 vd. (ETK m. 416 vd.) düzenlenmiştir. Taşıma işleri komisyoncusu ise TTK. m. 917 ( ETK m. 808-815 ) düzenlenmiştir.

TTK m. 102/2 göre sözleşme yapmaya yetkili acente hükümlerinde boşluk, uygun hüküm bulunmaması halinde komisyonculuk hükümleri ile bu boşluk doldurulacaktır. Aynı hükümlere göre aracılık yapan acenteye ilişkin hükümlerde

---

<sup>107</sup> Arkan, s.199-200.

<sup>108</sup> Çeker, s.11.

boşluk (uygun hüküm bulunmaması) halinde tellal hükümleri uygulanacaktır. Komisyonculuk ve tellalla ilişkin hükümlerin de yetersiz kalması halinde her iki müesseseye de vekalet hükümleri uygulanacaktır.

Komisyoncu doğrudan değil, dolaylı temsil yetkisine sahiptir, tacirin geçici yardımcısıdır. Tacir için faaliyetleri süreklilik arz etmez, bu bakımdan acenteden ayrılır. Simsar gibi tacirin tek bir iş için yardımcısıdır. Komisyoncu kendi adına müvekkil hesabına iş yapar, oysa acente müvekkil nam ve hesabına hareket eder. Acente sözleşmeyi müvekkil adına yapar, yaptığı işlemlerden doğacak hak ve borçlar doğrudan müvekkil üzerine doğar<sup>109</sup>. Acente aracılık ettiği ya da bağtlatdığı sözleşmenin tarafı olmaz, bu yönüyle komisyoncudan ayrılır<sup>110</sup>.

Komisyoncu da bağımsız tacir yardımcısı olmasına rağmen acenteden farklı olarak müvekkili hesabına, kendi adına hareketle dolaylı temsil sureti ile faaliyet ve sözleşmeler yapar. Komisyonculuk bir çeşit ücretli vekalettir<sup>111</sup>. Komisyonculuğa ilişkin hükümler, tellallığa oranla daha geniş kapsamlıdır ve acente faaliyetlerine uygun olan konularda ve ölçüde (örneğin, hasara uğrayan malların korunması ve satılması zorunluluğunun olduğu konular ve müvekkile bilgi verme zorunluluğu gibi) boşluk dolduran hükümler olarak uygulanmaları olasıdır<sup>112</sup>.

Komisyoncu ile müvekkil arasındaki ilişki süreklilik arz etmez. Bu ilişki hukuki bir ilişkidir<sup>113</sup>. Oysa acentecilik sözleşmesi süreklilik arz emektedir. Komisyon ilişkisinde ne komisyoncu ne müvekkil üçüncü kişilerle girdikleri faaliyetlerinde sınırlamaya tabi değildir. Komisyoncu ve müvekkil için söz konusu olmayan rekabet sınırlaması acente ve müvekkil için ( taraflar anlaşarak ortadan kaldırılmadıkça yasa hükmü gereği) her zaman vardır<sup>114</sup>.

Komisyoncu, acente gibi belli bir yer veya bölgede iş görme niteliğine sahip değildir. Komisyoncunun müvekkili adına dava açma ve davada aktif

---

<sup>109</sup> **Kayıhan**, s.139.

<sup>110</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s. 82.

<sup>111</sup> **Arkan**, s.203, **Kaya**, s.11.

<sup>112</sup> **Kaya**, s.11.

<sup>113</sup> **Kayıhan**, s.69.

<sup>114</sup> **Arslanlı**, s.179.



ve pasif husumet ehliyeti yoktur. Tellallık ile arasındaki işte şöyle bir fark vardır. Tellal sözleşmeye taraf değildir. Komisyoncu ise sözleşmede taraftır. Zira sözleşmeyi kendi adına müvekkili hesabına bağtılar. Komisyoncu taşıma ve kıymetli evrak menkul mal konu olmak üzere faaliyet gösterir. Oysa tellalın borsada kayıtlı olanlar da içerisinde olmak üzere menkul mallar alım satımı, kiraya verilmesi, ipotek karşılığı para temin edilmesi gibi sair konularda da aracılık faaliyeti göstermesi söz konusudur<sup>115</sup>.

### C. Acentelik ve Tek Satıcılık Sözleşmesi

Acente ile tek satıcılık sözleşmesi birbirine çok benzemektedir. Bu nedenle ayrımları oldukça güçtür. Somut olayda tek satıcılık ile acenteliğin ayrılması, özellikle de çekişmeli işlerde, davalarda tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi, paylaşılması açısından önem arz eder. Bir davada davacının davalıdan alacağı hesaplanması, davacının yürüttüğü faaliyetin tek satıcılık sözleşmesi veya acentelik sözleşmesi olmasına göre farklı olacaktır. Belirli bir bölgede faaliyet yapması, tekel hakkına sahip olması, süreklilik açısından tek satıcılık ve acentelik benzerlik arz eder. Ancak tek satıcı acenteden farklı olarak, tacir adına işlem yapmaz. Kendi adına ve hesabına alım satım faaliyetini yürütür<sup>116</sup>. Oysa acente sözleşmenin tarafı olmaz, müvekkil adına ve hesabına sözleşme veya sözleşmeye aracılık yapar<sup>117</sup>. Tek satıcılığı aracılık yapan acenteden çok sözleşme yapan acente ile karşılaştırmamak yerinde olur. Sözleşme yapan acente bu sözleşmeleri müvekkili adına ve hesabına, rizikosu kendisine ait olarak satar bu da her iki sözleşme arasındaki en önemli farktır<sup>118</sup>.

Acentelik de tek satıcı da tacirin ürettiği malların ve hizmetlerin sürümünü, pazarlamasını artırmak için faaliyet göstermektedir. Fakat tek satıcı acenteden farklı olarak, üretilen malı tacirden kendi adına ve hesabına satın alır ve kendi adına ve hesabına üçüncü kişilere satar. Kazancı da satın alma ile yeniden satış

<sup>115</sup> Tekil, Fahiman, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 1990, s.206.

<sup>116</sup> Yavuz, Borçlar Özel, s.25, Kayıhan, s.73-74.

<sup>117</sup> Ayan, (Yenilikler), s.82.

<sup>118</sup> Tandoğan, Haluk, Özel Borç İlişkileri, Cilt:I/1 s.35 Ankara, 1987

arasındaki farktır. Oysa acentenin karı müvekkilden aldığı komisyonudur. Tek satıcı bu satışlarda tüm riskleri kendisi üstlenmektedir<sup>119</sup>.

Her iki kurumla da benzerlikler gösteren satım için bırakma sözleşmesi de satıcının müvekkiline konsinye satacağı mal için belli bir bedeli ödemeyi taahhüt ettiği, bu bedeli aşan miktarda satış yaptığında aradaki farkı kendisinin aldığı, riski tamamen kendisinin üstlendiği, tek satıcılık sözleşmesine bu anlamda benzeyen, acentelikten de anılan risk faktörü olgusu ve çoğunlukla tek bir satış sözleşmesi için bağitlanması nedeniyle ayrılan bir sözleşmedir<sup>120</sup>.

Tek satıcının asıl yükümlülüklerinden olan sürümü artırma yükümlülüğü acentelik sözleşmesinde acentenin sadakat yükümlülüğünü öngören TK md. 123 f.I'den doğan bir yan yükümlülük olarak kendini gösterir<sup>121</sup>.

Acentenin tekel hakkı sözleşme ile ortadan kaldırılabilir. (TTK m.104) Oysa adından da anlaşılacağı üzere tekel hakkı tek satıcılık sözleşmesi için vazgeçilmezdir, bu kurumun en önemli unsurudur. Tek satıcı ücretini acente gibi müvekkilden almaz, bu nedenle acenteden daha bağımsızdır<sup>122</sup>.

Alman İmparatorluk ve Federal Mahkemeleri (RG ve BGH) İsviçre Federal Mahkemesinin çeşitli kararlarında vurgulanmış ve her iki ülkede acentelik yasal olarak düzenlendikten sonra acenteyi koruyucu bazı yasal hükümler kıyas yoluyla tek satıcılık sözleşmelerinde de uygulanmıştır. Bazı Alman yazarları da bu benzerlikten hareketle tek satıcının “*iç ilişkilerinde acente, dış ilişkilerinde ise satıcı*” veya “*kendi hesabına ve adına iş gören ancak sürüm rizikosu acenteye ait olan özel nitelikte bir acente*”<sup>123</sup> olduğu görüşünü savunmaktadırlar.

Tek satıcı üçüncü şahıslarla yapacağı sözleşmelerde risk tamamen kendisine ait olduğundan kuralları da kendisi koyacaktır. Müvekkil talimatlarının

---

<sup>119</sup> Arkan, s.202, 203.

<sup>120</sup> Teoman, Nebiye, Satım İçin Bırakma Sözleşmesi (Konsinye Satım), Ankara 1989, s.24.

<sup>121</sup> Tandoğan, Cilt:I/1 s.36

<sup>122</sup> Tandoğan, Cilt: I/I S. 35, Arkan, s.203.

<sup>123</sup> Tandoğan, Cilt:I/1 s.35

etkisi acente kadar olmayacaktır. Ayrıca müvekkilin işlerini görme, yararlarını gözetme durumu da söz konusu değildir. Her anlamda acenteden daha bağımsız olduğu konusu tartışma götürmez.

#### **D. Acentelik ve Vekâlet Sözleşmesi**

Acentelik Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş bir konu olmasına rağmen, vekalet Borçlar Kanunu'nda (BK m.502 vd., EBK m. 396 vd) düzenlenmiştir. Bu düzenleme tarzı da göstermektedir ki acentelik ticari konularda, vekâlet ise çoğunlukla ticari olmayan konularla ilgilidir. Ayrıca TTK m. 102/2 uyarınca acentelik konusunda hüküm bulunmayan hallerde Borçlar Kanunu'nun vekâlete ilişkin genel hükümleri yedek hüküm olarak uygulanacaktır. Vekâlete ilişkin hükümler diğer tacir yardımcılarının faaliyetlerinde de aynı şekilde (ticari mümessil, ticari vekil, komisyoncu, vs.) yedek hüküm olarak uygulanır. Bu anlamda Borçlar Kanunu'ndaki vekâlete ilişkin hükümlerin daha genel olduğunu kabul etmek gerekir.

6762 Sayılı ETK' dan önce acentelik kurumu hukukumuzda düzenlenmemiştir. Acenteliğe yine ancak tümüyle ticari vekâlet hükümleri uygulanmakta ancak pek işe yaramamaktaydı. Bu nedenle 1942 tarihli İtalyan Code Civile'inden uyarlanarak 1957 tarihinde 6762 sayılı ETK ile hukukumuzda girmiştir<sup>124</sup>. (Gerekçe IV, 21) Acentelik ve vekâlet akdi arasında sır saklama yükümü, hapis hakkı, müvekkilin hak ve menfaatini koruma borcu bakımından benzerlik kurulabilir. Ancak genellikle vekâlet para karşılığı yapılan bir iş değildir.

Oysa acentelik komisyon karşılığında yapılır. Ancak vekâletin ücret karşılığı yapılması da olasıdır. Sözleşme ile ücret de kararlaştırılabilir. Nitekim avukat vekâleti bu şekilde işleyen bir kurumdur. Avukat istisnai haller dışında ücretsiz dava takip edemez. Bu istisnai hallerde de avukat bağlı olduğu baroya ücretsiz dava aldığını bildirmekle yükümlüdür. (Avk. Kanun m. 164)

---

<sup>124</sup> Poroy/Yasaman, s.219.

Acente ile müvekkili arasındaki sözleşme belirsiz süreli bir faaliyet görme ilişkisidir. Oysa vekâlet ilişkisi yapılacak işin süresi ile sınırlıdır. Genellikle tek bir ilişkidir<sup>125</sup>. (Tapuda, trafik sicilinde alım satım yetkisi veren vekâletnameler gibi) Acentenin müvekkili daima tacirdir. (TTK m.102) Oysa vekil edende böyle bir sıfat aranmaz<sup>126</sup>. ( BK m. 502) Vekâlet akdinde yapılan işin rizikosu da yararı da kural olarak müvekkile aittir. Vekilin rizikoyu yüklenmesi söz konusu değildir. Zaten işi de müvekkili ad ve hesabına yapmaktadır. Oysa acente sözleşme ile rizikoyu, zararı üstlenebileceği gibi başarılı olamadığı bir aracılık faaliyetinde en azından komisyon almama riskini kabul edecek, hatta masrafları bile yükümlenecektir. Vekilin kural olarak ücret almaması acentenin komisyon alması hususları gözetildiğinde vekâlet akdinin eksik iki taraflı, sadece vekile borç yükleyen, acenteliğin ise tam iki taraflı (*sinallagmatik*) akit olduğu söylenebilir.<sup>127</sup> Ayrıca vekâlet sözleşmesini taraflar her zaman sona erdirebilir. Ancak acentelik sözleşmesinin sona erdirilmesi belli bir prosedür ve sonuçlar (örneğin, denkleştirme istemi gibi) içeren daha karmaşık bir durumdur<sup>128</sup>.

### E. Acentelik ve Franchising Sözleşmesi

Franchising sözleşmesi de bir tür tek satıcılık sözleşmesi gibidir. Ancak genellikle içerisinde hizmet arzını barındırır. Franchising verenin denetim yetkisini de içeren kısmen bağımlılığın, birden fazla hukuki kavram ve kurumun iç içe olduğu özgün (*sui generis*) bir sözleşmedir.

Sürekli bir hukuki ilişki olan franchising sözleşmesinde franchising veren franchising alana işletme adı ile markasını, tanıtma işaretlerini, iş tecrübesi ve bilgi birikimini (*knowhow*) ve marka etrafında oluşan rağbeti yani müşteri çevresini (*good will*) kullanma hakkını verir<sup>129</sup>. Karşılığında ise franchise alan franchise verenin mallarını satın almayı, onun pazarlama satış ve sistemine uyarak satış ve pazarlama yapmayı, denetime tabi olmayı, denetim gereklerini yapmayı, personelin

---

<sup>125</sup> **Kayıhan**, s.72.

<sup>126</sup> Alman Acentelik Hukukunda müvekkilin tacir olması gerekmez. **Kayıhan**, s.72.

<sup>127</sup> **Kayıhan**, s.73.

<sup>128</sup> **Kayıhan**, s.73.

<sup>129</sup> **Bahtiyar**, Mehmet, (Ticari İşletme Hukuku), İstanbul 2012, s.189-190.

franchise veren tarafından eğitilmesini kabul eder. Franchise veren eğitim ve işin yürütümünü gözetmek, destek vermek yükümü altındadır. Franchise verenin franchise alana ücret vermesi değil ondan ücret alması söz konusudur<sup>130</sup>. Ayrıca franchisenin tekel hakkı da acenteliğe göre çok önemlidir<sup>131</sup>. Acentenin franchise alanın tersine müvekkilin teknik bilgi ve becerisinden değil, müvekkilin acentenin (*know how*) iş tecrübesi ve bilgi birikiminden yararlanması söz konusudur<sup>132</sup>.

Franchise sözleşmesinde güçlü olan ve karar veren durumundaki taraf franchise verendir<sup>133</sup>. Nitekim bu firmalar uluslararası, ulusal da olsa çok büyük firmalardır. (Coca Cola, Pizza Hut, Benetton, Adidas, Migros, Arçelik, Dia, Güllüoğlu gibi.) Acente müvekkil adına ve hesabına sözleşme kurarken, franchise alan kendi ad ve hesabına iş yapar ve franchise vereni temsil etmez. Kazancı alım ve tekrar satım arasındaki farktır, komisyon almaz, franchise verene cirosundan pay verir ve riziko tamamen kendisine aittir<sup>134</sup>. Olağanüstü masraflarını dahi isteyemez.

Franchise verenin franchise alana verdiği talimatların kapsamı müvekkilin acenteye verdiği talimatlardan çok daha geniştir. Müvekkil ile acente arasındaki ilişki ve işbirliği franchise sözleşmelerindeki kadar sıkı değildir<sup>135</sup>.

---

<sup>130</sup> Arkan, s.203-204.

<sup>131</sup> Arkan s.204.

<sup>132</sup> Arkan s.204.

<sup>133</sup> Kayıhan, s.75.

<sup>134</sup> Kayıhan, s.75-76.

<sup>135</sup> Kayıhan, s.76.

## İKİNCİ BÖLÜM

### ACENTENİN HAK VE YETKİLERİ

#### I. ACENTENİN HAKLARI

##### A. Ücret ( Provizyon, Komisyon) İsteme Hakkı:

###### 1. Ücretin Kaynağı (Ücrete Hak Kazandıran İşlemler)

Yeni Ticaret Kanunu'nun konuya ilişkin 114. Madde metni şöyledir:

*MADDE 114- "Acente, kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Taraflar bu kuralı acentelik sözleşmesiyle değiştirebilir; ancak müvekkil işlemi yerine getirince, acente, izleyen ayın son günü istenebilecek uygun bir avansa hak kazanır. Her halde acente, üçüncü kişi kurulan işlemi yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır.*

*Üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceği kesinleşirse, acentenin ücret hakkı düşer; ödenmiş tutarlar geri verilir.*

*Aracılık edilen sözleşmeyi müvekkilin kısmen veya tamamen yahut öngörüldüğü şekliyle yerine getirmeyeceği kesinleşse bile, acente ücret isteyebilir. Müvekkile yüklenemeyen sebeplerle sözleşmenin yerine getirilemediği hâlde ve ölçüde acentenin ücret hakkı düşer"<sup>136</sup>.*

Madde Alm. TK' nın 87 a paragrafindan iktibas edilmiştir. Fakat çeviri yanlış anlamaya neden olabilecek şekilde hatalı yapılmıştır. Kaynak Yasa' da birinci fıkranın ilk cümlesi akdedilen sözleşmeyi müvekkilin yerine getirmesi esas alınarak düzenlemiştir. Ancak çeviride özne belirtilmemiştir. Böyle olunca maddenin ilk cümlesinde sadece akdin yerine getirilmesi düzenlenmektedir. Maddenin üçüncü

<sup>136</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

cümlesinde akdi üçüncü kişinin (müşterinin) ifası ve sonuçları ayrıca düzenlenerek Alman TK daki gibi farklı sonuçları gösterilmiştir. Bu bakımdan TTK Gerekçesi daha anlaşılır ve kaynağa uygundur<sup>137</sup>.

*Kaya*' ya göre TTK m. 114/1 şu şekilde düzeltilerek ifade edilmelidir :

*“Acente, müvekkil kurulan işlemleri yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır. Taraflar bu kuralı acentelik sözleşmesiyle değiştirebilir; ancak müvekkil işlemleri yerine getirince, acente her halde, izleyen aynı son günü istenebilecek uygun bir avansa hak kazanır. Her halde acente, üçüncü kişi kurulan işlemleri yerine getirdiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır”*<sup>138</sup>.

Madde metninden de anlaşıldığı üzere acentenin ücret hakkının kaynağı, faaliyeti, çabası değil bu faaliyetin, sözleşmenin akdedilmesini sağlamak sureti ile başarıya ulaşmasıdır<sup>139</sup>.

Komisyon şeklindeki ücretin Türk Ticaret Kanunu hükümlerine daha uygun olması dikkate alınarak doktrinde bazı yazarlarca, kanuni terim olan “*ücret*” yerine “*komisyon*” sözcüğü kullanılmaktadır<sup>140</sup>. Ancak ücretin komisyon şeklinde belirlenmesi zorunlu değildir. Tarafların, aralarındaki ilişkinin karşılığı olarak zaman esasına dayalı sabit bir ücret kabul etmeleri halinde de sadece bu husus acentelik sözleşmesinin niteliğini değiştirmez. Bu halde acente çalışma süre ve koşullarını belirleyebiliyor, bağımsızlığını koruyorsa ilişki acentelik ilişkisi olarak kabul edilmelidir. Ayrıca taraflar daha farklı veya karma yapılu ücreti de kabul edebilirler<sup>141</sup>.

Fakat zamana göre belirlenen sabit ücrete, Türk Ticaret Kanunundaki hükümlerin değil, hizmet sözleşmesine ilişkin hükümlerin, ilişkinin

---

<sup>137</sup> **Kaya**, s.145.

<sup>138</sup> **Kaya**, s.145.

<sup>139</sup> **Kaya**, s.130.

<sup>140</sup> **Alışkan**, Murat/**Gençtürk**, Muharrem, Ünal Tekinalp'e Armağan, Cilt:1, İstanbul 2003, s.20.

<sup>141</sup> **Alışkan**/**Gençtürk**, s.20.

niteliğine zarar vermediği ölçüde uygulanması gerekir. Bu nedenle, acentenin ücretinin; sabit ücret ve komisyon şeklinde ücret olmak üzere temelde ikiye ayrıldığı sonucuna varılabilir<sup>142</sup>.

Ücretin kaynağı, aracı acentelikte; sözleşmenin bağlatması için aracılık yapmak, sözleşme yapmaya yetkili acentelikte ise; sözleşmenin imzalanmasına kadar gereken bağlantının kurulması ile sözleşmenin imzalanmasını sağlamaktır. İstisnai olarak acente ( her iki tür acentelik için ) çaba ve faaliyetlerine rağmen sözleşmenin kendisine veya üçüncü kişiye yükletilemeyecek bir nedenle bağlatılmadığını kanıtlarsa yine ücrete hak kazanacaktır. TTK. m.113 uyarınca ücretin kaynağı “*acentelik ilişkisinin devamı süresince kendi çabasıyla veya aynı nitelikteki işlemler için kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan işlemlerdir*”<sup>143</sup>. Acente bu işlemler için ücret (komisyon) isteyebilir.

Acentenin fiilen aracılıkta bulunduğu veya fiilen kendisinin akdettiği işlemler acentenin çaba ve faaliyetleri ile oluşmalıdır. Yapılan işlem veya sözleşme ile acentenin faaliyeti arasında nedensellik bulunmalıdır. Bu nedensellik acenteye tekel hakkı tanınması nedeniyle TTK m. 113/2 uyarınca doğan ücret bakımından aranmaz<sup>144</sup>. Örnek olarak belirtmek gerekirse, müvekkilin reklam çalışmalarında bulunmasının ve sözleşmenin kurulmasında etkili olmasının acentenin ücret, komisyon hakkının doğmasını engelleyici etkisi olamaz. Burada söz konusu olan acentenin çabalarının az veya çok sözleşmesinin kurulmasında etkisi olmasıdır<sup>145</sup>.

Gerekçede belirtildiği şekliyle “*Acente, bir inşaat sözleşmesine aracılık etmişse, acentelik ücretinin doğması için inşaatın başlaması yeterlidir; ayrıca inşaatın tamamlanması ve eserin ücretinin de muaccel olması şartı aranmaz*”. Ücrete esas alınacak ifa sözleşmenin konusu olan edimin ifasıdır. Takas, sulh, ibra, temerrüt durumunda, satış örneklerinde olduğu gibi ifa yerine geçebilecek yararlar

<sup>142</sup> Alışkan/Gençtürk, s.21.

<sup>143</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

<sup>144</sup> Kınacıoğlu, s.59, Ayan, (Yenilikler), s.92.

<sup>145</sup> Hatta acentenin ileride yapılacak işlemler için çalışması durumunda bile bu illiyet bağı vardır. Aksini müvekkil ispat etmelidir. TTK.’da belirtilmemiş olmakla birlikte, önceki acentenin sözleşmenin bağlatılması konusunda göstermiş olduğu gayret, sonradan tayin edilen acentenin komisyon isteme hakkını ortadan kaldırabilir. Kınacıoğlu, s.59-60, Kayıhan, s.110, Alışkan/Gençtürk, s.22.



kazanılması halinde, karşı taraftan veya sigortadan tazminat tahsilinde, surrogatların tahsili halinde de acente ücrete talep edebilir. Temerrüt sonucu doğan tazminatlar gibi dolaylı menfaatler ise acentenin ücret talebini haklı kılmaz. Sözleşme kısmen yerine getirilir, diğer akit taraf ifayı kabul ederse, acente yerine getirilen oranda ücrete hak kazanır<sup>146</sup>.

Birden fazla acentenin bulunması halinde akdin yapılmasında hangisinin çabası daha fazla ise o acentenin komisyon hakkı vardır. Önceki acentenin faaliyetleri işlemlerin yapılmasında etkili ise sonradan atanan acentenin ücret (komisyon) hakkı doğmaz. Önceki acenteye komisyon ödemek istemeyen müvekkil yapılan işlemle önceki acentenin çaba ve uğraşları, faaliyetleri arasında nedensellik olmadığını kanıtlayamaz. Burada davacı alacaklıya değil borçlu olan davalıya yükletilmekle ispat yükü yer değiştirmiş olmaktadır. Ancak acente öncelikle çaba ve faaliyetini kanıtlamalıdır. Müvekkil bu bağlamda bir başka çaba ve faaliyetin akdin bağitlanmasındaki nedenselliğini, tek başına etken olduğunu kanıtladığında, acentenin faaliyetleri ile akdin bağitlanması arasında nedensellik olmadığını kanıtlamış sayılmalıdır.

Acente, istisnai bir yükümlülük olarak sözleşme yaptığı müşterinin borcunu yerine getireceğini taahhüt etmişse karşılığında alacağı ücrete ek olarak bir ücrete daha hak kazanabilir; buna dükürar ücret (komisyon) denir<sup>148</sup>.

---

<sup>146</sup> **Kaya**, s.148-149.

<sup>147</sup> **Kınacıoğlu**, s.60.

<sup>148</sup> İsviçre ve Alman acentelik hukuklarında dükürar ücreti kabul edilmektedir. **Arkan**, s.201, **Franko**, Nisim, Acentanın Ücret Hakkı, Reha Poroy' a Armağan, İstanbul 1995, s.167, **Topçuoğlu**, s.21; OR. Art. 418 c/f.3 hükmü şu şekildedir; “*acente, müşterilerinin ödeme ya da başkaca mükellefiyetlerinin ifasını garanti ya da alacakların tahsilinin masraflarını tamamen ya da kısmen üstlenebilir. Ancak acentenin bu yükümlülüğüne ilişkin sözleşmenin yazılı olarak yapılması ve bununla ayrıca acenteye sözleşmeyle bertaraf edilemeyen uygun bir ücretin verilmesi gereklidir.*” HGB. Ş. 86 b'nin konuya ilişkin düzenlemesi ise şöyledir; “*acente işlemde doğan borcun yerine getirileceğini tekeffül ederse, özel bir ücret isteyebilir (dükürar ücreti); bunu talep hakkı (bu hak doğmadan önce) sözleşmeyle bertaraf edilemez. Tekeffül acentenin yaptığı bir tek iş için ya da belirli üçüncü kişilerce aracılık ettiği veya akdettiği işlemler için yapılabilir. Bu yöndeki taahhüt yazılı şekle bağlıdır. Dükürar ücreti talep hakkı işlemin yapılması ile doğar. Müvekkil veya üçüncü kişinin merkezinin (ya da ikametgâhının yabancı ülkede olduğu durumlarda birinci fıkra hükmü uygulanmadığı gibi, acentenin akdetmeye ya da yürütmeye sınırsız olarak yetkili olduğu işlemlere birinci fıkra hükmü uygulanamaz*”. **Kayıhan**, s.121, dn. 412, **Akkan**, Çiğdem Daniş, İzmir Barosu Dergisi, Ekim 2007, Acentenin Komisyon Hakkı, Sayı:4, s.218.

Dükrüar aracılıkta da, acentenin, munzam bir ücret alması durumu söz konusudur. Borçlu müşteri akdi ifa etmezse dükrüar ücretin de ödenmesi gerekmez<sup>149</sup>.

Acente kendi çabası ile müvekkiline kazandırdığı müşterilerle yapılan işlemler nedeniyle ücrete hak kazanacağı gibi bazı hallerde acentelik ilişkisi sona erdikten sonra kurulan işlemler için de ücrete hak kazanacaktır. Bu hüküm ilk kez 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu'muzla (TTK m. 113/3) kabul edilmiştir. Yeni Yasa ile getirilen bir diğer düzenleme de acentenin TTK m. 113/4 uyarınca müvekkilinin talimatına uygun olarak tahsil ettiği paralar için tahsil komisyonu talep etme hakkıdır<sup>150</sup>.

Acentelik akdinin sona ermesinden sonra akdedilen sözleşmeler nedeniyle acentenin ücret talep hakkı için, acentenin çabası ile bağitlanan sözleşme arasında nedenselliğin tespit edilebilmesi ve sözleşmenin makul bir süre içerisinde akdedilmesi gereklidir. Bu da her somut olayda ayrı şekilde değerlendirilmelidir. Acentenin çabasının yoğunluğu makul süreyi uzatır<sup>151</sup>. Hakimin burada takdir yetkisi de önemli yer tutmaktadır. Bunun yanında TTK m. 113/ 3 b uyarınca *“üçüncü kişinin teklifi acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce acente veya müvekkile ulaşmışsa”* acente yine ücret isteyebilir<sup>152</sup>.

Yeni Ticaret Kanunu' muzda, Eski Ticaret Kanunu' ndaki esas değiştirilmemiştir. Acentenin tekel alanında bulunan üçüncü şahıslarla müvekkil, acente aracılığı olmadan doğrudan sözleşme veya işlem yapsa dahi acente yine ücret isteme hakkına sahiptir. Ayrıca acentenin faaliyetinin, çabasının olduğu bir işte müvekkile isnat edilecek bir nedenle sözleşme yerine getirilmemiş olsa dahi acente ücrete hak kazanır<sup>153</sup>. Sözleşmeyi yapmamış, yapılmasına da aracılık etmemiş olan acenteye tekel hakkı çerçevesinde komisyon hakkının tanınması, acentenin sözleşme aşamasından önceki faaliyetlerinin de işlemin yapılmasında etkili olduğu kabulüne dayanır. Bu nedenle, tekel alanı içinde ikamet eden yahut burada sakin olan ya da

---

<sup>149</sup> Franko, s.170.

<sup>150</sup> Kendigelen, Abuzer, (Yeni), s.89.

<sup>151</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 93.

<sup>152</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 94.

<sup>153</sup> Tekil, s.223,224.

ticari faaliyette bulunan üçüncü kişi müşterilerle, geçici olarak tekel dışında buldukları sırada, müvekkilin doğrudan ya da başka bir acente, ya da temsilci aracılığı ile yapılan işlem ve sözleşmeler nedeniyle acentenin (ücret) komisyon hakkı, alacağı doğar<sup>154</sup>. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi kararlarında müvekkilin defter ve muhasebe kayıtları incelenerek acentenin kar kaybının kendisine ödenmesine hükmetmiştir<sup>155</sup>.

Ancak acentenin inhisar (tekel) hakkına dayanarak isteyebileceği ücret kendi çabası ve aracılığı ile yapılan işlemlerdeki ücretinden daha az olmalıdır. Çünkü tekel bölgesinde müvekkilin veya diğer acentelerin yaptığı işlemler için ödediği zorunlu masrafların düşülmesi hakkaniyet gereğidir. Acente bu işlemlerde kendisi aracı olsa idi yine bu (olağan) masrafları karşılayacaktı. Örneğin, nakliye, boşaltma, müşteriye teslim, depolama, depo, yazıhane kiralari ve personel ücretlerinin acentenin talep edeceği ücretten tenkisi gerekir<sup>156</sup>.

Tekel hakkının sadece ve mutlaka bir bölge ile değil, sadece müşteri çevresi de kısıtlanabileceği hususu Yeni Ticaret Kanunu'muzla (m.113/2, 123/1) kabul edilmiştir. Ücret hakkının önceki acenteye ait olduğu ölçüde, hakkaniyet gereği ise sonraki acente ile paylaşılacağı konusu da Yeni Ticaret Kanunu ile vurgulanmıştır<sup>157</sup>.

Acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra kurulan işlemler içinde acente;

---

<sup>154</sup> Acenteye bölge yerine bir ticaret dalında tekel hakkı tanınmış ise aynı prensip uygulanmak gerekir. **Arslanlı**, s.186, **Kayıhan** s.131, 132, **Alışkan/Gençtürk**, s.23.

<sup>155</sup> Yarg.11 HD., 2011/5020-8116 E.-K. , T.22.10.2001 kararı şu şekildedir :

*”Acentenin TTK.nun 118. maddesi uyarınca acente olarak tayin edildiği bölgede tekel hakkı bulunduğundan, TTK. nun 127. maddesi uyarınca isteyebileceği bir masraf kaleminin var olup, olmadığına saptanması ve yine aynı Yasa'nın 128-131. maddeleri uyarınca varsa mahrum kaldığı kârın gerektiğinde davalı kooperatif kayıtları da incelenmek suretiyle belirlenmesi gerekirken, noksan inceleme sonucu ve yanlış gerekçelerle, yazılı olduğu şekilde hüküm tesisi doğru olmamıştır.”*, **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı**.

<sup>156</sup> **Domaniç**, Esaslar s.221.

<sup>157</sup> **Kendigelen**, (Yeni), s.69.

**aa)** İşlemi önemli ölçüde hazırladığı halde, işlem sonuçlanacakken acentelik ilişkisi sona ermiş ancak kısa, uygun bir süre içinde işlem kurulmuşsa,

**ab)** Üçüncü kişinin teklifi (icabı) acentelik sözleşmesi sona ermeden önce müvekkil veya acenteye ulaşmışsa; acente müvekkilden ücret (komisyon) talep edebilecektir.

Yukarıda belirtilen kuralları sigorta acentelerine uyarladığımızda durum şu şekilde gelişecektir; sigorta şirketinin, acentenin tekel hakkına sahip olarak sigorta sözleşmesi bağtılamaya yetkili olduğu yer veya bölge içinde, konusu dahilinde olduğu sigorta dalında herhangi bir kişi ile acentenin bilgisi dışında sigorta sözleşmesi akdetmesi halinde, bu sigorta sözleşmesinin akdedildiğini acenteye derhal bildirmesi ve bu sözleşme dolayısıyla acenteye komisyon ödemesi sonucu ortaya çıkacaktır<sup>158</sup>.

Özet olarak, komisyon talep hakkını doğuran işlemler şunlardır ; sözleşme süresince; acentenin aracılık işlemleri neticesi taraflar arasında bağtılanan sözleşmeler, acentenin tekel hakkı varsa, tekel bölgesi içinde kurulan sözleşmelerdir. Acentelik akdinin bitiminden itibaren ücrete hak kazandıran doğuran işlemler ise; akdin sona ermesinden makul bir süre sonra acentenin yaptığı işlemler sonucu gerçekleşen sözleşmeler ve akit sona ermeden önce, acentenin müşterilerinden acenteye ya da acenteye ait tekel bölgesinde bulunan bir müşterinin doğrudan müvekkile yaptığı icap sonucu bağtılanan sözleşmelerdir<sup>159</sup>.

## **2. Ücretin Doğumu ( Ücrete Hak Kazanma Zamanı)**

Müvekkil adına üçüncü kişi ile sözleşme yapan acente yapılan sözleşmeden doğan alacak müvekkilin hesabına geçirildiği tarihte ücrete hak kazanır. Acentenin bu alacağı, ancak müvekkilin alacağı tahsil ettiği tarihte ivedili olur. Sözleşme kısımlar halinde yerine getirilecekse acente borç yerine getirildiği veya

---

<sup>158</sup> Akkan, s.216.

<sup>159</sup> Ayan, (Yenilikler), s.94.

getirilmesi gerektiği ölçüde ücrete hak kazanır ( TTK m. 114/I)<sup>160</sup>. Ücret hakkının doğması, acentenin akdedilmesine aracılık ettiği sözleşmenin ifasına bağlıdır<sup>161</sup>.

Ücrete hak kazanma zamanında Ticaret Kanunumuz ilke olarak müşteri ile yapılan sözleşmelerin ifasını kabul etmiştir. TTK m. 114/II 'e göre acente ile müvekkil bu kuralı değiştirebilirler. Taraflar ücretin daha önce ödenmesini, sözleşmeden kaynaklanan kısmi ödeme halinde dahi ücretin tamamının ödenmesini kararlaştırabilir. Ancak acente aleyhine olarak ücretin daha ileride ödeneceği sözleşilemez. Hükmün başındaki "herhalde" sözcüğü bu hususu güçlendirmektedir<sup>162</sup>. Ayrıca acente, müvekkili işlemi yerine getirdiği takdirde izleyen ayın son günü talep edebileceği uygun avansı hak eder ( TTK m. 114/I).

Üçüncü kişinin işlemi yerine getirmeyeceği kesinleşirse acentenin ücret hakkı düşer, acente yapılan ödemeyi geri vermelidir. (TTK m. 114/II) Ancak müvekkilin acentenin aracılık yaptığı sözleşmeyi kısmen yada tamamen anlaşmaya uygun olarak ifa etmeyeceği kesinleşse bile acente ücrete hak kazanır. Sözleşmenin yerine getirilmemesi müvekkile yüklenemeyecek bir nedenden kaynaklanıyorsa acentenin ücret hakkı düşer ( TTK m. 114/III)<sup>163</sup>. Yüksek Mahkeme' nin uygulaması da bu yöndedir<sup>164</sup>.

Acentenin ücrete hak kazanması için mutlaka sözleşmenin her iki tarafça tamamen ifası gerekmez. Sözleşme ile tasarlanan amaç müvekkil açısından gerçekleşmiş sayılabilirse acente yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılır. Ancak sözleşme ile aksi kararlaştırılabilir. Örneğin sigorta primlerinde ilk prim ödendiğinde acente ücret isteyebilecektir. Bu halde tacirin işi görülmüş olmaktadır. Yasanın buradaki amacı müvekkili güvenli olmayan sözleşmelerden korumaktır<sup>165</sup>.

---

<sup>160</sup> **Poroy/Yasaman**, s. 228.

<sup>161</sup> **Kaya**, s.130.

<sup>162</sup> **Arkan**, s.20.

<sup>163</sup> **Karahan**, s.329

<sup>164</sup> Örneğin; Yarg.11.HD.E. 2005/8600,K. 2006/9294,T. 26.9.2006, kararında ; "dava istirdat istemine ilişkindir. Davacının iptal edilen poliçe nedeniyle davalı acenteye komisyon bedelini ödediği, taraflar arasındaki acentelik sözleşmesi uyarınca iptal edilen poliçelere ödenen komisyon bedelinin geri alınacağına hüküm altına alındığı, davalının ihtarname ile temerrüde düşürüldüğü gerekçeleriyle, davanın kısmen kabulüne karar verilmesi isabetlidir". Şeklinde içtihatla bulunmuştur.

<sup>165</sup> **Arslanlı**, s.186.

Tekel hakkı kapsamında acentenin ücret hak etmesi sözleşmenin müvekkil lehine yerine getirilmesine bağlıdır. Ancak bu ücretin hemen ödenmesi gerekmez, ödeme TTK m.116 esasları dairesinde yapılır, yani alacak, anılan yasa maddesi ETK m. 129'a göre vadeye bağlı olarak ödenecektir. Acentelik faaliyetinin konusu bir malın yapımı, satılması veya satın alınması değilse müvekkil ile üçüncü şahsın sözleşme yapmasını sağlayan acente akdin yapılması ile ücrete hak kazanır<sup>166</sup>. Bu halde artık akdin ifası, müvekkilin tasarladığı amacın, koşulların gerçekleşmesi aranmaz.

Esas itibariyle acentenin komisyon hakkı (provizyon) bir sonuç çıkarma karşılığı değildir, bir edim karşılığıdır. ETK m. 129/I 'deki örnekler sınırlayıcı değildir. Bu nedenle mal alım satımı dışındaki sözleşmeler için üçüncü kişinin edimini ifası acentenin ücrete hak kazanması için yeterlidir<sup>167</sup>. Ancak 6102 sayılı TTK m. 114' de ETK m. 129'a göre sınırlayıcı örnekler yoktur. Kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde acente ücrete hak kazanır. Müvekkile isnat edilebilecek husus onun kusuruna dayanmasa dahi, acente ücrete hak kazanmalıdır<sup>168</sup>.

Müvekkil kar elde edemeyeceği veya zarar edeceği için, ya da sebep göstermeksizin acentenin bağtladığı sözleşmeyi ifa etmiyorsa, hatta bu konuda müşteri ile anlaşta ise doktrinde yine bu konu müvekkile yüklenebilen sebepler olarak değerlendirilmekte<sup>169</sup>, müvekkil acentenin ücretini (komisyonunu) ödemekle yükümlü kabul edilmektedir.

Acente komisyonu hem acentenin beklediği karı hem de acentenin faaliyeti nedeniyle oluşan olağan masrafları kapsar<sup>170</sup>. Acentenin ücret hakkı bozucu şarta bağlı bir haktır. Üçüncü şahıs akdi ifa etmiyorsa, müvekkil menfaat elde edemiyorsa, bozucu şart gerçekleşmiş sayılır ve acentenin ücret hakkı düşer. Oysa bu hak akdin bağtlanması ile doğmuş bir haktır<sup>171</sup>. Müvekkilin kusuru dışında bir nedenle sözleşme ifa edilmezse, acente ücrete hak kazanamaz. Aktin ifa

---

<sup>166</sup> **Domanıç**, (Esaslar), s.222.

<sup>167</sup> **Cengiz**, s.159.

<sup>168</sup> **Alışkan/Gençtürk**, s.31.

<sup>169</sup> **Kaya**, s.153.

<sup>170</sup> **Rüzgar**, s.435.

<sup>171</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s. 96.

edilmemesinde müvekkilin kusuru varsa acente müvekkilin kusuruna katlanmak zorunda değildir<sup>172</sup>.

6102 sayılı TTK ile ücreti ilgilendiren konulardaki defter ve muhasebe belgelerini müvekkilden talep etme hakkı ETK' na göre genişletilmiş, acentenin hak ve alacaklarına daha rahat ulaşması hedeflenmiştir<sup>173</sup>.

### 3. Ücretin Ödenme Zamanı

Acentenin ücret kazanma zamanı doktrinde çok tartışılan bir konu olmuştur. Nedeni ise 6762 sayılı ETK'nın bu konudaki hükmünün açık olmamasıdır. Oysa 6102 sayılı TTK 114. maddesi ile bu konuda açık bir hüküm getirmiştir<sup>174</sup>.

Acentelik ücretinin ödeme zamanını taraflar serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak kararlaştırmamışlarsa ödeme zamanı günlük arz etmektedir<sup>175</sup>. Ticaret Kanunu'muzun 116. maddesi şöyledir; hak edilen acentelik ücreti doğumu tarihinden itibaren en geç üç ay içinde ve her halükarda sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenecektir (TTK m. 116/I). 6762 Sayılı ETK'nın 131/2' deki "herhalde takvim yılının sonunda" ifadesi Yeni 6102 Sayılı TTK ile kaldırılmıştır. Ücret talebi, ivedili olması bakımından acentenin istediği bilgiler, defter ve kayıtlar Müvekkil tarafından acenteye sunulmalıdır. Aksi halde acente tespit için mahkemeye başvurabilecektir. Denetim işini acente bağımsız bir denetim kuruluşuna devredebilir<sup>176</sup>. Bu hükmün tersinin sözleşme ile kararlaştırılması acente aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir.

Bu emredici bir hükümdür. HGB Art. 87 c' de daha zayıf durumda olan acenteyi daha fazla koruyan bir hüküm bulunmaktadır. Anılan hükme göre komisyon ödeme zamanı her aydır ve bu süre en çok üç ay uzatılabilir. Direktif te ise "Ödemeler komisyonunun ivedili olduğu üçer aylık (çeyrek yıl) dönemleri izleyen

---

<sup>172</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 97.

<sup>173</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 99.

<sup>174</sup> Ayan, (Yenilikler), s.97.

<sup>175</sup> Arslan/Ergün, s.99.

<sup>176</sup> Rüzgar, s.438.

*son günü ödenir.*” şeklinde düzenleme bulunmaktadır<sup>177</sup>. Ancak taraflar acentenin ücrete hak kazanacağı zamanı üçüncü kişinin işlemi yerine getirdiği tarihten daha ileri bir tarih olarak belirleyemezler<sup>178</sup>.

Yukarıda anılan hüküm acente alacağının ne zaman tespit edileceğine ilişkindir. Müvekkilin defter ve kayıtları acenteye arz etme borcu da komisyon ödeme borcunun sonucudur. Zira acente ancak yapılan işin hacmini tespit ederek komisyon alacağını hesap edebilir. Tespitte acentenin komisyon alacağı ivedili olur. Sözleşmede aksine bir hüküm yoksa müvekkil komisyon borcunun acentenin ticarethanesinde ödemek zorundadır. Çünkü komisyon para olup, götürülecek borçlardandır ( EBK m. 73, BK m. 89)<sup>179</sup>.

#### 4. Ücret (Komisyon) Miktarının Tespiti

TTK m.115 Eski Yasanın 130. maddenin tekrarıdır. Sadece mahkeme sözcüğü Asliye Ticaret Mahkemesi olarak değiştirilmiştir. Asliye Ticaret Mahkemesi bulunmayan yerlerde ise iş bölümü ile görevli mahkeme yine asliye hukuk mahkemesidir. Madde metni şöyledir: *“Sözleşmede hüküm yoksa ücretin miktarı, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamüle, teamül de mevcut değilse halin gereğine göre o yerdeki ticaret mahkemesince belirlenir”*<sup>180</sup>.

Ücretin (komisyonun) miktarı Ticaret Kanunumuz’da düzenlenmemiştir. Kanun’un hüküm koymadığı bu halde acentelik sözleşmesinin tarafları, acentelik sözleşmesinde veya başka bir sözleşme ile komisyonun miktarını diledikleri gibi belirleyebilirler<sup>181</sup>.

---

<sup>177</sup> Rüzgar s.438.

<sup>178</sup> Ayan, (Yenilikler), s.96.

<sup>179</sup> Kınacıoğlu, s.65.

<sup>180</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

<sup>181</sup> Alışkan/Gençtürk, s.32.



Sözleşme ile ücretin veya miktarının para veya net bir bedel olarak tespiti şart değildir. Mesela, leasing akdine konu olan araçların satılarak bedelinin acenteye tevdiî şeklindeki anlaşma geçerli bir ücret sözleşmesidir<sup>182</sup>.

Acentenin ücreti belirli bir miktar veya sözleşme bedelinin belirli bir oranı da komisyon olarak taraflarca kararlaştırılabilir<sup>183</sup>.

Ücretin belirlenmesinde yasada anılan hüküm ile üç ölçüt getirilmiştir. Öncelikle tarafların ücretin miktarını acente sözleşmesi ile serbestçe belirleyebilecekleri belirtilmiştir. İkinci olarak sözleşmede ücretin miktarının bağitlanmamış olması halinde bile tacir olan acenteye (TTK m.12) komisyon ödemek zorunludur (ETK m. 22/I, TTK m.20)<sup>184</sup>. Şu halde komisyon, acentenin başarı ile sonuçlandırdığı işlemlerin hacmine ve parasal değerinin yüksekliğine göre belirlenen ücrettir. Bu ücretin tespitinde acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamülün göz önünde tutulacağı belirtilmiştir. Ticari teamül uygulamada ticaret odalarına sorulmaktadır. Ticaret odası bir teamülün sorulacağı öncelikli yerdir. Ticari teamül; aracılık yapan acente ile sözleşme yapan acente için farklı komisyonları gerektirebileceği gibi, sırf aracılık yaparak tarafları karşılaştırmak suretiyle yapılan acentelik faaliyeti ile ithal veya ihraç edilecek menkul malın depolanması, korunması, transferi, bu mala müşteri bulunarak ithal ve ihracının gerçekleştirilmesi şeklinde yapılan acentelik faaliyeti arasında farklı komisyonlar söz konusu olabilecektir. Burada faaliyet ve çaba arttıkça komisyonun da artması işin doğasından kaynaklanmaktadır<sup>185</sup>.

---

<sup>182</sup> **Kaya**, s.157.

<sup>183</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s.97.

<sup>184</sup> **Eriş**, Gönen, İçtihatlı, Türk Ticaret Kanunu, C.I., 2.Bası, Ankara, 1992, s.567, **Kınacıoğlu**, s.64, 65, **Franko**, s.164,165, **Alışkan/Gençtürk**, s.20.

<sup>185</sup> İstanbul 4. Asliye Ticaret Mahkemesi'nde görülen, yabancılık unsuru taşıyan, aracılık faaliyetinden kaynaklanan bir komisyon alacağı davasında Mahkeme söz konusu çekişmede sözleşme ile belirlenmeyen acentelik ücretini belirlemek için İstanbul Ticaret Odası'na o işe özgü (somut olayda tahıl ticareti) ticaretteki komisyon bedelini (acente ücretini), bu hususta teamül veya uygulama bulunup bulunmadığını sormuştur. İstanbul Ticaret Odası ise taraflar arasında anlaşma yoksa tahıl ticaretindeki komisyon miktarına ilişkin piyasadaki usulün metrik ton başına 3 ile 4 Amerikan Doları arasında olduğunu, proforma bazında aracılık yapılıyorsa komisyon miktarının ton başına 0,50 sentle 1 Amerikan Doları arasında olduğunu cevaben bildirmiştir.

TTK. Md.115' deki sıralama hâkimi bağlar. Acentenin bulunduğu yerde acentenin komisyon hakkı konusunda oluşmuş bir teamül varsa; hakim, halin gereğine göre komisyonu belirleyemez<sup>186</sup>, teamüle uymak zorundadır.

TTK m. 2/1 uyarınca Yasada hüküm yoksa teamül örf ve adet olarak kabul edilmediği takdirde karara doğrudan temel oluşturmaz. TTK m. 115 uyarınca, acentenin komisyon miktarının belirlenmesi konusuna özel olarak teamüldeki komisyon miktarı temel ölçü olarak doğrudan karara dayanak yapılabilecektir. Teamülün buradaki foksyonu istisnai bir fonksiyondur<sup>187</sup>.

Çekişme konusu olayla ilgili komisyonun tespiti için ticari teamülün de bulunmaması halinde komisyon halin gereğine göre o yerdeki Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından belirlenir. Asliye Ticaret Mahkemesi bu tespiti yaparken Ticaret Odasından bu kez (ticari teamül bulunmadığından) teamül düzeyine varmamış uygulamaları soracak ve nihayetinde işin uzmanı ( acente aracılığı ile ticari faaliyetler konusunda bir bilirkişinin de içerisinde bulunduğu) bilirkişi kurulundan ücretin (komisyonun) tespit edilmesini isteyecektir.Zira bu konu hâkimin hukuk bilgisi ile tespit edebileceği bir konu olmayıp bilirkişi kurumundan yararlanmanın zorunlu olduğu bir konudur.

Uygulamada acente komisyonunun hesabı satış fiyatına giydirilmiş ücretlerden ari olarak net efektif satış üzerinden hesaplanmaktadır<sup>188</sup>. Taşıma, ambalaj, gümrük, vergi gibi harç ve masraflar acentenin ücret hakkının dışındadır<sup>189</sup> ve müvekkile ait ayrı bir borçtur.

---

<sup>186</sup> Bu husus, maddede tekrar edilen “*yoksa*” ibaresinden açıkça anlaşılmaktadır. **Franko**, s.167-168, **Kayıhan**, s.136.

<sup>187</sup> **Kaya**, s.157.

<sup>188</sup> **Rüzgar**, s.437.

<sup>189</sup> **Kaya**, s.157.

## 5. Ücret Talep Hakkında Zamanaşımı

Acentenin ücret (komisyon) alacağına zamanaşımına uğraması hakkında<sup>190</sup> İsviçre ve İtalyan Kanunlarında bir hüküm olmadığı gibi Ticaret Kanunumuz'da açık bir hüküm mevcut değildir<sup>191</sup>. Bu boşluk Türk Ticaret Kanunu'nun Mer'iyeti ve Tatbikat Şekli Hakkında Kanun m. 41/f.2. ile eski Borçlar Kanunu'nun 126. maddesine 4. bendi ekleyerek doldurulma yolu seçilmiştir. BK m. 147/f. 5 de eski düzenlemeyi sürdürmüştür. EBK m. 126/f. 4'İ , BK m. 147/f. 5' e göre acentelik sözleşmesinden doğan ücretin talep hakkı ve davalar beş yılda zamanaşımı uğramaktadır. Ancak ücret ve diğer alacakların zamanaşımının başlangıcı bakımından ayırım yapmak gerekir. Ücret alacağı için zamanaşımının başlangıcı ücret alacağına ivedili olduğu tarihtir. ( BK m. 149) Diğer alacaklar bakımından ise acentelik sözleşmesinin sona erdiği tarihi zamanaşımı süresinin başlangıcı olarak kabul etmek gerekir<sup>192</sup>. Her halde acentenin komisyon alacağı (sair alacakları da) bir senetle ikrar edilmiş veya hükümlerle sabit olmuş ise, ilamların icrasına dair on yıllık zamanaşımı süresi uygulanmalıdır (EBK m. 135/II, BK m.156)<sup>193</sup>. Taraflar sözleşme ile bu süreyi değiştiremezler (TTK m.6, EBK m. 127, BK m.148)<sup>194</sup>.

### B. Acentenin Yaptığı Olağanüstü Masraf ve Avansları İsteme Hakkı

#### 1. Genel Olarak

Türk Ticaret Kanunu m. 117' ye göre "*Acente, yükümlülüklerini yerine getirmek için yaptıklarından ancak olağanüstü giderlerin ödenmesini isteyebilir*"<sup>195</sup>.

---

<sup>190</sup> Franko, s.173.

<sup>191</sup> Franko, s.173.

<sup>192</sup> Kayıhan, s.150-151.

<sup>193</sup> Kayıhan, s.151, Alışkan/Gençtürk, s.34.

<sup>194</sup> Oysa TTK m.106/II ticaret işleri tellalının komisyon hakkını bir yıllık zamanaşımı süresine tabi tutmuştur. Ne aracılık eden acente de ne de sözleşme yapan acente yönünden ise böyle bir hüküm öngörülmemiştir. Ancak kanun koyucunun, müvekkile göre daha zayıf durumda olduğu için ve ilişkinin sürekliliğini de dikkate alarak acenteyi koruma gereği duyduğu da düşünülebilir.

<sup>195</sup> Alışkan/ Gençtürk, s.34.

<sup>195</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

Madde hükmü ile ETK ' dan farklı olarak “işlerin ifası için yapılması” yerine “yükümlülüklerin yerine getirilmesi için yapılması” ölçütü getirilmiştir. 6762 sayılı ETK ' da avansa dair m. 22 hükmüne atıf yapılmıştır. 6102 sayılı TTK ' da ise hüküm 115 ' inci maddede düzenlenmiş, olağanüstü giderler de bu düzenlemeye eklenmiş ve TTK'nun 20. maddesine atıf yapılmıştır<sup>196</sup>.

Avans konusu ETK'da olağanüstü giderler başlığı altında düzenlenmiştir ve faiz ile ilişkilidir. Oysa TTK ' da olağanüstü giderler ve verilen avanslar için faiz istenebileceği hususu, ayrıca düzenlenmiştir ki bunun kazandırdığı bir şey yoktur. Bu husus zaten eski düzenlemede de olan bir durumdur. Açık olmayan, asıl düzenlenmesi gereken durum olağanüstü masraf ve avansları ödenme zamanıdır. Ancak bu konu ihmal edilmiş, düzenlenmemiştir. TTK m. 20 esasen atıf yapılmasa da uygulanacak<sup>197</sup> bir hüküm olduğu halde gereksiz bu atıf yapılmış, önemli konular açıkta bırakılmıştır.

Maddenin açık ifadesinden de anlaşılacağı üzere acente müvekkilinden olağanüstü masrafları isteyebilmektedir, olağan masrafları talep edemez. Örneğin bozulan malların sattırılması için yaptığı masraflar, beklenmeyen, istisnai masraflardır. Ancak malların depolanması, müşteriye teslim masrafları, işyeri kirası, depo kirası, çalışanların ücreti olağan masraf sayılır ve acente bunları müvekkilinden isteyemez. Ancak acente müvekkili hesabına verdiği avansları ve bu avansın faizini de talep edebilir (TTK m. 1182 ' nin atfı ile TTK m. 20/1.3)<sup>198</sup>.

Acentenin bürosu, depoları, otomobili ve şirketine ait araçların giderleri, amortismanı, yardımcı kişilerin ücretleri gibi masraflar olağan masraflar sayılır. Acente bunlara kendisi katlanmalıdır. Bu masrafların müvekkil tarafından karşılanması da aslında acentenin yararına sayılmaz. Zira müvekkilin acentenin masraflarına katılımı arttıkça acente onun emir ve talimatlarına, müdahalelerine karşı

---

<sup>196</sup> Kaya, s.171.

<sup>197</sup> Kaya, s.175.

<sup>198</sup> Domaniç, (Esaslar), s.223.

çıkamaz, sonunda acente bağımsızlık vasfını yitirir<sup>199</sup>. Olağan masrafları acente müvekkilden alacağı ücretle karşılar. Ancak sözleşmede bu masrafları dahi müvekkilin ödeyeceği kararlaştırılabilir. Olağanüstü masrafların ise acentenin faaliyeti olumlu sonuç vermese, sözleşme kurulmasa, ifa edilmese dahi müvekkil tarafından ödenmesi gerekir. Acente ayrıca olağanüstü masrafları yaptığı tarihten itibaren müvekkilden bu masrafların faizini de talep edebilir<sup>200</sup>.

Olağanüstü masraf müvekkilin talimatıyla ya da acentenin müvekkilinin menfaatlerini korumak için vekaletsiz işgören sıfatıyla hareket ederek yaptığı masraflardan oluşur. Bu nedenle olağanüstü masraflar müvekkilin talimatı ile yapılan işlerle sınırlı değildir. Müvekkilin talimatıyla, olağan reklam ve tanıtım faaliyetlerini aşan özel tanıtım ve reklam giderleri, satım konusu maldaki hasarın giderilmesi için yapılan masraflar da olağanüstü masraflardır<sup>201</sup>. Olağanüstü masrafların kapsamına tarafların öngörmedikleri, sözleşme esnasında gözetmedikleri plan dışı, faaliyet esnasında oluşun fiili durumun zorunlu kıldığı veya satışı, sürümü artırmak, kolaylaştırmak için sonradan (özellikle müvekkil tarafından) yararlı olacağı düşünülen ve yapılan işlerin masrafları girer. Bunun önemli bir kısmı da acentenin faaliyetini gerçekleştirirken eylemli olarak oluşan sorunları basiretli bir tacir gibi davranarak gidermesi (vekâletsiz iş görme kapsamında) ve bunun için yaptığı masraflardan kaynaklanmaktadır. Bu masraflar çoğunlukla öngörülemez olduklarından olağanüstüdür.

Olağan masraflara yazarlar; yazışma, telefon, noter, olağan seyahat masraflarını da dâhil etmektedir. Acentenin işletme masrafları da bu kapsamdadır. Ancak bunların yanında acente gümrük ve nakliye masraflarını da üstlenmişse bunlar için olağanüstü masrafları isteme hakkının değil ücret talep etme hakkının doğduğunu kabul etmek daha doğrudur. Hangi masrafların olağan veya olağanüstü sayılacağı tarafların sözleşmeyle ortaya koyduğu iradeye, somut olayın içeriğine göre belirlenir. Bu konuda HGB olağan ve olağanüstü masraf ayrımı yapmamış, ( HGB S.87 vd.) acentenin yaptığı masrafların ticari teamül gereği müvekkil tarafından ödenmesi gereken kısmının ondan talep edilebileceği belirtilmiştir. Ticaret

---

<sup>199</sup> Kınacıoğlu, s.70.

<sup>200</sup> Arkan, s.211-212.

<sup>201</sup> Poroy/Yasaman, s.227.

Kanunumuz ' da taraf iradelerinin yorumunda teamülün gözetileceği hükmünü kabul ettiğine göre acentelik sözleşmesindeki taraf iradelerini ticari teamül esasları doğrultusunda yorumlamak, hangi masrafların olağan, hangisinin olağanüstü masraf olduğunu belirlemek ancak bu yolla mümkün olabilecektir<sup>202</sup>.

Taraflar eğer bu konuda anlaşmış ise veya teamül varsa acente olağan masrafları da talep edebilecektir. İsviçre Hukuku' nda, anlaşma veya ticari teamül bulunması halinde acentenin olağan masrafları talep edebileceği hükmü bulunmaktadır (İsv. BK m. 418n). Alm. TK' da bu konuda teamüle atıf yapmıştır<sup>203</sup>.

Acente yetki sınırlarını aşarak ya da yetkisi olmaksızın olağanüstü masraflar yapmışsa iç ilişkide vekâletsiz iş görme olgusunun bulunduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu durumda aynı zamanda yetkisiz temsilciliğin söz konusu olması gerekli değildir<sup>204</sup>. Yalnız masrafların her somut olay için makul sayılabilecek bir düzeyde olması gerekir. Masrafların makul olduğu hususunu ise acente kendisi kanıtlayacaktır<sup>205</sup>.

## 2. Olağanüstü Masraflar ve Acentenin Ödediği Avansların Ödenme Zamanı

Ticaret Kanunu'muzda bu konuda yasa boşluğu bulunmaktadır. Bu boşluğun yorumla doldurulmasını isteyen bazı yazarlar acentenin ücret hakkını örneksime yolu ile avans konusuna da uygulamakta "*ücret hakkının muacceliyet kazandığı usulde muaccel hale gelir*"<sup>206</sup> diyerek "*sözleşme ile aksi kararlaştırılmış olmadıkça, her üç ayda bir defa her hâlükârda acentelik sözleşmesi sona erdiği zaman belirlenerek ödenmelidir*"<sup>207</sup> görüşünü ortaya koymaktadırlar(TTK m. 116/1).

Bu örneksimede dikkat çeken bir diğer husus yukarıda belirtildiği gibi ücretin üç aylık dönemlerden daha uzun dönemde ödenmesinin maddedeki "*her*

<sup>202</sup> Cengiz, s.161.

<sup>203</sup> Kaya, s.172.

<sup>204</sup> Tandoğan, (Borçlar Özel), C II, s.679, Kayıhan, s.153.

<sup>205</sup> Kınacıoğlu, s.153.

<sup>206</sup> Kınacıoğlu, s.71, Kayıhan, s.153.

<sup>207</sup> Kayıhan, s.155.

*hâlıkârda*'' ibaresi ile yasaklandığı, acentenin bu emredici hükümle korunduğu hususu, olağanüstü masraf ve avanslar için de sözkonusu olacaktır.

Öğretide bu sürelerin azami süre olduğunu, acentenin olağanüstü masrafları azami sürelerden önce talep etmesinin, ihtar veya ihbarda bulunmasının mümkün olduğunu ileri süren yazarlar da bulunmaktadır<sup>208</sup>.

### C. Acentenin Tekel (İnhisar) Hakkı

İnhisar (tekel) kavramı TTK m.104 başlığında hatalı olarak kullanılmıştır. Zira, *“inhisar”* (tekel) sözcüğü, *“monopol”* sözcüğünün karşılığıdır. Piyasa tekelini tanımlar ki RKK hükümlerine açık aykırılık oluşturur. Oysa Yasa maddesi ile belirtmek istenen *“münhasır”* olma durumu (*exclusivity*) dur. Başkasıyla paylaşılmayan, tek başına yetkili kavramını tanımlamaktadır. *“Tek başına yetkili olma ve tek müvekkile özgülenme”* kavramı daha uygun iken Adalet Komisyonu, *“inhisar”* sözcüğünün daha uygun olduğu gerekçesi ile *“inhisar”* sözcüğünü madde başlığı olarak tercih etmiştir<sup>209</sup>.

Her ne kadar madde başlığı *“inhisar”* olsa da burada düzenlenen acentenin sadece tekel hakkı değildir. Tacir acentenin görev bölgesinde başka bir kişiye acentelik veremeyeceği gibi acente de aynı bölgede aynı alanda faaliyet gösteren başka ticari işletmeler hesabına acentelik yapamaz<sup>210</sup>. 6762 sayılı ETK’ daki yanlış yorumlara neden olan *“aracılık yapamaz”* ifadesi 6102 sayılı TTK’ da *“acentelik yapamaz”* şeklinde düzeltilmiştir<sup>211</sup>.

Poroy /Yasaman 6762 sayılı ETK’ da rekabet kavramının kullanılmasını eleştirmiş, aynı alanda faaliyet gösterilmesi ölçütüne yer vermenin daha yerinde olacağını belirtmiştir<sup>212</sup>. Ancak 6102 sayılı TTK m.104 ile ETK 118. maddedeki rekabet sözcüğü yinelenmiş, madde metninde değişiklik yapılmamıştır.

<sup>208</sup> Kaya, s.174.

<sup>209</sup> Kaya, s.41.

<sup>210</sup> İmregün, s.134, Kayıhan, s.155, Poroy/Yasaman, s.227.

<sup>211</sup> Kaya, s.41.

<sup>212</sup> Poroy/Yasaman, s.225.

Ayrıca ETK m. 118' in bire bir aynısı olan 104. madde başlığı tek müvekkile özgülenme iken yasalaşmanın son aşamasında eskiye dönüşle (1957 yılındaki aynı ifade olan) inhisar sözcüğü kabul edilmiştir. Bu madde başlığında hiç değilse tekel sözcüğü kullanılabilirdi. Bunun yanında TTK m.102' deki gibi bu hükümdesine paralel olarak işletme sözcüğü yerine, tacir sözcüğünün kullanılmaması olmuştur. Bu maddedeki diğer bir hatalı kullanım ise “*rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına*” cümlesindeki “*hesabına*” sözcüğü olmuştur ki komisyon sözleşmesini anımsatmaktadır. Burada “*adına*” veya “*namına*” sözcüğü tercih edilmeliydi<sup>213</sup>.

Müvekkil tacir, acentenin yazılı onamını almaksızın, üçüncü bir kişiye aynı bölge veya yerde (aynı faaliyet alanında) acentelik veremez. Acentenin faaliyet alanına giren konularda, kendisi de üçüncü şahıslarla direkt anlaşma yapamaz. Yaptığı takdirde bu iş veya sözleşmeden doğacak acentenin muhtemelen kazancını tazminat olarak ona ödemekle yükümlüdür (ETK m.128/1, TTK m.113/2). Fakat taraflar sözleşme ile bu hususun aksini kararlaştırabilir<sup>214</sup>. Taraflarından biri veya ikisi bakımından tekel hakkını kaldıran anlaşmanın en azından adi yazılı şekilde yapılması gerekir<sup>215</sup>. Bu durumda sözleşmedeki koşullar çerçevesinde acente tekel hakkından feragat etmiş olur<sup>216</sup>. Bu feragat geçerli bir feragattir zira tekel hakkı acenteliğin zorunlu unsuru değildir<sup>217</sup>.

TTK' nın inhisar hakkının varlığını prensip olarak kabul etmesi nedeniyle inhisar hakkını acenteliğin zorunlu olmasa da bir unsuru olarak kabul etmek gerekir<sup>218</sup>. Ancak, aksi kararlaştırılabileceğinden, TTK' nın tekel hakkı ile ilgili düzenlemesi, tamamlayıcı hüküm olarak nitelendirilecektir. Fakat hemen hatırlatalım ki, Kanun' un acenteye tanıdığı tekel hakkı, basit tekeldir. Acenteye

---

<sup>213</sup> **Kendigelen**, (Yeni), s.84.

<sup>214</sup> **İmregün**, s.134.

<sup>215</sup> **Kaya**, s.44.

<sup>216</sup> **Karahan**, s.329.

<sup>217</sup> **Arkan**, s.203.

<sup>218</sup> **Domaniç**, (Esaslar), s.221, **Kayıhan**, s.40, **Arkan**, (tekel hakkının, vazgeçilebilir bir hak olması özelliğinden hareketle, acenteliğin bir unsuru olamayacağı düşüncesindedir), s.199, **Topçuoğlu**, s.26.



tanınan tekel hakkının kapsamı, güçlendirilmiş veya mutlak tekel niteliğinde olması hususunu taraflar sözleşme ile bağtlayabilirler<sup>219</sup>.

Müvekkil tacir, acentenin faaliyet alanında kendisi kişisel olarak faaliyet gösteremeyeceği gibi, başka bir acenteye de bu yerde görev ve yetki veremez. Aksi halde kendisi de bir başka acente de acentenin bölgesinde faaliyet gösterse müvekkil, acenteye uygun bir ücret ödemek zorundadır<sup>220</sup>.

Hatta acente bu haklı nedene dayanarak, hiçbir ihtarda bulunmasına gerek kalmaksızın sözleşmenin feshini ileri sürebilir<sup>221</sup>. (TTK m. 121/1). Madde kapsamında zararlarının tazminini isteyebilir. Fakat ayrıca tazminat istenebilmesi için acentenin, TTK m.128'e göre ödenmesi gereken ücret miktarını aşan zararını, ispat etmesi şarttır. (ETK m.134, TTK m.121). Buna karşılık, müvekkilin, faaliyet alanı içine giren farklı konular için, acenteye tahsis edilen yerde başka acentelerin tayin etmesi, tekel hakkını ihlal etmez. (ETK m. 118,TTK m. 104) Acenteyi koruyan bir görüntüye sahip olmakla birlikte, bu durum yanıltıcıdır. Gerçekten bu hükme göre, tekel hakkından vazgeçmek için daha zayıf bir konumda bulunan müvekkil karşısında, bu düzenlemenin acenteyi yeterince koruyabileceğinden söz etmek mümkün değildir<sup>222</sup>.

Ancak bunun yanında TTK. nın “aksi yazılı olarak kararlaştırılmış olmadıkça, müvekkilin, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde aynı ticaret dalı için birden fazla acente tayin edemeyeceği” yönündeki hükmünün (ETK m.118, TTK m.104) acenteye tekel alanını dilediği gibi belirleyebilme yetkisi verdiği ileri sürülebilir<sup>223</sup>. Zira, müvekkil tarafından tahsis edilen yer veya bölgede acentenin, müvekkili ile rekabet halinde bulunan, aynı ticaret dalında bulunan işletmeler dışında tüm işletmelere aracılık edebileceği ve bu alanı dilediği gibi özgürce kullanabileceği

---

<sup>219</sup> 2002/2 sayılı Tebliğ hükümlerine göre mutlak tekel kaydı hakkındaki değerlendirme için bkz.

“Nitelikli tekel” başlıklı kısım, **Topçuoğlu**, s.26.

<sup>220</sup> **Domaniç**, (Esaslar), s.224.

<sup>221</sup> **Kınacıoğlu**, s.56.

<sup>222</sup> **Topçuoğlu**, s.27.

<sup>223</sup> **Kınacıoğlu**, s.15, **Topçuoğlu**, s.26.

anlamına gelmektedir. Fakat bu sonucun basit tekel hali ile sınırlı olduğunu, güçlendirilmiş tekeli kapsamadığını belirtmek gerekir<sup>224</sup>.

Müvekkil tacir aynı ticaret dalında aynı bölgede sözleşme ile kabul edilmemişse, acentenin yazılı muvafakati yoksa başka bir acente atayamaz. Ancak acentenin faaliyet bölgesinde müvekkil tarafından başka bir ticaret dalında, başka bir acente tayin edilebilir. Örneğin tacir aynı yer ve bölgede satın alma işini bir acenteye, satış işini ise başka bir acenteye verebilir<sup>225</sup>.

Acente *İmregün*' ün de belirttiği gibi, elektrik malzemesi ve tarım koruma ilaçları üreten rakip iki işletmeden (tacirlerden) birinin elektrik malzemeleri, diğerinin ise tarım ilaçları için acenteliğini yapabilir<sup>226</sup>. Müvekkil veya acente bakımından münhasır olma hali, aynı ticaret dalı ile ilgili olarak, zaman ve belirlenmiş bir yer veya coğrafi bölge ile sınırlı olmakla birlikte aynı zamanda belirli mal ya da müşteri çevresi ile de sınırlı ve bağlantılıdır<sup>227</sup>.

Müvekkil, acentenin faaliyet bölgesinde üçüncü kişilerle bizzat işlem yapmışsa vakit kaybetmeksizin bu hususu kendi acentesine bildirmekle yükümlüdür. Aksi halde TTK m. 128/2 uyarınca, müvekkil acenteye bu iş için kazanması muhtemel (yapacağı muhtemel olağan masrafları düşülerek) ücretini ödemek dışında, zararı oluşmuşsa bu zararı da tazmin etmekle yükümlüdür<sup>228</sup>. Ücreti aşan zararı ispat yükü acente üzerindedir<sup>229</sup>.

Yukarıda belirttiğimiz esaslardan da anlaşılacağı üzere tekel, acente için hem bir hak hem de bir borçtur. Bu borcun dayanağı, karşılıklı güvenin ve taraf menfaatlerinin bu yolla daha iyi korunabileceği düşüncesidir<sup>230</sup>. Ancak tarafların bu

---

<sup>224</sup> Basit tekelde müvekkilin acente bölgesinde üçüncü kişilerle doğrudan anlaşma yapamaması borcu söz konusudur. Bu bir yapmama borcu, yan garanti yükümlülüğüdür. Güçlendirilmiş tekelde ise müvekkil (tek satıcılıkta sağlayıcı) diğer dağıtıcılarına da acentenin tekel bölgesine satış yapmama borcunu yüklemekte, bu garanti borcunu kişisel olarak yükümlenmektedir. Mutlak tekelde bu borç dağıtıcıların müşterilerine de yükletilmektedir. **Topçuoğlu**, s.13-14-26.

<sup>225</sup> **Kınacıoğlu**, s.56.

<sup>226</sup> **İmregün**, s.132, **Kaya**, s.43.

<sup>227</sup> **Kaya**, s.43.

<sup>228</sup> **Cengiz**, s.158.

<sup>229</sup> **Cengiz**, s.158.

<sup>230</sup> **Topçuoğlu**, s.26.

olanaktan anlaşarak karşılıklı olarak vazgeçmesi yanında tek taraflı olarak vazgeçmesi de olasıdır (ETK m.118, TTK m.104)<sup>231</sup>.

Acenteye de sözleşme ile konu edilen mallarla ilgili olmayan ve müvekkilin faaliyetini etkilemeyecek konularda işlem yapabilmesi için faaliyet serbestisi tanınabilir. İsviçre Hukuku' nda kural acentelerin aynı bölgede birden fazla müvekkil ile çalışabilmesidir. Taraflar bunun tersini yazılı sözleşme ile kararlaştırabilmektedirler ve bu istisnai bir durumdur<sup>232</sup>.

Alman Hukukunda da acentenin tekel hakkı yoktur. Ancak acenteye bir bölge özgülenmesi taraflarca sözleşilebilir. Bu sözleşme açık veya örtülü olabilir<sup>233</sup>.

Acentenin faaliyet bölgesi ve alanı uluslararası hukukta ise ayrıntılı şekilde düzenlenmektedir<sup>234</sup>. Bu düzenleme ile müvekkilin sınırlarına sahip olan acentenin aynı ticaret alanında haksız rekabet oluşturacak uygulamalarının önlenmesi amaçlanmıştır<sup>235</sup>.

Kuşkusuz Avrupa Birliği Hukuk Sisteminde rekabetin artırılması, tekel oluşumunun engellenmesi amacıyla kurallar getirildiği hususunu, acentenin bölgesel egemenlik hakkı konusunda gözönünde tutmak gerekir. Müvekkil acentenin faaliyet sahasını belli bir müşteri grubu ile de sınırlandırabilir. Örneğin şarap üreticisi olan müvekkil tacir, acenteyi sadece restoran ve şarap evleri, eğlence mekânları gibi yerlerde sınırlı olarak faaliyet göstermesi için tayin edebilir<sup>236</sup>.

Acentenin rekabet yapmama borcunun bulunmaması, kaldırılmış olması, onun yasalardan ve müvekkili ile yaptığı sözleşmelerden doğan yükümlülüklerinden kurtarmaz. Acente her halde müvekkilinin çıkarlarını korumak,

---

<sup>231</sup> Topçuoğlu, s.26.

<sup>232</sup> OR Art. 418 a./f.2. “*acente aksine yazılı bir sözleşme bulunması dışında başka müvekkiller için çalışabilir*”. Kaya, s.357, Kayıhan, s.108, Rüzgar, s.439.

<sup>233</sup> Kayıhan, s.156.

<sup>234</sup> Rüzgar, s.439.

<sup>235</sup> Rüzgar, s.439.

<sup>236</sup> Rüzgar, s.439-440.

menfaatlerini gözetmek zorundadır. Rekabet yapabilme olanağını kötüye kullanmamakla yükümlüdür<sup>237</sup>.

#### D. Acentenin Hapis Hakkı

Acentenin hapis hakkı 6762 sayılı Eski Ticaret Kanunumuz ' un 132. maddesinde düzenlenmiştir. 6102 sayılı Yeni Ticaret Kanunu'muzun 119. maddesi de aynı esasları kabul etmiştir.

Ancak 6102 sayılı ETK m.132/1' deki “*emtia senedi vasıtasıyla tasarruf edilebilecek emtia üzerinde*” cümlesindeki ifade değiştirilerek “*herhangi bir eşyayı temsil eden senet aracılığıyla kullanabildiği mallar*” üzerinde (TTK m. 119/1) halini almıştır. Ancak ifade hükme asıl anlamını vermekten uzaktır.

Bu ifadenin gerekliliğini yaratan nedenler de ortaya konmamıştır. Burada kıymetli evrak (emtia senetlerini de kapsadığından) sözünün kullanması yeterli olurdu. Yeni düzenlemede, ETK m.312/1 ' deki “*tasarruf edebildiği*” sözcükleri yerine TTK m.119/1 de getirilen ‘*kullanabildiği*’ sözcüğünün konulması teknik anlamda isabetli olmamıştır. Çünkü kıymetli evrak aracılığı ile bir mal veya eşya eylemli olarak kullanılmaz, ancak üzerinde tasarrufta bulunulabilir<sup>238</sup>.

Acentenin hapis hakkını kullanacağı mal veya eşya kendisine zilyed olarak teslim edilmiş olmalıdır. Zilyetliğin doğrudan veya dolaylı olması önemli değildir. Örneğin acente depoya teslim ettiği mallar üzerindeki dolaylı zilyedliğine dayanarak hapis hakkını kullanabilir<sup>239</sup>. Bunun yanında müvekkilin rızası ile acentenin elinde bulunan menkul eşyayı veya emtiayı temsil eden kıymetli evrak da hapis hakkına konu olabilir. Ancak acente müvekkilin vekaleti dışına çıkarak teslim etmediği malların bedelini tahsil etmiş veya bizzat bedelini ödemediği malları teslim almışsa bu bedel ve mallar üzerinde hapis hakkını kullanamaz. Ayrıca acente

---

<sup>237</sup> Kayıhan, s.108, Kaya, s.46.

<sup>238</sup> Kendigelen, (Yeni), s.91.

<sup>239</sup> Arkan, s.212, Kayıhan, s.145.

acentelik ilişkisi dışında herhangi bir mal ve alacağın zilyedi ise bunun üzerinde hapis hakkını kullanmayacaktır<sup>240</sup>.

Acente hapis hakkını kullanmamayı müvekkiline taahhüt etmişse hapis hakkını kullanamaz. Hapis hakkından feragat sözleşmesi acentenin hapis hakkını kullanabileceği eşya ve mal, senet üzerinde doğmadan da yapılabilir. Acentenin, hapis hakkından, bu hak doğmadan önce, ileriye dönük olarak feragat etmesi geçersizdir Acente hak doğmadan önce feragatte bulursa bile sonradan hapis hakkını kullanabilir<sup>241</sup>. HGB Art. 88 a 'ya göre ekonomik olarak daha zayıf olan acentenin hapis hakkından önceden feragat edemeyeceği kuralı kabul edilmiştir<sup>242</sup>.

Müvekkil acze düşmüşse acente, alacağı muaccel olmasa dahi hapis hakkını kullanabilir. Alacağın muaccel olması beklenmez<sup>243</sup>. Acente bu hakkı, müvekkilinin borcu ödemesi anına kadar kullanabilir<sup>244</sup>. Türk Medeni Kanunu' nun 950/1, 951 ve 953. Madde hükümleri saklıdır. ( TTK m. 119/4)

Bunun yanında *Arkan*, acentenin tacir sıfatı varsa, acentelik sözleşmesi kapsamında elinde bulunan taşınır mal veya kıymetli evrak üzerinde başka alacakları için de hapis hakkını kullanabilir. Alacağın acentelik faaliyetinden doğmuş olması koşul değildir. Bu halde MK m.950/2'de öngörülen doğal bağlantı karinesi uygulanır, düşüncesindedir (Ayrıca TTK m. 119/4)<sup>245</sup>.

Müvekkil alacak için dava açarak veya ihtarname tebliğ ederek alacağı çekişmeli hale getirmiş olsa dahi bu durum acentenin hapis hakkını kullanılmasına engel olmaz<sup>246</sup>.

Ekonomik değeri olmayan, paraya dönüştürülemeyen ticari mektuplar, ticari sır niteliğindeki müşteri listesi hapis hakkına konu olmaz<sup>247</sup>.

---

<sup>240</sup> **Kınacıoğlu**, s.68-69.

<sup>241</sup> Aynı görüşte; **Kayıhan**, s.148, **Kaya**, s.180.

<sup>242</sup> **Rüzgar**, s.439.

<sup>243</sup> **Tekil**, s.224.

<sup>244</sup> **Rüzgar**, s.439.

<sup>245</sup> **Arkan**, s.213.

<sup>246</sup> **Kaya**, s.178.

Hapis hakkına konu olabilecek eşyanın, malın satımı konusunda ortaya çıkan bedeli de acente müvekkiline ödemekten kaçınabilir. Bu bir çeşit ödemezlik def'idir<sup>248</sup>. Ancak bu hapis hakkını kullanması için, acentenin alacağı muaccel bir alacak olması gerekir. Bu acentenin takas hakkı olarak da değerlendirilebilir.

### 1. Hapis Hakkının Kapsamına Giren Alacaklar

Acentenin hapis hakkını kullanabilmesi için alacağının ücret alacağı, olağanüstü masraflar, avanslar ve bunların faizi gibi herhangi bir alacak olması gerekli yeterlidir.

Madde metninde bulunan "*müvekkilindeki bütün alacakları ödeninceye kadar*" ifadesinden her türlü alacağı anlamak gerekir. Ücret, masraf ve avans dışında tazminat talebi nedeniyle doğan alacaklar da söz konusu edilmektedir<sup>249</sup>.

Özcümlerle acente, bütün haklarını temin için kullanabileceği bu hakkını, elinde zilyedi bulunduğu; kıymetli evrak, taşınır eşya veya emtiayı temsil eden senet üzerinde kullanabilir<sup>250</sup>. Bunlar dışında, örneğin taşınmaz mallar üzerinde hapis hakkı kullanılamaz<sup>251</sup>. Buna hapis hakkının İİK anlamında menkul mallarla, menkul mal niteliğinde sayılan haklar üzerinde kullanılabilmesi engel olmaktadır. Taşınırlar üzerinde etkili olan hapis hakkı taşınmaz mallar üzerinde uygulama sorunları da yaratır. Taşınmazlar üzerinde etkili olacak yöntem hapis değil ihtiyati tedbirdir.

---

<sup>247</sup> **Kayıhan**, s.145, **Rüzgar**, s.438.

<sup>248</sup> **Rüzgar**, s.438.

<sup>249</sup> **Arkan**, s.213.

<sup>250</sup> **Kınacıoğlu**, s.68.

<sup>251</sup> **Kaya**, s.179.

## 2. Hapis Hakkına Konu Olan Eşya ve Malın Paraya Çevrilmesi

Müvekkilin, acentenin ücretini (komisyon) ödememesi veya yeterli teminat göstermemesi halinde, taşınır eşyalar üzerindeki hapis hakkı taşınır rehni niteliğinde olduğundan (İİK m.23), taşınırın paraya çevrilmesi hükümleri uyarınca (İİK m.145-147) paraya çevrilir; acentenin komisyon alacağı, elde edilen meblağdan devlet alacakları çıkarıldıktan sonra ödenir (İİK m.206)<sup>252</sup>. Ancak paraya çevirme yetkisi vermeyen hapis hakkı “*eksik hapis hakkı*” sayılır. Bu nedenle örneğin; acente, kendisine işini yapması için bırakılan benzin istasyonunu komisyon alacağı ödeninceye kadar teslimden kaçınabilir<sup>253</sup>.

Üzerinde hapis hakkı kullanılan şey kıymetli evraksa, icra memuru, evrak alacaklısı müvekkil adına (sanki yetkili hamil, hak sahibiymiş gibi) gereken işlemleri yapar. Acentenin kıymetli evrakı yasal ibraz süresi içinde ibraz etmemesi, yasal yollara başvurmayarak evrakı değersiz hale getirmesi halinde sorumlu olacağı konusu tartışmalıdır. Ancak doktrinde zararı oluşturan acentenin gidermekle yükümlü olduğu genellikle kabul edilmektedir<sup>254</sup>. Böyle bir durumda, gerekli ibraz ve ihbarları, protestoları yapmayarak süreleri kaçıran, kıymetli evrakı değersizleştiren, alacaklı veya borçluyu zarara uğratan icra memurunun ve Devlet’ in sorumluluğu da sözkonusu olacaktır.

Emtia senedi olan kıymetli evrak üzerinde hapis hakkının kullanılması ile esasen senedin temsil ettiği emtia üzerinde bu hak kullanılmış olur. Örnek olarak acentenin zilyetliğinde bulunan konşimentonun temsil ettiği mal gemi ile yoldayken bile üzerinde hapis hakkı kullanılabilir. Hapis hakkının kullanılması için MK m. 950/f.1.’de aranan “*doğal bağlantı koşulu*” acentenin hapis hakkında aranmamalıdır. Nitekim TTK m. 132/son ile sadece TMK m. 950/2 hükümleri saklı tutulmuştur. Doğal bağlantı koşulu acentenin hapis hakkında aransa idi TMK m. 950’ nin tamamı saklı tutulurdu<sup>255</sup>.

<sup>252</sup> Kayıhan, s.144 vd, Alışkan/Gençtürk, s.38.

<sup>253</sup> Bu görüşte Kınacıoğlu, s.69-70, Alışkan/Gençtürk, s.38.

<sup>254</sup> Cengiz, s.161.

<sup>255</sup> Kayıhan, s.146.

Acentenin hapis hakkının kullanılması bazen olanaksız olabilir. Bu durum MK. m. 951/ f.2. de şu şekilde belirtilmiştir:

*“Alacaklının üstlendiği yükümlülükle veya borçlunun teslim sırasında ya da daha önce verdiği talimatla veya kamu düzeni ile bağdaşmayan hallerde hapis hakkı kullanılamaz.”*<sup>256</sup>

Acentenin üzerine aldığı borcun ifası, hapis hakkı ile bağdaşmıyorsa hapis hakkını kullanamaz<sup>257</sup>. Örneğin acente bir yerden başka bir yere taşınmasına aracılık ettiği mal veya eşya üzerinde taşıma işini yerine getirmemek suretiyle hapis hakkını kullanmamalıdır.

Hapis hakkının kullanılması, kamu düzenine aykırı oluyor ise bu hak kullanılamaz. Örneğin acentenin zilyetliğinde olan, ancak haczi kabil olmayan mal veya eşyalar üzerinde hapis hakkı kullanılamaz. Zira haczedilmezlik de kamu düzenindedir<sup>258</sup>.

Hapis hakkının kullanılması için acente öncelikle müvekkiline ihbarda bulunmalıdır. Bu ödeme emrinin tebliği ile olabilir. İhbarla borçlu olan müvekkil teminat göstererek hapsedilen malların paraya çevrilmesini önleme olanağını kullanabilir. Hapis hakkına konu mal, eşya veya kıymetli evraka karşılık borçlu teminat göstermezse paraya çevirme prosedürü uygulanabilir. Örneğin aynı teminat olarak ipotek, şahsi teminat olarak kefalet, banka teminat mektubu gibi güvenceler hapsedilen şeyin paraya çevrilmesini engeller. Borçlu teminatı eylemli olarak sağlamalıdır, teminatı sadece göstermek yeterli değildir<sup>259</sup>.

## **E. Acentenin Takas Hakkı**

Acente müvekkile ait malları aralarındaki akde veya yasaya uygun şekilde satarsa, sattığı malların bedelini ödemekten kaçınabilir. Acente bu paranın

<sup>256</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

<sup>257</sup> Kınacıoğlu, s.69.

<sup>258</sup> Kayıhan, s.149.

<sup>259</sup> Kayıhan, s.149.



kendi alacağına tekabül eden miktarını müvekkiline ödemeyerek alacağını bu şekilde kendiliğinden tahsil etmiş olur (ETK m.132/II, TTK m.119/2).

Acente yukarıda da belirttiğimiz gibi takas hakkını kullanarak alacağını aldıktan sonra alacağını aşan bakiyeyi müvekkiline vermekle yükümlüdür. Acentenin hapis hakkı içerisinde düzenlenmesine rağmen, satılan malların parasının ödenmesinden kaçınma yetkisi niteliği, hukuk tekniği itibarıyla hapis hakkı değildir. Çünkü hapis hakkında olduğu gibi, alacağın, İİK hükümleri gereğince rehinin paraya çevrilmesi yolu ile tahsili söz konusu değildir. Bu sebeple Yasa hükmünde hapis hakkı olarak belirtilen şey niteliği itibarıyla takas hakkıdır<sup>260</sup>.

## **F. Acentenin İflasta Ayrıcalık (Öncelik) Hakkı**

Acentenin ücret ve masraf, avans, sair tüm alacakları iflasta üçüncü sırayı oluşturur. Bu öncelik tacir hakkında iflasın açılmasından önceki bir yıl içinde acentelik sözleşmesinden doğan tüm alacaklar içindir. Daha önceki alacaklar, iflasın açılmasından önceki bir yıl içinde muaccel olsalar bile acenteye imtiyaz sağlamazlar<sup>261</sup>.

## **G. Acentenin Denkleştirme İstemi (Müşteri Tazminatı, Portföy Talebi)**

### **1. Kavram**

Acentenin denkleştirme istemi hukukumuzda değişik isimlerle adlandırılmıştır. *Portföy Tazminatı*<sup>262</sup>, *“Portföy Hakkı”*<sup>263</sup>, *“Müşteri Tazminatı”*<sup>264</sup>, *Komisyon Akçesi Talep Etme Hakkı*, *Portföy Akçesi*, *Denkleştirme Talep Etme Hakkı*<sup>265</sup> gibi terimler kullanılmıştır.

<sup>260</sup> Kayıhan, s.150, Alışkan/Gençtürk, s.36,37.

<sup>261</sup> Kuru, Baki, (İcra ve İflas Hukuku), C.3, Ankara 1993, s.3013, Kayıhan, s.156.

<sup>262</sup> Poroy, Reha, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul,1983

<sup>263</sup> İmregün, s.137

<sup>264</sup> Kayıhan, s.157

<sup>265</sup> Ayan, Özge Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, İzmir 2008, s.92

6762 sayılı ETK. (TTK m. 122/4)' da olmayan bu kurum Kara Avrupası hukuklarında, AB Hukuku' nda bulunmaktaydı<sup>266</sup>. Bu kurallardan esinlenen doktrin, daha sonra da Yargıtay denkleştirme tazminatını kabul etmiş. 6102 sayılı Ticaret Kanunumuz' da da yasa maddesi haline gelmiştir (TTK m.122), Bu yasa maddesi ile aynı zamanda ödenecek tazminatın hesap yöntemi de hüküm altına alınmıştır (TTK m.122/2). Bu hüküm emredici olmadığından taraflar sözleşme ile kaldırılabirler. Ancak bu talepten önceden vazgeçilemez (TTK m.124/4).

## 2. 6762 Sayılı ETK. Dönemi

6762 sayılı ETK ' da bu konu düzenlenmemiştir. Ancak öğretide yazarlar çoğunlukla bu hakkı kabul etmişlerdir. Gerekçe olarak TTK m.133 ve özellikle 134 hükmü ve olumlu yasa boşluğu olduğu konuları gösterilmiş<sup>267</sup>, Yargıtay da başlangıçta hatalı gerekçelerle de olsa denkleştirme istemini kabul etmiştir.

Acentenin denkleştirme talep hakkı hukukumuzda yasa maddesi olarak ilk kez 14.06. 2007 tarih 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 23. maddesinin 16. fıkrası ile girmiştir<sup>268</sup>. SK m. 23/16 ile; *“sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra sigorta şirketi sigorta acentesinin portföyü sayesinde önemli menfaatler elde ediyor ve hakkaniyet gerektiriyorsa, sigorta acentesi, sigorta şirketinden tazminat talep edebilir. Ancak, sigorta acentesinin haklı bir nedene dayanmaksızın sözleşmeyi feshetmesi ya da kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olması halinde tazminat hakkı düşer”*<sup>269</sup>. kuralı getirilmiş, sigorta acenteleri için denkleştirme istemi kabul edilmiştir. 6102 sayılı TTK diğer acenteler için de bu hakkı getirerek sigorta

<sup>266</sup> Acentenin denkleştirme talebi (pörföy tazminatı) hakkı, Alm. Tic. K. md.89 b, İsviçre B.K. 418v, Fransız Hukukunda 25.06.1991 tarihli, 91-593 S.K. 12 ve 13, Avusturya Acentelik Kanunu' nun 24. İtalyan Medeni Kanunu'nun 1751. maddesinde kabul edilmiş bir kurumdur.

<sup>267</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s.102, dn.38, **Ayan**,(Denkleştirme), s.137

<sup>268</sup> **Kaya**, s.220.

<sup>269</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s.102.

<sup>269</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı**.

acenteleri dışındaki acenteler için denkleştirme istemi hakkındaki yasa boşluğunu doldurmuştur<sup>270</sup>. Zaten yetersiz olan SK. M 23/16 hükmünün anlamı kalmamıştır<sup>271</sup>.

Doktrin ve uygulamadaki genel kabule göre sözleşme:

**a)** Acentenin kusurlu davranışı olmaksızın müvekkil tarafından feshedilmişse,

**b)** Müvekkilin kusurlu davranışı nedeniyle acente tarafından feshedilmişse,

Acentenin denkleştirme tazminatı talep etme hakkı doğar.

Bu husus Borçlar Kanunu' ndaki sözleşme içi kusur kavramı ile de bağdaştırılabilir. Sözleşme müvekkil tarafından, örneğin acentenin görevlerini sürekli ihmal sonucu feshedilmişse müvekkil, acenteye ait bölgede faaliyetin durması ve o yere personel atamak zorunda kalması nedeniyle gerçekleşen zararlarının tazminini isteyebilir. Müvekkil kusurlu ise, sözleşmeyi acente feshettiyse, mahrum kalacağı ücret ve komisyonlar ölçüsünde bir tazminat isteyebilir. Eğer sürekli hastalık gibi kusur kapsamında olmayan bir nedenle diğer taraf sözleşmeyi feshettiyse iki tarafın da tazminat talebi olmayacaktır. Yasadaki üç aylık ihbar önelerine uymadan, haklı bir sebep olmaksızın sözleşmeyi fesheden taraf başlanmış işlerin tamamlanmaması yüzünden karşı tarafın uğrayacağı zararı tazminle mükellef olacaktır. (ETK m.134/1, TTK m.121/4 )

Sürelî sözleşmelerde haklı nedene bağlanmayan erken fesih aynı hüküm gereği tazminat gerektirir. Oysa acente kendi sağladığı müşterilerle, sözleşmenin sona ermesinden sonra dahi müvekkil ticaretini devam ettiriyorsa (6762 sayılı Yasa kapsamında) bundan yararlanamayacaktır. Ancak acenteye de hakkaniyet ölçüsünde pay vermek gerekir. Bu nedenle denkleştirme talebi adı ile anılan kurum klasik anlamda malvarlığı zararının giderilmesi değildir<sup>272</sup>. Burada hakkaniyetin gereğinin yerine getirilmesi, hakların denkleştirilmesi söz konusudur.

---

<sup>270</sup> **Ayan**, (Yenilikler) s.102.

<sup>271</sup> **Kaya**, s.221.

<sup>272</sup> **Arkan**, s.219-220.

Müşteri grubunu acente emeği ile meydana getirmekte ve bu müşteri grubu ekonomik değer (*good will*) ifade etmektedir. Bu konu işletmenin ekonomik değeri olup elle tutulamayan, gözle görünür bir cismi olmayan varlıklarındadır. Örneğin merkezi bir konumdaki işyerinin de devrinde hava parasının talep edilmesi bu müşteri çevresi nedeniyledir.

### 3. Avrupa / Kara Avrupası Hukuku

Acentenin denkleştirme talebi hakkı tüm Avrupa mevzuatında kabul edilmiş bir kurumdur<sup>273</sup>.

İsviçre BK. Md. 418 (u) ile Alman TK. Md. 89 (b) (1953 değişikliği) bu tazminatı hüküm altına almıştır. Alman Hukuku'nda acentenin zarara uğraması denkleştirme talebi için bundan böyle koşul oluşturmamaktadır<sup>274</sup>.

AB Hukukunda da portföy tazminatı 86/653 AET sayılı 18.12.1986 tarihli Direktif (Yönerge) ile düzenlenmiştir. (ATK 1986 382/17) Bu Direktif' de (Yönerge'de) acentenin denkleştirme (portföy) tazminatı isteyebilmesi için müvekkiline yeni müşteriler kazandırmış olması ya da var olan müşteri portföyünü önemli oranda artırmış olması koşulu sözkonusudur. Ayrıca sözleşmenin sona ermesinde acentenin kusurunun olmaması da gerekir. Direktif' in 17. maddesinde düzenlenen denkleştirme talebine bazı ölçütler getirilmiştir. Değerlendirmede somut olayın ve sözleşmenin özelliklerinin dikkate alınması ve acentenin müşterilerden elde ettiği ücretler ve hakkaniyetin belirleyici olacağı esası getirilmiştir. Üst sınır olarak da (acentenin 5 yıllık gelir ortalaması ölçüt olarak kabul edilerek) 1 yıllık gelirin karşılığı sınırlaması getirilmiştir<sup>275</sup>.

<sup>273</sup> Acentenin denkleştirme talebi (portföy tazminatı) hakkı, Alm.Tic. K md.89 b, İsviçre BK 418 V Fransız Hukuku'nda, 25.06.1991 tarihli, 91-593 S.K. 12 ve Avusturya Acentelik Kanunu'nun 24. İtalyan Medeni Kanunu'nun 1751. maddesinde kabul edilmiş bir kurumdur. **Ayan**, (Yenilikler), s.102, dn.38.

<sup>274</sup> Bu koşula 04.08.2009 tarihli Yasada yapılan değişiklikle son verilmiştir. (BGB I. 2009 Nr-50 4.8.2009, s. 2512), **Ayan**, (Yenilikler),s.105.

<sup>275</sup> **Rüzgar**, s.441, **Kaya**, s.218.

Direktif ' e göre tazminat miktarı hakkında, acentenin komisyon kayıpları esas kabul edilmek üzere üye devletlerin farklı çözümler getirebileceği kabul edilmiştir. Acentenin beş yıldan daha az süre faaliyet göstermiş olması halinde faaliyet süresinin tamamının ortalamasının 1 yıllık tutarını aşmayacak miktarının tazminat hesabında dikkate alınması gerekir. 6102 Sayılı Yasa Direktif' in bu hükmünü esas almıştır<sup>276</sup>.

OR, Art.418 u ve HGB S.89 b. Uyarınca acentenin denkleştirme (müşteri) tazminatı sözleşme sona erdiğinde acenteye ödenmelidir. Bu tazminat hakkı sözleşmenin devamı sırasında tarafların anlaşması ile ortadan kaldırılamaz. Hakkın doğmasından önce feragatin olanaksız olduğu düşüncesinden hareketle bu kural getirilmiştir<sup>277</sup>. Bizim hukukumuzda da acentelik sözleşmesi sona ermeden önce denkleştirme talebinden vazgeçilemez, bu şekilde önceden yapılan sözleşme ve vazgeçmeler geçersizdir<sup>278</sup>.

Bu kuralın altında yatan gerekçe ise ekonomik olarak güçlü olan müvekkilin acentelik akdini feshetme tehdidi ile acenteden sözleşmenin devamı sürecinde denkleştirme tazminatından feragat ettiğine dair beyan almasının önüne geçmek, acenteyi korumaktır.

İsviçre Borçlar Kanunu (OR.Art.418 u) ve Alman Ticaret Kanunu (HGB) S.89 b.'nin denkleştirme (müşteri) tazminatına getirdiği ölçüt Direktif' teki ile aynıdır. Acentenin 1 yıllık ortalama kazancını aşmamak üzere acentelik ilişkisinin sona ermesinden geriye doğru 5 yıllık komisyon alacağıının ortalaması esas alınacaktır<sup>279</sup>.

Fransız Hukukunda da denkleştirme (portföy) tazminatı kabul edilmektedir. Fakat hesap edilmesi usulü yasada bulunmamaktadır. Tazminat miktarı bilirkişi incelemesi ile belirlenmektedir. Mahkeme ilamlarında genellikle acentenin iki yıllık kazancı ölçüt alınarak tazminat miktarları belirlenmektedir<sup>280</sup>.

---

<sup>276</sup> **Rüzgar**, s.441, **Kaya**, s.218.

<sup>277</sup> **Kayıhan**, s.160.

<sup>278</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s.107.

<sup>279</sup> **Ayan**, (Denkleştirme), s.140,141, **Kayıhan**, s.162, **Kaya**, s.216-217.

<sup>280</sup> **Kayıhan**, s.162-164.

Bizde ise 6762 sayılı ETK. döneminde böyle bir ölçüt, hatta denkleştirme talebini düzenleyen bir yasa hükmü dahi yoktu. Hatta bu konuda “olumlu kanun boşluğu” olduğu kabul edilmekteydi. Tazminatın belirlenmesi için ise objektif bir ölçüt olmaksızın bilirkişi incelemesi yapılmaktaydı. Ancak bu koşullar ETK’ daki (m.134)<sup>281</sup> haksız fesihle başlamış işlerin tamamlanmaması esasına dayandığından acentenin sağladığı müşteri kitlesi ile ilgili değildir. Oysa tazminat gerekçesi, müşteri kitlesi ile müvekkilin ekonomik kazancı sağlamaya devam ediyor olmasıdır<sup>282</sup>.

#### 4. Türk Hukukundaki Durum

##### a. Doktrin

Türk Hukukunda ise 6762 sayılı ETK. döneminde bazı yazarlar denkleştirme (portföy) tazminatını eleştirmiştir. Öğretide, sözleşmenin sona ermesi sonucu acentenin tazminat talebinde bulunabileceği hallerin kanunda sınırlı olarak sayıldığı, yorumla genişletilmeyeceği ileri sürülmüştür. Bu haller müvekkil veya acentenin iflası, ölümü veya hacir altına alınması sonucu sözleşmenin sona ermesi halleridir. Bunun dışında müvekkil haklı olsa bile acenteye kusur yüklenemeyecek bir nedenle (örneğin, acentenin maluliyeti, sürekli hastalığı hatta sözleşmenin süresinin dolması nedeniyle sona ermesi gibi) sözleşmeyi sona erdirdiyse, bu hallerde acentenin emeği ile oluşturduğu müşteri çevresi müvekkil tacirin kazancında değer artışı yaratıyorsa, bunda acentenin kazandırdığı ekonomik değer etkisi bulunmaktadır. Bu ekonomik değer karşılığında her sözleşmede saklı olan hakkaniyet ilkesi gereği acentenin de yararlandırılmasının gerektiği kabul edilmektedir.

*İmregün* ise hakkaniyet ilkesine ve ETK m.23 ‘ ün yorumlanması ile “portföy hakkı” nın istenebileceği görüşündedir<sup>283</sup>. Alm.TK. S. 354’ den ilham

---

<sup>281</sup> Kınacıoğlu, s.137.

<sup>282</sup> Poroy/Yasaman, s.230-231.

<sup>283</sup> İmregün, s.137, Tekinalp, s.3.

alan TTK m.122 uyarınca bir tacir, tacir olan veya olmayan bir kişi için bir iş yapmış ise karşılığında ücret talebinde bulunabilir<sup>284</sup>.

Denkleştirme hesabı konusundaki sözleşme ve uygulamalar acentenin aleyhine bir sonuca neden olmuyorsa uygulanabilir. Bu nedenle taraflar acente lehine sonuç verecek bir hesaplama yöntemini kararlaştırabilirler. Madde gerekçesinde de bu durum “...kanuni formülün acente yönünden asgariyi ifade ettiği, acentenin aleyhine olan başka bir hesap tarzının kabulünün hükmün amacıyla bağdaşmayabileceği, buna karşılık acente için daha yüksek bir talebe olanak veren başka bir formülü tarafların kararlaştırabileceklerini hükmün kapsamında kabul etmek ratio legis gereği sayılabilir...” şeklinde ifade edilmiştir<sup>285</sup>.

#### **b. Yargıtay Kararları (Uygulama)**

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi ilk kez 20.06.1996 tarihli, E.1996/2084, K.1996/4544 S. İçtihadı ile denkleştirme talebinin haklılığını kabul etmiş ve bu kurum hukukumuzda fiilen girmiştir. Oybirliği ile alınan karardan sonra, karar düzeltme istemi nedeniyle yeniden görüşülen bu konuda iki üyenin muhalefetine rağmen aynı esas kabul etmiştir. Ancak muhalif kalan iki üye de ilke olarak denkleştirme talebine karşı çıkmamışlardır. Muhalefet dava konusu olaydaki portföy tazminatının hak edilip edilmediği ve portföy tazminatına BK m. 99/2’ ye istinaden hükmedilmesinin yanlışlığına yöneliktir<sup>286</sup>.

Yargıtay bu kararı verirken doktrindeki eleştirileri ve İsviçre Borçlar Kanunu’nun 418. Maddesini ve BK m.108 ile ETK m.134/2’ yi dikkate almış, sözleşmenin sona ermesinde kusursuz olan acentenin portföy tazminatı isteyebileceğine hükmetmiştir<sup>287</sup>.

Yargıtay (portföy) denkleştirme tazminatını kabul ederken bu sonuca ETK m.134/2’ yi geniş yorumlayarak ulaşmıştır. Ancak bu hukuk tekniği

---

<sup>284</sup> Tekinalp, s.3.

<sup>285</sup> Kaya, s.247-248

<sup>286</sup> Tekinalp, s.3.

<sup>287</sup> Tekinalp, s.5.

açısından isabetli olmamıştır. Yargıtay aynı sonuca kusur ilkesine istisna oluşturan ETK m.134/2' yi geniş yorumlayarak değil olumlu kanun boşluğunu MK. m.1' deki hüküm gereği (kanun koyucu gibi davranarak hâkimin doldurması kuralına istinaden) doldursaydı daha uygun olurdu<sup>288</sup>.

Yargıtay kararı doktrinde başka açılardan da eleştirilmiştir. Kararda ücret, tazminat ve denkleştirme kavramları arasındaki farklar gözetilmemiştir. Denkleştirme kavramı tam olarak tanımlanmamış, hukuki karşılığını bulamamıştır; talepte bulunabilmenin tek koşulu olarak acentenin kusursuzluğunun gösterilmesi ve portföy tazminatı şeklinde adlandırma gibi. Buna rağmen Türk mahkemelerinde ilk kez kabul edilmesi ve hukuki dayanağın ortaya konulması çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Kararda sigorta şirketlerinin hafif kusurdan dahi kaynaklanan sorumluluklarının sözleşme ile ortadan kaldırılamayacağı üzerinde durulmuştur. Anılan hüküm acentenin maddi tazminat taleplerinden vazgeçmesi konusunda uygulanabilir, ancak denkleştirme talebi ile bu konunun ilgisi yoktur<sup>289</sup>. Zira denkleştirme bir hakkaniyet sağlamadır. Kusurla direkt bağlantılı bir tazminat değildir. Kusursuzluk halinde bile denkleştirme talep edilebilir.

Karar ayrıca EBK m.108' in denkleştirme talep etme hakkının yasal dayanağı olarak kabul edildiği için de eleştirilmiştir. Oysa EBK m. 108' deki hüküm sözleşmeden dönme tazminatı ile ilgilidir, denkleştirme talebine uyarlanamaz. Denkleştirme talebi bir zararın tazmini değildir. Acentenin faaliyeti, emeği ile yarattığı ekonomik değerden, müşteri çevresinden (*good will*) müvekkilin yararlanması karşılığının ödenmesi talebidir. Ayrıca somut olayda acentelik sona erdikten sonra sigortalıların poliçelerinin zeyilname ile uzatılmasından doğan acente komisyon alacağına denkleştirme talebi olarak nitelenmesi de hatalı olmuş, ücret, tazminat, denkleştirme kavramları birbirine karıştırılmıştır. Yargıtay, acentenin denkleştirme talebi yanında tek satıcıların da aynı talepte bulunabileceğini kabul etmiş<sup>290</sup>, 6102 sayılı TTK' na bu anlamda da öncülük yapmıştır.

---

<sup>288</sup> Poroy/Yasaman s.233-234.

<sup>289</sup> Ayan, (Denkleştirme), İzmir 2008, s.125-131.

<sup>290</sup> Yargıtay 19. HD. 4.5.2008 E. 1999/7724, 2000/3470,

Ayan, (Denkleştirme), s.13, **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı**.



## 5. 6102 Sayılı TTK. İle Yapılan Düzenleme

6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu'muzla yapılan düzenlemede “Denkleştirme İstemi” madde başlığı tercih edilmiştir. Müşteri hakkı, portföy tazminatı gibi ifadeler kullanılmamıştır. Madde metni şöyledir:

Denkleştirme Talebi:

“Madde 122. (1)Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra;

a) Müvekkil, acentenin bulduğu yeni müşteriler sayesinde, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra da önemli menfaatler elde ediyorsa;

b) Acente, sözleşme ilişkisinin sona ermesinin sonucu olarak, onun tarafından işletmeye kazandırılmış müşterilerle yapılmış veya kısa süre içinde yapılacak işler dolayısıyla sözleşme ilişkisi devam etmiş olsaydı elde edeceği ücret talep hakkını yitiriyorsa ve

c) Denkleştirmenin ödenmesi, halin bütün gereklerine göre hakkaniyete uygun düşüyorsa, acente, müvekkilden uygun bir tazminat isteyebilir.

(2) Tazminat, acentenin son beş yıllık faaliyeti sonucu aldığı yıllık komisyon veya diğer ödemelerin ortalamasını aşamaz. Sözleşme ilişkisi daha kısa süre devam etmişse, faaliyetin devam sırasındaki ortalama esas alınır.

(3) Müvekkilin, feshi haklı gösterecek bir eylemi olmadan, müvekkil sözleşmeyi feshetmişse veya acentenin kusuru sebebiyle sözleşme acente tarafından haklı sebeplerle feshedilmişse, acente denkleştirme talebinde bulunamaz.

(4)Denkleştirme talebinden önceden vazgeçilemez. Denkleştirme talep hakkının sözleşme ilişkisinin sona ermesinden itibaren bir yıl içerisinde ileri sürülmesi gerekir.

(5) Bu hüküm, hakkaniyete aykırı düşmedikçe tek satıcılık ile benzeri diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi halinde de uygulanır”<sup>291</sup>.

Düzenlemede dikkat çeken hususlar özellikle, “hakkaniyete aykırı düşmedikçe tek satıcılık ve benzeri diğer sürekli sözleşme ilişkilerinin sona ermesi halinde de” bu hükmün uygulanmasının öngörülmesidir. Aslında benzer nitelikli olan bu sözleşmelere aynı hükmün uygulanması eşitliğe de<sup>292</sup> uygun olup Yargıtay’ın önceki içtihatları doğrultusunda bir düzenleme olmuştur.

Gerekçede tazminat teriminin özellikle kullanılmadığı vurgulanmıştır. Ancak buna rağmen Md. 122/1 son cümlesinde “uygun bir tazminat” ve “tazminat” terimleri kullanılmıştır. Maddenin yasalaşması aşamasında “zarar” kavramını akla getirmemesi için tazminat teriminin kullanılmaması gerektiği konusunda verilen önergeye rağmen tazminat terimi madde hükmünde kalmıştır. Ayrıca madde hükmünde bulunan “acentenin bulunduğu yeni müşteri”, “önemli menfaat”, işletmeye kazandırılmış müşteri” şeklinde tanımlamalar, “hakkaniyet” olgusuna yapılan yollamalar öğretide yeni tartışmalar yaratacak türdendir. (TTK m. 122/1 c , 122/5)<sup>293</sup>

Anlaşıldığı kadarıyla ne kadar madde başlığında denkleştirme talebi terimi kullanılsa da, doktrindeki tartışmalarda kusur ve zarar çağrışımına ve farklı hukuki kurumların birbirine karıştırılmasına neden olduğu için eleştirilen tazminat terimi hatalı bir yazımla yine kanun metnine girmiş olmakla, benzeri eleştirileri hem öğretideki yazarlardan hem de Yargıtay kararları aracılığı ile şimdiden hak etmiş bulunuyor.

<sup>291</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İchtihat Programı.

<sup>292</sup> Kendigelen, (Yeni), s.94.

<sup>293</sup> Kendigelen, (Yeni), s.94.

TTK m. 122/2 daki ölçü uygun tazminatın üst sınırıdır. Acentenin son 5 yıllık komisyon alacağının ortalamasının altında bir denkleştirme bedeli söz konusu olacaktır. Hakim üç aşamalı bir yöntem uygulayarak denkleştirme bedelini hesap edecektir. Müvekkilin menfaati ve acentenin kaybı hesaplanarak bulunacak, bulunan denkleştirme miktarı önce hakkaniyet sonra da üst sınır denetimine tabi tutulacaktır<sup>294</sup>.

Kaynak Yasa olan Alman Ticaret Kanunu'n da bulunan; acente ile müvekkilin anlaşarak üçüncü kişiyi acentenin yerine sözleşmeye dahil etmesi durumunda acentenin denkleştirme talebinde bulunulamayacağına dair fıkra (Alm. TK 89b/3-(3)) gerekçe gösterilmeksizin TTK m.122 düzenlemesine dahil edilmemiştir<sup>295</sup>.

## II. ACENTENİN YETKİLERİ

### A. Acentenin Temsil Yetkisi (Dış ilişki)

#### 1. Genel Olarak

Acentenin müvekkili adına yapması gereken faaliyetler yine müvekkilden aldığı yetkiye dayanmalıdır. Verilen yetki hangi kapsamda ise acente o sınırlar içerisinde kalmalıdır. Bu sınırlar aşıldığında eğer müvekkilin sınırı aşan işleme sonradan da olsa icazeti söz konusu ise geçerli bir işlem oluşacak ancak müvekkilin izin veya icazeti söz konusu değilse üçüncü kişilerin hakları, acentenin korunması ilkesi ve müvekkilin hakları yarışacaktır. Bu durumda Ticaret Hukuku kuralları yanında Borçlar Hukuku kuralları ve teamüllerin sırayla uygulandığı bir alan sözkonusu olacaktır.

---

<sup>294</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 106-107.

<sup>295</sup> Kaya, s.225.

Ticaret Kanununa göre acentenin aracılık yapması esastır, istisnai olan sözleşme bağtlamasıdır. Kural olarak acente dış ilişkide müvekkilini temsile yetkili değildir. Yetkinin ona acentelik sözleşmesinden bağımsız olarak verilmesi gerekir<sup>296</sup>.

## 2. Acentenin Sözleşme Yapma Yetkisi, Kapsam ve Kuralları

Konuya ilişkin TTK.' nun sözleşme yapma yetkisi başlıklı 107. Maddesi şöyledir:

***Madde 107-** (1) Özel ve yazılı bir yetki almadan acente, müvekkili adına sözleşme yapmaya yetkili değildir.*

*(2) Acentelere müvekkilleri adına sözleşme yapma yetkisi veren belgelerin, acente tarafından tescil ve ilan ettirilmesi zorunludur<sup>297</sup>.*

Acentenin sözleşme yapma yetkisini düzenleyen TTK m. 107/1' de iki kez kullanılan "yetki" sözcüğü anlatımı bozmaktadır. Birinci "yetki" sözcüğünün ETK m. 121'e uygun şekilde "izin" olarak değiştirilmesi gerekir<sup>298</sup>.

Acente sözleşmesinin yazılı olarak yapılması koşul olmadığı halde acenteye sözleşme yapma yetkisi ancak yazılı olarak verilebilir. Belgelerinin acente tarafından ticaret sicil müdürlüğünde tescili, Ticaret Sicil Gazetesi' nde ilanı zorunludur. (TTK m.107/2) Ancak acente tescil ve ilandan önce de yetkisini kullanabilir. Burada tescil kurucu değil açıklayıcı rol oynar.

Acentelerin sözleşme yapma yetkisinin tescili prosedürünü düzenleyen, 6102 Sayılı TTK ' nun 26. maddesine istinaden, Bakanlar Kurulu Karar Numarası ve Tarihi: 2012/4093 - 19.12.2012, Resmi Gazete ile Neşir ve İlânı: 27 Ocak 2013, Sayı: 28541 ile kabul edilen "Ticaret Sicili Yönetmeliği" nin 48. maddesi şu şekilde kaleme alınmıştır :

---

<sup>296</sup> Kınacıoğlu, s.74-75.

<sup>297</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı.

<sup>298</sup> Kendigelen, (Yeni), s.87.

*MADDE 48- (1) Müvekkili adına sözleşme yapma yetkisinin tescilinde acente tarafından, müvekkil adına sözleşme yapma yetkisi veren belgenin noter onaylı örneği müdürlüğe verilir.*

*(2) Müvekkili adına sözleşme yapma yetkisi veren belgenin tescili ile beraber aşağıdaki olgular da acentenin unvanına ait bölüme tescil edilir:*

*a) Acenteye müvekkili adına sözleşme yapma yetkisi veren belgenin tarihi, belgeyi onaylayan makamın onay tarihi ve sayısı.*

*b) Varsa acentelik süresi.*

*c) Yetki veren işletmenin unvanı.*

*ç) Acentenin yetkilerinin nelerden ibaret olduğu.*

Anılan Yönetmeliğe göre diğer tacir yardımcılarının, ticari (47.maddede) temsilcilerin de tescili usulü ve bunun için gereken belgeler gösterilmiştir. Yönetmelikle yetki konusunda detaya girilmemiş, standart bir yetki formundan da söz edilmemiştir. Kanaatimizce yol gösterici olması bakımından yetki konusunda (özellikle sözleşmenin kapsamı konusunda) ayrıntılı, ayırıcı, belirleyici ifadelerin bulunduğu standart sözleşmelerin zorunlu olmasa da örnek olarak düzenlenerek sicil müdürlüklerinden temininin sağlanması daha uygun olurdu.

Acentenin yetkileri aracı acente ve sözleşme yapmaya yetkili acente olarak farklı düzenlenmesi gerekirken Kanun daha çok üçüncü kişilerin yararlarından hareketle kurallar koymuş, iki tür acenteye de geniş yetkiler vermiş, aracı acentelerin müvekkili adına sözleşme bağtlaması dışında hemen hemen aynı yetkilere sahip olması sonucunu doğuran bir düzenleme tarzını seçmiştir<sup>299</sup>. Sözleşme yapmaya yetkili acente kendisine sözleşme ile tahsis edilen faaliyet alanında müvekkilinin işletmesini ilgilendiren, acentelik mesleğinin gerektirdiği bütün

---

<sup>299</sup> Domaniç, (Şerh), s.319.

işlemleri yapma yetkisine sahiptir. Bu işlemlerin kapsamının belirlenmesi için, acentenin faaliyet gösterdiği ekonomik alanın görüş ve teamülüne bakmak gerekir<sup>300</sup>.

Acentenin temsil yetkisi çeşitli bakımlardan sınırlandırılabilir. Örneğin; müvekkil, acenteye belli bir miktara kadar sınırlı sözleşme yapma yetkisi tanıyabilir. Bu sınırlamaların da üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi, tescil ve ilan edilmesi koşuluna bağlıdır<sup>301</sup>. Bunun yanında müvekkil sadece belli bir alandaki sözleşmelerin sadece alıma veya sadece satıma ilişkin sınırlı şekilde acenteyi yetkilendirebilir.

Oysa acentelik sözleşmesi müvekkil ve acente arasında bağlandıktan sonra müvekkil bu yetkiyi tek taraflı olarak kaldırabilme veya daraltabilme yetkisine sahip midir? *Kayıhan* müvekkilin bu yetkiyi haklı sebeple her zaman fesih dışında kaldıramayacağı veya daraltamayacağı, bu durumun müvekkilin akde aykırı davranışını teşkil edeceği, acentenin fesih ve tazminat hakkını doğuracağı kanısındadır. Yazar; BK m. 42' nin genel temsilcinin müvekkiline bu hakkı verdiğini, ancak acentelik ilişkisinin acentelik sözleşmesine dayandığını, Müvekkil acentelik sözleşmesine nasıl istediği zaman son veremiyorsa, temsilci acenteden de bu yetkiyi her zaman alamamalı ve her zaman bu yetkiyi daraltamamalıdır şeklinde görüşünü ifade etmektedir. TTK' da emredici karakterde özel hükümler varken genel hükümlerin uygulanması olanaksızdır. Bu nedenle müvekkil acentenin yetkilerini kanunda belirtilen süreler dışında (TTK m.121/2) ancak haklı nedenle (sadakat ihlali gibi) feshedebilir, kaldırabilir demektir<sup>302</sup>.

Müvekkil tek taraflı olarak acentelik sözleşmesini feshedebilir ve buna bağlı olarak acentenin yetkisini ortadan kaldırabilir. Ya da kendiliğinden (*ipso iure*) bu yetki kalkmış olur. Ancak müvekkil acentenin yetkisini daraltmak istediğinde acente (haklı sebep sözkonusu değilse) buna karşı koyarak haklı sebeple sözleşmeyi kendisi feshedebilir ve müvekkiline karşı tazminat davası açabilir.

---

<sup>300</sup> **Kınacıoğlu**, s.76.

<sup>301</sup> **Arkan**, s.213.

<sup>302</sup> **Kayıhan**, s.145.

Taraflar karşılaşıp birbirinin tanıyınca, müşteri acentenin portföyünden müvekkilinkine kayabilir. Sözleşmeyi fesheden ya da acentenin yetkisini daraltan müvekkil müşteri ile ya doğrudan işlem yapacak veya başka bir acenteye dolaylı (danışıklı) da olsa temsil yetkisi verecektir. Yetkisi daraltılan acentenin ücreti de bununla doğru orantılı olarak azalacaktır. Bu husus da çoğu zaman sözleşmenin acente tarafından yerine getirilmesi konusunda aşırı ifa güçlüğü de yaratacaktır (BK m.138). Acenteyi zarara sokan hukuki ve fiili durum budur. Oysa acente esasen akde aykırılığa binaen yetkilerinin daraltıldığı savı ile, haklı nedenle sözleşmeyi feshedebilecek, uğradığı zararların tazminini isteyebilecektir.

Temsil yetkisinin daraltılması veya kaldırılması bu durumu bilmeyen üçüncü kişilere karşı ileri sürülemez. TTK. ve atıf yaptığı benzer hukuki ilişkilerde bu konuda hüküm bulunmamaktadır. İyiniyetli 3. kişileri korumak için BK m. 42/3 ile getirilen temsil yetkisinin geri alınması kuralı uygulanmalıdır<sup>303</sup>.

Akdi, kendi adına yapan kişi acente değildir. Acentelerin görevi çoğunlukla sadece aracılık yapmaktır. Bu nedenle üçüncü kişiler acente ile müvekkili adına sözleşme yapıyorsa acentenin yetkisini ve sınırlarını araştırmak zorundadırlar. Doktrinde yer alan bazı görüşlere göre Ticaret Kanunu'nda aksine hüküm olmadığından müvekkil acentenin sözleşme yapma yetkisini sınırlayabilir veya koşullara bağlı kılabilir. Sınırlamaların da tescil ve ilanı gerekir (3. şahısların iyi niyetini kaldırmak bakımından)<sup>304</sup>. Müvekkilin bu davranışının müeyyidesini yukarıda belirtmiştik. BK m. 42 uygulandığında temsil yetkisinin geri alınması veya sınırlandırılması şekle tabi değildir. Temsil yetkisinin verilmesi bir şekle bağlı olsa da, geri alınması bir şekil kuralına uymayı gerektirmez. Temsil yetkisi zımnen dahi geri alınabilir. Temsil edilenin temsilci yerine başka birini ikame etmesi, temsilciden geri almak için yetki beyanını istemesi, işi bizzat müvekkilin görmeye başlaması, zımni olarak yetkinin geri alınması anlamına gelebilir<sup>305</sup>. Bunun yanında doktrinde temel ilişki sona erdirildiğinde temsil yetkisinin de zımnen sona erdiği kabul

---

<sup>303</sup> Kayıhan, s.180-181.

<sup>304</sup> Arslanlı, s.182-183.

<sup>305</sup> İnceoğlu, s.273.

edilmektedir<sup>306</sup>. Buna hukuken (*ipso iure*), kendiliğinden sona erme denilmesinin daha uygun olduğu kanısındayız.

Müvekkil, acenteye sözleşme yapma yetkisini hiç vermemişse veya bu yetkiyi sonradan geri almışsa, bu olasılıkta müvekkil sadece kendi beyanları ile bağlıdır. Müvekkil acenteyi yetkilendirdiğini üçüncü kişilere, müşterilere bildirirse yetkiyi sınırladığını veya kaldırdığını da aynı şekilde üçüncü kişilere, müşterilere bildirmelidir<sup>307</sup>. Doktrinde bazı yazarlar buna, beyanın üçüncü kişilere “*aynı*” değil “*eşdeğer*” yoldan ulaştırılması gerekir, demektedir. “*eşdeğer*” yol ile kastedilen geri alma beyanının üçüncü kişilerin öğrenmesi sürecine uzandığı yolun yetkilendirme beyanı ile mümasil (*eşdeğer*) olmasıdır<sup>308</sup>. Yetkilendirme üçüncü şahıslara yazılı olarak bildirildiyse, geri alma, kısıtlama beyanları da bu şekilde olmalıdır. Müvekkil ispat bakımından iç ilişkide acenteye bir yazı ile (örneğin ihtarname ile) sözleşme yapma yetkisini daralttığını veya geri aldığını bildirmelidir. Dış ilişkide de ticaret sicil müdürlüğüne tescil ettirip Ticaret Sicil Gazetesi ile veya ülke çapında yayınlan bir gazete ile ilan ettirdiğinde üçüncü kişilerin iyi niyetini ortadan kaldırmış sayılmaktadır. Bu sicilin olumlu işlevidir. Zira müvekkilin tek tek müşterilere yazı ile yetkinin geri alındığı veya kaldırıldığı hususunu bildirmesi tüzegenliğe uygun değildir<sup>309</sup>.

Türk Hukuku’nda acentenin yetkileri aktif ve pasif olarak da ikiye ayrılabilir. Sözleşme kurma yetkisi aktif, aracılık, temsil yetkisi pasif yetki olarak kabul edilmektedir. Acentenin yetki halini üçüncü kişilere açıklama yükümü de yoktur<sup>310</sup>.

Acente aracı acente ise, müşterinin teklifi (*icabı*) müvekkile acente tarafından yanlış nakledilse bile teklif müşterilerinin iradesine uygun olan esas ile geçerlidir. Acentenin iradesi fesada uğramış veya müvekkilin talimatlarına aykırı hareket etmişse, eğer müşteri bu durumu biliyorsa veya bilmesi gerekiyorsa müvekkilin yükümlülüğü sözkonusu olmaz. Ticari hayatın hızlı seyri müşteriye

---

<sup>306</sup> İnceoğlu, s.273.

<sup>307</sup> Kınacıoğlu, s.75.

<sup>308</sup> Kayıhan, s.182.

<sup>309</sup> Kayıhan, s.182.

<sup>310</sup> Rüzgar, s.446.



araştırma yükümünü yüklememize engel olmaktadır<sup>311</sup>. Fakat burada halin icabına göre kendisine düşen özeni göstermemesi, özellikle tacir ise müşterinin iyi niyet iddiasını ortadan kaldırır (MK m.3 f.2).

Acentenin yetkili olup olmadığı sözleşmedeki açık veya örtülü ifadelerden de anlaşılabilir. Bu “*fiili yetki*”dir. “*görünüşte yetki*” ise müvekkilin üçüncü kişilere acentenin kendi temsilcisi olduğu izlenimi vermesi ile oluşabilir<sup>312</sup>.

Müvekkil acenteyi fiili olarak yetkilendirdiyse, acente kendi yararına işlem yapmasa dahi dış ilişkinin bağımsız olması nedeni ile yaptığı işlem müvekkili bağlayacaktır. Görünüşte yetkide ise eğer müvekkil üçüncü kişilere acentenin yetkili olduğu izlenimi verdi ise üçüncü kişilerin makul sayılabilecek davranışları onların iyiniyetli, korunmaya değer davranışları sayılır. Doğaldır ki bu açıklamalar iç ilişkinin sonucudur<sup>313</sup>.

Acentenin temsil yetkisi yetki belgesi ile sınırlanmıştır. Böyle bir belge yoksa, yukarıda da belirtildiği gibi acentelik sözleşmesine bakılacaktır. Burada da bir kayda rastlanmazsa müvekkil tarafından yazılmış mektup ve talimatlara bakılacak, burada da yetki ile ilgili bir kural getirilmemişse ticari teamül ve yasaya bakmak gerekecektir. Yazılı sözleşme ve yetki belgesi dışındaki belgelerin tamamlayıcı işlevi sözkonusudur. Ancak müvekkil bunlarla bağlı olmadığını başında itibaren beyan edilebilir. Müşteri de buna dayanarak müvekkilin sözleşme ile bağlı olacağını ileri sürebilir. Acentenin de aracı acente mi, akit yapmaya yetkili acente mi olduğu, yetkisinin sınırları bu esaslara göre belirlenir<sup>314</sup>.

Türk / İsviçre Hukukunda müvekkilin acenteye verdiği yazılı yetki belgesinin üçüncü kişilere gösterilmesi tescil ve ilandan önce dahi acentenin yetkili olduğunu kanıtlar. Bu ihtimal BGB S 172/1’ de ayrıca düzenlenmiştir. Hukukumuzda da egemen görüş İsviçre’ de olduğu gibi bu yöndedir<sup>315</sup>.

---

<sup>311</sup> Kınacıoğlu, s.75.

<sup>312</sup> Rüzgar, s.447.

<sup>313</sup> Rüzgar, s.447.

<sup>314</sup> Kınacıoğlu, s.75-76.

<sup>315</sup> Kayıhan, s.181.

İngiliz Hukukuna göre usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş acente müvekkilini açıklamadan kendi adına sözleşme kurmuşsa burada üçüncü kişinin seçim hakkı ile birlikte müvekkilin müdahale hakkı sözkonusu olur. Sözleşmenin tarafı olmayan müvekkil dava açmak sureti ile müdahale hakkını kullanabilir. Üçüncü kişi olan müşteri ise müvekkili tespit ederse seçim hakkını kullanarak acente ve müvekkile karşı dava açabilir. Ancak yaptığı seçimi açıkça ifade etmelidir<sup>316</sup>. Bu konu temsilci acenteler için geçerlidir. Zira İngiliz Yüksek Mahkemesi' nin isabetle belirttiği gibi açıklanmamış müvekkil adına yaptığı sözleşmelerde kendi adını kullanan acenteler AB direktifi anlamında acente değildir<sup>317</sup>.

## B. Acentenin Yetkisiz Temsili

6762 Sayılı Eski Ticaret Kanunumuz' da yetkisiz olan veya yetkisini aşarak üçüncü kişilerle işlem yapan acentenin kendi hesabına sözleşme yaptığını öğrenen müvekkil “*derhal*” sözleşmeye icazet vermediğini bildirmezse yapılan sözleşme müvekkili bağlıyordu. Bu durum aşağıda da belirteceğimiz şekilde kıyasıya eleştirildiği gibi hukuk sistemimize uygun olduğu savı ile doktrinde destekleyen yazarlar da olmuştur. Önceki düzenlemeyi destekleyen görüşe göre bir kişinin avukat, tellal, noter gibi görev ve yetki verdiği kişilerin işlemlerini öğrendiği halde susmasının bu işlemi kabul etmiş sayılacağına dair İsviçre Federal Mahkemesi' nin kararları bulunmakta, acentelik de de aynı statüde sayılabilecek bir kurum olduğundan bu karar kapsamına girmektedir<sup>318</sup>. Ayrıca Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun Ticaret Yasası, m.122, 1'e ilişkin 17.12.1980 gün, E. 1979/11-37, K. 1980/2770 sayılı kararında da şöyle denilmektedir:

*“Bir acentenin müvekkili namına sözleşme yapabilmesi hususi ve yazılı bir muvafakatin verilmesini gerektirir (TTK m. 112/1) ise de, TTK'nun 112' nci maddesi ile bu kurala bir istisna getirilmiştir. (...)*

<sup>316</sup> **Rüzgar**, s.447- 448.

<sup>317</sup> **Rüzgar**, s.448.

<sup>318</sup> **Sungurbey**, Ayfer Kutlu, (Yetkisiz Temsil), İstanbul 1988, s.191-192.

*Olayda davacı önceki yıllarda otomobilinin kasko sigortasını yaptırdığı şirketin Balıkesir acentesine başvurarak 01.07.1975 tarihinde primini ödemek suretiyle akdi yapmış olmasına rağmen, davalı şirket bu durumu bildiği halde, rizikonun gerçekleştiği 20.08.1975 tarihine kadar davacıya akde icazet vermediğini bildirmemiştir. Bu itibarla, sigorta sözleşmesinin yapılmadığından bahisle davanın reddine dair verilen karar usul ve yasaya aykırı olduğundan bozulmalıdır<sup>319</sup>.*

Anılan görüşe göre bu iki karar da MK m. 2' deki dürüstlük kuralına dayanmaktadır<sup>320</sup>.

6102 sayılı Yeni Ticaret Kanunu'muzda ise müvekkil sözleşmeyi haber alır almaz icazet verebilecek, icazet vermiyorsa, suskun kalıyorsa (hatta sözleşmeden hiç haberi olmuyorsa) sözleşme müvekkili bağlamayacaktır. Sözleşmeden acente bizzat sorumlu olacaktır<sup>321</sup>. Bu değişiklikle ETK m.122' de yer alan, Borçlar Hukuku' nun yetkisiz temsil kurallarına aykırı olan hüküm Yeni Ticaret Kanunu ile düzeltilmiş, bir yanıştan dönülmüştür (TTK m.108, BK m.46/1)<sup>322</sup>.

Üçüncü kişileri korumak için yapılan önceki düzenlemede çelişkili bir durum söz konusu idi. Acentenin sözleşme yapma yetkisi tescil ve ilan edildiğine göre (TTK m.107/2 ETK m.121/2) üçüncü kişi sicil olumlu etkisi bakımından acentenin yetkisini bilmektedir. Buna rağmen müvekkile sözleşmeye icazet vermediğini derhal bildirmesi yükünün ek bir yük olarak yüklenmesi tescil ve ilan kuralı ile çelişmektedir. Burada genel yasal kuraldan ayrılma söz konusudur. Acentenin kişisel sorumluluğunun da üçüncü şahsın haklarını ne kadar koruyabileceği tartışmalıdır. Oysa Borçlar Kanunu'nda yetkisiz temsilcinin yapılmış olduğu işleme müvekkilin icazet vermediğini bildirim yükümü sözkonusu değildir (BK m. 46, ETK m. 38)<sup>323</sup>.

---

<sup>319</sup> Sungurbey, s.191-192.

<sup>320</sup> Sungurbey, s.191-192.

<sup>321</sup> Kendigelen, (Yeni), s.88.

<sup>322</sup> Arkan, s.213.

<sup>323</sup> Poroy/Yasaman, s.225.

Böyle bir halde yararlar dengesine göre üçüncü kişilerin icazet isteğinde bulunması gerekir. Buna rağmen üçüncü kişiyi korumak pahasına genel hükümlerden ayrılmak bir yana müvekkile ek bir yük yüklemek kabul edilebilir bir durum olmadığı gibi yetkisiz temsilcinin işlemi bir emrivaki (oldu bitti) yaratmakta, bu emrivaki sonucu müvekkilin sözleşme ile bağlanması şeklinde bir haksızlık oluşturmaktadır. Kanun acentenin ancak yazılı (ve ticaret siciline tescilli) bir yetki belgesi ile acenteye sözleşme yapma yetkisi verilebileceğini kabul etmişken, kabul ettiği bu kuralı tamamen ihlal ederek müvekkilin sessiz kalarak acenteye adeta zımnî bir yetki verdiğini benimsemiş, bir istisna getirmiş gibi görünmekteydi. Böyle hatalı bir kuralın yarım asrı geçen bir süre uygulanması ve değiştirilmemesi aslında yasa koyucunun ticari, ekonomik hayata verdiği önemin ülke sıralamasındaki yerini de ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki kuralın uygulanması doktrinde uzun süre tartışılmış, üçüncü kişinin iyiniyetli olması, özellikle acentenin yetkili olduğu izlenimi ile hareket etmesi üzerinde durulmuştur. Bu halde öncelikle acentenin ya aracı acente olduğu halde sözleşme yapmış olması ya da temsilci acentenin yetkisini aşmış olması gerekir. İyiniyet konusunda da; sözleşmenin acentenin faaliyet bölgesinde yapılmış olması veya bu bölgede bulunan üçüncü kişinin acentenin vekili ile temsilcilik ilişkisine dayandığına inanan iyiniyetli üçüncü bir kişi ile başka bir yerde yapılması gerekir. Acentenin bölgesi dışında olan ve acentelik ilişkisinin varlığına inanması olası görülmeyen bir kişi ile acentenin yaptığı sözleşme, yazılı yetki belgesinin aranmaması da gözetilerek müvekkili bağlamaz. Burada kötü niyetli sayılan üçüncü kişi korunmaz. Kötü niyetli olduğu kanıtlanan kişiler acentenin faaliyet bölgesi içinde olsalar dahi müvekkilin sözleşmeye icazet verdiğini ileri süremezler. Müvekkil yetkinin aşılma sureti ile acente tarafından kendi adına bir sözleşme yaptığını öğrenmemişse (haber almamışsa) itiraz süresi işlemez<sup>324</sup>. Meğer ki aksi kanıtlanabilmiş olsun. Üçüncü şahıs acentenin yetkili olmadığını veya yetkisini aştığını, biliyorsa veya bilecek durumda ise anılan korumadan yararlanamaz (MK m. 3)<sup>325</sup>.

---

<sup>324</sup> **Domaniç**, (Esaslar), s.217.

<sup>325</sup> **Kayıhan**, s.206.

Müvekkilin onamının söz konusu olması için acentenin yaptığı sözleşme kendi faaliyet alanında olmasına rağmen bu konuda temsilci sıfatı ile akdetmeye yetkisi olmamalıdır. Sözleşme yapma yetkisinin sınırlandığı tescil ve ilan edilmediyse veya acentenin yetkisi dışarıya karşı sınırlanmamış, ancak iç ilişkide yasaklanmış veya koşullara bağlanmışsa bu sözleşmeler müvekkili bağlarsa da acenteden tazminat talep etmesi olasıdır. Örnek: 6762 sayılı yasa döneminde sessiz kalan müvekkilin sözleşmeye zımnı onam verdiğinin kabulü “*gayri kabili red hukuki bir karine*” olarak ifade edilmiştir. Müvekkilin acentenin temsili yetkisini her zaman kaldırılabilmesi ise “*evvelce vazgeçilmesi hükümsüz bir hak*” olarak ifade edilmiştir. Sözleşme yapmaya yetkili acentenin yetkisi kaldırıldı ve buna rağmen sözleşme bağlandı, yetkinin kaldırılması acenteye iç ilişkide bildirildi, müşterilere bildirilmedi ise müvekkil bu sözleşme ile bağlı olacaktır<sup>326</sup>.

Yetkinin aşılması durumu yukarıda açıkladığımız başka bir sorunu da işaret etmektedir. Zira sözleşme yapma yetkisi olan acente için Yasa temsil yetkisinin sınırlarını açıkça belirtmemiştir. Yetki sınırını belirleme yetkisi bu nedenle müvekkildedir. TTK m.108 (ETK m.122)’ deki ilk cümleden yetkilerin sınırlanabileceği sonucu çıkartılabilir<sup>327</sup>. Müvekkil, sözleşme ile bağlı olmak istiyorsa; ETK döneminde, izin, icazet vermediğini, 6102 sayılı TTK döneminde ise bu izin, icazeti verdiğini belirtmesi yükümü sözkonusudur.

İzin veya icazet için TTK’ da süre sözkonusu edilmemiştir. Önceki Yasa’daki “*derhal*” Yeni Yasa’ daki “*haber alır almaz*” sözcükleri ölçülebilir bir süreyi ifade etmemekte, değerlendirme yapılmasını, yorumu zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle izin için bir süre belirlemenin olanağı yoktur. Hakim her somut olayda “*derhal*” veya yeni düzenlemeye göre “*haber alır almaz*” hareket edip edilmediğini değerleyecektir<sup>328</sup>. Fakat burada müvekkil için ticari yaşamın gereklerini düşünerek, bu konuda araştırma yaparak sonuca varmasını sağlayacak bir süre tanınmalıdır. Acente yetkisiz bağtladığı sözleşmenin esası hakkında yanlış veya eksik bilgi verdi

---

<sup>326</sup> Kınacıoğlu, s.82- 83.

<sup>327</sup> İmregün, s.131.

<sup>328</sup> Eriş, s.560.

ve müvekkil bu nedenle sözleşmeye icazet verdi ise sözleşme ile bağı olacak olan müvekkil acentenden tazminat talep edebilecektir. Bu halde müvekkil ayrıca haklı nedenle acentelik sözleşmesini feshedebilir<sup>329</sup>.

6762 Sayılı Eski Ticaret Kanunu'nun 122. maddesini değiştiren 6102 Sayılı TTK m.108 ile şu şekilde bir düzenleme yapmıştır:

*“Acente yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkili adına bir sözleşme yaparsa müvekkili bunu haber alır almaz icazet verebilir; vermediği takdirde acente sözleşmeden kendisi sorumlu olur ”<sup>330</sup>.*

Yeni Yasa ile artık üçüncü kişiyi değil müvekkili koruyan bir anlayış ön plandadır. Ayrıca bu hükmün tescil ve ilan zorunlu kabul eden TTK m. 107/2 ve ticaret sicilinin olumlu etkisini düzenleyen TTK m. 36 hükmü ile uyumlu olduğu görülmektedir. Ancak ETK m. 122' deki “*derhal*” sözcüğü yerine TTK m. 108' de “*haber alır almaz*” sözcüğünün aynı alışkanlıkla yeniden yazılmış olması hatalı olmuştur. Zira müvekkilinin haber alır almaz icazet vermemesi veya sessiz kalması sonucu değiştirmemekte müvekkil yeni düzenlemede ile sözleşme ile bağı kalmamaktadır. Ancak üçüncü kişinin BK m. 46/2 kapsamında “*müvekkile bir bildirimde bulunma*” ve *icazet için uygun bir süre bekleme*” yükümü, müvekkil haber alır almaz sözleşmeye icazet vermezse ortadan kalkmaktadır<sup>331</sup>.

Yeni düzenleme genel hükümlere uygundur. Zira yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemler müvekkili başından itibaren bağlamaz onun bakımından bu aşamada sözleşme askıda hükümsüzdür. Ancak müvekkilin icazeti (onamı) ile bağlar hale gelebilir. Oysa sözleşme üçüncü kişiyi başından itibaren bağlamaktadır. Müvekkilden gelecek olumlu bir beyan, icazet (onam) süresi geçinceye kadar da bağlamaya devam eder. Bu sürenin cevapsız geçmesi veya olumsuz yanıt gelmesi halinde ise artık sözleşme üçüncü kişiyi de bağlamayacaktır. Ancak sözleşmenin

---

<sup>329</sup> Arkan, s.201.

Kayıhan, s.207.

<sup>330</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

<sup>331</sup> Kendigelen, (Yeni), s.88.

geçerli olmasını isteyen üçüncü kişi acenteyi sözleşme ile bizzat bağlı kabul edecek (BK m. 46) sözleşmenin ifa edilmemesi gibi aykırılık halinde ise acente aleyhine tazminat davası açabilecektir.

Doktrinde, acentenin müvekkilin icazet vermediği sözleşmelerden sorumlu olması şeklinde Yasa hükmünü, sözleşmenin kurulamaması nedeniyle üçüncü kişilerin zararlarından acentenin sorumlu olacağı şeklinde değerlendiren yazarlar da bulunmaktadır (BK. m.47)<sup>332</sup>.

Yasa hükmü sigorta aracılıklarında çok zaman uygulanmıştır. Acenteler aracılığı ile özel sigorta sözleşmesi yapan kişiler yeni düzenleme ile artık acentenin yetkisini ve bunun sınırlarını araştırmak zorunda kalacaklardır. Oysa önceden müvekkil sigorta şirketi makul sürede sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmediğinde sözleşme müvekkili ( ana sigorta şirketini, merkezi) bağlıyordu. Bu durumdan yakınan sigorta şirketlerinin de etkisi ile yasa değiştirilmiştir. Bu değişiklik nedeniyle sigorta sözleşmesi yapan bireylerin mağdur olmaları olasıdır, zira acentenin böyle bir durumda ekonomik gücü itibariyle sözleşmesel yükümü karşılayamayacağı muhtemeldir. Ayrıca 4077 sayılı TKHK m.8 bakımından bu sigortalılar tüketici de sayılmamaktadır<sup>333</sup>.

### **C. Acentenin Müvekkil Adına Hak Koruyan Beyanlarda Bulunması ve Kabul Etmesi**

Konu başlığındaki acentenin yetkisi aynı zamanda onun yükümüdür de. Acente bu yetkiyi kullanırken aynı zamanda müvekkilinin işlerini görmek ve menfaatlerini korumak borcunu da yerine getirmiş olacaktır.

Konuya ilişkin TTK m.105. f.1 hükmü şöyledir:

---

<sup>332</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 91.

<sup>333</sup> Kayıhan, s.213.

*“Acente aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hak koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir”<sup>334</sup>.*

TTK'nun 105. Maddesi her ne kadar acentenin yetkileri başlığı altında kurallar getirirse de maddenin, acentenin yükümünü ifade ve tanzim ettiği görülmektedir. Bu maddede üçüncü kişilerin müvekkile karşı haklarının korunması bakımından beyanlarını acenteye yapabilmesi, müvekkil adına acentenin hasım gösterilebilmesi kabul edilmiştir.

ETK m.119' un 1. fıkrası TTK m.105' den aynen alınmış olup bir değişikliğe uğramamıştır. Buna göre acente kendi akdettiği veya aracılık ettiği sözleşmeyi veya sözleşme konusu şeyleri ilgilendiren her türlü ihtarnameleri (ödeme, temerrüt gibi), ihbar (ayıp ihbarı gibi) ve protesto (örneğin sözleşme konusu alacakla ilgili senetlerin protestosu gibi) müvekkilinin haklarını koruyan, güvenceleyen veya hak kaybını, süre kaçırmasını, önleyen beyanları (örneğin zamanaşımı, ödemezlik def'i gibi beyan ve itirazları) müvekkil adına yapmaya ve bunları kabul etmeye yetkilidir. Bu konudaki en önemli ve doktrinde en çok tartışılan sorun; acaba acente kendi akdettiği veya aracılık ettiği sözleşmeyi ilgilendirmeyen konularda aynı yetki ve yükümlülüğe sahip midir ?

*Kayıhan*, ETK m. 123 (TTK m. 109) uyarınca acentenin müvekkilin çıkarlarını koruma yükümü nedeni ile madde hükmünün geniş yorumlanması, sözleşmeye aracı olmasa, bağtılamasa bile sözleşmeye ilişkin beyanlar açısından acentenin yetkili olduğu kanısındadır. Acentenin müvekkilini davada temsil yükümünün (1136 sayılı Av. K. m.35'e istisna oluşturması bakımından) istisnai olduğunu, bu yaklaşım sadece davalar bakımından uygun olduğundan hükmün geniş yorumlanması kuralını değiştirmeyeceğini ileri sürmüştür<sup>335</sup>.

<sup>334</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İhtihat Programı.**

<sup>335</sup> **Kayıhan**, s.184.



*Poroy/Yasaman*, özellikle tekel hakkının kaldırıldığı durumlarda kendi yaptığı sözleşmeleri ilgilendiren beyanların müvekkil tarafından yapılması gerektiğini, sözkonusu hükmün Usul Hukuku rejimimiz açısından istisna oluşturması da gözetilerek dar yorumlanması, acentenin ancak kendi katılımı olan sözleşmeleri ilgilendiren beyanlarda bulunabileceği, kabul etme, davada aktif ve pasif husumet ehliyetine sahip olabileceği düşüncesindedir<sup>336</sup>.

*Kalpsüz*, konuyu acentenin sözleşmede ancak aracı veya akdeden olması halinde, davada müvekkili adına aktif ve pasif husumetinin sözkonusu olacağı yönünden değerlendirmiştir.

*Kınacıoğlu*, ETK m.119/1 (TTK m.105/1)' deki beyanların sözleşmelerde katılımı olmayan acenteye karşı da yapılabileceğini, ancak acentenin bölgesi içerisinde bu tür akitlerde aracılık yapma veya akit bağtlama yetkisi olmaması halinde bunun mümkün olmayacağını, acentenin cevabi beyanlarının da ETK m. 119/1 (TTKm.105/1) kapsamında, ihtar, ihbar ve protesto türünden olması gerektiğini ileri sürmektedir<sup>337</sup>.

*Kanaatimizce*, acente sözleşmede akdeden veya aracı olsun veya olmasın, müvekkili itiraz etmediği sürece tüm işlemlerde aktif olarak yasada belirtilen ihtar, ihbar, protesto (sayılanlar "sayılı sınırlı" olmadığından) ve benzeri beyanlarda bulunma yetkisine sahiptir. Acentenin beyanda bulunma ve kabul etme görevi ise tekel hakkı kapsamında olan, tekel hakkı kapsamında olmasa da TTK m. 113/2 uyarınca tekel hakkına istinaden kendi katkısı olmadan kurulmuş bir işlem için ücret almış olması halinde söz konusudur. Müvekkil ve üçüncü şahıs sözleşme kurarken tanımadığı veya kendisine bir nimet atfetmedikleri acentenin beyanlarını kabul etmesini veya bir külfete katlanmasını beklememelidir. Ancak acente ücret elde etmediği bir işte yükümlülüğü olmasa bile kendisi istiyorsa aktif veya pasif, beyanda bulunma, kabul etme yetkisini kullanabilir. Fakat bu halde müvekkilin yetkisiz temsil hükümleri de gözetilerek seçim, itiraz hakkı (icazet verip vermeme hakkı), olduğu hususunu yineleyelim (TTK m.108).

---

<sup>336</sup> *Poroy/Yasaman*, s.222-223.

<sup>337</sup> *Kınacıoğlu*, s.77.

#### D. Acentenin Malları ve Bedelini Alma Yetkisi

Konuya ilişkin Türk Ticaret Kanunu' nun 106. maddesinin başlığı “*özel ve yazılı yetki gerektiren haller*” dir. Başlığından ve madde lafzından anlaşıldığı üzere; acente özel ve yazılı yetki veya vekalet verilmede de Yasa' nın anılan maddesi uyarınca “*bizzat teslim ettiği malların bedelini kabule ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya, alacakları ertelemeye (yenilemeye) veya miktarını indirmeye yetkilidir*”. Ancak bu sonuca varmak için olumsuz olarak, hangi yetkilerin verilmediği belirtilerek yazılmış yasa metnini, tersinden olumlu bir ifade ile okumak, yorumlamak, hangi yetkilerin verildiğini bu yolla belirlemek gerekir. TTK m.106 metni şöyledir;

*“Müvekkilinin özel ve yazılı izni veya vekaleti olmadan acente, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabule ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya yetkili olmadığı gibi bu işlemlerden doğan alacağı yenileyemez veya miktarını indiremez”<sup>338</sup>.*

Madde gerekçesinde ETK m.120 hükmünün sadece dilinin sadeleştirildiği, yalnızca “*kabza*” sözcüğü yerine “*kabule*” kelimesinin kullanıldığı belirtilmiştir. Oysa ETK m. 120'deki “*tecil edilemez*” ifadesi TTK m.106' ya “*ertelenemez*” yerine “*yenilenemez*” şeklinde (hatalı olarak) geçirilmiştir. Cümlenin son kısmı düzeltilerek “*bu işlemde doğan alacağın vadesi uzatılamaz veya miktarı indirilemez*” şeklinde olmalıdır<sup>339</sup>.

Acentenin yetkisi olmadan dahi sonradan müvekkilin icazeti ile sözleşme kurulabilmesi mümkün olduğundan kendi katılımının olmadığı sözleşmelerle ilişkin bedel indirme, alacağı yenileme (erteleme) yetkisinin de bulunduğunu kabul etmek gerekir<sup>340</sup>.

<sup>338</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İhtihat Programı.

<sup>339</sup> Kendigelen, (Yeni), s.87.

<sup>340</sup> Domaniç, (Şerh), s.318.

Ayrıca kanunun açıkça belirttiği gibi müvekkil acenteye özel ve yazılı yetki (kanımızca buradaki özel ve yazılı yetki ifadesi sağlık koşulu değildir, yetki zımnen de sonradan da verilebilir) vermişse acente maddede ve yetki beyanında belirtilen tüm yetkileri kullanabilecektir.

Müvekkil acentenin her yapacağı ticaret için ayrı ayrı değil genel olarak bir kez vekâlet vermekle acenteyi bu konuda yetkilendirmiş olacaktır. Müvekkil acentenin fesada uğramış irade beyanından da sorumlu olacaktır. Üçüncü kişi örneğin malın ayıplı olmasından da müvekkili sorumlu tutarak tercihine göre akdin feshini veya bedelin indirilmesini isteyebilecektir. Müvekkilin acenteye rücu hakkı ise saklıdır<sup>341</sup>.

Acentenin katıldığı sözleşmelerde malları veya bedeli alma yetkisi TTK m.119' daki acentenin hapis hakkı ile de teyit edilmektedir. Bunun yanında acentenin malların teslim zamanını değiştirip (erteleyip) indirim yapma yetkisi ancak ticari teamüllere uygun şekilde kullanılabilir<sup>342</sup>.

#### **E. Acentenin Müvekkilini Mahkemede Temsil Yetkisi**

Acentenin müvekkilini mahkemelerde temsil yetkisi çok özel ve istisnai bir durumdur ve Türk Hukukuna özeldir.

Doktrinde de çok tartışılmış, özellikle 1136 sayılı Avk.K. m. 35' e istisna oluşturan<sup>343</sup> acentenin müvekkilini mahkemede temsil yetkisi bazı yazarlar

---

<sup>341</sup> **Kınacıoğlu**, s.78.

<sup>342</sup> **Kayıhan**, s.184.

<sup>343</sup> Avk.K. md.35: *Kanun işlerinde ve hukukî meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzel kişilere ait hakları davaetmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız barodayazılı avukatlara aittir. Baroda yazılı avukatlar birinci fıkradakiler dışında kalan resmi dairelerdeki bütün işleri de takip edebilirler. Dava açmaya yeteneği olan herkes kendi davasına ait evrakı düzenleyebilir, davasını bizzat açabilir ve işini takip edebilir. Ancak, Türk Ticaret Kanunu'nun 272'nci maddesinde öngörülen esas sermaye miktarının beş katı veya daha fazla esas sermayesibulunan anonim şirketler ile üye sayısı yüz veya daha fazla olan yapı kooperatifleri sözleşmeli bir avukat bulundurmamak zorundadır. Bu fıkra hükmüne aykırı davranan kuruluşlara Cumhuriyet savcısitarafından sözleşmeli avukat tayin etmedikleri her ay için, sanayi sektöründe çalışan on altıyaşından büyük işçiler için suç tarihinde yürürlükte bulunan, asgari ücretin iki aylık*

tarafından sözleşme yapma yetkisine sahip acenteler için normal kabul edilmiş, aracılık yapan acentelere geniş yetki verdiğiinden, TTK m.108 dışındaki hallerde müvekkili adına en basit işlemleri bile yapmaya yetkili olmayan aracı acentelere davada müvekkilini temsil hakkı verilmesi fazla ve yersiz bulunmuştur<sup>344</sup>.

6267 Sayılı ETK' dan bir önceki, 1927 Tarihli Türk Ticaret Kanunu' nda "tüccar memurları" nı düzenleyen 95. maddeden alınmıştır. Bu hükme göre tüccar memuruna tevdi edilen (bırakılan) ticaretin uygulanması için icra ettiği işlemlerden kaynaklanan borçlar nedeniyle müvekkili adına mahkemede dava açmaya yetkisi bulunmaktaydı, üçüncü kişilerin de kendisi aleyhine dava açabilmesi söz konusu idi<sup>345</sup>.

Aynı Yasanın 96. maddesi uyarınca bu kural yabancı ticarethane ve şirketlerin Türkiye sınırları içerisinde onlar adına ve hesabına hukuki işlemler icra eden temsilcilerine de uygulanmaktaydı. Başından, 6762 sayılı yasaya konuluncaya kadar hükmün amacı Türk mahkemelerinde dava açarak Türk vatandaşlarının haklarını korumaktır<sup>346</sup>. Bu hüküm Ülkemiz' e özgüdür, bu nedenle başka ulusal hukuklarda benzer bir hüküm söz konusu değildir. Alman, İsviçre ve İtalyan kanunlarında acentenin mahkemede müvekkilini temsil yetkisi söz konusu değildir<sup>347</sup>.

Türk Ticaret Kanunu'nun 105. Maddesinin ifadesi şöyledir:

MADDE 105- (1) *Acente, aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili adına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir.*

(2) *Bu sözleşmelerden doğacak uyuşmazlıklardan dolayı acente, müvekkili adına dava açabileceği gibi, kendisine karşı da aynı*

---

*brüt tutarı kadar idari para cezası verilir. Hukuk ve Ceza Muhakemeleri Usulleri kanunları ile diğer kanun hükümleri saklıdır." Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.*

<sup>344</sup> **Domanıç**, (Esaslar), s.218.

<sup>345</sup> Tüccar memurunun bugünkü karşılığı ticari temsilcidir. Ticari mümessile müvekkili adına dava açma yetkisi esasen BK ile tanınmıştır. (EBK. m. 449 vd), **Kayıhan**, s.186.

<sup>346</sup> **Kalpsüz**, Turgut, (Acentelere Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması), BATİDER, Haziran 1983 Cilt XII, Sayı 1, s. 2, **Kayıhan**, s.186.

<sup>347</sup> **Kalpsüz**, s.1, **Kayıhan**, s.186.

*sıfatla dava açılabilir. Yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkındaki sözleşmelerde yer alan, bu hükme aykırı şartlar geçersizdir.*

*(3) Acentelerin ad ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye’de açılacak olan davalar sonucunda alınan kararlar acentelere uygulanamaz<sup>348</sup>.*

ETK.’nin konuya ilişkin 119. maddesinin 2. ve 3. Fıkraları ise şu şekilde düzenlenmişti:

*“Bu gibi mukavelelerden çıkacak ihtilaflardan dolayı acente müvekkili namına dava açabileceği gibi kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir. Bu hükümlere aykırı olan şartlar muteber değildir”<sup>349</sup>.*

Görüldüğü gibi iki düzenleme arasında önemli farklar bulunmaktadır. 6762 sayılı ETK’ da emredici bir kural söz konusu olup bu emredici kural üç fıkrayı da kapsamakta “*bu hükümlere aykırı şartlar muteber değildir*” şeklinde belirtilmektedir. Oysa 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu’ nda ise emredicilik kısmi olup sadece ikinci fıkrayı yani davada aktif ve pasif temsili kapsamakta, ihtar, ihbar, protesto gibi hakkı koruyan beyanlarda bulunma konusunda hükmün aksi sözleşme ile kararlaştırılabilmektedir. Emredicilik konusunda ise; ikinci fıkrada sadece yabancı tacirler bakımından kuralın aksinin kararlaştırılamayacağı yerli tacirler bakımından ise aksinin kararlaştırılabileceği öngörülmüştür.

Acente, aracılıkta bulunduğu veya kendi akdettiği sözleşmelerden kaynaklanan çekişmelerde müvekkili adına dava açabilecek, aynı sıfatla kendisine de dava açılabilecektir. Yerli tacirler ile acenteler bu hükmün aksine kural koyabilir, yerli tacire izafeten acenteye dava açılmayacağını kararlaştırabilirler. Bu halde üçüncü kişi böyle bir dava açarsa acente sözleşmeyi sunarak davanın husumet yönünden reddi savunmasında bulunabilir. Yabancı tacirlerin acenteleriyle yaptıkları sözleşmelerde bu kurala aykırı olarak konulacak koşullar geçersizdir. Çünkü yerli tacirlerin yerleşim yerlerinin Türkiye’de olması nedeni ile üçüncü kişiler Türkiye’de

<sup>348</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı.

<sup>349</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı.

onlar hakkında dava açabilecektir. Maddenin gerekçesinde de yabancı tacirler aleyhine Türkiye’de dava açılmasını sağlama amacı belirtilmiştir<sup>350</sup>. Bu husus mahkemece re’sen gözetilecektir<sup>351</sup>.

Üçüncü kişilerin yerli tacirlere Türkiye’ de dava açması mümkündür. Bu nedenle yerli tacire izafeten acente aleyhine dava açma yolunun kapatılmasının daha uygun olduğu da doktrinde ileri sürülmüştür. Yine öğretide tartışmalı olsa da, yerli veya yabancı tacirin yerel ve ülkesel yetki oluşturacak ikametgahı olsa da müvekkil tacire izafeten acenteye dava açılabilir. TTK.’ da bu yönde bir düzenleme yoktur. Aksine TTK m. 105/2 ile getirilen kural yerli tacir, yabancı tacir ayırımı düşüncesini güçlendirmektedir<sup>352</sup>.

Ancak müvekkile izafeten acenteye dava açılması halinde ya da acentenin müvekkiline izafeten dava açması halinde müvekkil davayı bizzat kendisi veya tayin edeceği bir vekil (avukat) marifetiyle sürdürebilir, acenteyi devreden çıkartabilir. Bu durum acentenin davada asıl olarak değil temsilci sıfatı ile bulunmasının sonucudur<sup>353</sup>.

Ayrıca TTK. m. 105/2’ deki yerli tacirle aksine sözleşme yapma olanağının birinci fıkrayı kapsayıp kapsamadığı da şüpheli bulunmuştur. Zira maddede tekil olarak kullanılan “bu hükme” ifadesi sadece ikinci fıkrayı kapsar şekilde yorumlanabilir. Ancak gerekçe gözetildiğinde her iki fıkrayı kapsadığı da kabul edilebilir. Ayrıca ETK m. 119/3’ deki gibi genel bir emredicilik söz konusu olmadığından yabancı tacirler için de bu kuralın aksine anlaşma yapılabileceği hatta bunun acentenin pasif temsil yetkisini de sınırlayacağı iddia edilebilir. Ancak gerekçe “*yabancı tacirlere karşı Türkiye’de dava açılması olanağını sağlamak*” olduğundan bu yorumlar aşırı olur<sup>354</sup>.

Madde kapsamında açılacak davada direkt acente hasım gösterilerek açılmaz. Açıldığı takdirde müvekkil aleyhine veya müvekkile izafeten

---

<sup>350</sup> Karahan, s.330.

<sup>351</sup> Eriş, s.552.

<sup>352</sup> Kaya, s.56.

<sup>353</sup> Kaya, s.58.

<sup>354</sup> Kendigelen, (Yeni), s.86-87.

acente aleyhine dava açılmak üzere usul (husumet) yönünden dava red edilir. Temsil edilenle acenteye birlikte dava açılmaz. Asil davada hasım ise ayrıca vekil durumunda olan acenteye de husumet yönetilmesi hatalıdır. Böyle bir durumda acente hakkındaki dava husumet yönünden red edilerek sadece temsil edilen hakkındaki dava esas yönünden incelenerek karara bağlanacaktır<sup>355</sup>. Aynı uyuşmazlık için müvekkil hakkında önceden dava açılmışsa acente hakkında tekrar dava açılmaz<sup>356</sup>. Yüksek Mahkemenin bu durumu uygulamayla pekiştiren çok sayıda kararı söz konusudur<sup>357</sup>.

Ticaret Kanunu' nun (ETK m.119, TTK m.105) bu maddesi sadece acente hakkında değil aynı zamanda (ETK m.117) TTK m.103' te yazılı kimseler (yabancılar adına faaliyet gösteren temsilciler) hakkında da uygulanır. Bu nedenle aktif ve pasif husumet ehliyeti için acente ile müvekkil arasında bir acentelik akdi aramak gerekli değildir. Müvekkil adına tek bir işlem veya aracılık faaliyeti yapılmış olması yeterlidir. Yasa mukavele ve muamele sözcüklerini kullanmış olduğundan haksız fiilden (örneğin çatmadan) doğan zararın giderimi için gemi acentesi aleyhine dava açılmayacağı, açılacak davada acente aleyhine, kime izafeten dava açıldığının

<sup>355</sup> Eriş, s.552.

<sup>356</sup> Karahan, s.330.

<sup>357</sup> Örneğin Yarg.12.HD.2008/15858-19443 E.-K., T:06.11.2008 kararında ;"TTK'nun 119. maddesi uyarınca acente, aracılıkta bulunduğu veya akdettiği mukavelelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili namına yapmaya ve bunları kabule yetkilidir. Bu gibi mukavelelerden çıkacak ihtilaflardan dolayı acente, müvekkili namına dava açabileceği gibi kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir. Takibe konu... Mahkemesinin... kararında... Ltd'ye izafeten acente M.... Turizm İşlt.Ltd. Şti. hakkında bu kurala uygun olarak dava açılmış ve karar alınmıştır. Bu durumda ilamda belirtilen asıl borçlu şirkete karşı takip yapılıp icra emri çıkartılabileceği gibi şikayetçi acenteye de asıl borçluya izafeten takip yapılıp icra emri çıkartılabilir." şeklinde karar verdiği gibi bir başka daire daha eski bir kararda; (Yarg.11.HD.2002/1320-2317 E.,K.,T:14.03.2002) " davalıya davanın acente sıfatı ile yöneltildiği açıkça kabul edilmektedir. TTK.nun 119/2. maddesine göre acenteler, yasanın özel bir hükmünden doğan temsil yetkisini kullanan durumunda bulduklarından, müvekkil adına akdettikleri veya akdine aracılık ettikleri mukavelelerden doğan uyuşmazlıklar dolayısıyla bu sıfatla aleyhine açılan davalarda acente hakkında değil, müvekkil hakkında karar verilmesi zorunludur. Bu durumda mahkemece, acentenin şahsi kusur ve haksız fiiline de dayanılmadığına göre, acenteye yönelik davanın reddine karar vermek gerekirken, hak sahibinin hakkını doğrudan acenteden almasına olanak verecek şekilde yazılı olduğu gibi karar verilmesi doğru olmamıştır." Şeklinde hüküm kurmuş,Yarg.11 HD.1998/6193-7726 E.-K, T :12.11.1998: bir başka benzer kararında da ; "davanın K. N. AG / Co. Şirketine izafeten acente aleyhine açılmadığı anlaşılmaktadır. Mahkeme de asıl sorumlu şirketin yurt dışındaki K. N. AG / Co.Şt. olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle acentanın doğrudan hasım gösterilmesi suretiyle yanlış husumet tevcih edildiğinden dolayı davanın husumet yönünden reddine karar vermek gerekirken yazılı olduğu şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiştir".Şeklinde ifade kullanmıştır. **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.**

gösterilmesi gerektiği hususları ileri sürülse<sup>358</sup>, acentenin sadece sözleşmesel çekişmelerde üçüncü kişilerin beyanlarını kabulden, davada müvekkilini temsil etmekten kaçınamayacağına dair Yargıtay kararları bulunsa da (Yargıtay 11.HD. 20.01.1983 gün 82/5392 E., 83/103 K. Sayılı kararı)<sup>359</sup>, Y argıtay 11.HD. sonradan suç oluşturan eylemler için de acenteye karşı doğrudan dava açılabilmesini kabul etmiştir<sup>360</sup>. Daire, davalar acente aleyhine açılrsa da ancak müvekkile izafeten açılabilmesine hükmetmiştir<sup>361</sup>. Ayrıca yukarıda da belirttiğimiz gibi açılacak dava sonrası alınacak ilam ancak müvekkil aleyhine uygulanabilir, acente aleyhine uygulanamaz<sup>362</sup>.

Üçüncü kişi, müvekkil ile acente arasındaki acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra bile müvekkili temsilen acente aleyhine dava açabilir. Acente tüzel kişi, bir şirket ise tasfiye ve ticaret sicilinden terkin edildikten sonra bile davada taraf oluşturmak üzere şirketin tasfiyeye dönmesi sağlanabilir<sup>363</sup>.

TTK. m. 105/2 kapsamında acenteye tanınmış olan mahkemede müvekkilini temsil yetkisinin, vekilin özel yetki ile yapabileceği sulh, ibra, davadan ve temyizden feragat, yemini kabul ve red etme gibi işlemleri içermediği de doktrinde kabul edilmektedir<sup>364</sup>.

*Kanaatimizce* de vekilin (bir avukatın) ancak özel yetki ile yapabileceği bir işlemi avukatlık kanununa istisna oluşturan acente yetkisine eklemek acenteye gereğinden çok fazla yetki ve sorumluluk atfetmek olur.

<sup>358</sup> **Başbuoğlu**, Tark, (Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu), Ankara 1988, s.214.

<sup>359</sup> **İmregün**, s.133.

<sup>360</sup> Yarg.11 HD. 11.11.2003 T. 2003/4347, 10776 E-K, **Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı**, **Poroy/Yasaman**, s.224.

<sup>361</sup> Yarg.11.HD. 13.05.2002 T. E., 926 K.4687, 21.05.2002 E. 3252, K.5047; **Eriş**, s.1307,1308.1. **Poroy/Yasaman**, s.224, **Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı**.

<sup>362</sup> Yarg.12.HD.2008/7474-10222 E-K.,T. 13.5.2008 kararında;“Ş ... B ... *Gemisi Donatanına izafeten ilamda yer aldığı ve ilamın hüküm fıkrasında hükmedilen alacağın davalıdan tahsiline hükmedildiği görülmüştür. Bu durumda müşteki acentaya vekil sıfatıyla icra emri çıkarılması yerinde ise de borcun tahsiline yönelik olarak acentanın malları üzerinde doğrudan haciz uygulanamaz.*” Şeklinde içtihatla bulunmuştur. **Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı**.

<sup>363</sup> **Kaya**, s.59.

<sup>364</sup> **Arkan**, s.215.



## F. Müvekkile İzafeten Acente Aleyhine Alınan İlamın İcrası

### 1. 6762 Sayılı ETK Dönemi

6762 Sayılı Yasa döneminde bu konuda açık bir hüküm olmadığından konu Yargıtay Kararları ile düzenlenmiştir. Ancak Yargıtay Kararları bu konuda istikrarsız seyretmiş, önceleri müvekkile izafeten acente aleyhine açılan davada ilamların acente aleyhine uygulanamayacağı kabul edilmişken sonra bu görüşten vazgeçilmiştir. Gerekçe olarak da ETK m.119' un amacının, Yasa'nın gerekçesinden de anlaşılacağı üzere Türkiye' de yaşayan üçüncü kişilere, acentenin müvekkili olan taciri dava etmek için kanunlar ihtilafı anlamında yer itibariyle (aynı zamanda) ülkesel yetki sağlamak yanında alınacak ilamın infazının da Türkiye'de sağlanması olduğu, aksi halde 119. maddenin amacına ulaşamayacağı şeklinde aşırıya kaçan yorum ve kararlara ulaşılmıştır. Doktrinde bu konu ciddi eleştirilere uğradıktan sonra Yargıtay, İçtihadı Birleştirme Kararı ile önceki görüş ve uygulamayı değiştirmiş, 6102 sayılı yasaya bu şekilde adım atılmıştır. Bir emsalk olayda da Yargıtay Ticaret Dairesi 14.09.1962 tarih, E. 68/896 ve K. 3102 sayılı kararında donatanın acentesinin, geminin yaptığı hasarı tazmin etmek zorunda olmadığına karar vermiştir<sup>365</sup>.

Ancak BATİDER' in Haziran 1984 sayısının 169. sayfasında yayınlanan Yargıtay 12.HD.'nin 07.02.1984 tarihli kararında müvekkil adına ve aleyhine alınan mahkeme kararlarının acentenin kişisel mallarının haczi sureti ile yerine getirilmesi "*acayıp hukuk girişimler*" ve "*kanunsuz bir girişim*" ifadeleri ile eleştirilmiştir<sup>366</sup>. Sonuç olarak Yargıtay bu hatalı görüşünü İstanbul 3.Asliye Ticaret Mahkemesi'nin direnme kararı sonucu, Yargıtay HGK' nun İçtihadı Birleştirme Kararı ile değiştirmiş, sonrasında dairelerce verilen benzer kararla Yargıtay uygulamasında istikrar sağlanmıştır<sup>367</sup>.

<sup>365</sup> "...Davalı donatan olmayıp geminin acentesidir. TTK. m .119 gereği hasarları tazmin ile mükellef olmadığından kendisine husumet teveccüh edilemez". Kalpsüz, s.9.

<sup>366</sup> Domanıç, (Şerh), s.315.

<sup>367</sup> Yargıtay HGK. 14.02.1986 T.E. 1984/11-582, K. 1986/135 K. kararın ilgili bölümü şöyledir; "*...acente yasanın özel bir hükmünden doğan temsil yetkisini kullanan durumunda bulunduğundan, müvekkilleri adına akdettikleri veya akdine aracılık ettikleri mukavelelerden doğan hak ve borçlar müvekkile ait olacağı gibi... Bu sıfatla aleyhlerine açılan davalar da acente*

Müvekkil aleyhine verilen mahkeme kararının sözleşmede ve davada temsilci olan acente aleyhine uygulanması birkaç yönden eleştirilmiştir. Öncelikle yine Yargıtay Dördüncü HD. 15.09.1986 tarihli kararında “...acente... aracılık yapan veya müvekkil adına hareket eden temsilci veya vekildir. Acenteyi tarif eden TTK m.116’ nın vekâlet hükümlerine yollama yapması da bunu kanıtlar... davalarda temsil hakkını avukat sıfatını haiz kimselere münhasır tutan Av.K. istisnaları arasında yer alan veli, vasi ve kayyum gibi kanuni mümessiller, donatanı temsilen davada taraf olabilen kaptan (ETK 987 m.) ile EBK 449-452’ye dayalı ticari mümessillerin dava ehliyetleri gibi istisnai bir temsil görev ve yetkisidir ve çoğunlukla yabancı tacirlerle yerli tacirler arasında çıkacak ihtilaflarda tebligat ve davayı takip kolaylığı sağlamak...gerekçesine dayalıdır. Bazı yetkisizlik veya yetki tecavüzü hallerinde temsilci veya vekillerin asıl adına yapılan sözleşmeden sorumlu tutulamayacağı tüm hukuk sistemlerinde kabul edilmiş tartışmasız bir prensiptir. ...Acentenin sorumlu tutulamayacağı, kesin hükmün ancak tarafları bağlayacağını kanunlaştıran HUMK m.237 kuralı ile de sabittir. “Çağa’ nın tebliğinde de görüleceği üzere, Alman ve İtalyan Hukuk çevreleriyle bizim doktrinimizde acentenin davada taraf gösterilmesinin kişisel sorumluluğunu gerektireceği düşüncesi De Lega Ferenda (olması gereken kanun) düzeyine bile varamayacak hatalı girişimlerdir”<sup>368</sup>.

Müvekkile izafeten acente hakkında dava açıldıktan sonra alınan karar (ilam)ın acente hakkında uygulanabileceği kabul edilirse, müvekkil donatan ise donatanın sorumluluğu gemi ve deniz varlığının aynı ile sınırlı olduğu halde acente sınırlı sorumlu kimselerden olmadığından daha ağır bir sorumlulukla karşı karşıya gelmesine yol açacaktır. Bu aynı zamanda kararların haklarında sadır olduğu kimselere uygulanacağı ilkesine aykırıdır. Bu aynı zamanda acentelik mesleğinin yapılmasını olanaksız hale getiren bir durumdur<sup>369</sup>.

Acente, sözleşmenin uygulanmasında kişisel kusuru varsa veya müvekkilinin borcuna müteselsil kefil oldu ise ilam acenteye karşı uygulanabilir

---

*hakkında değil müvekkil hakkında karar vermek icab edecektir. Başka bir anlatımla, hak sahibinin hakkını acenteden almasına olanak verecek biçimde hüküm tesis olunamaz”, Kayıhan, s.198, Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.*

<sup>368</sup> Kalpsüz, s. I-II, Domaniç, (Şerh), s.315-316-317.

<sup>369</sup> Kalpsüz, s.10-11.

(icraya konulabilir), acenteye karşı direkt dava açılabilir. Ayrıca acentenin kanun gereği müvekkili ile birlikte müteselsil sorumlu olması hali de bu kuralın istisnasıdır. Örneğin 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) uyarınca ayıplı mal satan satıcı, bayii, acente, imalatçı-üretici ve ithalatçı, ayıplı mal ve doğuracağı zararlardan tüketicilere karşı müteselsilen sorumludur (TKHK m. 4/f.2. c.2). Ayrıca Fenerler ve Tahlisiye Ücretler Tarifesi' nin 15. maddesi gereği tahlisiye ücret ve cezalarını ödemeyen gemiler ve donatanları ile kaptan ve acenteleri hakkında genel hükümler, 5842 Sayılı Kanun m. 33 ve 618 sayılı Limanlar Kanunu'nun 15. maddesi uyarınca bu gibi ücret ve cezalardan kaptan, donatan ve acenteleri müteselsilen sorumludur<sup>370</sup>.

## 2. 6102 Sayılı TTK. ile Yapılan Düzenleme

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu doktrin ve Yargıtay uygulamaları ile istikrar bulan müvekkile izafeten acente hakkında açılan davaların acente aleyhine uygulanamayacağı kuralını 105. maddesinin 3. fıkrası ile:

*“Acentenin ad ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye’de açılacak olan davalar sonucunda alınan kararlar acentelere uygulanmaz”<sup>371</sup>* şeklinde yasalaştırmıştır. Daha önce de belirttiğimiz üzere 6762 Sayılı ETK döneminde 119. Madde ile yapılan konuya ilişkin düzenlemede böyle bir yasa hükmü bulunmamaktaydı. Bu fıkra 6102 sayılı TTK ile eklendi.

105. Maddenin 3. fıkrası ile yapılan düzenleme hakkında madde gerekçesinde, uygulamada önceden yaşanan tereddütlerin giderilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir. Bunun yanında ETK m.119’ da bulunan ve maddedeki iki fıkrayı da içeren *“Bu hükümlere aykırı olan şartlar muteber değildir”* ifadesini kullanan 3. fıkraya ise, büyük olasılıkla ikinci fıkranın kısmen emredici olarak düzenlenmesi nedeniyle 6102 sayılı TTK m.105’ te ayrıca yer verilmemiştir. Fakat 105. maddenin 3.fıkrası yanlış anlaşılmaya uygundur. Fıkroda *“Türkiye’de açılacak davalar”*

<sup>370</sup> Eriş, s.548, Kayıhan, s.200-201.

<sup>371</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

şeklindeki sınırlamalar örneğın, Azerbaycan' da müvekkiline izafeten acente aleyhine açılan davanın ilamının Türkiye'de uygulanabileceğı sonucu çıkartılabilir. "Türkiye'de" sözcüğü metinden çıkartılırsa sorun çözülr diye düşünmek mümkündür<sup>372</sup>. Ancak kanun koyucu bu hükmü kurgularken yukarıda verdiğimiz örnekteki sonucu amaçlamamıştır. Hükmün lafzından çıkacak bu olumsuz sonuç<sup>373</sup> acentenin korunması için getirilen bu yeni düzenleme ile istemeden de olsa aksi sonuçlara neden olabilecek niteliktedir.

---

<sup>372</sup> Kendigelen, (Yeni), s.85.

<sup>373</sup> Kayıhan, s.203.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ACENTENİN BORÇ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

#### III. ACENTENİN BORÇ VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

##### A. Genel Olarak

Acentenin; müvekkiline bilgi verme, talimatlarına uyma, müvekkili gözetme, haber verme, müvekkilin mallarının zarar görmesini önleyici davranışlarda bulunma, müvekkilin parasını zamanında ödeme, müvekkilin işlerini görme, menfaatlerini koruma, rekabet yasağı, belgeleri iade borçları yanında sözleşme ile kararlaştırılabilecek borçları da sözkonusu olabilir<sup>374</sup>.

##### B. Müvekkilin İşlerini Görme ve Menfaatlerini Koruma Borcu

Acentenin müvekkili için yapacağı işlerle koruyacağı menfaatler öncelikle taraflar arasında imzalanan acentelik sözleşmesine göre belirlenecek, varsa bu sözleşmedeki hükümler somut olaylara uygulanacaktır. Örneğin; sözleşmede kararlaştırılmışsa, acenteden belli sayı ve miktarda sözleşmeye, ticarete aracılık etmesi beklenecek<sup>375</sup>, aksi halde acentenin böyle bir yükümlülüğü olmayacaktır. Ancak uygulamada sözleşmelere çoğunlukla bu tür kayıtlar konulmaktadır.

Eğer sözleşmeye böyle bir koşul konulmuşsa belirlenen miktardaki ciroya ulaşamadığında müvekkilin uğradığı zararları giderme, bu konuda sözleşmeye cezai şart konulması kabul edilmişse cezai şartı ödeme, cezai şart yoksa, sözleşmede bu konuda yaptırım da yoksa acente yükümlülüğünü yerine getiremediği oranda komisyondan yoksun kalma yaptırımı ile karşı karşıya kalacaktır<sup>376</sup>.

---

<sup>374</sup> Ayan, (Yenilikler), s. 82-83.

<sup>375</sup> Arkan, s.205, Kayıhan, s.96, Poroy/Yasaman s.226.

<sup>376</sup> Kınacıoğlu, s.39.

Burada vekilin özen ve sadakat borcu ölçütü söz konusudur. Müvekkilin ticari itibarını koruma ve artırma, müşteri çevresini genişletme bu özen borcunun gereğidir. Sır saklama borcu, aksi karşılaştırılmamışsa rekabet etmeme borcu da acentenin sadakat yükümünden doğmaktadır<sup>377</sup>.

Acentenin kendisine tahsis edilen bölge ve ticaret alanında basiretli bir tacir gibi davranması borcu olduğu, bu nedenle müvekkilinin işini görmede ve menfaatlerini korumada özen yükümünün ETK. m.12,20,2 kapsamında değerlendirilmesi gerektiği hususu da ileri sürülmektedir<sup>378</sup>. Acente sözleşme yapacağı veya sözleşmesine aracılık yapacağı kişileri özenle seçmek zorundadır<sup>379</sup>. Acente üzerine aldığı işi müvekkilinin talimatına uygun şekilde yerine getirmek zorundadır. Talimat açık değilse işi geciktirebilir. Acil durumlarda basiretli bir tacir gibi kendi başına karar da verebilir<sup>380</sup>. Bu onun yetkisi olduğu kadar aynı zamanda görevidir de.

Sözleşmede hüküm olmasa dahi acente, müvekkilinin rızası yoksa işlerini bizzat görmek zorundadır. Zira acentelik güven ilişkisine dayanır<sup>381</sup>. Ancak bu durum acentenin ifa yardımcısından yararlanmasına engel olmaz. Acente müvekkilinin işlerini yaparken ticari mümessil, ticari vekili, seyyar tüccar memuru, diğer çalıştırdığı personeli aracılığı ile bu faaliyeti yerine getirecektir. BK m.116 uyarınca ifa yardımcısı olan bu şahısların vereceği zararlardan acente sorumludur. Seyahat ve sigorta acenteleri istisna olmak üzere acentelik devletin verdiği imtiyazla yapılan bir iş olmadığından acentelik sözleşmesine konulacak, ifa yardımcısının vereceği zararlardan acentenin sorumlu olmayacağı koşulu geçerli olacaktır. Sözleşme ile müvekkilinin işini başkasına nakletme, geçirme yetkisi almış olan acente bu yetkiyi kullanarak yerine geçireceği kişiyi seçmede, bu şahsa emir ve talimat vermede kendisinden beklenen özeni göstermezse sorumlu olur. Ancak müvekkilin rıza ve onamını almaksızın işi bir başkasına gördürmüştü BK m.507

---

<sup>377</sup> Kınacıoğlu, s.39.

<sup>378</sup> Poroy/Yasaman s.226.

<sup>379</sup> İmregün, s.132.

<sup>380</sup> Aslan / Ergün, s.97.

<sup>381</sup> Arkan, s.205.

uyarınca iş gördürdüğü kişinin her türlü eylem ve işleminden kendisi işi gördürmüş gibi sorumludur<sup>382</sup>.

Acentenin özen borcu hizmet sözleşmesindeki işçinin özen borcuna benzemektedir. BK m.396 kıyas yolu ile acentelik sözleşmesine de uygulanabilir. Buna göre acente işin ifasını veya gereği gibi yerine getirilmesini önleyen davranışlardan sorumlu olacaktır. Kusurunun derecesinin önemi yoktur<sup>383</sup>. Ancak taraflar objektif ölçütlerle belirlenecek bu sorumluluğu BK m. 321 emredici olmadığından kanuna, ahlaka ve adaba aykırı olmamak koşulu ile sözleşmede özen borcunu, anılan borcun ihlalinden doğacak tazminat borcunun kapsamını, daha ağır veya hafif olmak üzere özgürce belirleyebilirler<sup>384</sup>. Acentelik sözleşmesi devam ederken Müvekkil işletmesini devrederse acente, sözleşmenin sonuna kadarki muhtemel komisyon kazancının kendisine ödenmesini isteyebilir. Acentelik sözleşmesini akde aykırılık nedeniyle, haklı nedenle feshedebilir. Fakat müvekkil işletmesini mücbir sebeple (örneğin hammadde yokluğu, ithalat veya ihracat olanaklarının kalmaması gibi) devretmiş veya işletme faaliyetini dondurmuşsa tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtulacaktır. Yani burada işletmenin faaliyetini durdurdu ise acentenin olası komisyon alacağı bakımından tazminat talep hakkı yoktur. (EBK m. 117/1- BK m.136) Müvekkil sözleşme ile işletmenin devredildiğini veya faaliyetlerinin durdurulduğunu acenteye bildirmekle yükümlü kılınabilir. Bu yüküme aykırı davranan Müvekkil acentenin zararlarını ödemek zorundadır. Eğer acente işletmesini devrederse devralanın Müvekkile karşı sözleşmenin devamını isteme hakkı yoktur. Bu halde de müvekkilin işletmesini devretme halinde yukarıda belirttiğimiz kurallar uygulanacaktır<sup>385</sup>.

Acente sözleşme yapacağı kişileri veya sözleşmesine aracılık yapacağı kişileri seçerken özen göstermekle yükümlü olduğu gibi bu kişilerin ödeme gücünü araştırmak<sup>386</sup>, piyasada oluşan koşulları takip etmek, piyasaya başka türlü

---

<sup>382</sup> **Kayıhan**, s.100, **Cengiz**, s.150.

<sup>383</sup> **Kayıhan**, s.99.

<sup>384</sup> **Kayıhan**, s.98-99.

<sup>385</sup> **Kınacıoğlu**, s.40-41.

<sup>386</sup> **Arkan**, s.205, **Cengiz**, s.150.

sürüm olanaklarını araştırarak daha geniş müşteri çevresine ulaşma olanaklarını yaratmakla da yükümlüdür<sup>387</sup>.

Acente sadece müvekkilinin yararlarını korumakla yükümlüdür, üçüncü kişilerin menfaatini koruma görevi yoktur. Hatta kendi menfaati ile müvekkilinin menfaati çatıştığında müvekkilinin menfaatine üstünlük tanınmalıdır. Sözleşme yürürlükteyken müvekkili ile rekabet edemeyeceği gibi birbirleri ile rekabet eden birden fazla tacir hesabına aracılık, acentelik yapamaz. Böyle bir durumda müvekkil sözleşmeyi ihbar etmeden feshetme hakkına sahiptir. Ancak acente yeni müvekkili ile acentelik sözleşmesi yapmadan önce başka bir tacirin acentesi ise yeni müvekkil (kanımızca bu durumu biliyorsa) sözleşmeyi (TTK m. 121/4 uyarınca) feshedemez. Acente üçüncü şahıslardan komisyon ve rüşvet alamaz<sup>388</sup>.

### **C. Kusurluluk Karinesinden Kurtulma:**

Acente, müvekkilinin üzerinde hak sahibi olduğu eşyayı veya malı saklamakla yükümlüdür. Eşyada veya malda hasar meydana gelirse kusursuz olduğunu kanıtlayamadığı durumlarda kendisi sorumlu olacaktır (TTK. m.109/2)<sup>389</sup>.

Madde hükmü ile acente bakımından kusur karinesi kabul edilmiştir. Burada ispat yükü yer değiştirmiştir. Müvekkil acentenin kusurlu olduğunu ispat etmek zorunda değildir. Acente kendi kusursuzluğunu kanıtlayacaktır.

Somut olayda müterafik kusur (kusurların yarışması) söz konusu ise acentenin sorumluluğunun kusursuzluğu ya da karşı tarafın yarışan kusuru ile orantılı olarak azalacağını ifade etmek doğru olur. Ancak acentenin yükümlülüklerini eksiksiz yerine getirmesi, basiretli davranması kusursuzluğa giden yolda önemli bir yer tutmaktadır. Örneğin acentenin son derece izole koşullarda sakladığı tahılın

---

<sup>387</sup> Kayıhan, s.97, Cengiz, s.150.

<sup>388</sup> Kınacıoğlu, s.41.

<sup>389</sup> Poroy/Yasaman, s.227.



çürümesine kendisine teslim edilmeden önceki nemlenme neden olmuşsa ve bu durum duyu organları ile algılanabilecek gibi değilse, kendisine de bu konuda bilgi verilmedi ise, bu halde bile acente bu tahılı bir uzmana (ekspere) muayene ettirerek rutubetli olduğunu belirlemeli, önce havalandırarak rutubeti gidermeli tahılın hangar veya siloda depolanması işini daha sonra yapmalıdır. Acenta bu iş için yaptığı olağanüstü masrafları da müvekkilinden talep edebilecektir. Bu gereği yerine getirmeyen acentenin kusuru söz konusu olduğu gibi müvekkilin de acente ile yarışan kusuru olduğu yadsınamaz. Ancak madde metnine sıkı sıkıya bağlı kalınırsa, TTK md 109/2 “...saklamakta olduğu malın veya eşyanın uğradığı hasarlardan sorumludur” cümlesine ve kusurluluk karinesine göre örnek olayda sorumluluk acenteye yüklenecektir.

Acente müvekkilinin üzerinde hakkı olan mal veya eşyayı iyi durumda korumak için her türlü önlemi almalıdır. Bu eşyaları gerekirse sigorta ettirmelidir<sup>390</sup>. Aksi halde doğacak hasardan sorumlu olur. Buradaki kusur karinesi BK m.112 ile uyumludur<sup>391</sup>.

#### **D. Acentenin Sadakat Borcu**

##### **1. Acentenin Bildirim (Haber Verme) Borcu**

TTK m.110/1 “Acente, üçüncü kişilerin kabule yetkili olduğu beyanlarını, bölgesindeki piyasanın ve müşterilerin finansal durumunu, şartlarını, bunlarda meydana gelen değişiklikleri ve yapılan işlemlere ilişkin olarak müvekkilini ilgilendiren bütün hususları ona zamanında bildirmek zorundadır”<sup>392</sup>.

Anlaşıldığı kadarı ile acente temsilcisi sıfatı ile müvekkili adına kendisine gelen bildirim ve ihtarları müvekkiline bildirmelidir. Bunun yanında kendisine tahsis edilen bölgedeki piyasanın durumunu, müşteri çevresini,

---

<sup>390</sup> Kayıhan, s.101.

<sup>391</sup> Kayıhan, s.101.

<sup>392</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

müşterilerin ekonomik durumunu, oluşan değişiklikleri zamanında müvekkiline bildirmelidir. Bu yüküme aykırı davranırsa bilgi vermemesi nedeni ile oluşacak müvekkil zararından sorumlu olacaktır.

Bu yükümlülük müvekkil ile acente ilişkisinin güvene dayanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Çok sayıda acente ile çalışan tacirler, bu bilgileri toplayarak sundukları mal veya hizmetin sürüm kabiliyetini artırabilme, bu konuda gereken yeni teknikleri belirleme olanağına kavuşabilirler. Acentenin müşterilerin ekonomik durumu hakkında düzenli araştırmalar yaparak müvekkilini oluşan ekonomik durum hakkındaki değişikliklerden haberdar etmesi de müvekkilinin alacağı tehlikeye girmemesini sağlar, süresinde tahsil edilmesini kolaylaştırır<sup>393</sup>. Sözleşme yapan acente, bağitladığı sözleşmeler hakkında müvekkilini bilgilendirmelidir. Örneğin; sözleşme yaptığı kişinin adını, sözleşmenin koşullarını, ne çeşit bir teminat aldığını müvekkiline bildirmelidir<sup>394</sup>.

Bunun yanında aracılık yapan acente de aynı şekilde sözleşme yapılacak kişi ile sözleşme koşullarını müvekkiline bildirmelidir. Aksi halde acente oluşacak olumsuzluklardan sorumlu olacaktır<sup>395</sup>.

Acentenin bu borcu, müvekkili başka bir ülkede ise, yapılacak ticaretlere dair acentenin ülkesinde uygulanacak hukuki mevzuat konusunda müvekkilini bilgilendirmeyi de kapsar. Müvekkili etkilemesinin makul olarak beklenemeyeceği alanlar<sup>396</sup> veya onun tek taraflı talimatı ile genişlettiği hallerde bilgilendirme borcundan söz edilemez<sup>397</sup>. Acentenin haber verme yükümlülüğü çok geniş yorumlandıkça aslında sadakat borcu kapsamında olan haber verme borcu, bilgilendirme, gizlememe yükümlülüğünün alanı daralmaktadır. TTK m.110' da yapılan düzenleme bir yasa hükmü olarak acenteye haber verme borcu yüklemese idi

---

<sup>393</sup> **Poroy/Yasaman**, s.226- 227.

<sup>394</sup> **Kınacıoğlu**, s.42, **Arkan**, s.206.

<sup>395</sup> **Arkan**, s.206.

<sup>396</sup> **Rüzgar**, s.429.

<sup>397</sup> **Kayıhan**, s.103, **Rüzgar**, s.429.

yine de bu konunun acentenin sadakat borcunun kapsamına girdiği, böyle bir borcu bulunduğu kabul edilirdi<sup>398</sup>.

Acentenin bildireceği konular müvekkili ilgilendiren konular olmalıdır. Acente ilgisiz konuları bildirmekle borcundan kurtulamayacağı gibi müvekkilin bildirilmesini istediği her konu da kendisini ilgilendiren bir konu olmayabilir. Hangi konuların müvekkili ilgilendirdiği objektif ölçülere göre belirlenir. Müvekkilin tek taraflı yönlendirici beyanı bu borcun kapsamını genişletmez. Ancak sözleşme veya tek taraflı beyanla müvekkil bu kapsamı daraltabilir, hatta acentayı bu borçtan tamamen kurtarabilir. Böyle bir vareste tutma veya daraltma sözkonusu değilse borca aykırı davranan acentenin zarardan sorumluluğu yanında müvekkil haklı nedenle, akde muhalefete istinaden acentelik sözleşmesini feshedebilir<sup>399</sup>.

Haber vermenin uygulamadaki sonucu, müvekkilin bağlı olduğu sözleşme kapsamını kendisine bildirilen hususlar doğrultusunda bilmesidir. Sözleşme yapmaya yetkili acentenin yaptığı tüm işlemler müvekkilini bağlar. Kural olarak müvekkil kendisine bildirilmeyen işlemlerden de sorumludur. Zira acentelik sözleşmesi bir güven sözleşmesidir. Ancak istisnaen sözleşmenin diğer tarafı olan üçüncü kişi acentenin sözleşmeyi müvekkile bildirmediğini, bildirseydi müvekkilin böyle bir sözleşmeyi yapmayacağını biliyor veya bilmesi gerekiyorsa müvekkil sözleşme ile bağlılıktan kurtulur<sup>400</sup>. Bunun yanında kendisine bildirilmeyen bir sözleşme ve sonuçları ile bağlı kalan müvekkil iç ilişkide acenteye rücu edebilir, varsa zararının giderimini isteyebilir<sup>401</sup>. Müvekkilin acenteye rücu etmesine neden olan acentenin bu davranışı, acentelik sözleşmesine muhalefet kapsamında değerlendirilmelidir.

Acente TTK m.110 yanında TTK m.105' de belirtilen, yaptığı sözleşmelerle ilgili olarak hakkı koruyan her türlü ihtar, ihbar ve protestoyu keşide etmeye ve bunları kabule yetkili olduğu gibi, aynı zamanda bu hususları ve

---

<sup>398</sup> Rüzgar, s.430.

<sup>399</sup> Kınacıoğlu, s.42- 44.

<sup>400</sup> Kınacıoğlu, s.42- 43.

<sup>401</sup> Kayıhan, s.103.

müvekkili aleyhine açılan davaları müvekkiline zamanında bildirme yükümü altındadır. Aksi halde davanın zamanında bildirilmemesi nedeni ile müvekkil ne kadar zarara uğradı ise acente o miktar zarardan sorumlu olacaktır<sup>402</sup>. Acentenin haber verme borcu TTK m.109' da düzenlenen müvekkilin işlerini görme ve menfaatlerini gözetme borcu ile bağlantılıdır. Bu nedenle acente basiretli bir tacir gibi müvekkilini bilgilendirmelidir<sup>403</sup>. Hatalı bilgi aktaran acente kusurlu olmadığını ispatlayamazsa oluşacak zarardan sorumludur<sup>404</sup>. Acente ayrıca müvekkilinin mahrum kaldığı kazancı da tazmin etmelidir<sup>405</sup>. HGB 86 (2) de acentenin haber verme borcu daha öz olarak düzenlenmiştir, müvekkile gerekli olan, onu ilgilendiren her türlü bilgi, haber verme borcunun kapsamı olarak belirlenmiştir<sup>406</sup>.

## 2. Müvekkilin Talimatlarına Uyma Borcu

### a. Talimatların Sözleşme ile Tespiti

Acente bağımsız tacir yardımcısı olduğundan müvekkil ancak onun bağımsızlığını ortadan kaldırmayacak talimatlar verebilir. Örneğin müvekkil malların hangi fiyatla, hangi koşullarda satılması gerektiğini talimatla acenteye bildirebilir<sup>407</sup>. Hatta bu husus acentelik sözleşmesi ile de taraflarca kabul edilebilir.

Acente sözleşme ile kabul edilen veya müvekkilin talimatla bildirdiği hususlara uymak zorundadır. Ancak talimatla veya direktiflerle acenteye yeni mükellefiyetler yüklenemez. Zira bu müvekkilin sözleşmedeki haklarını aşması, acenteden hakkından daha fazlasını istemesi anlamına gelir. Acente ancak yasa ve sözleşmeye uygun müvekkil talimatlarına uymakla yükümlüdür. Bu tip talimatlar acenteyi bağlamaz, iyiniyet göstergesi olarak acentenin bir süre bu talimatlara uyması müvekkil lehine kazanılmış hak oluşturmaz. Sözleşmenin koşullarının bu tür uygulama ile değiştirildiğinin kabulü için kanaatimizce acentenin de sözleşmede bağitlanan hususlar dışında, eylemli olarak makul bir karşılık, menfaat temin ediyor

<sup>402</sup> Cengiz, s.151.

<sup>403</sup> Kayıhan, s.104-45.

<sup>404</sup> Kınacıoğlu, s.43 Arkan, s.206, Kayıhan, s.104.

<sup>405</sup> Kayıhan, s.104.

<sup>406</sup> Cengiz, s.151.

<sup>407</sup> Karahan, s.332.

olması gerekir. Aksi halde acentenin değil müvekkil tacirin korunduğu bir durum fiili duruma göz yumulmuş olur.

### **b. Acente Bağımsızlığının Talimatlara Etkisi**

Müvekkil, acenteye ancak onun bağımsızlığını etkilemeyecek talimatlar verebilir. Acentenin bağımsızlığını ve sözleşmesel borçlarını tek taraflı olarak genişlettiği ölçüde acentenin bu talimatlara uyma yükümü ortadan kalkar<sup>408</sup>. Örneğin müvekkil acenteye yardımcılarını seçmesi ve çalışma düzeniyle ilgili konularda talimatlar veremez. Bu talimatlara uymayan acente de akde muhalefet etmiş sayılmaz<sup>409</sup>. Acente bağımsız tacir yardımcısı olduğundan müvekkil ona çalışma saatleri ile ilgili talimatlar veremese de hangi malların öncelikle satılacağını bildirebilir<sup>410</sup>.

### **3. Acentenin Talimatsız Hareket Etme Borcu**

Müvekkilin talimatı açık değilse acente kendisine açık bir talimat gelinceye kadar işlem yapmaz, bekler, yapılacak işlemi geciktirir. Ancak iş ivedili olduğundan talimat alınmasına uygun değilse veya acente sözleşme gereği en faydalı koşullar çerçevesinde hareket etmeye yetkili kılınmışsa acente basiretli bir tacir gibi işlemi kendi kararı ile gerçekleştirir. Bu acentenin yetkisinde olan bir konu olması yanında aynı zamanda acentenin yükümlülüğüdür<sup>411</sup>.

Bir taraftan acenteye bağımsız hareket etme olanağı veren bu hüküm aynı zamanda onu bu tarzda davranışa zorunlu da kılmakta, ayrıca basiretli bir tacir gibi davranış yükümlülüğüne de sokmaktadır.

İngiliz Mahkemelerinde görülen bir davada; Londra'dan Batum'a mal sevk eden acente Batum'da savaş çıkması üzerine sevkiyatı gerçekleştirememiştir. Sevkiyat esnasında acente müvekkili ile iletişim kuramamış

<sup>408</sup> Arkan, s.206, Kayıhan, s.105.

<sup>409</sup> Kayıhan, s.105.

<sup>410</sup> Arkan, s.206.

<sup>411</sup> Arslanlı, s.185, Poroy/Yasaman, s.27.

ve ulaşıma kapatıldığı için Batum limanına giremeyeceğini de bildiğinden malları İstanbul'da boşaltmıştır. İngiliz Mahkemesi, somut olayda taşıyıcı acentenin gereği gibi davrandığını, (the agent of necessity) malların teslim edilmemesi nedeniyle oluşan zarardan sorumluluğunun bulunmadığına karar vermiştir<sup>412</sup>.

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere ticari yaşamın süratli ve hareketli olması yanında BK m.505' e göre acentenin süratli davranması olanaksızdır. Bu nedenle müvekkilin talimatına uyma yükümlülüğü çerçevesinde acente BK m.505 yerine TTK m. 102/2'ye göre davranmakla yükümlüdür. Yukarıdaki olasılıklar ve müvekkilin talimatı dışında, bu talimatlara aykırı davranan acentenin oluşacak zarardan sorumlu olacağı hususunu yineleyelim (BK m. 505)<sup>413</sup>.

#### **4. Acentenin Müvekkili İle Rekabet Yasağı:**

##### **a. Genel Olarak**

Acentenin rekabet yasağı özü itibariyle aynı konuda ve yer itibariyle de aynı yerde faaliyet göstermesi nedeniyle müvekkilin hakkına üstünlük tanıyan bir kurumdur. Bu yasakta acentenin bir menfaati söz konusu değildir.

Acentelik sözleşmesi devam ederken acentenin aynı bölgede müvekkili ile aynı konuda kendisi veya başka bir müvekkil hesabına faaliyet göstermemesi rekabetçi piyasa koşullarına aykırı olduğundan bazı ülke kanunlarında acente rekabeti serbest bırakılmış, ancak tarafların aksini kararlaştırabilecekleri kabul edilmiştir. (İsviçre Hukuku' nda olduğu gibi) Bizim hukukumuzda ise acentenin kendisine tahsis edilen bölgede tekel hakkı olması (aksi taraflarca kararlaştırılabilir) ve acente müvekkilinin sırlarına vakıf olduğundan bu sırları, ayrıca müvekkil firma marka sahibi bir firma ise acente sıfatı ile bu markanın, işletmenin adından, ünvanından da yararlanması ihtimali gözetilerek müvekkilin korunması, acenteye acentelik akdi süresince rekabet yasağı getirilmesi yöntemi

---

<sup>412</sup> Rüzgar, s.430.

<sup>413</sup> Kayıhan, s.105.

benimsenmiştir. Tabii taraflar acentenin müvekkili ile rekabet edebileceğini yazılı olarak kararlaştırabilirler.

Anayasamız 167. maddesi ile fiilen ya da anlaşma ile piyasalarda tekelleşme oluşumu ve kartelleşmeleri devletin önlemesi kuralını koymuştur. Ayrıca bu anayasal kural doğrultusunda Avrupa Topluluğu entegrasyon sürecinde 1994 yılında 4054 sayılı “*Rekabetin Korunması Hakkında Kanun*” kabul edilmiştir<sup>414</sup>.

Acentenin sözleşme sürecindeki rekabet yasağı (ETK m. 118, TTK m. 104) ve sözleşme sonrası rekabet sözleşmesi (TTK m.123 ile getirilen yeni düzenleme) aslında yukarıdaki anayasal ve yasal kurala istisna oluşturmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz sözleşme sürecindeki rekabet yasağı 6762 sayılı ETK. m 118’ de bulunmakla beraber TTK m. 104’ de hiç bir değişiklik yapılmaksızın yeniden kabul edilmiştir. Oysa sözleşme sonrası rekabet yasağı bizim hukukumuzda önceden düzenlenmemiştir. İsviçre ve Alman Hukukunda olan bu kurum doktrinde uzun yıllar tartışılmış, acentenin korunması ilkesi çerçevesinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Sözleşme süresince rekabet yasağı hukukumuzda (ETK. m.118, TTK m.104’ teki tekel rejimi) İtalyan Medeni Kanunu m.1743’ ten alınmıştır. Sözleşme sonrası rekabet yasağı ise Ticaret Kanunu’ muza ilk kez 6102 Sayılı Ticaret Kanunu’ muzun 123. Maddesi ile HGB. 90’ dan alınmak sureti ile girmiştir<sup>415</sup>. Anılan hükümle acenteye getirilen rekabet yasağı konu, yer ve zaman bakımından sınırlanmıştır.

---

<sup>414</sup> Kayıhan, s.106.

<sup>415</sup> Kayıhan, s.106-112.

## **b. Benzer Kurumlarla İlişkisi ve Karşılaştırılması**

### **ba. Haksız Rekabet İle**

Rekabet yasağı anlaşması ve haksız rekabet farklı iki kurumdur, ancak her iki kurum da sanayi ve ticaretin gelişmesini, rekabetin sağlıklı gelişimini amaçlarlar. Acentenin rekabet yasağı sadakat yükümünden doğar ancak esin kaynağı MK m.2' deki dürüstlük kuralıdır. Haksız rekabetin de temelinde bu esas vardır. Ancak haksız rekabet hükümleri herkes için kurallar koyduğu halde rekabet yasağı sadece sözleşmenin tarafları için kurallar koymaktadır.

Haksız rekabette dürüst ve iyiniyetli rekabet serbest olduğu halde rekabet yasağında rekabet, sözleşme ile belirli kişiler için tamamen yasaklanmıştır<sup>416</sup>. Haksız rekabette ilgili sivil toplum kuruluşları, müşteriler dahil çok sayıda kişi dava açabilecekken rekabet yasağında sadece sözleşmenin tarafları dava açabilir. Haksız rekabet davalarında tazminat davası dışında kusur aranmazken<sup>417</sup> rekabet yasağı için açılacak davada kusur dava açılması için esastır<sup>418</sup>.

Ayrıca haksız rekabete ilişkin kurallar emredicidir. Rekabet yasağına ilişkin kurallar kural olarak emredici değildir. Rekabet yasağının ihlalinde cezai yaptırım yoktur. Ancak haksız rekabette cezai yaptırımlar da söz konusudur<sup>419</sup>.

### **bb. İşçinin Rekabet Yasağına İlişkin BK. Hükümleriyle**

Acente için de işçi için de getirilen rekabet yasağı anlaşmalarının yasalarda düzenlenmesinin amacı ekonomik olarak daha güçsüz olan acente ve işçinin korunmasıdır. Ancak bu iki düzenleme arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. (TTK m. 123 ile BK m. 444.vd.)

---

<sup>416</sup> Can, Ozan, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu' na Göre Acentelikte Rekabet Yasağı Anlaşması, Ankara 2011, s.10.

<sup>417</sup> Can, s.10.

<sup>418</sup> Can, s.10.

<sup>419</sup> Can, s.11.



İşçi sözleşme sonrası rekabet yasağı anlaşması yaptığında kural olarak bir karşılık almamaktadır. Oysa müvekkil, acenteye sözleşme ile bir karşılık ödemektedir. Bu nedenle işçinin yaptığı rekabet yasağı anlaşması tek tarafa borç yükleyen anlaşma iken acentenin yaptığı anlaşma iki tarafa borç yükleyen anlaşmadır. İşçinin sözleşme sonrası rekabet anlaşmasının geçerliliği için işçinin, işverenin sırlarına, iş çevresine, üretim bilgilerine sahip olması gerekir. Ancak acente için bu koşul zaten acentelik sözleşmesinin ve faaliyetinin niteliği gereği vardır. Bunun yanında BK m. 447/2'ye göre iş sözleşmesi işveren tarafından haksız olarak veya işçi tarafından haklı nedenle feshedilirse işçinin rekabet yasağı sona erer, ancak böyle bir fesih hali acentelikte rekabet yasağı anlaşması için söz konusu değildir<sup>420</sup>.

### c. Acentelik Sözleşmesi Sürecinde Rekabet Yasağı

Acentelik sözleşmesinin uygulanması sürecinde acente ve müvekkil için kişisel olarak birbirleri ile rekabet etme yasağı söz konusu olduğu gibi, acente aynı yer ve bölgede aynı iş konusunda başka bir müvekkil hesabına da faaliyet gösteremeyecektir. Bu TTK m.104 ile düzenlenen acentenin tekel hakkı ile bağlantılıdır. Maddenin başlığı da (tekel) inhisardır.

ETK m.118 hükmü ile bire bir aynı olarak 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunumuzun 104. maddesinde yasalaşmıştır<sup>421</sup>. Madde başlığı bile yarım asırı aşan bir süre geçmiş olmasına rağmen yenileştirilmemiş, inhisar yerine tekel sözcüğü kullanılmamıştır.

İtalyan Medeni Kanunu'nun 1743. maddesinden alınan<sup>422</sup> (ETK m.118) TTK m. 104 hükmü şöyledir:

*“Aksi yazılı olarak kararlaştırılmış olmadıkça, müvekkil, aynı zamanda ve aynı yer veya bölge içinde birden fazla acente atayamayacağı gibi*

<sup>420</sup> Can, s.57-58.

<sup>421</sup> Bkz. Acentenin Tekel Hakkı, s.42 vd.

<sup>422</sup> Kayıhan, s.106.

*acente de aynı yer veya bölgede, birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamaz*<sup>423</sup>.

ETK m.118’ deki “*müteaddit işletmeler hesabına aracılık*” sözünü sözleşme yapmaya yetkili acentede de uygulanacak şekilde değerlendirmek gerektiği<sup>424</sup> haklı olarak ileri sürülmüştür. Zira azını, sadece aracılık faaliyetini yapmakta haksız sayılan acente daha fazlası olan sözleşme akdetme konusunda rekabet edemez. Buradaki “*aracılık* “ sözcüğü 6102 Sayılı Ticaret Kanunumuz’ un 104. Maddesinde iki tür acenteyi de kapsayacak şekilde “*acentelik*” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca 6762 Sayılı ETK’ nun 118.maddesinde ve 6102 Sayılı TTK’ nun 104. maddesinde ifade edilen “*birbirleriyle rekabette bulunan birden çok ticari işletme*” sözünü **İmregün**’ün de belirttiği gibi maddenin 1.cümlesi de dikkate alınarak “*aynı ticaret dalı içinde*” şeklinde anlamak gerekir<sup>425</sup>.

Kural olarak müvekkil acentenin faaliyet alanında bizzat veya başka acenteler aracılığı ile yaptığı işlemler nedeniyle acentenin istemi üzerine uygun bir ücret ödemekle yükümlüdür (TTK m.113, ETK m.128). Acentenin inhisar bölge ve dalında, doğrudan veya başka bir acente aracılığı ile faaliyet gösteren müvekkil bu durumu derhal acenteye bildirmelidir. Acentenin tekel hakkına sahip olması ve bu hak nedeniyle ücret isteyebilmesi için sözleşme ile tekel hakkının taraflarca kaldırılmamış olması gerekir<sup>426</sup>.

Acentelik ilişkisi boyunca süren rekabet yasağı, sürekli borç ilişkisinin güven ögesinin bir sonucudur, oysa sözleşme sonrası rekabet yasağı anlaşması ayrı ve bağımsız bir sözleşmenin sonucudur<sup>427</sup>.

Acentenin faaliyetleri yasa veya acentelik sözleşmesine aykırılık ve haksız rekabet oluşturursa müvekkil bu haksız rekabetin durdurulmasını

---

<sup>423</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.**

<sup>424</sup> **İmregün**, s.132, **Kayıhan**, s.107.

<sup>425</sup> **İmregün**, s.132, **Kayıhan**, s.107.

<sup>426</sup> **Domanıç**, (Şerh), s.118-119.

<sup>427</sup> **Rüzgar**, s.433.

isteyebileceği gibi zararlarının tazminini, acentenin kazancının kendi hesabına geçirilmesi de isteyebilir<sup>428</sup>.

#### **d. Rekabet Yasağı Anlaşması (Sözleşme Sonrası Rekabet Yasağı)**

##### **da. 6762 sayılı ETK Dönemi**

Rekabet yasağı anlaşması 6762 sayılı ETK ile düzenlenmemiştir. Ancak sözleşme özgürlüğü kapsamında ve hizmet sözleşmesine ilişkin hükümlerin örneksime yoluyla uygulanması ile bu konunun çözeceğine dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak Borçlar Kanunu' ndaki hizmet sözleşmesinde işçinin rekabet yasağına dair hükümlerde işçinin bir karşılık olmadan rekabetten yasaklanması söz konusu iken ticaretle uğraşan acente için özellikle sözleşme bittikten sonra bedelsiz olarak rekabet yasağı getirilmesi doktrinde kabul görmemiş, eleştirilmiştir. Sözleşme ve bundan kaynaklanan menfaatleri sona erdikten sonra acentenin müvekkili ile aynı faaliyet dalı içinde işlevini yerine getirememesi onu ekonomik olarak çöküntüye uğratacağı gibi acentenin karşılıksız olarak böyle bir yüküm altına sokulmasının da anlamı yoktur<sup>429</sup>.

Doktrinde örneğin **Kınacıoğlu** bu durumu “*müşterilerden sayısız faydalar sağladığı halde acentenin hiçbir karşılığı olmaksızın sözleşme sona erdikten sonra da müvekkille normal rekabet yapmaması sert ve gayri adil bir hüküm olur*” şeklinde açıklamıştır. Hatta yazar sözleşmenin sonunda tazminat ödenmemesi halinde acentenin rekabet yasağına bağlı kalmayacağını, müvekkil acentenin rekabet yasağı ile bağlı olmadığını beyan ettikten sonra tazminatı ödese dahi bu durumun rekabet yasağına hayatiyet veremeyeceğini ileri sürmüştür<sup>430</sup>. Rekabet yasağı sözleşmesi yazılı olarak yapılmazsa geçerli olmaz. Ancak ödenecek tazminatın

---

<sup>428</sup> **Kınacıoğlu**, s.51.

<sup>429</sup> **Kınacıoğlu**, s.52.

<sup>430</sup> **Kınacıoğlu**, s.52.

miktarının yazılı olarak tespit edilmiş olması zorunlu değildir. Tespit edilebilir olması yeterlidir. Somut davada hakimin takdir yetkisi belirleyici olacaktır<sup>431</sup>.

Uluslararası ticarete sözleşme bittikten sonra rekabet yasağı konulması sık rastlanan bir durum değildir. Zira bu durum rekabeti, çalışma ve ticaret yapma, ekonomik faaliyetleri kısıtlayıcı nitelik arz etmektedir. Bu nedenle rekabet yasağı anlaşmaları geçerli sayılsa da sınırlamalara tabi tutulmuştur. Örneğin, Direktif'e göre rekabet yasağı acentenin faaliyet gösterdiği bölge ve ilgili ürünlerle sınırlı olarak ancak iki yıl süre için sözleşme ile bağtlanabilir<sup>432</sup>. Alman Hukuku'nda ise rekabeti sınırlayan anlaşmalar ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. HGB Art. 90 rekabet yasağı sözleşmesinde yasağın süresi ile orantılı olarak artan miktarda bir tazminatın ödenmesi konusunda emredici kurallar koymuştur<sup>433</sup>. Rekabet yasağının gerekçesi olarak; sözleşmenin devamı sürecinde acentenin müvekkilinin ticari ve fikri bazı sırlarına vakıf olması gösterilmiştir. Bu düşünceye göre sözleşme sona erdikten sonra da aynı faaliyetlerin acente tarafından bir başkası hesabına yapılmamasında müvekkilin menfaati olabilir denilmektedir<sup>434</sup>.

Yasalarımızda 6102 Sayılı TTK m. 123 ile düzenleme yapılan kadar bu konuda düzenleme yoktu. Tekel hakkını tanımayan OR. düzenlemesine uygun olarak hizmet sözleşmesine ilişkin hükümlerin örneksene yolu ile uygulanması önerilmekteydi<sup>435</sup>.

Rekabet yasağı sözleşmesinde süre hiç yoksa veya süre çok uzunsa hakim takdir yetkisine dayanarak süreyi uygun hale getirebilmekte, kısaltabilmektedir. Örneğin, HGB S.90'da rekabet yasağı sözleşmesinin süresinin iki yıldan uzun olamayacağını emredici şekilde düzenlemiştir. Tekrar acentenin rekabet yasağı anlaşması ihlal edilirse müvekkil ödediği karşılığı sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri isteyebilir (BK m. 112 vd.). Ayrıca acente yasağın devamında müvekkilinin menfaatinin kalmadığını kanıtlayarak rekabet yasağından kurtulabilir.

---

<sup>431</sup> **Kınacıoğlu**, s.110.

<sup>432</sup> **Rüzgar**, s.434.

<sup>433</sup> **Rüzgar**, s.434.

<sup>434</sup> **Cengiz**, s.154.

<sup>435</sup> **Kayıhan**, s.110, **Cengiz** s.154.

Acentenin hatalı bir davranışı ile müvekkil sözleşmeyi haklı nedenle feshetmişse acente artık rekabet yasağı (tazminatı) karşılığı isteyemez<sup>436</sup>.

### **db. 6102 sayılı TTK m. 123 ile Getirilen Düzenleme**

Hukukumuzda uzun süre tartışıldıktan sonra hakkında ilk kez bir yasal düzenleme yapılan acentenin rekabet yasağı konusu 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunumuzun 123. maddesi ile yasalaşmış, bu konudaki kanun boşluğu doldurulmuş, bu düzenleme ile aslında acentenin hakları emredici hükümlerle yasal güvenceye alınmıştır. Madde metni şöyledir:

*“(1)Acentenin, işletmesine ilişkin faaliyetlerini, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonrası için sınırlandıran anlaşmanın yazılı şekilde yapılması ve anlaşma hükümlerini içeren ve müvekkil tarafından imzalanmış bulunan bir belgenin acenteye verilmesi gerekir. Anlaşma en çok ilişkinin bitiminden itibaren iki yıllık süre için yapılabilir ve yalnızca acenteye bırakılmış olan bölgeye veya müşteri çevresine ve kurulmasına aracılık ettiği sözleşmelerin taalluk ettiği konulara ilişkin olabilir. Müvekkilin, rekabet sınırlaması dolayısıyla, acenteye uygun bir tazminat ödemesi şarttır.*

*(2)Müvekkil, sözleşme ilişkisinin sona ermesine kadar, rekabet sınırlamasının uygulanmasından yazılı olarak vazgeçebilir. Bu halde müvekkil, vazgeçme beyanından itibaren altı ayın geçmesiyle tazminat ödeme borcundan kurtulur.*

*(3)Taraflardan biri, diğer tarafın kusurlu davranışı nedeniyle haklı sebeple sözleşme ilişkisini feshederse, fesihden itibaren bir ay içinde rekabet sözleşmesi ile bağlı olmadığını diğer tarafa yazılı olarak bildirebilir.*

---

<sup>436</sup> Kayıhan, s.111.

(4)Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir”<sup>437</sup>.

Acente lehine hükümler acente lehine daraltılabilecek ancak aleyhine genişletilemeyecektir<sup>438</sup>. Bu hüküm Ticaret Kanunumuzdaki acentelik hakkındaki son hüküm olup konu başlığı “rekabet yasağı anlaşması”dır. Acenteyi koruyan tek yönlü emredici nitelikte kurallar getirmiştir. Anlaşmanın geçerliliği yazılı şekil şartına bağlanmıştır. Ayrıca rekabet yasağı anlaşması iki yıl süre ile sınırlanmıştır. Bununla birlikte anlaşma karşılığında müvekkil tarafından acenteye uygun bir tazminat ödenmesi zorunlu kılınmıştır<sup>439</sup>. Bu tazminat anlamında olmak üzere müvekkil (rekabet yasağı karşılığında) acenteye para veya acentenin menfaatini ihlal etmeyecek bir başka şeyi, taşınır veya taşınmazı tazminat olarak verebilir<sup>440</sup>.

Ancak yer ve/veya konu bakımından acentelik sözleşmesinin içeriği ve kapsamı ile uyumlu olmayan rekabet yasağı sözleşmesi RKHK. Md.4 itibariyle zaten geçersiz olacaktır. Ayrıca Ticaret Kanunu ile böyle bir sınırlama yapmaya gerek yoktu. Müvekkilin acenteye yazılı yapılan sözleşmenin hükümlerini içeren bir belgeyi vermesinin zorunlu kılınması da anlaşılması güç bir durumdur. Alman Hukuku’ndan aktarılan bu hükme ilişkin gerekçede de açıklama yoktur. Anlaşılan müvekkilin tek nüsha sözleşme yaparak acenteye sadece fotokopi vermesinin, böylece acenteyi sözleşme delilinden mahrum bırakmasının önüne geçilmek istenmiş ancak bu belgenin ne zaman acenteye verileceği belirtilmemiştir<sup>441</sup>.

Sözleşmenin güçlü tarafı olan müvekkil tacirin bu belgenin aslını sözleşmenin başından itibaren acenteye vermemesi, sözleşmenin bitiminde menfaati gerektiriyorsa sözleşmeyi uygulamaya koyması, aksi halde sözleşmeyi hiç yürürlüğe koymaması, gündeme getirmemesi kuvvetle muhtemeldir. Konuya getirilmesi

---

<sup>437</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İhtihat Programı.**

<sup>438</sup> **Cengiz**, s.155.

<sup>439</sup> **Kendigelen**, (Yeni), s.95-96.

<sup>440</sup> **Ayan**, (Yenilikler), s. 110.

<sup>441</sup> **Kendigelen**, (Yeni), s.95-96.

gereken en etkili çözüm noterce tasdikli sözleşmenin veya resmi yazılı sözleşmenin şart koşulması olacaktır. Ancak noter harçları (ve Devletin aldığı harçlar) öyle yüksektir ki hakların bu yolla korunmasını olanaksız kılmaktadır. Gelecekte devleti yönetenler önce yurttaşın haklarını koruma anlayışına ulaştığında böyle bir uygulama mümkün olabilecek, tapuda, gümrüklerde, her tür alım satım ve ticarete, özcümle tüm işlemlerde hukuki güvenlik ve özgürlük sağlanmış olacaktır.

Müvekkil rekabet yasağı sözleşmesini uygulamaya koymak istemezse acentelik sözleşmesinin sona ermesinden önce bu durumu acenteye beyan etmelidir. Ancak tazminat ödeme yükümünden altı ay sonra kurtulabilecektir. Bu hükümden acentelik sözleşmesi sona ermeden bir ay önce böyle bir beyanda bulunan müvekkilin beş ay daha tazminat ödeme yükümü olacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Acentenin korunması ilkesi de gözetildiğinde müvekkilin beyanının sözleşmenin sona ermesinden altı ay öncesine kadar acenteye ulaşması koşul olmalıydı<sup>442</sup>. Bu hali ile yasa hükmü çelişkili ve anlaşılmazdır. Hukuk ve mantık hataları içermektedir. On yıllara düzen getirecek yasama işlemlerinin çok daha titiz şekilde yapılması gerekirdi.

TTK' nun 125/2. maddesi ile kabul edilen 6 aylık süre sözleşme ile acente lehine uzatılabilecek, ancak yine sözleşme ile dahi olsa acente aleyhine olarak kısaltılamayacaktır<sup>443</sup>. Acente ve müvekkili arasında sözleşme sonrası için bir rekabet yasağı sözleşmesi varsa karine olarak müvekkilin, acentenin faaliyeti sonucu kazandığı bir yarar söz konusudur. Belçika Temyiz Mahkemesi müvekkilin hatalı davranışı ile Belçika Hukuku' na göre (*ipso iure*) kendiliğinden geçersiz olan rekabet yasağı sözleşmesinin varlığını bile böyle şartın sözleşmede varlığına, müvekkilin acentelik ilişkisinden menfaat elde ettiğine dair karine olarak kabul etmiş, tersini kanıtlama yükümünü müvekkile yüklenmiştir<sup>444</sup>.

HGB 90' dan alınan TTK m.123 hükmü Alman öğretisinde çeşitli yönleri ile tartışılmıştır. Acentelik sözleşmesinin uygulanması sırasında rekabet

---

<sup>442</sup> Kendigelen, (Yeni), s.96.

<sup>443</sup> Cengiz, s.155.

<sup>444</sup> Rüzgar, s.434-435.

yasağı sözleşmesinin koruyucu olacağı, ancak acentelik sözleşmesinin bağitlanmasından önce acente üzerinde baskı yaratabileceğı, sözleşmenin sona ermesinden sonra yapılacak rekabet sınırlama anlaşmasının ise amaca uygun düşmeyeceğı değerlendirilmiştir. Ayrıca sözleşmenin sona ermesinden sonra yapılan rekabet yasağı sözleşmelerinde ise 123.maddenin 2. fıkrasının uygulanamayacağı, zira müvekkilin acentenin alacaklarını ödemek için kendi lehine adeta bir tasfiye sözleşmesi niteliğinde ve acenteye muhtemelen karşılıksız yükümlülük getiren bir kısıtlama sözleşmesi imzalamaya acenteyi zorlayacağı ileri sürülmüştür. Bununla birlikte, Müvekkil rekabet yasağı anlaşmasının kendisi tarafından imzalı bir suretini acenteye vermezse acente sınırlama sözleşmesinin hüküm kazanmadığı def'ini ileri sürebilir<sup>445</sup>.

Rekabet yasağı acenteye özgülenmiş faaliyet bölgesi, müşteri çevresi ve faaliyette bulunduğu sözleşmelerin konusu ile sınırlandırılabilir<sup>446</sup>.

## 5. Acentenin Sır Saklama ve Sırlardan Yararlanmama Borcu

Ticaret Kanunumuz' da acentenin sır saklama yükümlülüğüne dair bir düzenleme yoktur. Doktrinde yazarlar bu yükümlülüğü acente ile müvekkili arasındaki güven ilişkisine bağlarlar. Sır saklama yükümünü, temelinde dürüstlük kuralının izdüşümü olan bir kavramdır. *Kınacıoğlu* "sır saklama yükümü sınırını, kanun ve ahlak nizamının hükümlerinde bulur" Ancak herhalde acentenin sır saklama yükümlülüğü müvekkilin cezayı gerektiren ahlaka aykırı davranışlarını saklama ile sonuçlanmamalıdır. *Kınacıoğlu*' na göre ayrıca bu yüküm acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra da devam eder, zira yazar bu konuyu iyiniyet kurallarının doğal sonucu olarak kabul etmekte, aksine davranan acentenin ise haksız rekabet müeyyidesine tabi olacağını ileri sürmektedir<sup>447</sup>.

Alman Ticaret Kanunu' nun, (HGB) 90. maddesinde objektif bir ölçü öngörülmüştür. Basiretli bir tacir ölçütüne göre hangi koşullarda sırların

<sup>445</sup> **Kayıhan**, s.112-113.

<sup>446</sup> **Ayan**, (Yenilikler) s. 110.

<sup>447</sup> **Kınacıoğlu**, s.45.



saklanması gerekiyorsa acente o sırları sözleşmenin devamında ve sona erdikten sonraki süreçte saklamalı, ne kendisi bu sırlardan yararlanmalı ne de üçüncü kişileri yararlandırmalıdır. *Kayıhan*'a göre bizim hukukumuzda aynı ölçüt “*acentenin müvekkilinin çıkarlarını koruma borcu*” kapsamında uygulanmalıdır<sup>448</sup>. Bu hükmü “*icabı hale göre basiretli bir tacirin mesleki telakkisine aykırı düşmemelidir.*” şeklinde yorumlamak da olasıdır<sup>449</sup>. Acentenin müvekkilinin temsilciliğini yaparken onun çalışma yöntemini, kendi faaliyet çevresindeki müşteri portföyünü, müvekkilinin fiyat politikasını, üretim, ithalat yöntemlerini öğrenmesi kaçınılmazdır. Acentelik Sözleşmesi sona erdikten sonra aynı müşterilere daha iyi koşullarda teklif götürerek veya bir başka tacirle bu sırları paylaşıp onun da desteği ile, onun temsilciliğini yaparak faaliyet göstermesi uygulamada çok sık karşılaşılan bir durumdur. Müşterilerin müvekkil tacirden çok acente ile yakın ilişki içerisinde olması nedeniyle acenteyi koruması, onun sır saklama yükümüne aykırı davranışlarını gizlemesi, inkar etmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu da müvekkili koruyucu hükümlerin uygulamada çoğunlukla kağıt üzerinde kalması sonucunu doğurmaktadır.

#### **E. Acentenin Önlem Alma Borcu**

Acente, müvekkili hesabına teslim aldığı eşyanın taşınma sırasında hasara uğradığına dair belirtiler varsa müvekkilinin taşıyıcıya karşı dava hakkını güvencelemek için hasarı tespit ettirmek, gereken diğer önlemleri de alarak eşyayı olanak ölçüsünde korumak ve yok olmaması için BK m.108 uyarınca mahkeme izniyle sattırarak durumu müvekkiline haber vermekle yükümlüdür. Eşyadaki hasar açıkça belli ise, acente eşyayı teslim alırken TTK m. 889/1 uyarınca ihtirazı kayıt ileri sürmelidir. Acente taşıyıcıya karşı müvekkilinin dava hakkını koruyan önlemleri almazsa oluşacak zarardan sorumluluğu sözkonusu olur (TTK m.111/1)<sup>450</sup>.

---

<sup>448</sup> **Kayıhan**, s.113-114.

<sup>449</sup> **Kınacıoğlu**, s.49.

<sup>450</sup> **Arkan**, s.207.

Acentenin önlem alma borcu, müvekkilinin menfaatlerini gözetme borcu ile bağlantılıdır. Bu nedenle TTK m.111 (ETK m.125)' de ayrıca düzenlenmesi aslında gerekli de değildir<sup>451</sup>.

Acente müvekkilini aktif ve pasif temsil yetkisine sahip olduğu için def' i haklarını zamanında kullanmalı, delil toplamalı, gereken ihtar ve ihbarları yapmalıdır. Acente müvekkilinin bağlantılı olduğu üçüncü kişilere ait icra ve iflas takiplerini, konkordato tekliflerini takip etmelidir<sup>452</sup>.

Acente kendisine müvekkili tarafından satılmak üzere gönderilen malların bozulma veya değer kaybetme olasılığı varsa öncelikle müvekkilinden bu konuda talimat istemeli, talimat almaya zaman uygun değilse veya müvekkil izin vermekte gecikirse talimat beklemeksizin müvekkilinin yararı bunu gerektiriyorsa BK m.108 uyarınca mahkemeden satış izni olarak malları paraya çevirmelidir<sup>453</sup>.

## F. Acentenin Hesap Verme Borcu

### 1. Kaynağı

Acente TTK m. 116/2 uyarınca müvekkilinden ticari defterlerinin bir özeti ile hesap cetveli isteyebildiği halde müvekkil tacirin böyle bir hesap isteyebileceği yasada öngörülmemiştir. Öğretide yazarlar TTK m.102/2 uyarınca Ticaret Kanunundaki bu boşluğun Borçlar Kanunu'ndaki vekâlet hükümleri ile doldurulabileceğini ileri sürmüşlerdir<sup>454</sup>. Borçlar Kanunu m.508/1'e göre "*vekil müvekkilin talebi üzerine yapmış olduğu işin hesabını vermeye mecburdur*" Esasen bu durum TTK m.110' un da kapsamına girmektedir<sup>455</sup>. Müvekkil acenteden işin hesabını sorabileceği halde her iş için her zaman bu hesabı soramaz<sup>456</sup>.

<sup>451</sup> Kınacıoğlu, s.44, Yazar önlem alma borcunu acentenin tacir olması nedeniyle basiretli bir tacir gibi davranması kuralına dayandırmaktadır. Cengiz, s.152.

<sup>452</sup> Kayıhan, s.102, Cengiz, s.153.

<sup>453</sup> Domaniç, (Esaslar), s.220.

<sup>454</sup> Kınacıoğlu, s.48, Kayıhan, s.20.

<sup>455</sup> Kayıhan, s.20.

<sup>456</sup> Kınacıoğlu, s.48.

Bu konuda önce acentelik sözleşmesine, sonra ticari örf ve adete bakılır. Bu düzenleyici işlemlerde uygun kural yoksa müvekkilin yükümlülükleri örneksime yolu ile acenteye uygulanarak “*en geç üç ay içinde ve herhalde sözleşmenin sona erdiği tarihte*” hesap vermekle yükümlü olduğu kabul edilmelidir. (TTK m.116/1)

## **2. Hesap Vermenin Kapsamı:**

Kanaatimizce müvekkilin isteyebileceği hesap BK m. 508 ile birlikte TTK m. 116 kapsamında olmalıdır. Yani acente vekilin hesap verme hükümlerine uygun hesap verme yükümünde olduğu gibi hukukun, yasaların herkese eşit uygulanması düşüncesinden hareketle ayrıca müvekkili gibi kendisi de aynı kapsamda hesap verme yükümünde olmalıdır.

### **G. Müşterinin Borcuna Kefil Olan Acentenin Borcu (Delkredere Sorumluluk)**

Acentelik sözleşmesi acenteye aracılık yapma yetkisi verdiği gibi bir görev de yükler. Eğer sözleşmede akit bağtlama, müvekkil adına sözleşme yapma yetkisi de varsa acente bu yetkiyi kullanabilecek, görevini de yapmış olacaktır. Acentenin bu süreçte müvekkili lehine, onun haklarını korumak için yapması gereken işlemler de vardır. Bunlardan acentenin borçları konusunu anlatırken yukarıda söz ettik. Ancak acentenin, müşterinin borcuna kefil olma sonucunu doğuracak bir yükümlülüğü söz konusu değildir. Bu nedenle de Ticaret Kanunumuz’ da düzenlenmemiştir. Acente eğer sözleşme özgürlüğü kapsamında böyle bir yükümün altına girecekse bu mutlaka sözleşme ile yazılı olarak bağtlanmalıdır. Ayrıca yasa tarafından düzenlenmediğinden tarafların karşılıklı hak ve borçları da sözleşmede ayrıntılı olarak düzenlenmelidir. Acente eğer böyle bir yüküm altına girecekse mutlaka alacağı komisyon da sıradan bir aracılık faaliyetindeki komisyondan fazla olmalıdır.

Uygulamada acenteler kendi müşterisi olan, uzun süredir tanıdığı, iyi bildiği bir firmanın özellikle alım satım sözleşmelerinde mal veya nakit ihtiyacını

daha büyük çapta ticaret yapan müvekkilin karşılaşmasını daha uygun ve olası gördüğünden (zira kendisi faaliyet çapı ve ekonomik gücü itibarıyla bu ihtiyacı karşılayamayabilir, zaten karşılayabilecek olsa acente olarak değil kendisi direkt tacir olarak faaliyet gösterir) müşterisini elden kaçırmamak, kendi portföyünden düşürmemek, aynı zamanda müvekkilini de sözleşme yapmaya ikna etmek için müşterinin borcunu tekeffül edebilir. Acentesini tanıyan ve ona güvenen müvekkil ise bu sözleşmeyi yapmayı kabul edecektir.

Acentenin müşteriyi seçerken gerekli özeni göstermemesi sözleşmenin pozitif ihlalini oluşturur. Müşterinin iyi seçilmemesi, ödeme kabiliyetinin zayıflığı gibi nedenlerle müvekkil bir zarara uğrarsa acentenin tazmin yükümlülüğü söz konusu olabilir. Ancak bu konu müşterinin borcuna kefil olma konusu ile ilgili değildir. Hukukumuzda bu kefalet iki türlü olur. Acente ya üçüncü kişilerin edimini taahhüt eder (BK m.128), ki bu halde yazılı sözleşme yapılması gerekmez, acente üçüncü kişinin edimini bizzat yerine getirmekle de yükümlü değildir. Edimin miktarla belirlenmesi, sınırlanması zorunluluğu da söz konusu değildir. Ancak üçüncü kişi edimini yerine getirmezse acente bu halde müvekkilin zararını öder. Bu bir sözleşmenin ek koşulu olamaz. Üçüncü kişinin edimine bağlı olmayan bir yükümlülük doğurur. Bağımsız bir borç yaratır<sup>457</sup>.

Acente ikinci halde, eğer borca kefil oluyorsa yazılı bir sözleşme yapılmalıdır. Ayrıca kefaletin geçerliliği ve kefil olan acenteyi BK' nun kefalet hükümleri ile korumak için acentenin kefil olduğu miktarın belirlenmesi, sözleşmeye yazılması gerekir. Üçüncü kişi, müşteri edimini ifa etmezse onun kefil sıfatı ile onun yerine ikinci derecede, fer' i olarak sorumlu olur<sup>458</sup>. Bu sorumluluk aksi kararlaştırılmamışsa acente için TTK m. 7/2 uyarınca müteselsil kefilliktir.

Acentenin yukarıdaki sorumluluğu Mehaz İtalyan Kanunu' nda olmayan, bu nedenle bizim Ticaret Kanunumuzda da bulunmayan bir konuya ilişkindir. Bu nedenle bu sorumlulukta TTK m. 105/2' nin yollaması sonucu komisyon sözleşmesini düzenleyen Borçlar Kanunu hükümlerinin uygulanması söz

---

<sup>457</sup> Kınacıoğlu, s.53-54.

<sup>458</sup> Kınacıoğlu, s.54.

konusu olacaktır. BK m. 537/1 uyarınca ise “*delkredere kaydı*” olarak adlandırılan bu taahhüde karşı acentenin “*dükruar*” veya “*delkredere ücreti*” adı ile ayrı (ya da fazla komisyon) isteme hakkı söz konusudur<sup>459</sup>. Yeni Borçlar Kanunumuz’ un 537. Maddesinin konu başlığında “*komisyoncunun garantisi*” ifadesi kullanılmıştır.

Acentenin, müşterilerin ödeme gücü konusunda müvekkiline haber verme yükümünün (TTK m.110) özel ve ağırlaştırılmış türü olan “*Delcredere clause*” (delkredere klozu) hakkında ulusal hukuklarda oldukça farklı düzenlemeler sözkonusudur ve garanti olarak değerlendirilmektedir. İngiliz ve Fransız Hukukunda acente sınırsız garanti verebilmektedir. Belçika ve Hollanda Hukuklarında garantinin acentenin komisyon alacağını aşamayacağı kabul edilmektedir<sup>460</sup>.

Alman Hukukunda ise HGB Art. 89 b. uyarınca ancak belli ticari işlemler için ek komisyon kararlaştırılarak ve yazılı sözleşme ile acente garanti verebilmektedir. İsviçre hukukunda da delkredere sorumluluğa ilişkin düzenlemeler sözkonusudur<sup>461</sup>.

ETK m.116’ nın yollaması ile EBK m.421’ de düzenlenen komisyoncunun kefaleti hükmünün *delcredere clause* için uygulanması tartışılmalıdır<sup>462</sup>. Ancak BK m. 537’ de düzenlenen “*komisyoncunun garantisi*” yan başlıklı düzenlemenin kıyasen uygulanabileceği kanaatindeyiz. Zira Eski Borçlar

---

<sup>459</sup> **Kayıhan**, s.131-132.

<sup>460</sup> **Rüzgar**, s.433.

<sup>461</sup> OR. Art. 418.c/f3 hükmü şöyledir : Acente müşterilerinin ödeme ya da başkaca mükellefiyetlerinin iflasını garanti ya da alacaklarının tahsilinin masraflarını tamamen ya da kısmen üstlenebilir. Ancak acentenin bu yükümlülüğüne ilişkin sözleşmenin yazılı olarak yapılması ve bununla ayrıca acenteye sözleşmeyle bertaraf edilemeyen uygun bir ücretin verilmesi gerekir. ”HGB S.86 b ’nin konuya ilişkin düzenlemesi ise şu şekilde kaleme alınmıştır: “Acente, işlemde doğan borcun yerine getirileceğini tekeffül ederse, özel bir ücret isteyebilir. (dükruar ücreti); bunu talep hakkı (bu hak doğmadan önce) sözleşmeyle bertaraf edilemez. Tekeffül, acentenin yaptığı bir tek iş için ya da belirli üçüncü kişilerle aracılık ettiği veya akdettiği işlemler için yapılabilir. Bu yöndeki taahhüt yazılı şekle bağlıdır. Dükruar ücreti talep hakkı işlemin yapılması ile doğar. Müvekkil veya üçüncü kişinin merkezine (ya da) ikametgâhının yabancı ülkede olduğu durumlarda birinci fıkra hükmü uygulanmadığı gibi, acentenin akdetmeye ya da yürütmeye sınırsız olarak yetkili olduğu işlemlerde de birinci fıkra hükmü uygulanamaz. **Kayıhan**, s.121, **Kaya**,s.340-358.

<sup>462</sup> **Kayıhan**, s.121-122, aksi görüşte Tandoğan. s.716 vd., **Rüzgar**’ da Tandoğan’ın görüşüne katılarak BK md.421’ in lafzında geçen kefalet ifadesinin yanıltıcı olduğunu düşünmektedir. Yazara göre anılan düzenleme kefaletle ilişkin olmayıp komisyoncunun fazladan bir sonuç taahhüt etmesidir. Komisyoncu işlemi kendi adına yapmaktadır, kefalet ya da garanti sözleşmelerinde olduğu gibi akit alacaklı ile kefil/garanti veren arasında da kurulmamaktadır. Bu nedenle yazara

Kanunu'nda komisyoncu tarafından verilen teminatın kefalet olarak adlandırılması, bir garanti sözleşmesi olan delkredereye kıyası imkansız kılıyordu. Yeni Borçlar Kanunu açısında ise, teminat türünün garanti olarak nitelendirilmesi, HGB'de olduğu gibi ayrıca bir ücrete hak kazanabilmesi kıyas için uygun şartların varlığına işaret etmektedir. Meğer ki acentenin faaliyet alanı ile kıyasen uygulanacak Yeni BK m.532 vd. maddelerindeki uygulama alanı örtüşüyor olsun. Son olarak, ödeme gücünü haiz olduğu kesin olarak belirli bir müşterinin ödeme yapmaması nedeniyle ortaya çıkan *del credere clause*' un uygulama alanı içinde değerlendirilemeyeceğini belirtelim<sup>463</sup>. Bu halde müvekkilin alacağı zaten garanti altındadır. Müvekkil' in burada yapacağı yasal haklarını kullanmak suretiyle alacağını tahsil prosedürünü başlatmaktır. Burada acentenin taahhüt ettiği hususun tahsilat prosedürünün uygulanması garantisiz olmadığını belirtmemiz gerekir. Ancak acente bu hususu da garanti edebilir. Yabancı bir ülkede olan müvekkiline hukuki yardım garantisiz verebileceği gibi kendisi de müvekkili adına icra iflas prosedürüne girişebilir. Bu husus aslında TTK. Md. 105 vd. kapsamında acentenin görevidir de. Müvekkil icra iflas prosedürü sonucunda alacağına kavuşamamışsa acentenin sorumluluğu kaçınılmaz olacaktır.

## H. Acentenin Tahsilatı Müvekkiline Ödeme Borcu

### 1. Borcun Kapsamı

Acente, faaliyetini sürdürürken üçüncü kişilerden, müşterilerden mal veya para almaktadır. Trampa ile ticarete bilindiği üzere malların değişimi sözkonusu olduğundan bu ticarete acentenin tahsilatı da para değildir. Eğer acentenin tahsil ettiği para ise (ki genellikle böyledir) TTK m. 112 uyarınca bu parayı müvekkiline göndermesi veya teslim etmesi gerekir. Günümüzde banka havalesi, EFT ile gönderim usulleri söz konusudur. Ayrıca Vergi Usul Kanunu açısından da belli miktarların üzerindeki ödemeler ancak banka havalesi ile

---

göre de *del credere clause*' u rizikosu müşterilerin ödeme gücü olarak sınırlandırılmış bir garanti sözleşmesi olarak değerlendirilmektedir. **Rüzgar**, s.433.

<sup>463</sup> **Rüzgar**, s.433.

yapılabilmekte, kasadan ödemeler (Yasa' nın teslimle belirttiği usul) sınırlı kalmaktadır.

Yasadaki para sözcüğünü sadece nakit para olarak değil aynı zamanda borçlanma belgeleri, özellikle kambiyo senetleri olarak değerlendirmek daha doğru olur. Acente müvekkiline ait senetleri ve parayı yükümlülüğünün doğduğu tarihte göndermez veya teslim etmezse (senetleri sigortasını da yaptırmak sureti ile kargo ile gönderme yolunu seçebilir) yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren faizi ile birlikte ödemekle yükümlüdür<sup>464</sup>. İş ticari iş olduğundan, taraflar da (acente de muhtemelen tacirdir) tacir olduğundan burada ödenmesi gereken faiz ticari temerrüt faizidir. Ayrıca vadesi, ödeme tarihi (vadesi gelmemiş bono yanında, keşide tarihi ileri yazılmış, postdate, vadeli çekle ödeme de uygulamada sık karşılaşılan bir durumdur) gelmemiş kambiyo senedini teslim etmeyen acentenin, senetlerin fiili ödeme tarihlerine kadar faiz ödeme yükümü sözkonusu olmamalıdır. Ancak acente senetleri tahsilde ihmal ve erteleme (ihmal ve terahi) gösterdi ise bundan doğan sorumluluk kapsamında, geç ödemedi kaynaklanan faiz ile varsa müvekkil zararını tazminle yükümlüdür.

Acentenin ödeme borcu TTK m.112 ile m. 102/2' nin yollama yaptığı vekilin müvekkiline hesap verme borcunun bir karşılığıdır (BK md.508). Acente de vekil gibi müvekkiline ait mal ve paranın sahibi değildir. Onu emanetçi sıfatı ile elinde bulundurandır. Acente ödemede gecikme gösterdiği takdirde ödeyeceği ticari temerrüt faizi yanında emniyeti suiistimal hükümlerine göre de cezalandırılabilir<sup>465</sup>. Acente gerekirse ayrıca BK m.122 uyarınca müvekkiline tazminat ödemekle de yükümlüdür<sup>466</sup>.

Acente henüz muaccel olmamış alacakları için, kendi elinde bulunmayan, zilyet olan üçüncü şahsın elinde bulunan tahsilatları dahi eğer TTK m.119' daki hapis hakkını kullanıyorsa müvekkiline ödemeyebilir<sup>467</sup>. Dolayısıyla müvekkil bu tahsilatlar, paralar için temerrüt faizi ve tazminat talep edemeyecektir<sup>468</sup>.

---

<sup>464</sup> Eriş, s.536.

<sup>465</sup> Domaniç, (Şerh), s.326.

<sup>466</sup> Arkan, s.207.

<sup>467</sup> Poroy/Yasaman, s 229.

<sup>468</sup> Cengiz, s.153.

Acentenin hapis hakkı ödeme borcunun kapsamı dışında kalan bir durum oluşturmaktadır.

Acentenin üçüncü kişilerden, müşterilerden, akdin yapılması, yapılmaması, daha yüksek bedelle akdedilmesi gibi, bazı hallerde müvekkili de zarara uğratabilecek işlemler yapması için hediye, rüşvet alması, istenmeyen bir durum olsa da söz konusu olabilir. Bu hallerde acente eğer müvekkilini zarara uğrattı ise bunu tazmin etmelidir. Ancak bununla beraber acente usulsüz şekildeki bu edinimlerini müvekkiline vermek zorunda mıdır?

Doktrinde acentenin usulsüz edinimleri tartışılmış, bazı yazarlar müvekkilin bu para ve hediyeleri acenteden isteyebileceğini<sup>469</sup>, acentenin yaptığı işten değil de kişiliği nedeniyle elde ettiği mal varlığını kendisinde alıkoyabileceğini, üçüncü kişi bir başkası ile sözleşme bağlanmamak üzere acenteye rüşvet verdi ise ve verdiği para satılan malın bedelinin özel bir kısmını oluşturuyorsa müvekkilin bunu istemeye hakkı olduğunu ileri sürmektedir<sup>470</sup>. Bu hususta görüşler çeşitli olmakla birlikte genellikle acentenin bir vekil gibi iade yükümü söz konusu edilmektedir.

*Kınacıoğlu*, acentenin her ne ad altında olursa olsun almış olduğu şeyi müvekkiline ödemeye zorunlu olduğunu belirtmektedir. Zira acentenin hangi işlemi acente sıfatı ile yaptığını, ne zaman bu sıfatı kullanmadan müşteriler ve üçüncü kişilerden para, hediye, rüşvet aldığı konusunun belirlenmesi güç bir durum olduğu gibi böyle bir ayırım yapıldığında acenteye güven ilkesinin çiğnemesi için açık kapı bırakmış olacağı düşüncesindedir. Yazara göre ayrıca üçüncü kişinin para, hediye gibi şeyleri acenteye elinde tutması için vermesi sonuçta bir değişiklik yapmaz. Zira paranın daha sonraki kaderini acentelik sözleşmesi ve acente müvekkil ilişkileri belirleyecektir. Acente fazladan aldıklarını iade etmelidir. Yoksa “*occasion*

---

<sup>469</sup> Her türlü hediye, komisyon ve benzeri şeyleri almakla iradesi etki altında kalan vekilin, bunları müvekkile vermekle yükümlü olduğunu kabul etmek gerekir. **Kınacıoğlu**, s.46.

<sup>470</sup> **Kınacıoğlu**, s.47.



*mandati*” olarak aldıklarını, örneğin tahsil ettiği paranın haksız biçimde değerlendirilmesinden elde ettiği kazancı müvekkiline vermek zorunda değildir<sup>471</sup>.

*Kayıhan*, acentenin haksız edindiği malvarlığını sadakat borcuna aykırılık olarak değerlendirmekte, Kınacıoğlu ile benzer görüşleri ileri sürmektedir. Yazar bunun yanında müvekkilin ayrıca TTK m. 54’ de düzenlenen haksız rekabet hükümlerinden yararlanarak acente hakkında maddede gösterilen davaları açabileceğini, bunun yanında zarara uğramasa dahi acentelik sözleşmesini önemli sebeplere dayanarak her zaman feshedebileceğini belirtmiştir<sup>472</sup>.

Acentenin elinde bulunan malvarlığı semere elde etmeye uygun ise ve acente bu semereyi elde etmeyi ihmal etti ise; mal veya para müvekkilde olsa idi nasıl semerelendirecek idiyse o miktarda oluşan zararı giderimle yükümlü olacaktır. Bu husus ayrıca acentenin emniyeti suistimal suçundan cezalandırılmasına da neden olabilir<sup>473</sup>.

## 2. İade Zamanı

TTK m.112 “*yükümlülüğün doğduğu zaman*” şeklinde soyut bir ifade kullanmış. Acentenin tahsilatı müvekkiline ödemesi gereken zamanı açıkça belirtmemiştir.

Yasada açık bir ifade bulunmamakla birlikte eğer taraflar arasında yapılan acentelik sözleşmesinde açık hüküm varsa öncelikle bu sözleşme hükmü uygulanacak, sözleşme yoksa ticari örf ve adet uygulanacaktır. Süre bakımından uyuşmazlık söz konusu ise sürenin uygunluğunu hakim, takdir yetkisini kullanarak değerlendirecektir<sup>474</sup>.

---

<sup>471</sup> Kınacıoğlu, s.47-48.

<sup>472</sup> Kayıhan, s.118.

<sup>473</sup> Domaniç, (Şerh), s.326, Cengiz, s.153.

<sup>474</sup> Eriş, s.563.

“Yükümlülüğün doğduğu zaman” ifadesi 6762 sayılı Eski Ticaret Kanunumuz’ da “lazım geldiği zaman” şeklinde belirtilmiştir. Bu konuda bazı yazarlar lazım geldiği zamanı şöyle değerlendirmişlerdir ; aracı acentenin aracılığını bitirir bitirmez, akit yapan acentenin ise akdi bağitlar bağitlamaz her türlü malvarlığı kıymetlerini müvekkiline vermesi gerekir, şeklinde ifade etmişlerdir<sup>475</sup>.

## **İ. Acentenin Belgeleri Müvekkiline İade Borcu**

TTK m.112 acentenin sadece müvekkile ait parayı ödeme yükümünden söz etmiş, müvekkile ait belgelerin iade borcunu düzenlememiştir. Bu nedenle BK m. 508’ de yer alan vekilin vekâlet ilişkisi çerçevesinde almış olduğu şeyleri geri verme borcu kuralları, acentenin geri verme borcuna uygulanacaktır. Tasarrufuna tahsis edilmesi gereken sayılanların, ücret ve hapis hakkı söz konusu değilse acentelik sözleşmesi sona erdiğinde müvekkile iadesi düzenlenmiştir. HGB S. 86 a (1)’ de; müvekkilin, model, çizim, fiyat listesi, basılı reklam eşyaları, işlem şartlarını kapsayan belgeleri acentenin tasarrufuna tahsis etme borcu söz konusudur<sup>476</sup>.

Acente BK m. 508 uyarınca “*her ne ad altında olursa olsun almış olduğu şeyleri müvekkiline geri vermek zorundadır.*” Alınanları verme konusunu geniş değerlendirmek gerekir. Yalnızca yaptığı işler nedeniyle üçüncü kişilerden aldıklarını değil vekil olduğu şeyleri de iade yükümü altındadır. Örneğin maddi varlığı, cismi olmayan malvarlıksal haklar da bu kapsama girmektedir. Fikri, sınai haklar, marka üzerindeki hak gibi şeyler de acentenin iade etmesi gerekenler kapsamındadır. Acente müvekkili hesabına kazandığı hakları, bu hakların devri usullerine uyararak müvekkiline devretmeli, zilyetliğini de müvekkile geçirmelidir<sup>477</sup>.

Acentelik sözleşmesinde eğer iade hususunda hüküm varsa doğal olarak öncelikle (yukarıda belirtilen vekâlet hükümlerinden de önce) bu hükümler

---

<sup>475</sup> Kınacıoğlu, s.46.

<sup>476</sup> Cengiz, s.154.

<sup>477</sup> Tandoğan, Haluk, (Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri), Cilt.II, Ankara, 1987, s.491-492.

uygulanacaktır. Ancak sözleşmede hüküm olmayan hallerde vekâlet hükümlerini devreye girer ve TTK m. 102/2 yollaması ile BK m. 508 hükümleri uygulanır.

Acente burada, iade kapsamında; kendisine verilen satılacak mal numunelerini, büro eşyalarını fiyat listelerini, reklam araçlarını, kullanmadığı seyahat ücretlerini, avansları, müşterinin geri verdiği mallar, acentenin sipariş belgelerini, mektupları ve yanıtlarını müvekkile vermelidir. Ancak müvekkil acenteye yazdığı mektupları geri isteyemeyeceği gibi sipariş kâğıtlarının asıllarını da acenteden alamaz<sup>478</sup>.

Acentenin müvekkilinden aldığı şeyleri iade borcu, acentelik sözleşmesinin konusunu oluşturan iş görme borcu gibi bir yapma (facere) borcu değil, bir verme (dare) borcudur. Acentenin elinde bulunan müvekkiline ait belgeleri iade etmesi ise bir sonuç sorumluluğudur, özen eksikliğine dayanan bir sorumluluktur ve bu borç acentenin sadakat borcu ile yakından ilgilidir. Aksi davranış tazminat yükümlülüğünü doğurur (BK m.112 vd)<sup>479</sup>.

Acente iflas ederse, müvekkil istihkak davası açarak acentenin kendi hesabına iktisap ettiği menkul eşyayı iflas masasından talep edebilir. Ayrıca müvekkil ile acente arasında halefiyet ilişkisi doğabilir (BK m.509)<sup>480</sup>.

Ancak acente (vekil) kendi adına müvekkili hesabına taşınmaz satın almışsa acentenin iflası halinde müvekkil istihkak davası açarak iflas masasından bu taşınmazı isteyebilecek midir? Bu durum tartışmalıdır. Doktrinde egemen görüş müvekkilin böyle bir hakkı olmadığı yönündedir. Gerekçe olarak da Medeni Kanun' da (MK m.705) tescilsiz edinim hallerinin sınırlı olarak sayıldığı, vekil tarafından müvekkili hesabına alınan ancak kendi adına tescilini yaptırdığı taşınmazların bunlar dışında olması gösterilmiştir<sup>481</sup>.

---

<sup>478</sup> Kınacıoğlu, s.45.

<sup>479</sup> Kayıhan, s.119.

<sup>480</sup> Kınacıoğlu, s.46.

<sup>481</sup> Özkaya, Eraslan (Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması), Ankara 2005, s.538-539-540.

Müvekkile verilmesi zorunlu olan belgelerin aksi sözleşme ile belirlenmemişse asıllarının verilmesi gerekir. Ancak vekil isterse bunlardan örnek alabilir. Açacağı davada belge asıllarının inceleme için celbini isteyebilir. Ancak müvekkili kendisi için gerekli de olsa vekile ait belgeleri talep edemez. Vekil, yalnız ödediği para verdiği mallar için değil, müvekkiline teslim ettiği belgeler için de makbuz isteyebilir<sup>482</sup>.

---

<sup>482</sup> Tandoğan, (Cilt II), s.494.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ VE HÜKÜMLERİ

#### I. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERME NEDENLERİ

##### A. Genel Olarak

6762 Sayılı Eski Ticaret Kanunu'muzun 132. ve 133.maddeleri ile düzenlenen acentelik sözleşmesinin sona ermesi konusu, hemen hemen aynı hükümler korunmak sureti ile, biraz daha geniş olarak 121. maddede “*sebepleri*” konu başlığı altında toplanmıştır. Burada Borçlar Kanunu’nda sözleşmeler için düzenlenen genel sona erme nedenlerine benzer bir düzenleme sözkonusudur. Kanunun özelliğine uygun kurallar da getirilmiş olmakla birlikte vekalet sözleşmesinin sona erme nedenleri ile benzerlik kaydeden hükümler sözkonusudur.

121. maddenin önceki düzenlemeden farkı şu noktadadır; sözleşme, süre sona ermesine rağmen uygulanmaya devam ediliyorsa, acentelik sözleşmesinin de sözleşmelerdeki genel düzenlemelere uygun şekilde belirsiz süreli sözleşmeye dönüşeceği hususu açıkça belirtilmiştir. Ayrıca maddede sadece sona erme sebepleri değil aynı zamanda sona ermenin sonuçları da düzenlendiği halde madde kenar başlığında yalnızca “*sebepleri*” denilmiştir. 121. maddenin 5. fıkrasında bulunan “*kısıtlanması*” sözcüğü yasanın görüşülmesi sırasında TBMM Genel Kurulu’nda verilen bir önerge ile “*ehliyetini kaybetmesi*” olarak değiştirildiği halde 3. fıkrada kullanılan “*kısıtlanması*” sözcüğünün değiştirilmesi unutulmuştur. Bu hata ve eksikliklerin düzeltilmesi, tamamlanması gerekir<sup>483</sup>.

Hata (BK m. 30), hile (BK m.36), korkutma (BK. m.37) gibi irade ile beyan arasında istem dışı oluşan uygunsuzluk sonucu akdin bağitlanması, akdin kurulması esnasında butlan (kesin hükümsüzlük) nedenlerinin sakatlığa yol açması

---

<sup>483</sup> Kendigelen, (Yeni), s.92-93.

(BK m. 27), sözleşmenin yerine getirilmesinin kesin olanaksız hale gelmesi (BK m. 136) nedenleri ile sözleşme sona erer veya erdirilebilir<sup>484</sup>.

## B. Sürenin Sona Ermesi

6762 sayılı ETK’da süre sona erdikten sonra taraflar sözleşmeyi uygulamaya devam ediyorsa sözleşmenin nasıl nitelendireceği hususu tartışmalıdır. 6102 sayılı Yasa bu hususu doktrindeki baskın görüşe göre düzenlenmiştir. Ancak Kınacıoğlu doktrindeki egemen görüşe karşı olarak sözleşmenin aynı koşullarda bir yıl daha uzayacağı görüşündedir<sup>485</sup>.

Acentelik sözleşmesinin belirli bir süre için yapılmış olması halinde, bu süre bittiğinde sözleşme kendiliğinden sona erer. Yasa buna başka bir hüküm de eklemiş “*Belirli bir süre için yapılan bir acentelik sözleşmesinin, süre dolduktan sonra uygulanmaya devam edilmesi halinde, sözleşme belirsiz hale gelir*” demiştir. (TTK m.121/2) Ancak sözleşmenin süresinin sonunda taraflar sözleşmeyi yenileyeceğini, sürdüreceğini açıkça bildirmiyor ya da maddede belirtildiği gibi uygulanmaya devam etmiyorsa (zımnen yenilenmiyorsa) sözleşme kendiliğinden sona erer. Taraflar arasındaki sözleşmede sürenin dolmasından belli bir süre önce feshi ihbar zorunluluğu öngörülmüş ise sözleşmeyi sona erdirmek isteyen tarafın bu süre içerisinde feshi ihbarda bulunması, aksi halde sözleşmenin aynı süre için uzatılmış sayılacağı sözleşilebilir<sup>486</sup>.

HGB 89/f.3 ve Direktif’ in 14. maddesi uyarınca, belirli süreli acentelik sözleşmelerinin süre sona erdikten sonra da taraflarca sürdürülmeye devam edilmesi halinde sözleşme belirsiz süreli sözleşmeye dönüşmektedir. Ancak İsviçre Hukuku’ nda sözleşmenin süreli niteliği bozulmamakta, bu olasılıkta sözleşme 1 yıl için yenilenmiş sayılmaktadır<sup>487</sup>.

---

<sup>484</sup> Ayan, (Yenilikler) s.85-86.

<sup>485</sup> Yasa hükmü Alman Ticaret Kanunu’nun 89. Maddesinin üçüncü fıkrası ile aynıdır.

Ayan, (Yenilikler) s.101.

<sup>486</sup> Arkan, s.217.

<sup>487</sup> Kayıhan, s.203, Rüzgar, s.444.

Acentelik sözleşmesinin süresi hakkında şüphe söz konusu ise sözleşmenin belirsiz süreli olduğu kabul edilir. Ancak bazı istisnai durumlarda sözleşmede bir süre kabul edilmişse veya halin gereği olarak sözleşmenin belli süreli olduğu sonucuna varılabiliyorsa, sözleşme belirli süreli sayılır. Konu veya zaman bakımından sözleşmeye bir süre tayini mümkün olabilmektedir. Benzer durumlarda Ticaret Kanunu'nda özel bir kural bulunmadığından Borçlar Kanunu'nun hizmet akdine ilişkin kuralları kıyas yolu ile uygulanmalıdır (EBK 338-339). Sözleşme belirli bir süre için yapılmışsa ya da işin mahiyetinden bir süre anlaşılabiliriyorsa, sözleşmede aksi kararlaştırılmadığı sürece ayrıca feshi ihbar gerekmeden sözleşme kendiliğinden sona erecektir<sup>488</sup>.

### C. Belirsiz Süreli Sözleşmelerde Fesih İhbarla Sona Erme

Sözleşme belirsiz süreli ise sözleşmenin her iki tarafı da sözleşmeyi fesih iradesini bildirebilir. Bu bildirim üç ay sonra hüküm doğurur ve sözleşme (üç ay sonra) son bulur. 6762 sayılı yasanın m. 133/1. fıkrasındaki bu kural aynı şekilde 6102 sayılı yasaya alınmış, bu konuda bir değişiklik yapılmamıştır. 6102 sayılı Yasa'nın m. 121/1. fıkrasının "*Belirsiz bir süre için yapılmış acentelik sözleşmesini, taraflardan her biri üç ay önceden ihbarda bulunmak şartıyla feshedilebilir*"<sup>489</sup> şeklindeki ifadesi hemen hiç değişmemiş, dili sadeleştirilmiştir.

Feshi ihbar beyanı noterden tebliğ edilmek sureti ile, taahhütlü mektup, telgraf, güvenli elektronik posta aracılığı ile karşı tarafa ulaştırılabilir. Karşı tarafa tebliğ edilerek fesih süresinin dolması ile acentelik sözleşmesi sona erer<sup>490</sup>.

Acentelik sözleşmesi süreli de süresiz de olsa her iki taraf ihbar ederek sözleşmeyi feshedebilir<sup>491</sup>. Süreli sözleşmede fesih için haklı neden gerektiği halde süresiz sözleşmede neden göstermek gerekmez. Acente eğer tacir niteliğine sahipse fesh-i ihbar TTK m. 18/3' de belirtildiği şekilde; noter aracılığı ile taahhütlü

<sup>488</sup> Kınacıoğlu, s.85-86.

<sup>489</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

<sup>490</sup> Burada önemli olan tebliğ edilen hususun ispatıdır. İsviçre ve Alman Hukukunda tacirlerin feshi ihbar beyanları şekle tabi değildir. Ayan, (Yenilikler), s. 85.

<sup>491</sup> Eriş, s.570.

mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak elektronik posta ile yapılmalıdır. 6762 Sayılı ETK’ da m.20/3’ de bu şekil geçerlilik şekli sayılmakta “*muteber olması için*” şeklinde ifade edilmekteydi. Ancak 6102 sayılı Yasa’ nın 18. maddesinin gerekçesinde bu şartın geçerlilik değil ispat şartı olduğu belirtilmiştir. Fakat BK m. 12/4’de sözleşmeler için kanunda öngörülen şeklin kural olarak geçerlilik şekli oluşturacağı belirtildiğinden 18/3 fıkradaki şeklin niteliği tartışmalıdır<sup>492</sup>. Bu hükümle Yargıtay’ ın eski düzenlemeyi ispat şartı olarak kabul ettiği anlayışa dönüş söz konusudur. Önceki Yasa’ da m. 20 fıkra 3’ deki “*iadeli taahhütlü mektup*”, “*taahhütlü mektup*” olarak değiştirilmiştir<sup>493</sup>. Feshi ihbar geçmişe etkili değildir<sup>494</sup>.

*Arslanlı* üç aylık feshi ihbar süresinin acente aleyhine genişletmeyeceği düşüncesindedir. *Poroy/Yasaman* ise bu fikre katılmamakla birlikte bir düşünce olarak değer atfetmektedir. Ancak genişletmenin her zaman acente aleyhine sonuç doğuracağını kabul etmemektedir<sup>495</sup>. *Kınacıoğlu* ise üç aylık feshi ihbar süresini yedek hükümlerden değil kamu düzeninden saymaktadır. Sözleşme ile kısaltılmayan ancak uzatılması mümkün olan bir süre olarak öngörmekte, ayrıca müvekkil ve acente için farklı ihbar sürelerinin sözleşme ile bağitlanmasını kabul etmemektedir. Yazara göre feshi ihbar, sözleşme ilişkisinin ne zaman sona ereceğini belirli ve kesin şekilde bildiren iradeyi belirtmelidir. Yazar feshi ihbar beyanının geçerliliğinin muhatabın (müvekkilin) iş adresine gönderilmesi koşuluna bağlı olduğunu ileri sürmektedir. (Kanaatimizce burada tacir müvekkilin şirket merkezine tebliğ edilmesi gerekir). Muhatabın feshi ihbarı öğrenmesinden sonra feshi ihbardan dönülemez ancak daha önce feshi ihbar beyanından dönmek olasıdır. Gecikmiş feshi ihbarın en yakın feshin ihbarı zamanı için yapılmış kabul edilip edilmeyeceğine somut olayın durumuna göre karar vermek gerekir. Acentelik sözleşmesinin başlangıç tarihi ileri atılmış ise başlangıç tarihinden önce yapılan feshi ihbar sonuç doğurmaz. Her halukarda yasa tarafından emredici kuralla öngörülen üç

---

<sup>492</sup> **Bahtiyar**, s.100, aynı görüşte **Kendigelen**, (Yeni), s.50.

<sup>493</sup> **Aslan/Şenyüz**, s.78.

<sup>494</sup> **Arkan**, s.217.

<sup>495</sup> **Arslanlı**, s.313, **Poroy/Yasaman**, s.29.



aylık kurala uymak gerekir. Usulüne uygun feshi ihbarla acentelik akdi sona erse de bazı durumlarda acentenin hakkı baki kalır<sup>496</sup>.

HGB S.89 (1)' deki kurala göre; belirsiz süreli acentelik sözleşmesi, sözleşme ilk yılında ise bir ay öncesinden, ikinci yılında ise iki ay öncesinden, üçüncü yıldan beşinci yılına kadar ise üç ay öncesinden feshi ihbarda bulunmak gerekir. Sözleşme beş yıldan fazla sürmüştü feshi ihbar süresi altı aydır. Her durum için yapılan fesih kural olarak bir takvim ayı sonu itibariyle sonuç doğurmaktadır. Sözleşme ile süreler uzatılabilmektedir. Ancak müvekkil lehine acenteye tanınan süreden daha kısa feshi ihbar süresinin sözleşilmesi olanaksızdır<sup>497</sup>.

OR. Art. 418 a'daki kurala göre ise süresiz sözleşmelerde feshi ihbar süresi ilk yılda bir ay öncesinden yapılacak feshi ihbar ile takip eden takvim ayının sonu itibariyle hüküm ifade eder. Daha kısa feshi ihbar süresini taraflar "*yazılı sözleşme*" ile kararlaştırabilirler. Sözleşme en az bir yıl sürmüştü iki ay önceden yapılan feshi ihbar ile takvim yılının üç aylık süresinin sonu itibariyle sözleşme feshedilebilir. Bu süre sözleşme ile uzatılabilir. Müvekkil ve acente için farklı fesih süreleri öngörülemez<sup>498</sup>.

Ulusal hukuklarda feshi ihbar süreleri farklılık göstermektedir. Direktifin 15.maddesine göre fesih bildirim sözleşmesi birinci yılı için bir ay önceden, ikinci yılı için iki ay önceden, üçüncü ve daha sonraki yılları için üç ay önceden yapılmalıdır. Bu süreler sözleşme ile kısaltılamaz. Direktife göre üye devletlerin bildirim süreleri konusunda küçük bir serbestlikleri söz konusudur. Buna göre bildirim süreleri dört yıl için dört ay, beş yıl için beş ay, altı yıl ve daha fazla süren sözleşmeler için ise altı ay olabilir. Müvekkil ve acentenin bildirim süreleri farklı olarak sözleşilebilir. Ancak hiçbir halde müvekkil için kabul edilen bildirim süresi acentenin bildirim süresinden kısa olmamalıdır. Belirli süreli belirsiz süreliye dönüşen sözleşmelerde bildirim süresi hesap edilirken belirli süreli sözleşmedeki süreler de belirsiz süreliye döndükten sonraki sürelerle eklenerek

---

<sup>496</sup> Kınacıoğlu, s.87- 88.

<sup>497</sup> Kayıhan, s.218-219, Arslan, s.347.

<sup>498</sup> Kayıhan, s.219.

birlikte hesaplanır Amsterdam Temyiz Mahkemesi bir kararında 30 yıl süren acentelik sözleşmesindeki 3 yıllık feshi ihbar süresinin makul olduğuna karar vermiştir<sup>499</sup>.

## **D. Belirli ve Belirsiz Süreli Sözleşmelerde Haklı Nedenle Fesih**

### **1. Kavramın Hukuki Yapısı**

Haklı nedenle fesihte süresiz sözleşmelerde üç aylık feshi ihbar süresine uyma yükümlülüğü yoktur. Sözleşmenin sürdürülmesi dürüstlük kuralı kapsamında taraflardan (veya birinden) beklenemezse haklı neden var kabul edilir. Haklı nedene taraflardan birinin kusuru yol açabileceği gibi kusurun bulunmaması da olasıdır. Fesih hakkını kullanan tarafın bir zararının doğmuş olması koşulu aranmaz, olası zarar söz konusu ise bu yeterlidir. Taraflar sözleşme ile haklı neden oluşturmayacak durumları tespit edebilirler. Bu tespitin fesih hakkının özüne müdahale oluşturup oluşturmadığına bakılarak geçerliliği hakkında karar verilmelidir. Fesih hakkından, fesih sebepleri doğmadan feragat olanaksızdır. Hak doğduktan sonra bu haktan feragat edilebilir<sup>500</sup>.

Nedenin haklılığına karar verecek olan mahkemedir. Mahkeme feshi ihbarı haklı görmezse sözleşmenin devamına, aynen ifasına değil haksız fesheden aleyhine tazminata hükmetmelidir. Zira acentelik ilişkisi karşılıklı güvene dayandığından taraflardan birinde sözleşmeyi sürdürme iradesi yok olduysa, güven de kalmamış demektir<sup>501</sup>.

İhlalde bulunan tarafa yapılan ihtarla rağmen ihlale devam ediyorsa bu durum haklı fesih nedeni oluşturur. Haklı nedenle feshin esas gerekçesi, yukarıda da belirttiğimiz üzere sözleşmenin devamının taraflardan biri için çekilmez hale gelmesi ilkesidir. Bu nedenle tüm yükümlülüklerin ihlali, karşı tarafa fesih hakkı vermez. Sözleşmenin ihlali ile hakları ihlal edilen tarafın sağlayacağı yararlarından

---

<sup>499</sup> **Rüzgar**, s.444-445.

<sup>500</sup> **Arkan**, s.217-218.

<sup>501</sup> **Eriş**, s.571.

önemli şekilde yoksun kalması sonucu ortaya çıkıyorsa, en az satış garantisi veya rekabet yasağı ihlal ediliyorsa bu durumlar fesih için haklı neden oluşturabilir<sup>502</sup>.

Haklı sebeple fesihte öncelikle haklı sebebin varlığı gerekir. Müvekkil acentenin feshi ihbarını haklı görmüyorsa sözleşmenin devamını, eğer acentenin kusuru varsa kendisine tazminat ödenmesini isteyebilir<sup>503</sup>. Borcun bizzat kendisi tarafından ifasına izin verilmesini isteyebilir. Sözleşmenin ihlalini sadece karşı tarafın kusuruna dayandırmak, sözleşmenin objektif ihlalini dikkate almamak hatalı olur. Haklı sebebin değerlendirilmesinde taraflar arasındaki sürekli ve bağımsız ilişki gözetilmelidir<sup>504</sup>.

Sözleşmenin objektif ihlalinde taraflara yüklenecek bir kusur olmamasına rağmen, sözleşme taraflardan en az birisi için çekilmez hale gelmiştir. Fesih iradesini derhal ileri sürmesi zorunlu değilse de fesihten vazgeçme anlamı çıkartılacak şekilde uzun süre de beklememelidir. Feshi ihbardan açık veya örtülü şekilde her zaman vazgeçilebilir. Tarafların acentelik gibi güvene dayanan bir sözleşmede haklı nedenlerle fesih hakkını kullanmayacağına dair sözleşmeye koyacağı hüküm, ahlaka aykırı olduğundan batıldır (EBK m.20/1, BK m. 27/1)<sup>505</sup>. Örneğin; acentenin uzun süre hastalığı nedeniyle borçlarını ifa edememesi feshi ihbar için müvekkil lehine haklı neden oluşturur. Haklı nedene dayanan feshi ihbar hakkı tek taraflı, karşı tarafa yönetilmesi gereken irade beyanı ile kullanılır<sup>506</sup>. Haklı nedenle fesih süreli veya süresiz sözleşmelerde farklılık göstermez. Aynı hükümlere tabidir. 6102 sayılı TTK'nın 121. maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi 133. Maddenin yine aynı fıkrasından alınmıştır. Hiçbir değişiklik yapılmadan, sadece dili değiştirilerek, "*Sözleşme belirli bir süre için yapılmış olsa bile haklı sebeplerden dolayı her zaman fesih olunabilir*"<sup>507</sup>. şeklinde ifade edilmiştir. Belirli süreli sözleşmelerle birlikte belirli süreli olmayan sözleşmeleri de kapsayan, bir ifade tarzına sahiptir.

---

<sup>502</sup> **Rüzgar**, s.445.

<sup>503</sup> **Kınacıoğlu**, s.320, (Karşı görüşte), **Eriş**, s.571.

<sup>504</sup> **Kınacıoğlu**, s.320.

<sup>505</sup> **Kınacıoğlu**, s.89.

<sup>506</sup> **Kınacıoğlu**, s.220-221.

<sup>507</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı**.

## 2. Müvekkil Bakımından Haklı Fesih-i İhbar Nedenleri

Müvekkil bakımından sözleşmenin feshinde haklı neden öncelikle müvekkile zarar veren veya onu küçük düşüren davranışların acente tarafından gerçekleştirilmesidir. Kişisel ilişkilerde veya yazışmalardaki nezaket kurallarının ihlali bu kapsamda değildir. Acentenin; güven ihlali, önemli yönetim eksikleri, yanlış bilgi vermesi, tahsilatı ulaştırmaması, işyerini başka yere taşıması, başka bir müvekkil adına işlem yapması, müvekkili zarara uğratması, yüz kızartıcı cezaya çarptırılmış olması, mesleğini bırakması, firmasını devretmesi, müvekkil lehine haklı fesih-i ihbar nedeni oluşturur. Müvekkil kendi işletmesindeki sorunlar nedeniyle de sözleşmeyi feshedebilir. Müvekkil acentenin çalıştığı bölümü kapatmak niyetinde ise, öncelikle acenteye karşı sorumluluğunu değerlendirmelidir. Zira ticari yaşamdaki kusurlu davranışı nedeniyle müvekkil, acenteye karşı sorumludur. Ancak zarar etmek pahasına, sadece acentenin yararı için sözleşmeyi sürdürmesi beklenemez<sup>508</sup>.

Ticaret Kanunu'nda haklı fesih nedenleri sayılmadığından doktrin ve Yargıtay kararları, uygulama ile bu nedenler belirlenmektedir. Rekabet yasağına aykırı davranış<sup>509</sup>, müvekkilin iş sırlarını ifşa etmek<sup>510</sup>, faaliyete başlamak için resmi izinleri almamak, müvekkil hakkında asılsız dedikodular çıkarmak, acentenin sözleşme yapma yetkisini tescil ve ilan ettirmemesi, acentenin sürekli yeteneksizliği, yaptığı işlerde başarısız olması, alkole müptela olup işlerini ihmal etmesi, siparişlerini iptal etmesi, müvekkilin haklı talimatlarına uymaması, kabul edilmeyecek ücret indirimi yapması, ticari ortaklıklarda yönetimin değişmesi, müvekkil lehine haklı fesih nedeni oluşturabilir. Uğradığı zararın da duruma göre acenteden tazmin edilmesini isteyebilir<sup>511</sup>. İngiliz Yüksek Mahkemesi bir kararında, acente yalnızca iki telefon görüşmesinde, müvekkilin güvenini sarsan ifadeler kullandığı için, güvenin yok olması nedeni ile sözleşmenin devamının olanaksız olduğuna karar vermiştir<sup>512</sup>.

---

<sup>508</sup> Kınacıoğlu, s.88-89.

<sup>509</sup> Poroy/ Yasaman, s.230.

<sup>510</sup> Arkan, s.218.

<sup>511</sup> Kayıhan, s.223.

<sup>512</sup> Rüzgar, s.445.

### 3. Acente Bakımından Haklı Fesih-i İhbar Nedenleri

Müvekkil sürekli olarak geçerli bir neden ileri sürmeden acentenin aracılıkta bulunduğu veya akdettiği sözleşmeleri red ediyorsa veya acenteyi zarara sokacak değişiklikler yapıyorsa, yükümlülüklerini yerine getirmiyorsa, müşterilerine sürekli ayıplı mal teslim ediyorsa, acente sözleşmeyi haklı nedenle feshedebilir<sup>513</sup>. Sözleşmeyi haklı nedenle feshi ihbar için önceden ihtarda bulunması şart değildir.

Müvekkil, acentenin ücretini ödemiyorsa<sup>514</sup> veya sürekli geç ödüyorsa, geçerli sebep göstermeksizin acentenin katılımı olan sözleşmeleri yerine getirmiyorsa, müvekkil acente bölgesinde müşterilerle direkt, ilişkiye geçiyorsa, acente sözleşmeyi haklı nedenle feshedebilir<sup>515</sup>, varsa zararlarının giderilmesini isteyebilir.

Litvanya Yüksek Mahkemesi, geçerli bir neden olmaksızın acentenin isteklerine cevap vermeyen müvekkili sözleşmenin devamını olanaksız hale getirdiği için sorumlu kabul ederek acenteye tazminat ödemeye mahkûm etmiştir<sup>516</sup>.

#### E. Öngörülme (Diğer) Fesih Nedenleri Sonucu Sona Erme

##### 1. Genel Olarak

Acentelik sözleşmesinin sona ermesi düzenleyen TTK m. 121 fıkra 3 ile öngörülme (diğer) fesih nedenleri şu cümle ile özetlenmiştir:

*“Müvekkilin veya acentenin iflası, ölümü veya kısıtlanması halinde Borçlar Kanunu’ nun 513. Maddesi hükmü uygulanır”<sup>517</sup>.*

<sup>513</sup> Kınacıoğlu, s.89.

<sup>514</sup> Arkan, s.218.

<sup>515</sup> Kayıhan s.224.

<sup>516</sup> Rüzgar, s.445.

<sup>517</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

BK m. 513 vekâlet sözleşmesinin sona ermesi konusunu düzenlenmektedir. Acentelik sözleşmesinin öngörülmeleyen bir nedenle sona ermesi konusunda 6102 sayılı TTK, 6762 sayılı ETK (ETK m. 133/2, EBK m.397' ye atıf yapmıştı) gibi Borçlar Kanunu' nun ölüm, ehliyetin kaybedilmesi ve iflas nedenleriyle vekalet sözleşmesinin sona ermesini düzenleyen 513. maddesine direkt atıf yapmıştır<sup>518</sup>. BK 513. Madde ile öngörülen hüküm şu şekildedir:

*“Sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekalet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da iflası ile kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hüküm, taraflardan birinin tüzel kişi olması durumunda bu tüzel kişiliğın sona ermesinde de uygulanır. Vekaletin sona ermesi vekalet verenin menfaatlerini tehlikeye düşürüyorsa, vekalet veren veya mirasçısı ya da temsilcisi, işleri kendi başına görebilecek duruma gelinceye kadar, vekil veya mirasçısı ya da temsilcisi, vekaleti ifaya devam etmekle yükümlüdür”<sup>519</sup>.*

Aksi sözleşmeden anlaşılmadıkça acentenin veya müvekkilin ölümü, iflası veya ehliyetini kaybetmesi halinde acentelik sözleşmesi sona erer. Bu nedenlerden birinin gerçekleşmesi sonucu sözleşmenin sona ermesi müvekkilin çıkarlarını tehlikeye sokuyorsa acente veya mirasçısı ya da yasal temsilcisi, geçici bir süre daha işleri sürdürmekle yükümlüdür. (BK m. 513/II) Acente ticaret ortaklığı ise son bulma nedeninin gerçekleşmesi halinde ortaklık tasfiyeye girmişse acentelik ilişkisi sona erer<sup>520</sup>.

## **2. Taraflardan Birinin Ölümü veya Ehliyetini Kaybetmesi**

Müvekkilin ölümü veya ehliyetini kaybetmesi şüphe halinde acentelik sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmez<sup>521</sup>. Zira sözleşmenin uygulanmaya devam edilmesinde varislerin yararı söz konusudur. Müvekkilin mirasçıları işleri bizzat görebilecek durum gelinceye kadar acente faaliyetine Yasa

<sup>518</sup> Arkan, s. 219, Kayıhan, s.156.

<sup>519</sup> Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı.

<sup>520</sup> Arkan, s.218-219.

<sup>521</sup> Kınacıoğlu, s.90.

hükmü gereği devam etmek zorundadır (EBK m.397/II, BK m.513/2). Mirasçılar zaten bu halde istedikleri zaman (uygun gördükleri zaman) sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir. Acentenin ölümü veya ehliyetini kaybetmesi halinde; acentelik güvene dayanan bir ilişki olduğundan ve acentenin kişiliği önem arz ettiğinden şüphe halinde acentelik sözleşmesi sona erer. Fakat acentelik ilişkisinde acentenin kişiliği değil de firmasının işi, şöhreti ve müşterileri ön planda ise acentelik sözleşmesi bu halde devam eder, *Kınacıoğlu*' na göre; (Arkan ve Kayıhan karşı görüştedir ) acentenin ticari ortaklık olması halinde ortaklığın feshi acentelik ilişkisini sona erdirmez<sup>522</sup>. Şahıs şirketlerinde ise ortaklardan birinin şirketten ayrılması acentelik sözleşmesinin feshi hakkını doğurur. Ancak sözleşme kendiliğinden sona ermez<sup>523</sup>.

BK. m.513/1' in ifadesine göre “*vekâlet gerek vekilin gerek vekâlet verenin... ehliyetini kaybetmesi...ile kendiliğinden sona ermiş olur*”<sup>524</sup>. Bu nedenle müvekkil veya acente sözleşme kurulduktan sonra ehliyetini kaybederek tam ehliyetsiz hale geliyorsa acentelik sözleşmesi sona erer. Ancak taraflardan biri sözleşme kurulduktan sonra sınırlı ehliyetsiz haline gelmişse durum tartışmalıdır. Sorun genel hükümler çerçevesinde çözümlenmelidir. Örneğin gerçek kişi acente veya müvekkile kanuni müşavir atanırsa MK m.429' da belirtilen işlemlere dair acenteliğin sürmesi yasal danışmanın (kanuni müşavirin) muvafakatine bağlı olacaktır. Sınırlı ehliyetsizlik halinde ise yasal temsilcinin rızası ile acentelik ilişkisi devam edebilecektir<sup>525</sup>.

### 3. Taraflardan Birinin İflası

Acentelik sözleşmesinin akıbetini taraflardan birinin ölümü ile TTK m.121/3' ün direkt yaptığı atıf ile BK m. 513'ü uygulayarak bulabiliriz. Nitekim yukarıda verdiğimiz madde metninde de açıkça görüldüğü üzere “*sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya*

<sup>522</sup> Aksi görüşte, *Kayıhan*, s.226, *Arkan*, s.218-219, *Kınacıoğlu*, s.90-91.

<sup>523</sup> *Kınacıoğlu*, s.91.

<sup>524</sup> *Kazancı Hukuk Otomasyon İçtihat Programı*.

<sup>525</sup> *Kayıhan*, s.226.

*vekâlet verenin ölümü, ehliyetini, kaybetmesi ya da iflası ile kendiliğinden son bulur*<sup>526</sup>.

Bunun için başka işlem veya karşı tarafın ihtarname keşidesi gerekmez. Ancak metinden de anlaşılacağı üzere sözleşme veya işin niteliği gereği bunun aksi kararlaştırılabilirse de (zira bu hüküm emredici bir hüküm olmadığından 513. madde kapsamında olan ve TTK m.121/3 kapsamına dolaylı olarak giren tüm konular için emredicilik söz konusu olmayıp taraflar bu hükümlerin aksini kararlaştırılabilir) acentelik sürekli bir faaliyet gerektirdiğinden ve iflas ile artık tarafların malvarlıkları üzerinde tasarruf olanakları artık sona ererek iflas idaresine intikal ettiğinden ve iflas idaresi istediği zaman bu sözleşmeye son verilebileceğinden tarafların iflası halinde dahi sözleşmenin süreceği koşulu geçerli değildir. Acentenin ve müvekkilin iflasında BK m.513' deki vekâletin sona ermesi hükümleri uygulanacaktır. Maddi eylemlere ilişkin vekâlette iflas vekâlet ilişkisini doğrudan sona erdirmeyeceği halde hukuki işlemlere ilişkin doğrudan temsili gerektiren vekâlette müvekkil artık malları üzerinde tasarruf yetkisini kaybetmiştir. Böyle bir vekâlet sözleşmesinden acentelik sözleşmesinin (vekâletin) iflastan sonra devam edeceği hususu önceden kararlaştırılmaz. Çünkü işin sürdürülmeye devam edilmesi müflisin malvarlığını etkiler. Hatta iflas kalksa bile vekâlet (acentelik) sözleşmesi kendiliğinden canlanmaz fakat taraflar isterlerse yeni bir sözleşme yapabilirler<sup>527</sup>.

İflas Müflisin ehliyetini ortadan kaldırmaz. Ortadan kalkan mallar üzerinde tasarruf hakkıdır. İflas maddi eylemle değil, müflisin mali durumu ile ilgili bir olaydır<sup>528</sup>. Yargıtay HGK bir kararında tarafların ölümden sonra vekaletin geçerli olacağı yolundaki anlaşmayı kabul etse de mirasçılarının azil hakkının olduğuna karar vermiştir<sup>529</sup>.

Müvekkilin iflası halinde acentenin komisyon alacağı iflas masasına işçi ve müstahdemlerin ücret türünden olmadığından birinci sıradan değil,

---

<sup>526</sup> **Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı.**

<sup>527</sup> **Tandoğan**, (Cilt II), s.670-671.

<sup>528</sup> **Özkaya**, s.645.

<sup>529</sup> **Kınacıoğlu**, s.91.



beşinci sıradan girer (İİK m.206). Ancak acentenin ilerideki faaliyeti sonucu elde edeceği komisyon iflas masasına girmez<sup>530</sup>.

Borçlar Kanunu m.513/2 gereği de bazen taraflardan birinin ölümü, ehliyetini kaybetmesi, iflası halinde acentelik ilişkisinin sona ermesi müvekkilin yararlarını tehlikeye sokuyorsa, müvekkil veya mirasçısı ya da temsilcisi bizzat işlerini görebilecek hale gelinceye kadar (örneğin yeni acente tayinine dek) acente, mirasçısı veya temsilcisi, geçici bir süre daha görevini ifaya devam etmekle yükümlüdür<sup>531</sup>. Bu olasılıkla çoğunlukla müvekkilin ölümü veya fiil ehliyetini kaybetmesi halinde karşılaşılmaktadır<sup>532</sup>.

## II. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNİN HÜKÜMLERİ:

1. **Acente ücret (komisyon), masraf ve avanslarının ivedili olması ve talep edilebilmesi (TTK m.116/1).**<sup>533</sup>

2. **TTK tazminatı (TTK m. 121/4 ve 5' te Öngörülen Tazminat):**

a. **TTK m. 121/4 Göre Tazminat :**

Haklı bir neden olmaksızın veya üç aylık feshi ihbar süresine uymaksızın akdi fesheden taraf, “başlanmış işlerin tamamlanmaması sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı” tazminle mükelleftir. Burada başlanmış işlerden kasıt

<sup>530</sup> Y.İ.B.K. 7.12.1940 T, 1938/20 E, 1940/87, **Özkaya**, s.646.

<sup>531</sup> İsviçre Hukuku' nda da bu gibi ihtimallerde, bizim BK md 397/f 2'in karşılığı olan OR. Art. 405 / f.2.'nin uygulanacağı öngörülmektedir. “Mahkemece; davacının ölümü ile vekâletin sona erdiği, yetkisiz vekil tarafından açılan davanın bu nedenle yasal süresinde açılmadığı ve komisyon kararının kesinleştiği belirtilerek mahkemenin görevsizliğine karar verilmiştir. Borçlar Kanununun 397/1. maddesi gereğince müvekkilin ölümü ile vekâlet sona erer. Ancak, anılan maddenin 2. fıkrasında vekalet sona ermesi, vekalet veren kişinin menfaatlerini tehlikeye koyması, mirasçılarının işlerini bizzat görebilecek hale gelmesine kadar vekilin vekaleti ifa ile yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır. Kadastro davaları süreye bağlı olan davalardır. Yasal süresinde dava açılmadığı takdirde tutanağın kesinleşeceği ve vekâlet veren kişinin aleyhine durum oluşacağı açıktır. Hal böyle olunca davanın yasal süresinde açıldığının kabulü ile uyumsuzluğun esastan çözümlenmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir.” Y.16 HD.29.11.1993 T, 1993/6164, K. 1993/12635 kararı, **Yavuz**, s.609, dn.247 a, **Kayhan**, s.229, **Kazancı Hukuk Otomasyon İctihat Programı**.

<sup>532</sup> **Kayhan**, s.229.

<sup>533</sup> **Bkz.** s.49-50

acentenin faaliyeti sonucu akdedilen ya da tekel hakkına dayanarak acentenin hak ettiği ücret olmayıp acentenin sözleşme aşamasına getirdiği, ancak müvekkili ile üçüncü kişi arasında acentelik sözleşmesinin sona ermesine kadar henüz bağitlanmamış sözleşmelerdir. Burada acente bakımından tazmin edilmesi gereken, işin tamamlanmaması nedeniyle kazanmaktan mahrum olduğu (olası) komisyon alacağıdır. Bu tazminatın üst sınırı olası komisyon miktarını geçemez. Sözleşme süresinden önce (haklı neden olmaksızın), ya da üç aylık fesh-i ihbar öneline uyulmaksızın feshedildiğinden acentenin yapmamış olduğu masraflar bu tazminat miktarından indirilecektir. Acentelik sözleşmesinin süresinden önce, haklı neden olmadan veya üç aylık fesh-i ihbar öneline uyulmaksızın acente tarafından feshi nedeniyle müvekkil de başlanmış işlerin tamamlanmaması sonucu kazanç mahrumiyeti yaşayabilir, aynı zamanda yaptığı masraflar da boşa gidebilir ya da ek masraflar yapmak zorunda kalabilir. Aynı kurallar müvekkilin zararlarının tazmini için de geçerlidir<sup>534</sup>.

#### **b. TTK m. 121/5 Hükümüne Göre Tazminat:**

Müvekkilin veya acentenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi veya iflası nedeniyle acentelik akdi sona ererse, “*işlerin tamamlanması halinde acenteye uygun bir tazminat*” acente ya da onun yerine geçenlere verilir. Bu, işlerin bitirilmiş olması olasılığına göre oranlanacak, olası masraflar düşüldükten ve hakkaniyet ölçüsüne göre indirim tabi tutulduktan sonra, buna göre hesaplanacak bir giderimdir. Hesap şekli yukarıda belirttiğimiz TTK m. 121/4 ile aynıdır. Bu tazminatın üst sınırı olası komisyon miktarını geçemez. Ancak bu kural tek yanlıdır. Yalnız acenteye veya onun yerine geçenlere verilecek uygun bir tazminatı öngörmektedir. Acentenin korunması amacı ile konulmuş bir kuraldır<sup>535</sup>.

### **3. BK Genel Hükümler Uyarınca Tazminat:**

Fesih haklı sebeple yapılmışsa ve buna taraflardan biri kusuru neticesi sebep olmuşsa, diğer akit taraf sözleşmeyi haklı nedenle feshetmek

---

<sup>534</sup> Kaya, s.200

<sup>535</sup> Kaya, s.201

mecburiyetinde kaldı ise uğramış olduğu zararların BK uyarınca giderimini dava ve talep edebilir (BK tazminatı). Tarafların, sözleşmenin daha kazançlı olmasını sağlamak bakımından ve sözleşmenin sona ereceğini bilmediğinden, buna güvenerek yaptığı harcama ve yatırımlar, reklam giderleri karşılığını bu kapsamda talep edebilmesi söz konusudur. Bunun yanında mesela süreli bir acentelik akdinin süresinden önce haksız olarak fesih edilmesi sonucu diğer akit taraf, sözleşmenin (feshedilmemiş olsaydı) kalan süresi ile orantılı kazanç kaybınının tazminini isteyebilir<sup>536</sup>. Munzam zarara istinaden tazminat davası açabilir. Bu dava hakkı her süreli sözleşme için söz konusu olabilecek bir davadır. Örneğin çoğunlukla cari hesap sözleşmeleri bu tür davalara konu olan sözleşmelerdir.

***Kanaatimizce*** haksız fesih sürecinden kısa bir süre önce taraflar red ettiği ve bu red nedeniyle artık bağitlayamayacağı acentelik, aracılık teklifleri nedeniyle kaybettiği olası kazanç veya komisyonları da karşı taraftan BK Genel Hükümler kapsamında talep ve dava edebilmelidir.

Yukarıdaki tazminatlar yanında ayrıca sözleşme sona erdiğinde koşullarına aykırılık sözkonusu değilse acentenin TTK md. 122 uyarınca denkleştirme istemi<sup>537</sup> sözkonusu olacaktır<sup>538</sup>. Ayrıca taraflar arasında akdedildi ise acentenin sözleşme sonrası rekabet yasağına dair anlaşma da yürürlüğe girecektir. (TTK. m.123)<sup>539</sup>.

---

<sup>536</sup> **Kaya**, s.202-203.

<sup>537</sup> **Bkz.** s.67-77

<sup>538</sup> **Kaya**,s.200.

<sup>539</sup> **Bkz.**s.112-119

## SONUÇ:

Bu tez çalışmamızın konusu olan acentenin hak ve borçlarını araştırarak sunmaya çalıştık. Araştırmamız sırasında Ulusal Hukukumuzu etkileyen doktrindeki ve yargı kararlarındaki inançlarla birlikte çeşitli ulusların konuya ilişkin yasaları, doktrindeki görüşleri ve yargısal inançları ile uluslararası genel düzenleyici işlemlere (Uluslararası kurallardan 6102 Sayılı Yasa'ya ilham veren asıl kural 1986 tarihli, 653 Sayılı Avrupa Birliği Direktifi'dir) yer vermeye çalıştık. Araştırdığımız bu kaynaklar yanında bu çalışmanın en önemli bölümünü oluşturan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile getirilen yenilikleri de sunmaya çalıştık. Bu yenilikler aşağıda da belirttiğimiz üzere özetle şu başlıklar altında toplanabilir:

Uygulamada, hukukun yukarıda da belirtilen kaynaklarının etkisi ile kabul edilmekle birlikte 6762 Sayılı ETK' da Yasa maddesi olarak bulunmayan acentenin Müşteri (Portföy), tazminatı hakkı veya 6102 Sayılı Yeni TTK'nın ifadesi ile "*denkleştirme istemi*" 122. madde ile yasalarımıza girmiştir. Bu önemli yenilikle birlikte yeni bir madde olmamakla birlikte yarım asırlık süre hukuk sistemimizdeki diğer temsil hükümlerine tezat oluşturur şekilde uygulanan acentenin yetkisiz temsilindeki; "*müvekkil mukavelelinin akdini haber alır almaz üçüncü şahsa, akde icazet vermediğini derhal bildirmedeği takdirde, icazet vermiş sayılır*"(ETK m. 122) kuralı tersine çevrilip BK' daki temsil hükümleri ile uygunluk sağlanmıştır. Konuya ilişkin olarak 6102 Sayılı Yasa'nın 108. maddesi "*Acente, yetkisi olmaksızın veya yetki sınırlarını aşarak, müvekkili adına bir sözleşme yaparsa müvekkil bunu haber alır almaz icazet verebilir; vermediği takdirde acente kendisi sorumlu olur*" ifadesi ile konuyu çok geç de olsa hukuk tarihine havale etmiştir. 6762 Sayılı ETK' da m.117/2'deki "*sigorta mukavelelerinin akdi hususunda aracılık edenler*" cümlesi 6102 sayılı TTK m. 103' de yer bulmamıştır<sup>540</sup>.

ETK. m.116/2 ile; Ticaret Yasası'nda sadece aracılık yapan acenteye BK'nın tellallık, sözleşme yapmaya yetkili acenteye ise komisyonculuk

---

<sup>540</sup> Ayan (Yenilikler), s.112.

(BK m. 520 vd. ve md. 532 vd.) hükümlerinin, bunlarda da hüküm yoksa vekalet hükümlerinin uygulanacağına dair getirilmiş kural 6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu'nun 102/2 maddesi ile aynen kabul edilmekle birlikte 3. taşıma, deniz ticareti, sigorta, turizm gibi alanlardaki özel düzenlemeler saklı tutulmuştur.

ETK m. 131/2' deki acentenin ücret talep hakkında *“herhalde takvim yılının sonunda”* ifadesi kaldırılmış acentenin ücretinin *“en geç üç ay içinde ve herhalde sözleşmenin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir”* şeklindeki ifade aynen varlığını korumuştur. (TTK m. 116/1) Ayrıca 3. fıkrada bu ticaretle ilgili emredici hüküm getirilerek *“bu hükümlerin aksinin kararlaştırılması acentenin aleyhine olduğu ölçüde geçersizdir”* denilmiştir.

6102 Sayılı Yeni Ticaret Kanunu'muzla getirilen bir diğer yeni kurum Rekabet Yasağı Anlaşmasıdır. 6762 Sayılı ETK. Döneminde bulunmayan bu kurum yabancı ve ulusal öğretilerdeki görüşler, yabancı hukuklardaki düzenlemeler, uluslararası kurallar (özellikle AB Hukuku bağlamında) ve Yargıtay uygulaması ile hukukumuzla girmekle birlikte ilk kez bir genel düzenleyici işlem, bir yasama tasarrufu olarak hukukumuzla girmiştir.

Rekabet yasağı anlaşması acentenin faaliyetlerini acentelik sözleşmesinden sonrası için yasaklayan bir sözleşmedir. Geçerli olması için yazılı şekilde yapılması gerekir. Anlaşma acentelik sözleşmesinin bitiminden itibaren en çok iki yıl için yapılabilir, acenteye rekabet yasağı sözleşmenin bitiminden itibaren en fazla iki yıllık süre için getirilebilir. Bu sınırlama karşılığında ise müvekkil acenteye belirli bir bedeli ödemeyi yükümlenmiştir. (TTK m.123) Sözleşme süresince rekabet yasağı zaten acentenin sadakat borcu ve tekel hakkı (TTK m.104) kapsamında acente ve müvekkili için sözkonusudur. Uygulamada olumlu ve olumsuz sonuçları görüldüğünde daha geniş bir değerlendirme olanağı sözkonusu olacak bu yeni düzenlemede 2. fıkra ile müvekkile sözleşmeden dönme olanağı tanınsa da bu fıkra bir takım mantıksal çelişkiler içerdiğinden en azından bu konuda şimdiden haklı eleştirilerin hedefi olmuştur.

ETK Döneminde 119. Madde ile getirilmiş bulunan acentenin davada müvekkilini pasif temsil yetkisi ilk zamanlar Yargıtay'ın da hatalı kararları

ile acentelere temsilen değil doğrudan dava açılması veya müvekkil hakkında alınmış kararın acente hakkında uygulanması gibi hukuka aykırı sonuçlara neden olmuştur. Bu sakıncaların giderilmesini sağlamak için 6102 sayılı TTK m. 105/3 ile “*Acentelerin ad ve hesabına hareket ettikleri kişilere karşı Türkiye’de açılacak olan davalar sonucunda alınan kararlar acentelere uygulanmaz*” kuralını getirmiştir. Ancak bu fıkrada “*Türkiye’de açılacak olan davalar*” ifadesinden yola çıkılarak “yabancı bir ülkede açılan davanın ilamının Türkiye’deki acenteye uygulanacağı sonucu çıkarılabilir” şeklinde eleştirilmiş, Türkiye’deki sözcüğünün Yasa maddesinden çıkartılması önerilmiştir<sup>541</sup>.

6102 Sayılı TTK m 113’ de acentenin ücret hakkı; hak kazandıran işlemler, hak kazanma zamanı ve ödenme zamanı konuları olarak ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra acentenin ücret talep hakkı, tahsil komisyonu ve ücretle ilgili belgeleri talep etme kuralları kabul edilmiştir<sup>542</sup>.

Turizm, Seyahat Acenteleri, sigorta acenteleri, deniz ticareti acenteleri, taşıma acenteleri gibi konularda özel düzenlemeler de bulunmakla birlikte özellikle uluslararası alanda AB’nin 1986 Tarih ve 653 Sayılı “*Acenteliğe Dair Üye Devlet Hukuklarının Koordinasyonu Hakkındaki Direktif*”<sup>543</sup> (eserde kısaca Direktif şeklinde ifade etmeyi uygun bulduk) ve uluslararası yasama çalışmalarından olup hala yasalaşmayan *International Institute for the Unification of Private Law (UNIDROIT)* tarafından Menkul Malların Alım ve Satımında Milletlerarası Nitelikli Acenteliğe İlişkin Konvansiyon Tasarısı (*agency of an international character*) düzenlenmiş<sup>544</sup> (ancak henüz yürürlüğe girmemiş)<sup>545</sup>, bu tasarı ile ulusal hukukların kurallarının tekdüzeleştirilmesi çabaları, olması gereken hukuka doğru (*de lege ferenda*) sürdürülmektedir.

---

<sup>541</sup> **Kendigelen**, Abuzer (Yeni), s.85.

<sup>542</sup> **Ayan** (Yenilikler), s.112-113.

<sup>543</sup> **Cengiz**, s.144.

<sup>544</sup> **Tekinalp**, Gülören, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Aralık 1979, Cilt X, Sayı 2, s.377,378 Menkul Malların Alım Satımı Konusunda Milletlerarası Nitelikli Acentelik İlişkisi Hakkında Konvansiyon Tasarısı Hakkında Düşünceler, s.377.

<sup>545</sup> **Kayıhan**, s.28, dn.15.

## KAYNAKÇA

- AKKAN, Çiğdem Daniş:** : İzmir Barosu Dergisi (Acentelerin Komisyon, Ücret Talep Etme Hakkı) Sayı:4, İZMİR - 2007
- ALIŞKAN, Murat**  
**GENÇTÜRK, Muharrem** : Ünal Tekinalp'e Armağan – Bilgi Toplumunda Hukuk (Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK'nın 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente İle Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu) Cilt:1 İSTANBUL – 2003
- ARKAN, Sabih** : Ticari İşletme Hukuku ANKARA – 2011
- ASLAN, İ.Yılmaz**  
**ERGÜN, Mevci** :Ticaret Hukuku İSTANBUL - 2010
- ASLAN, İ.Yılmaz**  
**ŞENYÜZ, Doğan** : İşletme Hukuku, Bursa – 2012
- AYAN, Özge** : Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı İZMİR – 2008
- AYAN, Özge** : Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Basım Yılı:2012 Sayı:2

- EVCİMİK, Aydın Ayça** : Acentenin Müşteri Tazminatı Hakkı Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL - 2010
- BAHTİYAR, Mehmet** : Ticari İşletme Hukuku  
İSTANBUL – 2012
- BAŞBUOĞLU, Tarık** : Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu, ANKARA  
1988 Cilt:1
- BİRBEN, Erhan** : Müvekkil Tacir İle Acentenin İşçileri Arasında Bir İş İlişkisi Mevcut Mudur? Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1 İZMİR – 2007
- CAN, Ozan** : 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentelikte Rekabet Yasağı Anlaşması ANKARA – 2011
- CENGİZ, Ali** : Acente Kavramı ile Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçlar, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi Aralık 2011
- ÇEKER, Mustafa** : Ticaret Hukuku, Ticari İşletme Hukuku, Şirketler Hukuku, Kıymetli Evrak Hukuku ADANA – 2012
- DOMANIÇ, Hayri** : Ticaret Hukukunun Umumi Esasları, İSTANBUL – 1972
- DOMANIÇ, Hayri** : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, İSTANBUL, 1988, Cilt:1



- DÜZGÜN, Ülgen Aslan** : Aracı Kurumlarda Merkez Dışı Örgüt Olarak Acentelik Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 1, ANKARA, Mart 2011
- ERİŞ, Gönen** : Açıklamalı – İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu Ticari İşletme ve Şirketler ANKARA – 1987
- FRANKO, Nisim** : Acentenin Ücret Hakkı, Prof. Dr. Reha Poroy'a Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İSTANBUL, 1995
- GÜLERSOY, Çelik** : Seyahat Acenteleri, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt: XXXVIII, Sayı: 7,8,9, İSTANBUL, 1964
- İMREGÜN, Oğuz** : Kara Ticareti Hukuku Dersleri (Genel Hükümler – Ortaklıklar – Kıymetli Evrak) İSTANBUL, 1996
- İNCEOĞLU, Murat** : Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil, İstanbul, 2009
- KALPSÜZ, Turgut** : Müvekkillerine İzaften Acentelere Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması Cilt: XII, Sayı:1, ANKARA, 1983
- KARA, Mustafa** : Ticaret Hukuku, Ticari İşletme Hukuku, Şirketler Hukuku, Kıymetli Evrak Hukuku ANKARA, 2005
- KARAHAN, Sami** : Ticari İşletme Hukuku, KONYA, 2011

- KAYA, Arslan** : Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 1. Kitap Ticari İşletme, Yedinci Kısım Acentelik, İstanbul, 2013
- KAYIHAN, Şaban** : Yeni TTK. ve TBK. Işığında Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi ANKARA, 2011
- KENDİGELEN, Abuzer** : Türk Ticaret Kanunu Değişiklikler, Yenilikler ve İlk Tespitler İSTANBUL, 2011
- KENDİGELEN, Abuzer** : Yeni Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, İSTANBUL, 2011
- KINACIOĞLU, Naci** : Acente ve Acentelik Sözleşmesi, ANKARA, 1963
- KURU, Baki** : İcra ve İflas Hukuku, C.3, Ankara 1993
- ÖZKAYA, Eraslan** : Vekâlet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanma ANKARA, 2005
- MEMİŞ, Tekin** : Sigorta Acenteleri Yönetmelik Taslağı'nın Değerlendirilmesi, Legal Mali Hukuk Dergisi, Cilt:4, Sayı:40 – İSTANBUL, Nisan 2008
- POROY, Reha** : Ticari İşletme Hukuku, İstanbul,1983
- POROY, Reha**  
**YASAMAN, Hamdi** : Ticari İşletme Hukuku, İstanbul, 2004

- RÜZGAR, Eser** : Türkiye Adalet Akademisi Dergisi Cilt:1, Sayı: 5, ANKARA, Nisan 2011
- SUNGURBEY, Ayfer Kutlu** : Yetkisiz Temsil, İSTANBUL, 1988
- TANDOĞAN, Haluk** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt II ANKARA, 1987
- TANDOĞAN, Haluk** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt II/I ANKARA, 1987
- TEKİNALP, Gülören** : Menkul Malların Alım ve Satımı Konusunda Milletlerarası Nitelikli Acentelik İlişkisi Hakkında Konvansiyon Tasarısı Hakkında Düşünceler, (BATİDER) Cilt: X, Sayı: 2, ANKARA, 1979
- TEKİNALP, Ünal** : Türk Hukukunda Acentenin “Portföy Akçası” Talebi, Prof. Ali Bozer’e Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Türkiye İş Bankası Vakfı, Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:125, ANKARA, 1988
- TEOMAN, Nebiye** : Satım için Bırakma Sözleşmesi, (Konsinye Satım) ANKARA, 1989
- TOPÇUOĞLU, Metin** : İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar, Rekabet Dergisi, Sayı: 18, ANKARA
- YAVUZ, Cevdet** : Borçlar Hukuku Dersleri Özel Borç İlişkileri, Birinci Cilt, İSTANBUL, 1986

Dosya adı: ödev son şekli 10.05  
Dizin: C:\Users\aysecihan\Desktop  
Şablon: C:\Users\aysecihan\AppData\Roaming\Microsoft\Şablonlar\Normal.  
dotm  
Başlık:  
Konu:  
Yazar: aysecihan  
Anahtar Sözcük:  
Açıklamalar:  
Oluşturma Tarihi: 10.05.2013 16:19:00  
Düzeltilme Sayısı: 16  
Son Kayıt: 15.05.2013 17:27:00  
Son Kaydeden: aysecihan  
Düzenleme Süresi: 84 Dakika  
Son Yazdırma Tarihi: 15.05.2013 17:28:00  
En Son Tüm Yazdırmada  
Sayfa Sayısı: 171  
Sözcük Sayısı: 46.827(yaklaşık)  
Karakter Sayısı: 266.920(yaklaşık)